

FUNKCJE BEZPIECZEŃSTWA

CZĘŚĆ TRZECIA

SECURITY FUNCTIONS

PART THREE

Redakcja naukowa

**Jacek Fabisiak
Hanna Sommer
Tomasz Kostecki
Grzegorz Zakrzewski**

**OFICyna
WYDAWNICZA**
POLITECHNIKI RZESZOWSKIEJ

Wydano za zgodą Rektora
Redaktor naczelny
Wydawnictw Politechniki Rzeszowskiej
dr hab. inż. Lesław GNIEWEK, prof. PRz

Recenzent
prof. dr hab. Mariusz ZIELIŃSKI

Koncepcja wydawnictwa i redakcja
dr hab. inż. Jacek FABISIAK, prof. AMW; dr Hanna SOMMER
dr Tomasz KOSTECKI, dr inż. Grzegorz ZAKRZEWSKI, prof. PSW

Konsultacja
kmdr (rez.) dr hab. Jarosław TESKA, prof. AMW
kmdr dr hab. Bartłomiej PĄCZEK, prof. AMW; kmdr por. dr Wojciech SOKOŁOWSKI

Publikacja bez korekty w Wydawnictwie, odpowiedzialni za korektę
dr hab. inż. Jacek FABISIAK, prof. AMW; dr Hanna SOMMER
dr Tomasz KOSTECKI, dr inż. Grzegorz ZAKRZEWSKI, prof. PSW

Tłumaczenie i konsultacja językowa
dr Edyta ŁOŃSKA (angielski)

Redaktorzy statystyczni
dr Hanna SOMMER; dr inż. Grzegorz ZAKRZEWSKI, prof. PSW

Okładka
Grzegorz ZAKRZEWSKI (projekt), Hanna SOMMER (grafika)

bezpieczeństwo, entropia, ruchy narodowyzwoleńcze, migracje, bezpieczeństwo społeczne, administracja publiczna i zagrożenia, kultura bezpieczeństwa, bezpieczeństwo zdrowotne, uchodźcy, przestępczość, safety, entropy, national liberation movements, migration, social security, public administration and threats, safety culture, health safety, refugees, crime

© Copyright by Jacek FABISIAK, Hanna SOMMER
Tomasz KOSTECKI, Grzegorz ZAKRZEWSKI
Rzeszów 2023

Wszelkie prawa autorskie i wydawnicze zastrzeżone. Każda forma powielania oraz przenoszenia na inne nośniki bez pisemnej zgody Wydawcy jest traktowana jako naruszenie praw autorskich, z konsekwencjami przewidzianymi w *Ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych* (Dz.U. z 2018 r., poz. 1191 t.j.). Autor i Wydawca dołożyli wszelkich starań, aby rzetelnie podać źródło zamieszczonych ilustracji oraz dotrzeć do właścicieli i dysponentów praw autorskich. Osoby, których nie udało się ustalić, są proszone o kontakt z Wydawnictwem.

p-ISBN 978-83-7934-633-2, e-ISBN 978-83-7934-634-9

Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej
al. Powstańców Warszawy 12, 35-959 Rzeszów

Ark. wyd. 8,78. Ark. druk. 10,25.
Wydrukowano w marcu 2023 r.
Drukarnia Oficyny Wydawniczej, al. Powstańców Warszawy 12, 35-959 Rzeszów
Zam. nr 10/23

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
-------------	---

CZĘŚĆ PIERWSZA PRZEMIANY SPOŁECZNO-KULTUROWE WOBEC WSPÓŁCZESNYCH WYZWAŃ BEZPIECZEŃSTWA

Rozdział 1. <i>Krzysztof Ficoń, Wojciech Sokółowski, Marcin Zięcina</i> Bezpieczeństwo systemów prakseologicznych jako cybernetyczna miara poziomu entropii	17
1.1. Wprowadzenie	18
1.2. Filozofia układów cybernetycznych	19
1.3. Entropia cybernetyczna miarą bezpieczeństwa	21
1.4. Mechanizm bezpieczeństwa systemów sztucznych	24
1.5. Bezpieczeństwo społecznych systemów złożonych	29
1.6. Zakończenie	32
Rozdział 2. <i>Zbigniew Witaszek</i> Ruchy separatystyczne w kulturze bezpieczeństwa europejskiego w XX i XXI wieku na przykładzie Katalonii	35
2.1. Wprowadzenie	35
2.2. Ruchy narodowowyzwoleńcze w świecie	36
2.3. Historyczne i polityczne uwarunkowania Katalonii w dążeniach separatystycznych	40
2.4. Implikacje współczesnych wydarzeń politycznych dla Katalonii	44
2.5. Niepodległość Katalonii a skutki polityczne, społeczno-gospodarcze i militarne	47
2.6. Zakończenie	51
Rozdział 3. <i>Joanna Leska –Ślęzak, Jarosław Ślęzak</i> Bezpieczeństwo społeczne migrantów w Polsce po 2015 roku	55
3.1. Wprowadzenie	55
3.2. Unia Europejska wobec kryzysu migracyjnego a zmiany w polskiej polityce migracyjnej	57
3.3. Bezpieczeństwo społeczne imigrantów w Polsce	62
3.4. Zakończenie	70

CZĘŚĆ DRUGA
BEZPIECZEŃSTWO SPOŁECZNE I PORZĄDEK
PUBLICZNY PAŃSTWA

Rozdział 4. <i>Sławomir Stanisław Dębski</i>	
Administracja publiczna w Polsce a kultura bezpieczeństwa	75
4.1. Wprowadzenie	75
4.2. Implikacje prawne polskiej administracji publicznej	78
4.3. Instytucjonalizacja administracji publicznej w Polsce	82
4.4. Kultura bezpieczeństwa administracji publicznej a prawo lekarzy do sądu w Polsce	84
4.5. Zakończenie	88
 Rozdział 5. <i>Hanna Sommer, Grzegorz Zakrzewski</i>	
Bezpieczeństwo zdrowotne – czynniki kształtujące jakość życia	91
5.1. Wprowadzenie	91
5.2. Miejsce bezpieczeństwa zdrowotnego w ekologii	92
5.3. Bezpieczeństwo zdrowotne w Strategiach Bezpieczeństwa Narodowego	99
5.4. Badania własne	101
5.5. Zakończenie	110
 Rozdział 6. <i>Robert Matysik, Ewelina Reczek</i>	
Charakterystyka przestępczości wśród ukraińskich uchodźczyń w Polsce w świetle statystyki policyjnej	113
6.1. Wprowadzenie	113
6.2. Społeczeństwo polskie wobec uchodźców z Ukrainy	115
6.3. Uchodźczynie z Ukrainy jako ofiary przestępstw	116
6.4. Skala przestępczości wśród uchodźczyń z Ukrainy	121
6.5. Zakończenie	126
 Zakończenie	 131
 Noty o autorach	 137
 Noty o konsultantach	 143
 Z wydawniczej półki poleca: Andrzej Makowski	 147
 Z wydawniczej półki poleca: Krzysztof Rokiciński	 151

TABLE OF CONTENTS

Introduction	11
--------------------	----

PART ONE SOCIAL AND CULTURAL TRANSFORMATIONS AGAINST MODERN SECURITY CHALLENGES

Chapter 1. <i>Krzysztof Ficoń, Wojciech Sokółowski, Marcin Zięcina</i>	
Security of praxeological systems as a cybernetic measure of entropy level	17
1.1. Introduction	18
1.2. Philosophy of cybernetic systems	19
1.3. Cybernetic entropy – a measure of security	21
1.4. Security mechanism of artificial systems	24
1.5. Security of complex social systems	29
1.6. Conclusion	32
Chapter 2. <i>Zbigniew Witaszek</i>	
Separatist movements in the European security culture in the 20th and 21st centuries on the example of Catalonia	35
2.1. Introduction	35
2.2. National Liberation Movements in the World	36
2.3. Historical and political conditions of Catalonia in separatist aspirations ..	40
2.4. Implications of contemporary political events for Catalonia	44
2.5. Catalonia's independence and its political, socio-economic and military consequences	47
2.6. Conclusion	51
Chapter 3. <i>Joanna Leska-Ślęzak, Jarosław Ślęzak</i>	
Social security of migrants in Poland after 2015	55
3.1. Introduction	55
3.2. The European Union towards the migration crisis and changes in Polish migration policy	57
3.3. Social security of migrants in Poland	62
3.4. Conclusion	70

PART TWO
SOCIAL SECURITY AND STATE ORDER

Chapter 4. <i>Sławomir Stanisław Dębski</i>	
Public administration in Poland and the culture of security	75
4.1. Introduction	75
4.2. Legal implications of Polish public administration	78
4.3. Institutionalization of public administration in Poland	82
4.4. Public administration security culture and doctors' right to court in Poland	84
4.5. Conclusion	88
Chapter 5. <i>Hanna Sommer, Grzegorz Zakrzewski</i>	
Health security – factors shaping the quality of life	91
5.1. Introduction	91
5.2. Place of health security in the ecology	92
5.3. Health security in the National Security Strategies	99
5.4. Own research	101
5.5. Conclusion	110
Chapter 6. <i>Robert Matysik, Ewelina Reczek</i>	
Crime characteristics among Ukrainian refugee women in Poland in the light of police statistics	113
6.1. Introduction	113
6.2. Polish society towards refugees from Ukraine	115
6.3. Refugees from Ukraine as victims of crimes	116
6.4. The scale of crime among refugee women from Ukraine	121
6.5. Conclusion	126
 Conclusion	 135
 Notes on the authors	 137
 Notes on the consultants	 143
 Recommendations from the publishing shelf: Andrzej Makowski	 147
 Recommendations from the publishing shelf: Krzysztof Rokiciński	 151

WSTĘP

Z nieskrywaną przyjemnością prezentujemy Państwu trzecią odsłonę publikacji z serii Funkcje Bezpieczeństwa – żywiąc głęboką nadzieję, że spotka się ona, podobnie jak dwie poprzednie części, z życzliwym przyjęciem. Niniejsza publikacja stanowi kontynuację serii rozważań na temat funkcji bezpieczeństwa, podejmując tym samym kolejne zagadnienia natury teoretycznej jak i praktycznej z kręgu dyscypliny nauk o bezpieczeństwie. W trzeciej części „Funkcji Bezpieczeństwa” swoje rozważania prezentuje grono naukowców, znanych już Państwu z poprzednich edycji naszej serii wydawniczej. Reprezentują oni środowisko naukowe zajmujące się badaniami w obszarze bezpieczeństwa, nierozzerwalnie związane m.in. z Akademią Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte, Politechniką Rzeszowska, Uniwersytetem Gdańskim, Pomorską Szkołą Wyższą w Starogardzie Gdańskim, Wyższą Szkołą Bezpieczeństwa w Koszalinie, Akademią Nauk Stosowanych im. prof. E. Lipińskiego w Kielcach i Akademią Humanistyczno-Ekonomiczną w Łodzi.

Autorzy prezentowanych artykułów, w swoich dziełach przedstawiają bezpieczeństwo przez pryzmat prowadzonych badań oraz rozważań naukowych. Postrzegając bezpieczeństwo jako funkcję wielu zmiennych, które determinują nie tylko jego stan, ale również poziom, można doszukać się w przedkładanej monografii czynników, które je kształtują i wpływają na utrzymanie pożądanego poziomu bezpieczeństwa. Różnorodność środowisk naukowych, z których wywodzą się współtwórcy niniejszej monografii pozwala również przybliżyć czytelnikom obszar zainteresowań autorów poszczególnych publikacji, jak również dostrzec ich ambicje oraz indywidualny sposób postrzegania bezpieczeństwa.

Celem trzeciej części Funkcji bezpieczeństwa jest kontynuacja, zapoczątkowanej w pierwszej części, analizy zagadnień związanych z szeroko rozumianym bezpieczeństwem.

Przedkładana Państwu monografia składa się ze wstępu, którego autorami są redaktorzy naukowcy, sześciu rozdziałów oraz zakończenia. Tradycyjnie już, w końcowej części zamieszczony został rozdział „Z wydawniczej półki”, w którym profesor Andrzej Makowski poleca czytelnikom pracę habilitacyjną Jarosława Michalaka „*Bezpieczeństwo morskie państwa wobec zagrożeń generowanych przez zatopioną amunicję chemiczną*”, a profesor Krzysztof Rokiciński, zachęca do monografii wydanej dla uczczenia 100. rocznicy utworzenia Akademii Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte „*Audentes Fortuna iuvat – 100 lat na pokładzie Akademii Marynarki Wojennej*” pod redakcją Bartłomieja Pączka. Całość monografii dopełniają noty o autorach, konsultantach naukowych oraz językowych.

Ze względu na różnorodność tematyki poruszanej przez twórców poszczególnych artykułów, „Funkcje Bezpieczeństwa – część trzecia” to swoisty amalgamat spojrzeń na bezpieczeństwo z różnych perspektyw egzystencji społeczeństwa. Stąd poszczególne dzieła zostały podzielone na dwie części

Monografię otwiera części pierwsza, w której przedmiotem rozważań są przemiany społeczno-kulturowe wobec współczesnych wyzwań bezpieczeństwa.

W rozdziale pierwszym Krzysztof Ficoń, Wojciech Sokołowski, Marcin Zięcina, którzy na stałe wpisali do panteonu Funkcji Bezpieczeństwa przedstawiają autorską próbę wykorzystania cybernetycznej entropii informacyjnej do reinterpretacji kategorii bezpieczeństwa w odniesieniu do prakseologicznych systemów działania. Autorzy przedstawili istotę i mechanizm funkcjonowania systemów cybernetycznych względnie odosobnionych, a także pojęcie ich entropii informacyjnej. W artykule zaprezentowano nowatorskie podejście, które może być przyczynkiem do kolejnych rozważań na ten temat.

Drugi rozdział autorstwa Zbigniewa Witaszka podejmuje, na przykładzie Katalonii, tematykę ruchów separatystycznych w kontekście bezpieczeństwa Europy na przełomie XX i XXI wieku. Wskazuje w nim, że podłożem organizowania się nawet najmniejszych podmiotów państwowych od zawsze były: niezgodność różnic etnicznych, kulturowych, językowych, dominacji politycznych, ekonomicznych, militarnych czy też zawieranie umów i paktów. Autor podejmuje próbę odpowiedzi na pytanie „Jak odróżnić prawo narodu do samostanowienia od nieuprawnionej secesji?” wskazując przy tym, na wyzwania dla procesów środowiska bezpieczeństwa.

Na koniec pierwszej części niniejszej monografii, Joanna Leska-Ślęzak i Jarosław Ślęzak, przedstawiają współczesną problematykę bezpieczeństwa społecznego migrantów w Polsce. Autorzy podjęli próbę opisanie wpływu europejskiego kryzysu migracyjnego i obecny kształt polityki migracyjnej Polski. Wskazali przy tym na wprowadzone po 2015 roku uregulowania prawne, które ukierunkowano na imigrantów ze wschodu, głównie z Ukrainy i Białorusi w celu ochrony Polski przed relokacją imigrantów przybyłych do Unii Europejskiej. Autorzy poruszają również problematykę sytuacji migracyjnej w Polsce po Wybuch wojny w Ukrainie, wskazując na kwestie prawne związane z zapewnieniem bezpieczeństwa społecznego Ukraińcom w Polsce.

Drugą część dotyczącą bezpieczeństwa społecznego i porządku publicznego państwa otwiera rozdział Sławomira Stanisława Dębskiego podejmujący tematykę funkcjonowania administracji publicznej w Polsce z perspektywy kultury bezpieczeństwa. Autor publikacji, wskazuje m.in. na zagrożenia współczesnej cywilizacji, które agregują sytuacje wcześniej nie spotykane, wymuszając na administracji publicznej intensyfikację działań powstrzymujących, jak też przywracających stan żądany i oczekiwany. W artykule dokonano wnikliwej analizy w zakresie strategii działań mających na celu zidentyfikowanie płaszczyzny zaburzeń będącej konsekwencją funkcjonujących wad prawnych.

Kolejny rozdział drugiej części monografii, autorstwa redaktorów naukowych Funkcji Bezpieczeństwa, Hanny Sommer i Grzegorza Zakrzewskiego podejmuje tematykę dotyczącą bezpieczeństwa zdrowotnego. Autorzy w wysoce profesjonalny sposób podjęli się przeprowadzenia szeregu badań, w zakresie zidentyfikowania czynników kształtujących bezpieczeństwo zdrowotne w Polsce oraz określenia ich miary. Wskazali przy tym na uwarunkowania historyczne, rozwój cywilizacyjny oraz regulacje prawne, które przez kolejne dekady kształtowały poziom entropii procesów mających wpływ na stan zdrowia społeczeństwa. Zwieńczeniem prac badawczych, są autorskie, niezwykle wartościowe zestawienia statystyczne, które w przystępny, opatrzone profesjonalnym komentarzem, sposób przedstawiają kluczowe elementy mające wpływ na zdrowie oraz jakość życia Polaków.

W ostatnim rozdziale drugiej części Ewelina Reczek i Robert Matysik prezentują w iście syntetyczny sposób charakterystykę działań przestępczych podejmowanych przez obywatelki Ukrainy na terenie Polski jakie miały miejsce od lutego 2022 roku. Podając jako punkt odniesienia, początek agresji Rosji na Ukrainę, autorzy wskazują na postawy polskiego społeczeństwa wobec uchodźców wojennych oraz problematykę bezpieczeństwa wewnętrznego Polski. W oparciu o statystyki policyjne, w bardzo przystępnej formie, przedstawione zostały incydenty przestępcze, których ofiarami lub sprawczyniami były Ukrainki – posiadające w większości przypadków status uchodźcy. Poruszono również kwestię związaną z czynnikami, które mogły wpływać na poziom przestępczości, zwracając przy tym uwagę na wpływ fali migracyjnej z Ukrainy na polskie społeczeństwo.

Podobnie jak w poprzednich częściach Funkcji Bezpieczeństwa, zamiarem zespołu redaktorów naukowych niniejszej monografii jest wkomponowanie jej do katalogu wydawnictw z zakresu nauk o bezpieczeństwie. Liczymy również, że przedkładana, trzecia część rozbudzi u Czytelników apetyt na kolejne artykuły, a u dotychczasowych autorów a także wszystkich chętnych, którzy chcieliby nawiązać z nami współpracę przy kolejnych publikacjach, wznieci twórczą iskrę prowadzenia kolejnych badań naukowych.

Pozostając w przekonaniu na życzliwie przyjęcie trzeciej części Funkcji Bezpieczeństwa oraz dalszy, kreatywny rozwój naszych publikacji, pozostajemy z szacunkiem.

*Jacek Fabisiak
Hanna Sommer
Tomasz Kostecki
Grzegorz Zakrzewski*

INTRODUCTION

It is with great pleasure that we present to you the third installment “The Security Functions” series – deeply hoping that it, like the two previous parts, will meet with a favorable reception. This publication is a continuation of a series of considerations on the security function, thus taking up further theoretical and practical issues from the field of security sciences. In the third part of The Security Function, a group of scientists, already known to you from previous editions of our publishing series, presents their consideration. They represent the scientific community dealing with research in the field of security, inextricably linked to, among others, with The Naval Academy named after the Heroes of Westerplatte, Rzeszów University of Technology, University of Gdańsk, Pomeranian University in Starogard Gdański, University of Security in Koszalin, Academy of Applied Sciences. the name of prof. E. Lipiński in Kielce and the Academy of Humanities and Economics in Łódź.

The authors of the presented articles, in their works, present security through the prism of conducted research and scientific considerations.

Perceiving security as a function of many variables that determine not only its condition, but also its level, one can find in the submitted monograph factors that shape it and affect the maintenance of the desired level of security. The diversity of the scientific communities from which the co-authors of this monograph come also allows readers to familiarize the readers with the area of interest of the authors of individual publications, as well as to see their ambitions and individual perception of security.

The purpose of the third part of the Security Function is to continue, initiated in the first part, the analysis of issues related to broadly understood security.

The presented monograph consists of an introduction written by scientific editors, six chapters and a conclusion. Traditionally, the final part includes the chapter “From the publisher's shelf”, wherein professor Andrzej Makowski recommends Jarosław Michalak's habilitation thesis “National maritime security against threats generated by sunken chemical munitions”, and professor Krzysztof Rokiciński encourages readers to read the monograph published to commemorate the 100th anniversary of establishing The Polish Naval Academy named after the Heroes of Westerplatte “*Audentes Fortuna iuvat – 100 years on board the Polish Naval Academy*” under the scientific editorship of Bartłomiej Pączek. The whole monograph is complemented by notes about the authors, scientific and language consultants.

Due to the variety of topics covered by the authors of individual articles, “The Security Functions – part three” is a kind of amalgam of views on security from

different perspectives of the existence of society. Therefore, the individual works were divided into two parts.

The monograph opens the first part, in which socio-cultural changes in the face of contemporary security challenges are the subject of deliberations.

In the first chapter, Krzysztof Ficoń, Wojciech Sokołowski, and Marcin Zięcina, who have permanently entered The Security Function pantheon, present an original attempt to use cybernetic information entropy to reinterpret the category of security in relation to praxeological operating systems. The authors presented the essence and mechanism of functioning of relatively isolated cybernetic systems, as well as the concept of their information entropy. The article presents an innovative approach, which may be a contribution to further considerations on this subject.

The second chapter by Zbigniew Witaszek takes up, on the example of Catalonia, the subject of separatist movements in the context of European security at the turn of the 20th and 21st centuries. In the article, he indicates that the basis for organizing even the smallest state entities has always been: the incompatibility of ethnic, cultural, linguistic differences, political, economic and military dominances, or the conclusion of agreements and pacts. The author attempts to answer the question “How to distinguish the right of a nation to self-determination from unauthorized secession?” at the same time pointing to the challenges for the processes of the security environment.

At the end of the first part of this monograph, Joanna Leska-Ślęzak and Jarosław Ślęzak present the contemporary issues of social security of migrants in Poland. The authors have attempted to describe the impact of the European migration crisis and the current shape of Poland's migration policy. They pointed to the legal regulations introduced after 2015, which were targeted at immigrants from the east, mainly from Ukraine and Belarus, in order to protect Poland against the relocation of immigrants who came to the European Union. The authors also raise the issue of the migration situation in Poland after the outbreak of war in Ukraine, pointing to legal issues related to ensuring social security for Ukrainians in Poland.

The second part, concerning social security and public order of the state, opens chapter written by Sławomir Stanisław Dębski's dealing with the functioning of public administration in Poland from the perspective of security culture. The author of the publication indicates, among others, the threats of modern civilization, which aggregate previously unseen situations, forcing the public administration to intensify measures to prevent and restore the desired and expected state. The article contains an in-depth analysis in the scope of the strategy of action aimed at identifying the plane of disturbances being a consequence of legal defects functioning.

The next chapter of the second part of the monograph, written by the scientific editors of Functions of Safety, Hanna Sommer and Grzegorz Zakrzewski, deals with the subject of health security. The authors, in a highly professional manner, undertook to conduct a number of studies to identify the factors shaping health

security in Poland and to determine their measure. At the same time, they pointed to historical conditions, civilization development and legal regulations, which over the next decades shaped the level of entropy of processes affecting the health of society. The culmination of the research work are original, extremely valuable statistical summaries, which in an accessible way, with professional commentary, present the key elements that affect the health and quality of life of Polish people.

In the last chapter of the second part, Ewelina Reczek and Robert Matysik present in a truly synthetic way the characteristics of criminal activities undertaken by Ukrainian citizens in Poland that have taken place since February 2022. Giving the beginning of Russia's aggression against Ukraine as a point of reference, the authors point to the attitudes of Polish society towards war refugees and the problems of Poland's internal security. Based on police statistics, in a very accessible form, criminal incidents were presented, the victims or perpetrators of which were Ukrainian women – in most cases with refugee status. The issue related to the factors that could affect the level of crime was also discussed, paying attention to the impact of the migration wave from Ukraine on the Polish society.

As in the previous parts of *The Security Function*, the intention of the scientific editors of this monograph is including it in the catalog of publications in the field of security sciences. We also hope that the submitted third part will increase the Readers' appetite for more articles, and that the current authors, as well as all those who would like to cooperate with us on further publications, will ignite a creative spark to conduct further scientific research.

Convinced that the third part of *The Security Function* will be favorably received and further, creative development of our publications, we remain with respect.

Jacek Fabisiak
Hanna Sommer
Tomasz Kostecki
Grzegorz Zakrzewski

CZĘŚĆ PIERWSZA

**PRZEMIANY SPOŁECZNO-KULTUROWE WOBEC
WSPÓŁCZESNYCH WYZWAŃ BEZPIECZEŃSTWA**

Krzysztof FICOŃ¹
Wojciech SOKOŁOWSKI²
Marcin ZIĘCINA³

Rozdział 1.

BEZPIECZEŃSTWO SYSTEMÓW PRAKSEOLOGICZNYCH JAKO CYBERNETYCZNA MIARA POZIOMU ENTROPII

W pracy podjęto autorską próbę wykorzystania cybernetycznej entropii informacyjnej do reinterpretacji kategorii bezpieczeństwa w odniesieniu do prakseologicznych systemów działania. Na wstępie przedstawiono istotę i mechanizm funkcjonowania cybernetycznych układów (systemów) względnie odosobnionych. Dalej szczegółowo rozpatrzono pojęcie entropii informacyjnej układu (systemu) cybernetycznego, zwracając szczególną uwagę na kryterium uporządkowania elementów tego układu. Tytułowa kategoria bezpieczeństwa została przypisana do funkcji antyentropii symbolizującej systemowe uporządkowanie danego układu. Uporządkowanie w szczególności organizacyjno-funkcjonalne dotyczy przede wszystkim systemów otwartych, wymieniających z otoczeniem informację i energomaterię. W zakończeniu omówiono wpływ entropii/antyentropii na bezpieczeństwo otwartych i sztucznych systemów złożonych. Praca ma charakter teoretyczny z elementami komentarzy autorskich. Zasadniczą tezę badawczą jest stwierdzenie o rzeczywistej przydatności pojęcia entropii do analizowania informacyjnych aspektów bezpieczeństwa, którą aplikacyjnie odniesiono do bezpieczeństwa społecznych systemów złożonych. Zaprezentowane w pracy nowatorskie podejście może być przedmiotem kolejnych dyskusji rozwijających zasygnalizowane wątki badawcze.

Słowa kluczowe: antyentropia, bezpieczeństwo, cybernetyka, entropia, regulator, sterowanie, system, układ.

¹ prof. dr hab. Krzysztof Ficoń, Wydział Dowodzenia i Operacji Morskich, Akademia Marynarki Wojennej, 81-127 Gdynia, ul. Śmidowicza 69, k.ficon@amw.gdynia.pl, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9153-474X>.

² dr inż. Wojciech Sokołowski, Wydział Dowodzenia i Operacji Morskich, Akademia Marynarki Wojennej, 81-127 Gdynia, ul. Śmidowicza 69, tel. 261262754, w.sokolowski@amw.gdynia.pl, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5377-4961>.

³ dr inż. Marcin Zięcina, Wydział Dowodzenia i Operacji Morskich, Akademia Marynarki Wojennej, 81-127 Gdynia, ul. Śmidowicza 69, m.ziecina@amw.gdynia.pl, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0669-7051>.

1.1. Wprowadzenie

Cybernetyka obok takich dyscyplin jak ogólna teoria systemów, teoria informacji, badania operacyjne czy prakseologia, należy do grupy uniwersalnych nauk systemowych. W literaturze pojęcie „cybernetyki” jest definiowane dość jednoznacznie, gdyż nawiązuje bezpośrednio do klasycznej definicji ojca cybernetyki Norberta Wienera (1948): „cybernetyka jest to dyscyplina matematyczna zajmująca się badaniem procesów łączności i sterowania występujących w maszynach i organizmach żywych”⁴. Przykładami podobnych definicji mogą być:

- „Cybernetyka – nauka z pogranicza automatyki, informatyki i biologii zajmująca się zagadnieniami sterowania ze szczególnym uwzględnieniem urządzeń technicznych, organizmów żywych i społeczeństw”⁵;
- „Cybernetyka jest nauką o sterowaniu w ogólności, a jej badania dotyczą nie samych przedmiotów lecz ich sposobów zachowania się”⁶;
- „Cybernetyka – nauka o systemach sterowania, przesyłania informacji i autokontroli w maszynach i organizmach żywych”⁷.

Reasumując cybernetyka, jako sformalizowana nauka o sterowaniu i regulacji zajmuje się badaniem ogólnych prawidłowości i zasad, którym podlegają wszystkie układy bez względu na ich charakter przedmiotowy. „Stwierdzenie istnienia wspólnych zasad działania układów technicznych, biologicznych, ekonomicznych (społecznych) itp. stanowi główne odkrycie cybernetyki”⁸. Jedynym medium cybernetyki jest niematerialna informacja, której obieg w układach cybernetycznych jest analizowany za pomocą ścisłych metod i modeli analitycznych.

W ogólności koncepcja cybernetyczna oznacza dążenie danego układu (podmiotu) do stanu równowagi dynamicznej z całym otoczeniem zewnętrznym i wewnętrznym. Każdy układ otwarty – podmiot społeczny uzyskuje stan równowagi, który jest pożądanym, zwłaszcza w teorii i praktyce bezpieczeństwa, w wyniku wymiany materii, energii i informacji z otoczeniem. Dzięki tym aktywnym strumieniom wymiany w układach (systemach) otwartych, lub względnie odosobnionych, możliwa jest bieżąca ocena i korekta intensywności i skali zagrożeń w stosunku do pożądanego stanu bezpieczeństwa. W tym kontekście słuszną tezę stawia J. Penc mówiąc, że: „Myślenie cybernetyczne powinno zastąpić dotychczasowe myślenie linearne, którego skutki są dzisiaj dla wielu społeczeństw dramatyczne – zanieczyszczone środowisko, rabunkowa eksploatacja zasobów naturalnych, chaos w rozwoju ekonomii, bezrobocie, obszary patologii społecznej itp.”⁹.

⁴ N. Wiener, *Cybernetyka, czyli sterowanie i komunikacja w zwierzęciu i maszynie*, PWN, Warszawa 1971.

⁵ Z. Płoski, *Słownik informatyczny*, Europa, Kraków 2003, s. 46.

⁶ W.R. Ashby, *Wstęp do cybernetyki*. PWN, Warszawa 1963, s. 14.

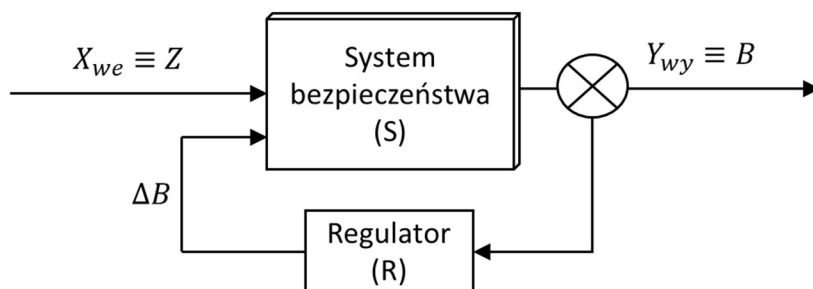
⁷ A. Markowski, R. Pawelec, *Słownik wyrazów obcych i trudnych*, Wilga, Warszawa 2002, s. 141.

⁸ O. Lange, *Wstęp do cybernetyki ekonomicznej*, PWN, Warszawa 1965, s. 15.

⁹ J. Penc, *Strategie zarządzania. Perspektywiczne myślenie i systemowe działanie*, AW Placet, Warszawa 2002, s. 70.

1.2. Filozofia układów cybernetycznych

Najprostszy układ cybernetyczny to przysłowiowa „czarna skrzynka”, która posiada co najmniej jedno wejście informacyjne i co najmniej jedno wyjście informacyjne. Zasadniczą cechą układów cybernetycznych jest istnienie sprzężenia zwrotnego, które polega na przekazywaniu informacji o stanie wyjścia z powrotem na wejście układu. Dzięki temu badany układ jest informowany non stop o wyniku swego działania, co może być wykorzystane do dostosowania układu do konkretnych potrzeb sytuacyjnych. W efekcie następuje celowe korygowanie pracy układu pod kątem pożądaných funkcjonalności, zgodnie z założonymi parametrami (rys. 1).

Rys. 1. Idea cybernetycznego sprzężenia zwrotnego

Źródło: Opracowanie własne.

Cybernetyczna pętla sprzężenia zwrotnego pozwala na dynamiczne korygowanie stanu wyjścia w zależności od przyjętego regulatora, który dokonuje transformacji części strumienia wyjściowego B na poprawkę ΔB , zmieniającą poziom sygnału wyjściowego, np. zakładanego bezpieczeństwa. Regulator na bazie sygnału wyjściowego (B), za pomocą swojej transmitancji R generuje dodatkowy sygnał korygujący ΔB wprowadzany dodatkowo na wejście tego układu:

$$\Delta B = R \times B$$

ΔB – poprawka wnoszona przez regulator R ,

R – transmitancja układu regulatora,

B – wyjściowy wektor bezpieczeństwa.

Biorąc pod uwagę modelowy schemat układu, w tym pętlę sprzężenia zwrotnego sygnał wyjściowy B można ostatecznie zapisać:

$$B = S(Z + \Delta B) = S(Z + R \times B) = S \times Z + S \times R \times B$$

S – transmitancja operatorowa układu zasadniczego,

Z – sygnał wejściowy obrazujący spektrum zagrożeń bezpieczeństwa.

Stąd po prostych przekształceniach otrzymać można:

$$B = \frac{S \times Z}{1 - S \times R}$$

Powyższe wyrażenie nosi nazwę podstawowego wzoru teorii regulacji i pokazuje związek między stanem wyjścia – w tym przypadku poziomem bezpieczeństwa B , a stanem wejścia – stopniem zagrożeń bezpieczeństwa Z , po uwzględnieniu poprawki ΔB jaką wnosi regulator R do badanego systemu bezpieczeństwa. Brak układu regulatora powoduje, że sygnał wyjściowy jest liniową funkcją sygnału wejściowego z dokładnością do wartości transmitancji tego układu S :

$$B = S \times Z \quad \text{dla } R = 0$$

Cybernetyka bada układy na które można oddziaływać za pomocą informacyjnych bodźców wejścia/wyjścia¹⁰, poprzez dołączenie do tego układu oddzielnego regulatora. Na podstawie badań układu ustalane są zależności matematyczne wiążące wyjścia z wejściami, które są wykorzystywane do budowania sztucznych układów regulacji (technicznych, gospodarczych, społecznych), spełniających dodatkowe warunki i ograniczenia. Szczególnym polem aplikacyjnym teorii cybernetyki są nauki społeczne, w tym prakseologiczne systemy bezpieczeństwa, które mogą być zamodelowane w postaci tzw. skrzynki cybernetycznej – czarnej, białej lub szarej¹¹.

W aspekcie cybernetycznym wybrane środowisko bezpieczeństwa (podmioty i przedmioty) można traktować jako otwarte, wieloelementowe układy względnie odosobnione, które są zarządzane przez właściwych decydentów – w sektorze publicznym, wywodzących się z różnych szczebli administracji publicznej¹². Układ względnie odosobniony charakteryzuje się tym, że musi posiadać co najmniej jedno wejście z zewnątrz i jedno wyjście na zewnątrz, gwarantujące w ogólności przepływ informacji, energii lub materii. Warunek ten spełnia każdy podmiot (przedmiot) funkcjonujący w otwartym systemie bezpieczeństwa podmiotowego/przedmiotowego, narodowego/państwowego, grupowego/personalnego, społecznego/ekonomicznego itp.¹³.

Podejście cybernetyczne w teorii bezpieczeństwa wiąże się głównie z takimi jej sygnaturami jak: kierowanie, sterowanie, zarządzanie, informacja, system, proces, optymalizacja, czy sprzężenie zwrotne¹⁴. Nowoczesna filozofia zarządzania,

¹⁰ O. Lange, *Wstęp do cybernetyki ...* op. cit., s. 25.

¹¹ K. Ficoń, W. Sokołowski, M. Zięcina, *Bezpieczeństwo podmiotu jako układ cybernetyczny ze sprzężeniem zwrotnym*, [w:] *Zagadnienia bezpieczeństwa. Wieloaspektowość*. H. Sommer, G. Zakrzewski (red.) OW PRz, Rzeszów 2021, s. 19.

¹² Z. Bubnicki, *Podstawy informatycznych systemów zarządzania*, PW, Wrocław 1993.

¹³ K. Ficoń, *Bezpieczeństwo jako systemowa kategoria ontologiczna*, „Kwartalnik Bellona” Nr 1/2013(672), s. 17.

¹⁴ J. Gościński, *Elementy cybernetyki w zarządzaniu*, PWN, Warszawa 1968, s. 16.

podobnie jak koncepcja układów cybernetycznych oparta jest na integracji (koniunkcji) procesów roboczych i strumieni informacyjnych. W obu przypadkach odpowiednio przetworzone strumienie informacyjne sterują procesami roboczymi, w taki sposób, aby w dostatecznie długim okresie czasu spełnić ustalone kryteria (normy) sterowania. Dzięki cybernetycznej integracji kanałów zasileniowych i informacyjnych wzrasta ich synergia, a tym samym skuteczność kierowania i zarządzania (sterowania) procesami – także społecznymi czy gospodarczymi. Wykorzystanie ujemnej pętli sprzężenia zwrotnego umożliwia automatyczną samokontrolę i samoregulację różnych procesów i działań pod kątem elastycznego prognozowania, korygowania i zarządzania np. strategią bezpieczeństwa danego podmiotu¹⁵.

1.3. Entropia cybernetyczna miarą bezpieczeństwa

W wymiarze cybernetycznym bezpieczeństwo relatywizowane względem sposobu uporządkowania i samoorganizacji danego układu (systemu), może być odniesione do pojęcia entropii wywodzącej się z zasad termodynamiki. Na gruncie teorii informacji, entropię można zdefiniować jako miarę (stopień) nieuporządkowania (chaotyczności) danego systemu i rozproszenia jego energii. Według *Małego słownika cybernetycznego*, entropię definiuje się jako: „miarę nieokreśloności i stopnia nieuporządkowania sytuacji, elementów lub stanów znajdujących się w pewnym zbiorze przeliczalnym.”¹⁶ Wyjątkowo prosta definicja entropii, którą przedstawił Z. Gomółka: „Entropia – miara brakującej informacji”¹⁷ podkreśla jej informacyjny charakter, który bezpośrednio nawiązuje do fundamentalnych koncepcji cybernetycznych. Inaczej można powiedzieć, że entropia jest miarą nieokreśloności i stopnia nieuporządkowania elementów i stanów znajdujących się w pewnym zbiorze.

Jeśli przyjmie się założenie, że istnieje źródło danych wysyłające w określonym czasie, n różnych komunikatów k_1, k_2, \dots, k_n , występujących z prawdopodobieństwem p_i , to pojęcie entropii informacyjnej (H) można zdefiniować za pomocą następującego wyrażenia:

$$H = - \sum_{k=1}^n p_k \log_2 p_k$$

W teorii informacji najczęściej stosuje się logarytm o podstawie 2, wówczas jednostką entropii jest bit, przyjmujący wartości $[0,1]$. Binarna wartość entropii odnoszona jest do faktu wysłania/odebrania komunikatu, czyli stanu prawdy bądź

¹⁵ P. Kawalerski, *Bezpieczeństwo w perspektywie cybernetycznych sprzężeń zwrotnych*, „Studia Bezpieczeństwa Narodowego” nr 12 rok VII, WAT Warszawa 2017.

¹⁶ M. Kempisty (red.), *Mały słownik cybernetyczny*, WP, Warszawa 1973, s. 103.

¹⁷ Z. Gomółka, *Cybernetyka w zarządzaniu. Modelowanie cybernetyczne. Sterowanie systemami*, AW Placet, Warszawa 2000, s. 55.

falszu. Entropia jest wielkością fizyczną ekstensywną (addytywną), a więc zależną od rozmiarów układu. Oznacza to, że entropia całego układu jest równa sumie entropii jego części składowych.

Zgodnie z drugą zasadą termodynamiki system cechujący się dużym uporządkowaniem np. organizacyjno-funkcjonalnym będzie dążył do minimalizacji entropii¹⁸. Jak twierdzi S. Mynarski „Sens drugiej zasady termodynamiki polega na tym, że izolowany układ fizyczny dąży do stanu najbardziej prawdopodobnego, którym jest stan nieuporządkowany”¹⁹. Dlatego też entropia, będąca miarą prawdopodobieństwa uporządkowania układu fizycznego, wzrasta wraz ze stopniem zmniejszania się jego uporządkowania. Wynika stąd prosty wniosek – im mniejsze uporządkowanie danego systemu, tym większa jest jego entropia i odwrotnie. Prawo wzrostu entropii ma charakter ogólny i odnosi się do wszelkich procesów zachodzących w przyrodzie. Wzrost entropii jest równoznaczny ze wzrostem nieuporządkowania i chaosu elementów składowych układu – z ich żywiołowym, samostannym przechodzeniem od stanu uporządkowanego do stanu chaotycznego.

Problematyka uporządkowania prakseologicznego systemu działania $\langle E, \mathfrak{R} \rangle$ dotyczy zarówno porządku typologicznego jego elementów składowych ($E \neq \emptyset$), jak też uporządkowania zbioru relacji (\mathfrak{R}) łączących te elementy. W pierwszym przypadku mówi się najczęściej o systemach hierarchicznych, strukturalnie uporządkowanych według pewnych zasad organizacyjno-funkcjonalnych. Ten porządek determinują relacje (\mathfrak{R}) łączące poszczególne elementy składowe (E) badanego systemu prakseologicznego (E, \mathfrak{R}).

Pojęcie relacji jest ogólnie rozumiane jako synonim współzależności i związku określonych elementów. Bardziej formalnie relacje \mathfrak{R} są produktem kartezjańskim zbioru elementów i dzielą się one na trzy zasadnicze kategorie²⁰:

$$\mathfrak{R} = \{\mathfrak{R}_1, \mathfrak{R}_2, \mathfrak{R}_N\}$$

przy czym:

$\mathfrak{R}_1 \subset E$ – relacje 1-elementowe,

$\mathfrak{R}_2 \subseteq E \times E$ – relacje dwuelementowe,

$\mathfrak{R}_N \subseteq E \times E \times \dots \times E$ – relacje N-elementowe.

Najbardziej popularne w układach prakseologicznych relacje dwuczłonowe $\mathfrak{R}_2 \in \mathfrak{R}$ spełniają następujące warunki formalne:

$\langle e_i, e_i \rangle \in E$ – warunek zwrotności,

$\langle e_i, e_j \rangle \in E \Rightarrow \langle e_j, e_i \rangle \in E$ – warunek symetryczności,

$(\langle e_i, e_j \rangle \in E \wedge \langle e_j, e_k \rangle \in E) \Rightarrow \langle e_i, e_k \rangle \in E$ – warunek przechodności.

¹⁸ M. Heller, T. Pabjan, *Elementy filozofii przyrody*, Copernicus Center Press, Kraków 2014.

¹⁹ S. Mynarski, *Elementy teorii systemów i cybernetyki*, PWN, Warszawa 1981, s. 24.

²⁰ J. Kulikowski, *Zarys teorii grafów. Zastosowania w technice*. PWN Warszawa 1986, s. 22.

Czynnikiem przeciwdziałającym wzrostowi nieuporządkowania systemu jest sterowanie (regulacja), które docelowo prowadzi do zmniejszenia jego entropii. W ujęciu cybernetycznym czynnikiem umożliwiającym sterowanie jest informacja, która w tym przypadku występuje jako wielkość przeciwna entropii. Systemy, w których zachodzą celowe procesy sterowania, są systemami zorganizowanymi, a podstawową ich zasadą jest zdolność do zachowania swego uporządkowania, pozwalająca realizować określoną misję danego systemu²¹. Zdolność ta wynika z informacyjnej, a także energomaterialnej otwartości systemu, co daje możliwość nieustannego czerpania ze świata zewnętrznego informacji o zjawiskach i procesach tam zachodzących.

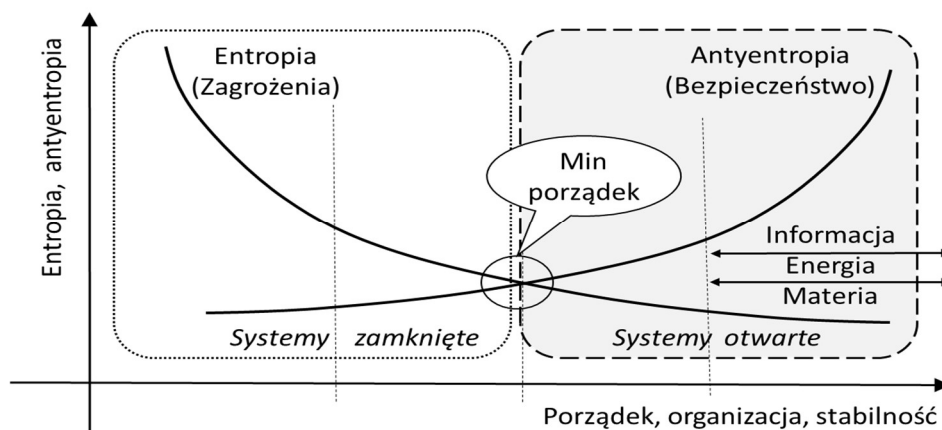
Systematyczne uwzględnianie oddziaływań i interakcji zewnętrznych (oraz wewnętrznych), to kardynalna cecha systemów otwartych, gwarantująca sukcesywne obniżanie entropii, a tym samym wzrost ich uporządkowania (bezpieczeństwa). Równie istotna jest informacja sterownicza i zarządcza, pochodząca z samego wnętrza systemu, która synergicznie wraz z informacją zewnętrzną jest wykorzystywana w procesie samoregulacji systemowej. Z punktu widzenia entropii informacyjnej, oba te strumienie reprezentują pozytywne siły konstrukcji, które zwiększają poziom uporządkowania wewnątrzsystemowego, a tym samym poziom jego bezpieczeństwa.

W postulowanym cybernetycznym modelu bezpieczeństwa entropia symbolizuje zagrożenia generujące systemowe niebezpieczeństwo. Wobec tego można przyjąć, że duża entropia systemu oznacza małe bezpieczeństwo systemowe i odwrotnie. Pełna analogia bezpieczeństwa dotyczy więc antyentropii, bo bezpieczeństwo to m.in. dyscyplina, ład i porządek organizacyjny (społeczny), praworządność, a w wymiarze personalnym poczucie osobistej wolności i swobód obywatelskich. Cybernetyczna antyentropia to symbol systemowego uporządkowania, gwarantującego stan stabilności i perspektywy pełnej samokontroli i rozwoju, w szczególności w obszarze szeroko rozumianego bezpieczeństwa (rys. 2).

Niezwykle trafną opinię wyraził w tej kwestii J. Kossecki, kiedy stwierdził: „Jeśli między wszystkimi elementami układu nie ma powiązań – tzn. stan jednego (dowolnego) z nich nie ma wpływu na stany pozostałych – słowem, jeżeli elementy są niezależne, to układ jest skrajnie niezorganizowany, czyli ma najniższy stopień organizacji. W takim wypadku entropia układu osiąga maksimum. W społeczeństwie będzie to stan anarchii, w którym każdy czyni co chce, nie licząc się z innymi członkami społeczeństwa”²². Racjonalne zarządzanie takim społeczeństwem jest bardzo trudne i na dłuższą metę prowadzi do anarchii, bezprawia i różnych sytuacji rewolucyjnych, wymykających się spod wszelkiej kontroli każdej władzy.

²¹ S. Mynarski, *Elementy teorii ...* op. cit., s. 25.

²² J. Kossecki, *Cybernetyka społeczna*, PWN, Warszawa 1975, s. 17.

Rys. 2. Cybernetyczna interpretacja zagrożeń i bezpieczeństwa

Źródło: Opracowanie własne.

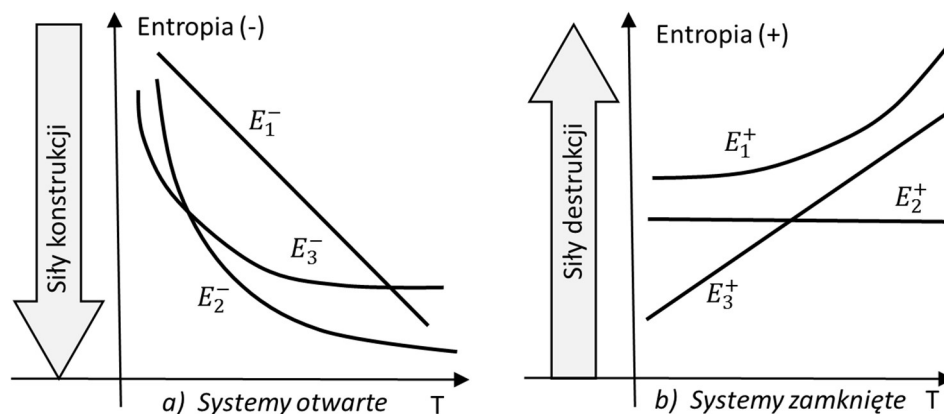
Jednocześnie należy zauważyć, że wzrost stopnia uporządkowania (antyentropii) systemu nie musi automatycznie oznaczać wzrostu poziomu jego bezpieczeństwa. Ład i porządek organizacyjny to warunki konieczne obniżenia stopnia entropii systemowej, co stwarza realne szanse i przesłanki na poprawę bezpieczeństwa i ogólną stabilizację danego systemu, zwłaszcza w pewnej perspektywie czasowej, kiedy rozmaite procesy zostaną przywrócone do stanu naturalnej równowagi. Postępujące uporządkowanie zwłaszcza wielkich systemów społecznych sprzyja racjonalnemu kształtowaniu stanu ich bezpieczeństwa i jednocześnie pozwala na sprawne redukowanie pojawiających się zagrożeń i różnych zdarzeń krytycznych (kryzysowych). Umożliwia bardziej skuteczne zarządzanie antykryzysowe.

1.4. Mechanizm bezpieczeństwa systemów sztucznych

Pojęcie systemu wprowadził do nauki austriacki uczonec L. Bertalanffy, który wyróżnił dwa podstawowe rodzaje systemów: zamknięte i otwarte. Te pierwsze nie podlegają wpływowi zmian zachodzących w ich otoczeniu, to znaczy nie wymieniają z nim materii, energii i informacji, co powoduje wzrost stanu ich wewnętrznego nieuporządkowania (entropii), prowadzący w rezultacie do degeneracji, a nawet zaniku. Systemy otwarte z kolei – to takie, które pozostają w interaktywnym kontakcie ze swoim otoczeniem (środowiskiem systemowym) i wymieniając z nim informację, energię i materię, są zdolne do ciągłego podtrzymywania i przedłużania własnej egzystencji.

Dalsza analiza bezpieczeństwa będzie prowadzona na bazie dwóch zasadniczych typów systemów – naturalnych (przyrodniczych, otwartych) i sztucznych (antropologicznych, nie zawsze otwartych). Ewolucja systemów od naturalnych do sztucznych (lub odwrotnie) polega na przechodzeniu od systemów zamkniętych

do otwartych, o postępujących zdolnościach trwania, rozwijania się i przystosowania do zmian. Miarą rozróżniającą systemy otwarte i zamknięte jest entropia²³. W systemach zamkniętych entropia jest duża i w izolacji stale się pogłębia. Natomiast w systemach otwartych entropia ma tendencję malejącą, dzięki czemu systemy te mają skłonności do samoorganizowania, przetrwania i rozwoju. Można więc postawić tezę, że w systemach otwartych występują zewnętrzne i wewnętrzne siły celowej konstrukcji, które programowo redukują entropię, a tym samym podnoszą ich antyentropię, czyli bezpieczeństwo. W systemach zamkniętych dominują negatywne siły destrukcji (chaosu), które zwiększają poziom entropii systemowej m.in. kosztem bezpieczeństwa systemu (rys. 3).

Rys. 3. Trendy entropijne w systemach otwartych i zamkniętych

Źródło: Opracowanie własne.

Bezpieczeństwo otwartych systemów naturalnych, chwilowo może być tylko zakłócone celową bądź przypadkową działalnością człowieka, jednak ogólnie pozostaje poza jego kompetencjami. O bezpieczeństwo systemów przyrodniczych na zasadzie homeostazy – organicznego sprzężenia zwrotnego dba sama natura i jej odwieczne prawa ewolucyjne. Przy obecnym poziomie rozwoju naukowo-technologicznego człowiek tylko w niewielkim stopniu może ingerować w naturalne prawa przyrody, celowo oddziaływać na wielkość entropii/antyentropii, a w konsekwencji bezpieczeństwo systemów naturalnych.

Bezpieczeństwo systemów sztucznych pozostaje w wyłącznej gestii człowieka – kreatora i użytkownika tych systemów. „W grupie systemów sztucznych najbardziej przydatne człowiekowi są systemy prakseologiczne realizujące określone, z reguły praktyczne, funkcje i konkretne zadania podnoszące standardy

²³ A. Targowski, *Informatyka. Modele systemów i rozwoju*, PWE, Warszawa 1980, s. 47.

życia społeczeństw w danej epoce cywilizacyjnej”²⁴. Prakseologia definiowana jako nauka o sprawnym działaniu. Poszukuje najszerzych uogólnień odnoszących się do wszelkich form świadomego i celowego działania, rozpatrywanego ze względu na sprawność. Konstruuje i uzasadnia dyrektywny praktyczne, tj. nakazy i zakazy oraz zalecenia i przestrogi dotyczące wzmacniania sprawności i unikania niesprawności w działaniu. Wypracowuje zestawy pojęć niezbędnych lub swoiście przydatnych dla tych konstrukcji oraz zmierza do ujęcia ich w pewien system dedukcyjny i do sformalizowania twierdzeń. Zadaniem prakseologii jest m.in. naukowe badanie warunków sprawności działań. W związku z tym zajmuje się ona typologią działań, połączoną z dociekaniem przyczyn ich powodzeń i niepowodzeń²⁵.

Sprawność i praktyczna użyteczność prakseologicznych systemów działania były zawsze wyznacznikiem zaawansowania cywilizacyjnego i stanowiły o jakości życia danej epoki. „Z prakseologicznego punktu widzenia systemy złożone posiadają bardzo ważną cechę, a mianowicie adaptacyjność, którą należy postrzegać w dwóch aspektach – podmiotowym i przedmiotowym. Aspekt podmiotowy oznacza, że system zmienia się sam pod wpływem otoczenia, natomiast aspekt przedmiotowy mówi o tym, że otoczenie zmienia się pod jego wpływem i dostosowuje się do złożonego systemu”²⁶. Najbardziej reprezentatywne przykłady systemów prakseologicznych dotyczą takich kategorii, jak systemy społeczne, polityczne, ekonomiczne, gospodarcze, techniczne, ekologiczne, czy chociażby wtórne systemy usługowe oraz systemy bezpieczeństwa.

Źródłem bezpieczeństwa wielu systemów, głównie sztucznych jest z reguły pewien zewnętrzny układ zabezpieczający, pozostający w różnych relacjach z systemem zabezpieczanym. Wyjątkowo w przypadku większości systemów naturalnych, głównie ożywionych, układ gwarantujący bezpieczeństwo jest autonomicznym elementem tego systemu. Przykładowo naturalnym systemem posiadającym wewnętrzne, własne wielopoziomowe układy (struktury) zabezpieczeń jest organizm człowieka, który dysponuje ogromną liczbą różnych układów anatomicznych, sterujących parametrami naszego organizmu, zarządzający bezpiecznym funkcjonowaniem wszystkich organów i życiowych funkcji zdrowego człowieka. Zupełnie odmiennie wygląda koncepcja zabezpieczeń gwarantująca bezpieczeństwo systemów sztucznych, np. w obszarze bezpieczeństwa technicznego czy publicznego.

Zamknięte systemy sztuczne, w których zachodzą procesy nieodwracalne, zgodnie z drugim prawem termodynamiki wykazują tendencję do zajmowania

²⁴ K. Ficoń, *Elementy potencjalowej teorii bezpieczeństwa wielkich systemów prakseologicznych*, ZN AMW nr 3/2011(186).

²⁵ T. Pszczołowski, *Mala encyklopedia prakseologii i teorii organizacji*, Ossolineum, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1978, s. 179-181.

²⁶ K. Ficoń, *Inżynieria zarządzania kryzysowego. Podejście systemowe*, BEL Studio, Warszawa, 2007, s. 28.

stanów najbardziej prawdopodobnych. W ujęciu G.J. Klira²⁷ oznacza to, że zmierzają ku samozniszczeniu istniejącego porządku i ostatecznej zagłady, o ile wcześniej nie zostaną podjęte stosowne przeciwdziałania. Tendencje te doskonale ilustrują tzw. prawa Koźmińskiego:

- „Każda organizacja funkcjonuje tak źle, jak tylko jest to możliwe”;
- „Każda organizacja, o ile temu nie przeciwdziałać dąży do pogrążenia się w chaosie”²⁸.

Działanie układu zabezpieczającego (regulatora) polega na potęgowaniu pozytywnego potencjału operacyjnego (z reguły informacyjnego) systemu zabezpieczanego (podmiotu bezpieczeństwa). Układ zabezpieczający formalnie nie dysponuje żadnym fizycznym potencjałem operacyjnym, mogącym np. ewidentnie i jednoznacznie zwiększyć bezpieczeństwo, a jedynie podtrzymuje zdolności do pełnienia zasadniczych funkcji, dla których system zabezpieczany został powołany. Regulacyjny system zabezpieczający, pełni jedynie celowościowe funkcje pomocnicze i podtrzymujące potencjał systemu zabezpieczanego²⁹.

Większość złożonych systemów prakseologicznych funkcjonuje z udziałem człowieka, nauki, techniki, gospodarki czy technologii, dlatego zaliczane są one do odrębnej kategorii, tzw. złożonych systemów społeczno-ekonomiczno-technicznych. Według Z. Gomółki „System złożony jest to taki system otwarty, którego integralną częścią składową jest człowiek kreujący świadome i celowe działania tej wyodrębnionej z otoczenia całości”³⁰. Człowiek w strukturze złożonych systemów może występować w charakterze obiektu sterowania, jak też układu sterującego (regulatora).

Ze względu na fakt, że wszystkie realne, prakseologiczne systemy to systemy otwarte funkcjonujące w określonym środowisku bezpieczeństwa, zmienność stanu tego bezpieczeństwa jest rzeczą ciągłą i nieuniknioną. Dlatego uzyskanie maksymalnego bezpieczeństwa jest raczej niemożliwe, a zadowolić się należy pewnym akceptowanym poziomem bezpieczeństwa, spełniającym oczekiwania na miarę delegowanych do jego utrzymania sił, środków i innych zasobów. Maksymalny poziom bezpieczeństwa nie jest równoważny bezpieczeństwu absolutnemu, które praktycznie jest nieosiągalne³¹. W najlepszym przypadku należy zadowolić się wysokim bezpieczeństwem akceptowanym, dającym warunki do względnie stabilnego trwania systemu i jego perspektywicznego rozwoju. Najbardziej pożądane bezpieczeństwo akceptowane zapewnia ochronę przed wieloma zagrożeniami „standardowymi”, a także przed zagrożeniami najbardziej krytycznymi.

²⁷ G.J. Klir, *Ogólna teoria systemów*, WN-T, Warszawa 1979, s. 30.

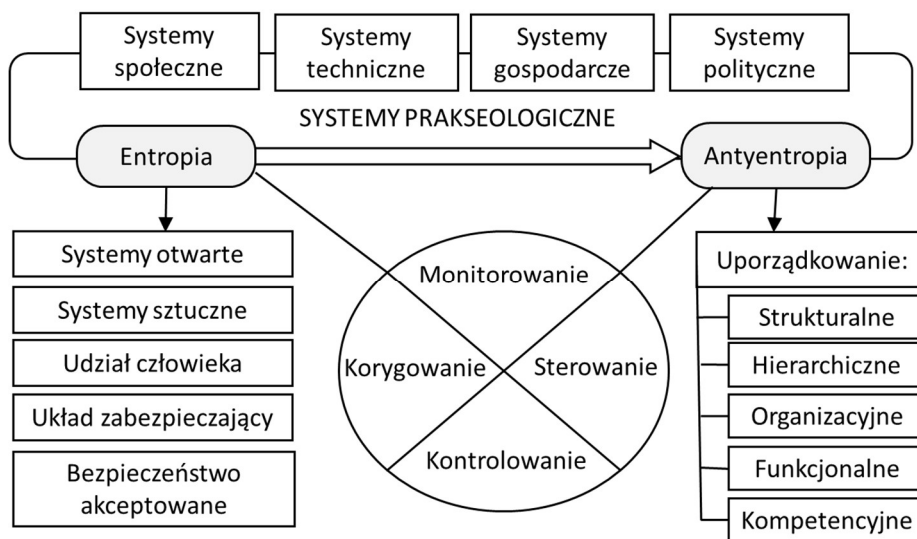
²⁸ A.K. Koźmiński, W. Piotrowski (red.), *Zarządzanie teoria i praktyka*, PWN, Warszawa 1996, s. 600.

²⁹ K. Ficoń, *Badania operacyjne stosowane. Modele i aplikacje*, BEL Studio, Warszawa 2006, s. 58.

³⁰ Z. Gomółka, *Cybernetyka w zarządzaniu...* op. cit., s. 55.

³¹ K. Ficoń, *Bezpieczeństwo jako systemowa kategoria...* op. cit., s. 11.

W systemach sztucznych stworzonych przez człowieka bezpieczeństwo jest możliwe tylko w takich systemach, które wykazują przynajmniej pewien minimalny stopień uporządkowania – hierarchicznego, strukturalnego, organizacyjnego, kompetencyjnego, administracyjnego itp.³². Pożądany stan uporządkowania implikuje konieczność funkcjonowania nadrzędnych struktur organizacyjno-zarządzających, zajmujących się m.in. sterowaniem, kontrolą i problematyką korekty bezpieczeństwa. Struktury takie statutowo zajmują się monitorowaniem i kształtowaniem bezpieczeństwa na realnym poziomie, a ponadto jego procesowym prognozowaniem w pewnym horyzoncie czasowym. Ten mechanizm sterujący – naturalny lub sztuczny gwarantuje stabilność trwania danego systemu i dynamiczną możliwość korekty w przypadku stwierdzonych odchyłeń (zagrożeń) (rys. 4).

Rys. 4. Cechy prakseologiczne sztucznych systemów otwartych

Źródło: Opracowanie własne.

Jak zauważył J. Piwowarski „Systemy (układy) charakteryzujące się minimum dostatecznym stopniem uporządkowania dla określonych w danym miejscu i czasie uwarunkowań, służą bezpieczeństwu człowieka przez ochronę określonych wartości”³³. Zdaniem tegoż autora, tak zorganizowane systemy są zdolne do wykonywania następujących działań regulacyjnych³⁴:

- utrzymywania bezpieczeństwa na zadanym (zakładanym) przez twórcę albo przez użytkownika systemu poziomie,

³² S. Mynarski, *Elementy teorii systemów ...* op. cit., s. 19.

³³ J. Piwowarski, *Fenomen bezpieczeństwa. Pomiędzy zagrożeniem a kulturą bezpieczeństwa*, WSBPiI Aperia, Kraków 2015, s. 25.

³⁴ Ibidem, s. 26-27.

- podnoszenia bezpieczeństwa, na nowo zadany (określony), wyższy aniżeli poprzednio pułap,
- sprawnego przywracania poziomu bezpieczeństwa, gdy zachodzi tego potrzeba, po uaktywnieniu się jakiegoś niebezpieczeństwa (lub wzrostu istniejącego już zagrożenia).

W świetle powyższych założeń bezpieczeństwo zdaniem J. Kukułki „jest nie tyle określonym stanem rzeczy, ile ciągłym procesem społecznym, w ramach którego podmioty działające starają się doskonalić mechanizmy zapewniające im poczucie bezpieczeństwa”³⁵. Podmioty działające to systemy (instytucje) wykazujące się przynajmniej dostatecznym poziomem uporządkowania, co pozwala na utrzymanie, podnoszenie i gdy zachodzi szczególna potrzeba – sprawne przywracanie żadanego poziomu bezpieczeństwa. W praktyce społecznej optymalizacja poziomu bezpieczeństwa opiera się na stabilnych, uporządkowanych, w sensie organizacyjno-funkcyjnym bytach, jakimi są instytucje publiczne, pełniące na gruncie podejścia cybernetycznego rolę regulatorów, działających mniej lub bardziej automatycznie, np. w oparciu o ustalone zasady, normy, kodeksy itp.

1.5. Bezpieczeństwo społecznych systemów złożonych

Ogromny wpływ na społeczne poczucie i utrzymanie bezpieczeństwa ma stopień uporządkowania i kultura organizacyjna danego podmiotu (systemu). Systemy dobrze zorganizowane i uporządkowane według czytelnych reguł opartych na zdeterminowanych strukturach i precyzyjnych kanonach formalno-prawnych gwarantują z reguły wysoki poziom bezpieczeństwa i sprawne nim zarządzanie, także w różnych sytuacjach krytycznych (kryzysowych). W przypadku anarchii organizacyjnej, chaosu i improwizacji, bezpieczeństwo takich systemów jest bardzo wrażliwe na destrukcję, tak ze strony czynników wewnętrznych, jak też zewnętrznych. Skuteczne zarządzanie – monitorowanie i kontrolowanie takich systemów jest bardzo trudne i złożone i nie zawsze prowadzi do uzyskania zamierzonych efektów. Wobec tego bezpieczeństwo systemów zamkniętych, mniej uporządkowanych, czy zanarchizowanych trudno osiąga stan równowagi gwarantujący ich trwanie, przetrwanie, stabilizację i rozwój.

W systemie, który z różnych względów jest mniej uporządkowany, choć istnieje duży popyt na bezpieczeństwo, jego osiągnięcie ze względu na pewnego rodzaju nieporządek i chaos jest znacznie trudniejsze. Szczególnie wyraźnie widać to w różnych sytuacjach kryzysowych w odniesieniu do zbiorowości, w której nastąpiła znaczna dezorganizacja życia społecznego, a zwłaszcza kiedy nastąpił zanik instytucji publicznych odpowiedzialnych za bezpieczeństwo publiczne. Odbudowa bezpieczeństwa w takich przypadkach wymaga przede wszystkim restauracji podstawowych instytucji publicznych i ich funkcji, a także odbudowy zaufania

³⁵ J. Kukułka, *Bezpieczeństwo a współpraca europejska: współzależności i sprzeczności interesów*, „Sprawy Międzynarodowe”, nr 7/1982, s. 31.

społecznego i wzajemnych relacji międzyludzkich³⁶. Jak zauważył J. Penc³⁷ „Podstawą nowoczesnego zarządzania powinno być systemowe, cybernetyczne myślenie, aby łatwiej można było sobie układać stosunki z otoczeniem, wcześniej wykrywać szanse i zagrożenia i skutecznie radzić sobie z coraz trudniejszą przyszłością.” Pełna interakcja z zewnętrznym otoczeniem systemowym jest więc pierwszoplanowym celem każdego systemu społecznego.

W systemach, w których uporządkowanie sukcesywnie maleje, różnego rodzaju bezpieczeństwo ulega obniżeniu, aż do krytycznej, minimalnej wartości zagrożającej jego istnieniu. Ze szczególną ostrością uwidacznia się to w systemach, w których nastąpiła całkowita dezintegracja życia społecznego, a tym samym zanik praworządności i wszelkich funkcji ochronnych oferowanych przez współczesne instytucje państwa. Największym wyzwaniem jest w tych systemach upadek autorytetu władzy, zanik instytucji publicznych i zajmująca ich miejsce anarchia, korupcja oraz despotyzm, samowola i narastająca przestępczość. Odbudowa elementarnych standardów bezpieczeństwa wymaga w pierwszej kolejności realnej odbudowy porządku prawnego i ładu społecznego, czyli budowy organizacji (struktur) stabilnych i uporządkowanych³⁸.

Najwyższe standardy bezpieczeństwa gwarantują prakseologiczne systemy zorganizowane w wielopoziomowych strukturach hierarchicznych, w których istnieją specjalistyczne organa kierownicze, odpowiedzialne m.in. za trwanie, rozwój i kształtowanie bezpieczeństwa danego systemu³⁹. W codziennym życiu społecznym są to odpowiednio ukonstytuowane organy, np. administracji publicznej zajmujące się statutowo różnymi aspektami bezpieczeństwa, dysponujące odpowiednimi kompetencjami, siłami i środkami informacyjnymi, kadrowymi i materiałowymi. Systemy administracji publicznej należą do otwartych, zhierarchizowanych systemów względnie stabilnych, często perfekcyjnie uporządkowanych i zorientowanych na utrzymanie wysokiego bezpieczeństwa publicznego i szerzenie odpowiedniej kultury bezpieczeństwa.

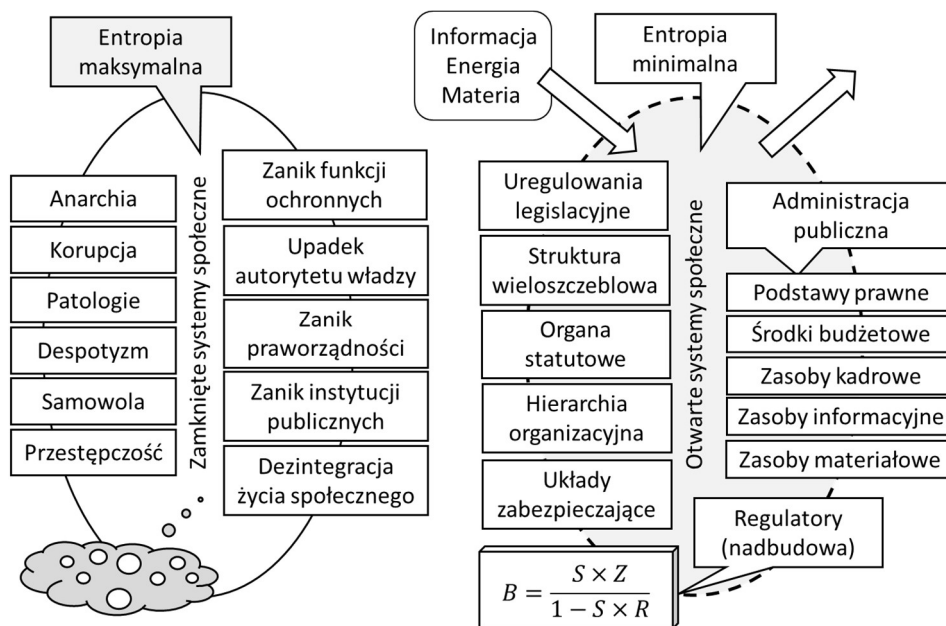
W tym przypadku mamy do czynienia z zewnętrznym układem zabezpieczającym, którym tradycyjnie jest system administracji publicznej, jego hierarchiczna struktura organizacyjno-funkcjonalna, organa statutowe i wydzielone na jego utrzymanie środki budżetowe. Organy administracyjne wyższego rzędu pełnią funkcje sterownicze i zabezpieczające w stosunku do jednostek niższego rzędu. Taki układ gwarantuje najwyższe standardy bezpieczeństwa ludności, określonego szczebla podziału administracyjnego. Niezmiernie istotną cechą administracji publicznej jest jej hierarchiczna, wielopoziomowa struktura organizacyjno-funkcjonalna oraz bardzo silne umocowanie legislacyjne w kanonach prawa administracyjnego (rys. 5).

³⁶ S. Jarmoszko, *Antropologia bezpieczeństwa. Kontury naukowej tożsamości*. UP-H Siedlce 2015.

³⁷ J. Penc, *Strategie zarządzania...* op. cit., s. 71.

³⁸ K. Ficoń, *Bezpieczeństwo jako systemowa kategoria ...* op. cit., s. 21.

³⁹ K. Ficoń, *Dwupoziomowy model cybernetyczny zarządzania przedsiębiorstwem*, „Systemy Logistyczne Wojsk” ZN WAT nr 44/2016, s. 48.

Rys. 5. Zamknięte i otwarte systemy społeczne

Źródło: Opracowanie własne.

System administracji publicznej ma wieloszczeblową strukturę organizacyjną przypisaną do podziału administracyjnego kraju. Aktualnie obejmuje ona administrację szczebla gminnego, powiatowego, wojewódzkiego i centralnego, funkcjonujące według określonych uregulowań prawnych i szczegółowych rozporządzeń administracyjnych. Regulacyjna nadrzędność prawa oznacza równorzędność i tożsamość bezpieczeństwa dla wszystkich podmiotów będących pod pieczę administracji publicznej.

Sztuczne systemy złożone – organizacje, społeczeństwa, państwa, instytucje, korporacje, branże, sektory itp. cechujące się co najmniej dostatecznym stopniem uporządkowania pozwalają na skuteczne utrzymanie, podnoszenie, a gdy zachodzi szczególna potrzeba na sprawne przywracanie pożądanego poziomu bezpieczeństwa⁴⁰. W życiu społecznym kreacja bezpieczeństwa opiera się na zorganizowanych i uporządkowanych instytucjach (bytach, organach) gwarantujących stabilność i przewidywalność istnienia.

Uporządkowany, stabilny system społeczny (o małej entropii) gwarantuje możliwość rozwoju i perspektywy wczesnego rozpoznawania symptomów pojawiających się zagrożeń i skutecznego ich antycypowania, w oparciu o określone procedury przeciwdziałania i zarządzania kryzysowego. W systemach złożonych racjonalnie zorganizowanych i skutecznie zabezpieczanych (administrowanych),

⁴⁰ K. Ficoń, *Elementy potencjalowej teorii bezpieczeństwa ...* op. cit., s. 163.

znane jest następstwo zdarzeń, ich uwarunkowania oraz bliższe i dalsze konsekwencje podejmowanych decyzji. Można zatem z pewnym prawdopodobieństwem przewidywać wpływ różnych zdarzeń na bezpieczeństwo systemu, na jego stabilność, co pozwala np. organom administracji publicznej na stosowanie odpowiedniej strategii przeciwdziałania sytuacjom krytycznym (kryzysowym).

Negatywną cechą charakterystyczną współczesnej administracji publicznej jest sukcesywny rozrost rozmaitej maści regulatorów oraz nieustannie rosnący zakres kompetencji i uprawnień w miarę postępu cywilizacyjnego. Nie trudno zauważyć jak wielka liczba rozmaitych instytucji i organów administracji publicznej odpowiada dziś za bezpieczeństwo społeczeństwa, standardy jego życia, poziom wolności osobistej czy sprawowanie różnych funkcji opiekuńczych, ochronnych i obronnych. Jeszcze większy rozrost nadbudowy panuje w sferze regulacji prawnych i różnych instytucji legislacyjnych, głównie administracyjnych. Bezpieczeństwo publiczne posiada aktualnie bardzo rozwiniętą nadbudowę, będącą formalnie systemem rozmaitych regulatorów zarządzających bezpieczeństwem.

Jednocześnie postępujący rozwój cywilizacyjny społeczeństw generuje coraz to nowe wyzwania w zakresie bezpieczeństwa. Z jednej strony, obserwujemy demokratyczne trendy wzrostu bezpieczeństwa publicznego, z drugiej notujemy zupełnie nowe kategorie zagrożeń wpływających destruktywnie na wieloaspektowe bezpieczeństwo. Sprostanie cywilizacyjnym wyzwaniom wymaga wielkiej pracy ze strony organów administracji publicznej wszystkich szczebli i nieustannej czujności w prognozowaniu perspektywicznych stanów bezpieczeństwa. W efekcie proces kształtowania bezpieczeństwa publicznego jest procesem permanentnym odznaczającym się wielką dynamiką czasowo-przestrzenną, a także szerokim zasięgiem dziedzinowym. Na przestrzeni dziejów jedne kategorie zagrożeń zostały albo zupełnie wyeliminowane, albo mocno zredukowane. Pojawiły się natomiast inne stwarzające nowe wyzwania w obszarze bezpieczeństwa publicznego.

1.6. Zakończenie

Jak wynika z przeprowadzonych rozważań ogromny wpływ na społeczne poczucie bezpieczeństwa, a także na jego kreację i utrzymanie ma stopień uporządkowania i kultura organizacyjna danego systemu działania. Systemy dobrze zorganizowane i uporządkowane według czytelnych reguł opartych na zdeterminowanych strukturach i precyzyjnych kanonach formalno-prawnych, gwarantują z reguły wysoki poziom bezpieczeństwa i sprawne nim zarządzanie, także w różnych sytuacjach krytycznych (kryzysowych). W przypadku anarchii organizacyjnej, chaosu i improwizacji, bezpieczeństwo takich systemów jest bardzo wrażliwe na destrukcję, tak ze strony czynników wewnętrznych, jak też zewnętrznych. Skuteczne zarządzanie – monitorowanie i kontrolowanie bezpieczeństwa takich systemów jest bardzo trudne i złożone i nie zawsze prowadzi do zamierzonych efektów.

Wobec tego bezpieczeństwo systemów mniej uporządkowanych, czy zanarchizowanych, cechujących się relatywnie dużą entropią trudno osiąga stan równowagi gwarantujący ich funkcjonowanie, przetrwanie i rozwój.

Zaprezentowane podejście cybernetyczne do badania złożonej problematyki bezpieczeństwa okazało się wysoce przydatne i adekwatne m.in. w obszarze prakseologicznych systemów działania. Uniwersum bezpieczeństwa przy dużej jego złożoności i wieloaspektowości zostało odniesione do centralnego pojęcia cybernetyki, jakim jest entropia informacyjna. Bezpieczeństwo, podobnie jak entropia jest kategorią rozmytą i zdecydowanie teoretyczną, o czym doskonale świadczą nie zawsze skuteczne próby jego wymiernego relatywizowania, np. za pomocą miar jakościowo-ilościowych.

Precyzyjne zobrazowanie chaosu i nieuporządkowania – najlepiej w kategoriach entropijnych i wymiernych jest równie trudne, jak ścisła relatywizacja stopnia bezpieczeństwa czy niebezpieczeństwa. Podjęta w pracy próba to zapewne jedna z wielu propozycji modelowania kategorii bezpieczeństwa, w tym przypadku za pomocą pojęciowego aparatu teorii cybernetyki, egzemplifikowana na bazie prakseologicznych systemów działania. Próba ta potwierdza postawioną na wstępie tezę o dużej użyteczności aparatu pojęciowego cybernetyki do skutecznego badania fenomenu bezpieczeństwa w tych kategoriach.

Bibliografia

- [1] Ashby W.R., *Wstęp do cybernetyki*, PWN, Warszawa 1963.
- [2] Bubnicki Z., *Podstawy informatycznych systemów zarządzania*, PW, Wrocław 1993.
- [3] Ficoń K., *Badania operacyjne stosowane. Modele i aplikacje*, BEL Studio, Warszawa 2006.
- [4] Ficoń K., *Bezpieczeństwo jako systemowa kategoria ontologiczna*, „Kwartalnik Bellona” Nr 1/2013(672).
- [5] Ficoń K., *Dwupoziomowy model cybernetyczny zarządzania przedsiębiorstwem*, „Systemy Logistyczne Wojsk” ZN WAT nr 44/2016.
- [6] Ficoń K., *Elementy potencjalowej teorii bezpieczeństwa wielkich systemów prakseologicznych*, ZN AMW nr 3/2011(186).
- [7] Ficoń K., *Inżynieria zarządzania kryzysowego. Podejście systemowe*, BEL Studio, Warszawa 2007.
- [8] Ficoń K., Sokołowski W., Zięcina M., *Bezpieczeństwo podmiotu jako układ cybernetyczny ze sprzężeniem zwrotnym*, [w:] *Zagadnienia bezpieczeństwa. Wieloaspektowość*. Sommer H., Zakrzewski G. (red.), PRz, Rzeszów 2021.
- [9] Gomółka Z., *Cybernetyka w zarządzaniu. Modelowanie cybernetyczne. Sterowanie systemami*, AW Placet, Warszawa 2000.
- [10] Gościński J., *Elementy cybernetyki w zarządzaniu*, PWN, Warszawa 1968.
- [11] Gościński J., *Zarys teorii sterowania ekonomicznego*, PWN, Warszawa 1977.
- [12] Heller M., Pabjan T., *Elementy filozofii przyrody*, Copernicus Center Press, Kraków 2014.
- [13] Jarmoszko S., *Antropologia bezpieczeństwa. Kontury naukowej tożsamości*, UP-H Siedlce 2015.

- [14] Kawalerski P., *Bezpieczeństwo w perspektywie cybernetycznych sprzężeń zwrotnych*, „Studia Bezpieczeństwa Narodowego” nr 12 rok VII, WAT, Warszawa 2017.
- [15] Kempisty M. (red.), *Mały słownik cybernetyczny*, WP, Warszawa 1973.
- [16] Klir G.J., *Ogólna teoria systemów*, WN-T, Warszawa 1979.
- [17] Kossecki J., *Cybernetyka społeczna*, PWN, Warszawa 1975.
- [18] Koźmiński A.K., Piotrowski W. (red.), *Zarządzanie teoria i praktyka*, PWN, Warszawa 1996.
- [19] Kukułka J., *Bezpieczeństwo a współpraca europejska: współzależności i sprzeczności interesów*, „Sprawy Międzynarodowe”, nr 7/1982.
- [20] Kulikowski J., *Zarys teorii grafów. Zastosowania w technice*, PWN Warszawa 1986.
- [21] Lange O., *Wstęp do cybernetyki ekonomicznej*, PWN, Warszawa 1965.
- [22] Markowski A., Pawelec R., *Słownik wyrazów obcych i trudnych*, Wilga, Warszawa 2002.
- [23] Mynarski S., *Elementy teorii systemów i cybernetyki*, PWN, Warszawa 1981.
- [24] Penc J., *Strategie zarządzania. Perspektywiczne myślenie systemowe i działanie*, AW Placet, Warszawa 2002.
- [25] Piwowarski J., *Fenomen bezpieczeństwa. Pomiędzy zagrożeniem a kulturą bezpieczeństwa*, WSBPiI Aperiion, Kraków 2015.
- [26] Płoski Z., *Słownik informatyczny*, Europa, Kraków 2003.
- [27] Pszczołowski T., *Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji*, Ossoli-neum, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1978.
- [28] Targowski A., *Informatyka. Modele systemów i rozwoju*, PWE, Warszawa 1980.
- [29] Tokarski J., *Słownik wyrazów obcych PWN*, PWN, Warszawa 1980.
- [30] Wiener N., *Cybernetyka, czyli sterowanie i komunikacja w zwierzęciu i maszynie*, PWN, Warszawa 1971.

SECURITY OF PRAXEOLOGICAL SYSTEMS AS A CYBERNETIC MEASURE OF ENTROPY LEVEL

The paper makes an original attempt to use cybernetic information entropy to reinterpret the category of security in relation to praxeological systems of operation. At the beginning, the essence and mechanism of functioning of relatively isolated cybernetic systems (systems) was presented. Next, the concept of information entropy of a cybernetic system (system) is considered in detail, paying special attention to the criterion of arranging the elements of this system. The title category of security has been assigned to the antentropy function symbolizing the systemic ordering of a given system. Organizing and functional ordering, in particular, concerns mainly open systems that exchange information and energy with the environment. The conclusion discusses the effect of entropy / anti-entropy on the safety of open, artificial complex systems. The work is theoretical with elements of author's comments. The main research thesis is the statement about the real usefulness of the concept of entropy for the analysis of information-related aspects of security, which was applied in terms of the security of social complex systems. The innovative approach presented in the work may be the subject of further discussions developing the research threads indicated.

Keywords: antentropy, security, cybernetics, entropy, regulator, control, system, system.

Rozdział 2.

RUCHY SEPARATYSTYCZNE W KULTURZE BEZPIECZEŃSTWA EUROPEJSKIEGO W XX I XXI WIEKU NA PRZYKŁADZIE KATALONII

Od zamierzchłych czasów społeczności i państwa były częścią jakiegoś większego suwerena. Niezgodność różnic etnicznych, kulturowych, językowych, dominacji politycznych, ekonomicznych, militarnych, zawieranych umów i paktów były, są i będą w przyszłości przesłankami do niezgody w podejmowaniu prób stworzenia własnego państwa. Niektóre ruchy narodowe społeczność światowa uznaje za słuszne, inne za bojownicze, separatystyczne. Jak odróżnić prawo narodu do samostanowienia od nieuprawnionej secesji? To także wyzwania dla procesów środowiska bezpieczeństwa. W artykule, ze względu na szeroki obszar problematyki, podjęto próbę przedstawienia przedmiotowego procesu po II wojnie światowej na przykładzie Katalonii.

Słowa kluczowe: kultura, bezpieczeństwo, ruchy narodowowyzwoleńcze, separatyzm.

2.1. Wprowadzenie

Kultura jest nieodzownym czynnikiem bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego w kontekście jego wielowymiarowego charakteru. Kultura bezpieczeństwa stanowi „wzór podstawowych założeń, wartości norm, reguł, symboli i przekonań, wpływających na sposób postrzegania wyzwań, szans i/lub zagrożeń, a także sposób odczuwania bezpieczeństwa (...), w tym również w naturalnych procesach wewnętrznej integracji i zewnętrznej adaptacji oraz w innych procesach organizacyjnych (...), służących w miarę harmonijnemu rozwojowi tych podmiotów i osiągnięciu przez nie najszerszej rozumianego bezpieczeństwa, z pożytkiem dla siebie, ale i dla otoczenia”². Z tak rozumianą kulturą bezpieczeństwa nierozdzielnie wiąże się niepodległość państwa (narodu) od innych państw w sprawach

¹ dr inż. Zbigniew Witaszek, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa, Wydział Nauk Społecznych w Koszalinie, 75-900 Koszalin, ul. Waryńskiego 3, e-meil: witaszek.zbigniew@com.pl, ORCID: 0000-0003-4379-8035.

² Termin *kultura bezpieczeństwa* pojawił się w obiegu naukowym pod koniec XX w. i ma on duże znaczenie dla interdyscyplinarnych badań prowadzonych przez przedstawicieli środowisk akademickich zajmujących się *naukami o bezpieczeństwie*. W badaniach *kultury bezpieczeństwa*, nieodłączny jest nurt *nauk społecznych* znany jako funkcjonalizm, należący do teorii antropologii.

wewnętrznych i stosunkach zewnętrznych (suwerenność, autonomia)³. Dążenia niepodległościowe Katalonii mają wymiar patriotyczny, a podejmowane próby dążeń niepodległościowych dotyczą całego spektrum życia politycznego i społeczno-gospodarczego. Miało to swój wymiar m.in. w referendach niepodległościowych w 2014 i 2017 r. W artykule podjęto próbę:

1. usystematyzowania ruchów separatystycznych w świecie i w Europie;
2. przybliżenia aspektów prawnych, politycznych i ekonomicznych, na płaszczyźnie których narastają wątpliwości i spory wraz z ich motywacjami, jakimi kierują się adwersarze;
3. zweryfikowania współzależności czynników determinujących region Katalonii w dążeniach separatystycznych w latach 2014-2021.

Na potrzeby niniejszych rozważań wykorzystano metodę historyczną skupiającą się na wyszukiwaniu w historii stosunków międzynarodowych prawidłowości historycznych i współczesnych trendów niepodległościowych oraz metodę opisu statystycznego wybranych wskaźników makroekonomicznych, na podstawie których podjęto próbę wyeksponowania trendów niepodległościowych, na przykładzie ruchów separatystycznych w Katalonii.

2.2. Ruchy narodowyzwoleńcze w świecie

Na powstawanie nowych państw mogą wpływać okoliczności i zdarzenia sprzyjające ich powstawaniu. Do okoliczności tych niewątpliwie można zaliczyć:

- secesję oraz zmianę statusu terytoriów zależnych, co oznacza odłączenie się części terytorium i utworzenie na nim nowego państwa (bez upadku dotychczasowego);

Funkcjonalizm opiera się na założeniu, że każde zjawisko kulturowe pełni określoną ważną dla całości systemu społecznego funkcję (M. Cieślarczyk, *Fenomen bezpieczeństwa i zjawisko kryzysów postrzegane w perspektywie kulturowej*, [w:] E. Reklajtis, R. Wiśniewski, J. Zdanowski, *Jedność i różnorodność. Kultura vs. kultury*, ASPRA-JR, Warszawa 2010, s. 85., J. Piwowarski, *Nauki o bezpieczeństwie. Zagadnienia elementarne*, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego Aperiion w Krakowie, Kraków 2017, s. 87, M. Cieślarczyk, *Kultura bezpieczeństwa i obronności*, Wyd. AP, Siedlce 2010, s. 210).

³ Pojęcie (termin) niepodległość i związana z nią suwerenność pojawiło się w XIII w. i oznaczał całkowitą swobodę państwa w podejmowaniu decyzji politycznych dotyczących norm wewnętrznych i polityki zagranicznej. Istota rzeczy czerpie swój początek w okresie, kiedy państwa nie istniały jeszcze w sensie nowożytnym, co oznaczało, że mogło w nich „funkcjonować wiele porządków prawnych opartych głównie na normach zwyczajowych, a jego zwierzchnik (...) mógł ponadto podlegać w pewnym zakresie cesarzowi lub/i papieżowi, władnym zmieniać jego decyzje, a nawet pozbawić go władzy” (K. Chojnicka, M. Jaskólski (red.), *Słownik Historii Doktryn Politycznych*, t. 5, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2012, s. 61). Na potrzeby niniejszego artykułu państwo narodowe jest traktowane jako twór polityczny o jednolitej strukturze etnicznej (narodowo jednolity) przy czym naród pojmowany jest w kategoriach etnicznych. Współcześnie państwo narodowe definiowane jest jako państwo, w którym suwerenem jest naród (społeczeństwo), a termin naród symbolizuje wspólnotę polityczną, nie zaś etniczną (R. Zendrowski, *Stosunki międzynarodowe. Vademecum*, Wydawnictwo Alta 2, Wrocław 2005, s. 239).

- rozpad – powstanie na terytorium dawnego państwa dwóch lub więcej państw;
- połączenie – utworzenie z dwóch lub więcej państw, jednego nowego państwa z nową tożsamością międzynarodową;
- powstanie państwa na terytoriach niczych (porzuconych przez inne państwa lub wyłaniających się z morza).

Swoistym przejawem współczesnych dążeń niepodległościowych są ruchy separatystyczne. Przykładem powstania nowych państw w wyniku secesji były republiki jugosłowiańskie (z wyjątkiem Serbii), które ogłosiły secesję z federacji jugosłowiańskiej. Współczesny świat doświadcza burzliwego przebiegu secesji, której towarzyszy użycie siły zbrojnej i naruszenie integralności terytorialnej państwa, które decyduje się na jego obronę. Takim przykładem jest aneksja Krymu przez FR w 2015 r. oraz rozpoczęty 24 lutego 2022 r. konflikt zbrojny między FR a Ukrainą, czego misją miała być aneksja Ukrainy. Na podstawie referendum (uznanego tylko przez Koreę Północną) FR na podstawie dekretu Prezydenta FR aneksowała 30 września 2022 r. obwody: doniecki, ługański, chersoński i zaporoński.

Nietypowym przykładem secesji było przekazanie części terytorium przez rząd włoski celem utworzenia państwa watykańskiego w 1929 r. Nietypowym, choćby dlatego, że Stolica Apostolska nigdy nie zrezygnowała z postulatu odzyskania choćby części terytorium Państwa Kościelnego. Pokojowym przykładem secesji, za porozumieniem stron, było odłączenie się Singapuru od Federacji Malezji w 1965 r. Od klasycznej secesji należy odróżnić przypadki ogłoszenia i uzyskania niepodległości przez terytoria zależne (kolonialne).

Rozpad (rozcłonkowanie) może dokonać się na dwa sposoby:

- na skutek uzgodnionego wcześniej podziału państw (Szwecja – Norwegia w 1905 r. w ramach referendum obie strony zachowały się zgodnie z zasadą „rozejdźmy się i pozostajmy przyjaciółmi”; 1992 r. Słowacja i Czechy – słowacki parlament ogłosił deklarację niepodległości, politycy czescy przyjęli ją do wiadomości podejmując stosowne rozmowy w tym zakresie, a w 1993 r. na mapie Europy pojawiły się Czechy i Słowacja. Państwa te proporcjonalnie do liczby ludności podzieliły w stosunku 2:1 wszystko co było możliwe do podziału – począwszy od czołgów, wagonów kolejowych po rezerwy walutowe i zobowiązania międzynarodowe),
- serii ataków secesji. Nowa Jugosławia (Federacyjna Republika Jugosławii) od lutego 2003 r. Serbia i Czarnogóra. Państwo to nigdy nie ogłosiło secesji z federacji jugosłowiańskiej. FR formalnie nie ogłosiła secesji z ZSSR. Sudan wyzwolił się spod panowania Anglików i Egipcjan w 1959 r., doświadczając 20-letnich krwawych walk na tle religijnym. W 2008 r. w ramach referendum podzielił się na dwa odrębne państwa, Sudan Północny i Sudan Południowy.

Przykładem powstania państwa w wyniku rozcłonkowania jest Senegal i Mali, które powstały w 1960 r. na skutek rozpadu Federacji Mali (1959-1960).

W wyniku rozpadu w 1964 r. Federacji Rodezji i Niasy powstała Zambia i Malawi oraz kolonia brytyjska Rodezja (od 1980 – Zimbabwe).

Połączenie, to powstanie z dwóch lub więcej państw, jednego nowego organu państwowego. Jednoczące się państwa rezygnują ze swojej dotychczasowej tożsamości międzynarodowej na rzecz tożsamości zjednoczonego państwa. Przykładem jest powstanie Zjednoczonych Emiratów Arabskich w 1971 r. w wyniku połączenia się księstw tzw. Omanu Traktatowego. 22 maja 1990 r. z Republiką Jemenu poprzez przyjęcie deklaracji zjednoczeniowej dwóch niepodległych państw: Jemeńskiej Republiki Arabskiej (Jemen Północny) i Ludowo-Demokratycznej Republiki Jemenu (Jemen Południowy). W 1958 r. nastąpiło krótkotrwałe połączenie Egiptu z Syrią w wyniku czego utworzona została Zjednoczona Republika Arabska. Powstanie nowego państwa zostało zwieńczone pozytywnym wynikiem plebiscytu ludowego. Syria wystąpiła z powstałej Republiki w 1961 r., natomiast Egipt w 1971 r. przyjął nazwę: Arabska Republika Egiptu. W 1964 r. doszło do połączenia Tanganiki oraz Republiki Zanzibaru i Pomby, efektem było powstanie Tanzanii (Afryka Wschodnia). W przypadku Europy wymownym aktem połączenia państw było zjednoczenie Republiki Federalnej Niemiec i Niemieckiej Republiki Demokratycznej w Republikę Federalną Niemiec (03 październik 1990). Jedną z przyczyn i tendencji powstawania nowych państw, prócz wyżej wymienionych, były m.in.⁴:

- I wojna światowa (Traktat Wersalski, 28 czerwiec 1919) i II wojna światowa (Jalta, 04-11 luty 1945), w wyniku których świat doświadczył rozpadu wielonarodowych imperiów, a ich rezultatem była gruntowna przebudowa geopolitycznego systemu globalnego;
- dekolonizacja (zapoczątkowana przez Stany Zjednoczone, deklaracja niepodległości z 1776 r., w XIX w. dotyczyła głównie państw Ameryki Południowej). Istotne znaczenie miała przyjęta w 1960 r. przez Zgromadzenia Ogólne NZ "Deklaracja o przyznaniu niepodległości krajom i ludom kolonialnym".

Swoisty wymiar miały ruchy niepodległościowe wynikające z dekolonizacji Afryki⁵. W 1960 r. ówczesny premier Wielkiej Brytanii H. Macmillan wygłosił

⁴ R. Zendarski, *Stosunki międzynarodowe* wyd. cyt., cz. II, rozdz. VII, R. Cameron, L. Neal, *Historia gospodarcza świata. Od paleolitu do czasów najnowszych*, Książka i Wiedza, Warszawa 2010, s. 412-423.

⁵ Europejskie kolonie w Afryce powstawały głównie w XIX w. W 1885 r. w Berlinie uzgodniono podział kontynentu pomiędzy siedem państw: Portugalię, Wielką Brytanię, Belgię, Niemcy, Włochy, Hiszpanię i Francję. Przed II wojną światową zaledwie dwa państwa afrykańskie uzyskały niepodległość: Liberia (26 lipca 1847) i Egipt (28 lutego 1922), natomiast w latach czterdziestych XX w. Wielka Brytania uznała niepodległość Etiopii. Okres II wojny światowej wpłynął na osłabienie władzy państw kolonialnych, gdyż te zajęte walką zbrojną na własnych terytoriach nie były zainteresowane rozwiązywaniem problemów politycznych i społeczno-gospodarczych w koloniach (Zob.: *Timeline: African independence*, <https://en.rfi.fr/africa/20100216-timeline-african-independence>, [14.12.2021], B. Birmingham, *The Decolonization of Africa*, UCL Press, 2009, s. 4., E. Marice, *The Impact of the Second World War on the Decolonization of Africa*, [w:] *Africana Studies Student Research Conference*, 2015, nr 2.

w południowoafrykańskim parlamencie przemówienie, znane pod nazwą „Wiatr przemian”, w którym stwierdził, że należy zaakceptować wzrost świadomości narodowej w państwach afrykańskich jako fakt polityczny. W przeciwnym razie może to wpłynąć negatywnie na zachwianie równowagi między Wschodem a Zachodem, od której zależał globalny pokój⁶. Także w 1960 r. niepodległość uzyskało siedemnaście państw afrykańskich, stąd nazwano go „Rokiem Afryki”. Uzyskiwanie niepodległości przez kraje afrykańskie nie zawsze dokonywało się w drodze pokojowego przekazania władzy. Niejednokrotnie mocarstwa kolonialne interweniowały zbrojnie w konflikty wewnętrzne (Francuzi w Czadzie, Belgowie w Kongu), a po proklamowaniu niepodległości wybuchały wojny domowe (Algieria – 1954-1962, Nigeria – 1967) i wymagały kompromisu ze strony państw metropolitalnych. Także celem walki z kolonializmem i współpracy między państwami afrykańskimi, powstała w 1963 r. Organizacja Jedności Afrykańskiej, a od 2002 r. Unia Afrykańska, z siedzibą w stolicy Etiopii, Addis Abebie. W wyniku dekolonizacji liczba państw wzrosła pod koniec lat sześćdziesiątych do około 165. Obecnie na świecie istnieje ponad 195 państw uznanych przez ONZ.

Ze względu na złożoność przedmiotowej problematyki, zawężono ją do państw UE. W przypadku państw unijnych trendy separatystyczne mają tendencje odśrodkowe. Dokonując krótkiej analizy historycznej należy wskazać na źródła ich pochodzenia m.in.⁷:

- Irlandia Północna – nurt nacjonalistyczny sięgający XX w., ściśle związany z formacją Irish Republican Army (IRA). Konflikt toczący się od dawna, uważany jest za jeden z najdłuższych konfliktów odśrodkowych, który nie został rozwiązany;
- Szkocja – idea niepodległości sięga lat siedemdziesiątych, a jej znaczenie rośnie wraz z poparciem Scottish National Party (SNP). Szkoci nie są entuzjastami separatyzmu;
- Belgia – historyczna rywalizacja między grupami etnicznymi (Walonowie i Flamandowie). Rozwinięta gospodarczo Flandria jest inicjatorem autonomii instytucjonalnej, a w tym separatystycznej;
- Francja – zapędy separatystyczne w Bretanii i Kostaryce (pomijając francuski Kraj Basków), w tym problemy związane z obszarem Alzacji;
- Włochy – istniejący i widoczny dyskurs między północą a południem. Niechęć do Włoch nie ukrywa Sycylia, a przejawy separatystyczne nie są obce w Sardynii;
- Republika Federalna Niemiec – Bawaria i wyznaczona jej rola przez rząd federalny, w aspekcie jej wkładu na rzecz rozwoju RFN, może być przesłanką do wyzwolenia trendów separatystycznych;

⁶ Zob.: B. Talton, *The Challenge of Decolonization in Africa*, <https://exhibitions.nypl.org/africanaage/essay-challenge-of-decolonization-africa.html>, [02.02.2022].

⁷ Zob.: T. Konicz, *Eurowojna secesyjna*, „Forum” 2012, nr 19, s. 12, Sun-Ki Chai, *Nationalism and Separatism*, Volume 4, 2008, s. 147.

- Hiszpania – hasła rozszerzenia autonomii katalońskiej i baskijskiej czerpią swoje źródła z średniowiecza. Intencją Kraju Basków jest utworzenie niezależnego państwa. Ruch kataloński jest zwolennikiem poszerzania autonomii, i korzystania z dyskomfortu koniunktury gospodarczej Hiszpanii.

W tak dynamicznie rozwijającej się sytuacji geopolitycznej, kształtują się nowe tendencje we współczesnych stosunkach narodowych, które zmierzają do odchodzenia od koncepcji bezpieczeństwa globalnego (uniwersalnego) na rzecz bezpieczeństwa regionalnego. Nowa sytuacja generuje nowe zagrożenia, wyzwania i szanse m.in.: pogłębianie się dysproporcji rozwojowych, postępujący rozpad państw, spory terytorialne, konflikty etniczne i religijne (Iran), rywalizację między mocarstwami, wzrost pozamilitarnych aspektów bezpieczeństwa (migracje, katastrofy ekologiczne, przestępczość zorganizowana, ocieplanie klimatu), nasilanie się eksportu (zakupów) broni konwencjonalnej oraz prób z bronią jądrową (Korea Północna) skutkując zróznicowaniem poziomów bezpieczeństwa poszczególnych państw i regionów. Działania na rzecz bezpieczeństwa regionalnego m.in.: hegemoniczne przywództwo oparte na porozumieniu ze względu na posiadany potencjał militarny oraz chęć zachowania w regionie równowagi sił; pluralistyczna wspólnota bezpieczeństwa oparta na dążeniu do współpracy oraz do zachowania bezpieczeństwa między państwami, niezależnie od różnic ustrojowych i politycznych, formalnym uznaniu równości państw regionu przy równoczesnym przypisywaniu sobie przez większe państwa wyjątkowych uprawnień z tytułu posiadanych atutów, które mogą sprzyjać w odgrywaniu szczególnej roli w stosunkach międzynarodowych⁸.

2.3. Historyczne i polityczne uwarunkowania Katalonii w dążeniach separatystycznych

Katalonia to wspólnota autonomiczna, region geograficzny i kraina historyczna na Półwyspie Iberyjskim w północno-wschodniej Hiszpanii, nad Morzem Śródziemnym z ośrodkiem kulturalnym i administracyjnym w Barcelonie⁹. Region

⁸ Zob.: E. Czimor, *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, [w:] E. Czimor, L.W. Zyblikiewicz (red.), *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*, Warszawa-Kraków 2000, s. 135-142; E.A. Koziej, *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie: od globalizacji do regionalizacji*, [w:] D.B. Bobrow, E. Haliżak, R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, Warszawa 1997, s. 49-56.

⁹ Hiszpania, od I w. p.n.e. prowincja rzymska; od V w. państwo Wizygotów, podbite na początku VIII w. przez Arabów; od 1942 r. tworzenie się niezależnych państweczek chrześcijańskich; od 1479 r. unia personalna, 1516 r. powstanie Królestwa Hiszpanii pod panowaniem Habsburgów; od końca XV w. rozwój potęgi politycznej – zdobycze kolonialne w Ameryce Południowej i Środkowej oraz w Europie; XVI i XVII w. „złoty wiek” kultury hiszpańskiej i rozwój potęgi morskiej; druga połowa XVII w. stopniowe straty terytorialne; rozkład imperium kolonialnego w pierwszej połowie XIX w.; neutralność w I wojnie światowej, proklamowanie republiki (1931); wojna domowa (1936-1939), zakończona upadkiem republiki i faszystowską dyktaturą gen. F. Franco; w II wojnie światowej przy formalnej neutralności sprzyjanie i pomoc państwom „osi”; członek m.in.

o powierzchni 31,9 km², ludność około 7,566 mln (2019), język kataloński, region silnie uprzemysłowiony z rozwiniętą turystyką. Od XIX wieku w państwie zaczęły występować tendencje separatystyczne. Od 1931 r. funkcjonowała tam autonomiczna Republika Katalońska, którą w 1938 r. zlikwidował gen. F. Franco. Do historycznej Katalonii należy również większa część departamentu Pireneje Wschodnie we Francji, tzw. Katalonia Północna. Na terenie tego departamentu leży również katalońska eksklawa Llivia¹⁰. Proces decentralizacji Hiszpanii zapoczątkowany został nadaniem statusu autonomicznego Katalonii w 1977 r., a zakończył się w 1983 r. kiedy Segowia dołączyła do Wspólnoty Autonomicznej Kastylii i Leonu. Podział administracyjny na prowincje pokrywa się w Hiszpanii z podziałem na okręgi wyborcze, a biorąc pod uwagę niski próg wyborczy, obliczany jest na poziomie każdego okręgu. Ostatnie dekady wskazują na istotny wpływ partii regionalnych na życie polityczne Hiszpanii. Uznanie zróżnicowania kulturowego i językowego ludów i narodów zamieszkujących Hiszpanię oraz ich prawa do organizowania się we wspólnoty autonomiczne jest dopełnieniem czynników kształtujących i umacniających pluralistyczny obraz społeczeństwa hiszpańskiego¹¹.

Katalonia, podobnie jak inne grupy etniczne, dążące do autonomii, była narodem uciskanym, któremu odbierano nie tylko swobodę kultywowania własnych przekonań, ale także możliwość godnego życia i rozwoju gospodarczego. Nakreśla to wykładnię kształtowania się i przebiegu ideologii narodowyzwoleńczej nie tylko z przyczyn cywilizacyjno-kulturowych, ale także społeczno-ekonomicznych. Przedmiotowy problem ma dużo bardziej skomplikowaną strukturę, stąd jeżeli asymilacja mniejszych grup społecznych jest niemożliwa ze względu na różnice, które dotyczą mniejszości, skutecznym rozwiązaniem może być separacja. Ruchy separatystyczne w Katalonii nie wynikają jednoznacznie z solidarności narodowej, lecz z chęci większego zysku ekonomicznego i potrzeby przynależności. W tym

ONZ, MFW, BS, NATO, UE (*Encyklopedia popularna PWN*, t. 4, Świat Książki, Warszawa 1977, s. 45-46.

¹⁰ Od III w. p.n.e. od wpływami Rzymu, w V w. opanowana przez Wizygotów a w 712 r. przez Arabów; w 795 r. zdobyta przez K. Wielkiego i włączona do Monarchii Hiszpanii, od końca X w. niezależne Hrabstwo Barcelony, silne wpływy kultury francuskiej, od 1137 r. włączona do Aragonii, XIII-XIV w. ośrodek handlu z basenem Morza Śródziemnego; w ramach królestwa Hiszpanii (od 1516) autonomia do 1716 r. Termin „Katalonia” upowszechnił się w XII w., opisujący początkowo wspólnotę ludzi oraz ziem zarządzanych przez hrabiego Romona Berenguera III (1082-1131). Z własności, jednolitej administracyjnie, tworzył się powoli organizm państwowy, posiadający swoistą strukturę społeczną, zasiedlany przez ludzi o wspólnym, wyraziście wyodrębnionym języku i odrębnej kulturze. Ostateczny podział Katalonii dokonał się w 1720 r., a granice między Hiszpanią a Francją pozostają niezmiennie (Z. Kozłowska-Socha, *Krajobraz historyczno-polityczny separatystycznej Katalonii*, „Studia z Geografii Politycznej i Historycznej”, t. 3, 2014, s. 183, *Encyklopedia popularna PWN*, t. 4, Świat Książki, Warszawa 1997, s. 365, M. Myśliwiec, *Katalonia na drodze do niepodległości*, Bytom 2006, s. 12-19, R. Wiszniowski, *Przełomy państwa współczesnego. Przypadek Szkocji i Katalonii*, Elipsa, Warszawa 2013, s. 97).

¹¹ T. Mołdawa, *Wstęp*, [w:] *Konstytucja Hiszpanii*, tłum. T. Mołdawa, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2008, s. 7 i 17.

znaczeniu trudno umniejszać znaczenie kulturowe, jednak na uwagę zasługuje rosnąca tendencja, której źródło tkwi w efektywności gospodarki, poczuciu bezpieczeństwa i idei autarkii. Jednak oba podejścia mają inny wymiar, ale dla regionu (narodu) separatystycznego odgrywają istotne role. Separatyzm kataloński, i nie tylko, należy rozpatrywać w ujęciu przyczynowo-skutkowym, jako wypadkową rozwoju cywilizacyjno-kulturowego, rozwoju gospodarczego (najbardziej przekonujące) i świadomości narodowej. Stąd Hiszpania, wzorem innych państw, znajdując się w impasie próbuje łagodzić żądania, rozszerzając autonomię „dynamicznych” regionów. Nić dzieląca autonomię od separacji jest trudna do precyzyjnej identyfikacji i zależy od sekwencji, czasu i ilości zdarzeń politycznych, ekonomicznych i koniunktury globalnej. Eksplozja separatyzmów w Europie, w tym w Hiszpanii, tworzy swoisty współczesny paradoks. Nie jest nim kwestia choćby solidaryzmu budżetowego regionu w zakresie przeznaczania ich danin publicznych, a zwłaszcza redystrybucji budżetu rządu Hiszpanii wraz ze środkami z UE do innych regionów, z którymi Katalończycy nie czują się ekonomicznie związani. Bogactwo Katalonii jest od niemal 300 lat przesłanką do politycznej i terytorialnej separacji do Hiszpanii. Od I rewolucji przemysłowej (1830) Katalonia stała się regionem intensywnego rozwoju przemysłowego półwyspu. Wpłynęło to na dynamiczny przebieg transformacji społeczno-gospodarczej regionu i wyróżnienie go od pozostałych prowincji Hiszpanii. Problem oddzielenia się od Hiszpanii z punktu widzenia samej Katalonii jest dużo bardziej skomplikowany. O ile sama flaga narodowa dzieli katalońskich patriotów i sama w sobie stanowi problem polityczny wzbudzający wiele emocji i kontrowersji, to o tyle w ciągu ostatniej dekady występuje widoczny rozdźwięk między zwolennikami separatyzmu a zwolennikami poszerzenia autonomii. Wyniki badań wskazują, że ich rozkład jest zbliżony i wynosił odpowiednio 40-47% i 38-48%¹².

Od lat, w wielu państwach europejskich, dumnych ze swych demokracji członków UE, pojawiają się dążenia secesjonistyczne: Hiszpania, Francja, Belgia, Włochy. Każde z tych państw cechuje zróżnicowanie pod względem emancypacyjnym. Katalonia należy do krainy, w której dominują ruchy odśrodkowe zmierzające w kierunku, z jednej strony do pełnej suwerenności, z drugiej zaś jej społeczność zadawała się poszerzeniem autonomii. Dzięki takim działaniom z powodzeniem kultywują swój język, kulturę i tradycję, wzmacniając tożsamość na arenie międzynarodowej. Przesłanki socjalistyczne Katalonii są wypadkową odrębności narodowo-etnicznej, gospodarki i umocowania w dotychczasowej

¹² W 1976 r. transformacja ustrojowa nadała regionom Hiszpanii szerokie kompetencje. O ile pod koniec lat 70. dominowały trendy poszerzenia zakresu autonomii z jednoczesnym ograniczeniem separatyzmu, dbając w szczególności o wpływ na edukację i regionalne media, co zostało spełnione. Do recesji gospodarczej (2011), akces separacji popierało około 20% społeczeństwa. Poglądy uległy zmianie po objęciu Hiszpanii recesją. Ponad 50% społeczności Katalonii uznała, że Katalonia jako samodzielne państwo i najbogatszy region, nie płacąc podatków, stałaby się regionem o zdecydowanie wyższej stopie życiowej, [file:///C:/Users/Admin/Desktop/KATALONIA/2388927,Katalonia-na-czym-polega-ten-konflikt-Ekspert-PISM-masowy-separatyzm-w-Katalonii-to-nowosc%20\(1\).html](file:///C:/Users/Admin/Desktop/KATALONIA/2388927,Katalonia-na-czym-polega-ten-konflikt-Ekspert-PISM-masowy-separatyzm-w-Katalonii-to-nowosc%20(1).html) [03.11.2022].

strukturze administracyjnej oraz postawach społecznych. Naturalną przeszkodą w sukcesywnym osiągnięciu przedmiotowych celów jest wytyczona polityka i uregulowania prawne państwa suwerena. Z teoretycznego punktu widzenia prawo do samostanowienia wewnętrznego regionu Katalonii do wybrania swojej przynależności politycznej, możliwości wpływania na porządek polityczny wraz z prawem do zachowania kulturowej, historycznej, etycznej i terytorialnej tożsamości, aż do osiągnięcia punktu krytycznego, który stanie się wyznacznikiem społecznym domagającym się niepodległości narodowej. Istotna w tym zakresie jest pomoc społeczności międzynarodowych w rozwiązywaniu konfliktów, udzielania wsparcia (lub jego braku) wraz z jego uciążliwymi konsekwencjami.

Poza okresami naturalnych stagnacji (okresy między referendalne, pandemia, recesja ekonomiczna) Katalonia kumulowała swoje działania w kierunku emancypacji do samodzielnego państwa. Jest to proces długofalowy, trudny w realizacji, ale „rozpoznawalny” poprzez: czytelną misję polityczną, gospodarczą i społeczną, zainteresowania i wyeksponowania korzyści dla rządu Hiszpanii oraz społeczności międzynarodowej. Jednak bardziej przewidywalnym w przypadku Katalonii jest i będzie, w dającej przewidzieć się przyszłości, otwarcie społeczności Katalonii na otoczenie regionalne i problemy ogólnohispańskie, co może mieć swój wyraz w poszerzeniu zakresu kompetencji na forum narodowym i międzynarodowym.

Wyznacznikiem, ideą polityczną i kierunkiem społecznym, wytyczającym drogę do uzyskania niepodległości przez Katalonię na przełomie XX i XXI w. jest historia politycznej ewolucji indendyzyzmu katalońskiego. Partie odgrywały różne role ideologiczne, społeczne i polityczne o charakterze separatystycznym i narodowowyzwoleńczym. Ich liczba, nazwy, obszary oddziaływania ulegały zmianie na przestrzeni dekad i zależały od prosperity koniunkturalnej (dekoniunktury) politycznej i społeczno-gospodarczej, migracyjnej, aktualnych nastrojów społecznych w Hiszpanii i w Europie¹³. Szczególnie w ostatniej dekadzie dominują wśród partii politycznych, organizacji niepodległościowych i społeczeństwa przekonania, że dzięki dobrze rozwiniętej gospodarce rośnie zainteresowanie inwestorów zagranicznych, którzy decydują się umieścić swój kapitał w tej części Hiszpanii, przyczyniając się do jej rozwoju ekonomicznego. Sama świadomość sukcesów ekonomicznych Katalończyków, obok świadomości historycznej i tożsamości narodowej, stanowi przesłankę do ciągłości dążeń niepodległościowych.

¹³ W literaturze przedmiotu można doszukać się różnych stanowisk dotyczących określenia systemu partyjnego w Hiszpanii w latach 1977-2015. Niektórzy znawcy przedmiotowej problematyki dzielą ten okres na cykle: 1977-2015 – system wielopartyjny przejściowy; 1982-1993 – system, w którym przeważa jedna partia oraz 1993-2015 – system dwupartyjny (B.N. Field, C. Gray, *The Spanish parliament in context*, [w:] J.M. Fernandes, C. Leston-Bandeira (red.), *The Iberian Legislatures in Comparative Perspective*, Abingdon, Oxon-New York 2019, s. 32).

2.4. Implikacje współczesnych wydarzeń politycznych dla Katalonii

Problematyka wykorzystania prawa do samostanowienia dotyczy wspólnie coraz większego spektrum podmiotów charakteryzujących się zmiennością interpretacji, niejednorodnością praktyk, wpływem polityki oraz bieżących stosunków międzynarodowych na stosowanie prawa. Przedmiotowe zagadnienia są złożone, rozległe i często niepowtarzalne, wymagające indywidualnych analiz. Katalonia jest jedną z 17 autonomicznych wspólnot, o silnym umocowaniu kulturowo-historycznym, która mierzy się z tendencjami niepodległościowymi od dekad, a nasilenie tego procesu miało miejsce od 2010 r. i trwa do chwili obecnej. Wszelkie działania, w tym niepodległościowe, muszą być zgodne z literą prawa, wynikającą z przyjętego systemu ustrojowego i politycznego. Stąd pod względem prawnym instytucjonalne ramy dla powszechnej autonomii regionalnej w Hiszpanii stanowi Konstytucja Hiszpanii z 29 grudnia 1978 r. (Katalonia: frekwencja 67,9%, poparło 44,6%), w której najistotniejszy w przedmiotowym kontekście jest art. 2 stanowiący, że „Konstytucja opiera się na nierozdzielnej jedności narodu hiszpańskiego, wspólnej i niepodzielnej ojczyźnie wszystkich Hiszpanów, a także uznaje prawo do autonomii stanowiących go narodowości i regionów oraz solidarność między wszystkimi”¹⁴. W myśl najwyższego aktu prawnego, Hiszpania jest państwem niepodzielnym, tworzącym jeden niepodzielny i nierozdzielny naród, wraz z gwarancją prawa do autonomii wszystkich regionów z ich społecznościami. Ponadto, wspólnoty autonomiczne mają uprawnienia prawotwórcze i administracyjne, z których korzystają na zasadzie wyłączności. Konstytucja wyposaża je w instrumenty finansowe pozwalające pozyskiwać, kumulować i redystrybuować środki pieniężne¹⁵. Z założenia, gwarancje prawne powinny być narzędziem zaęgującym napięcia i konflikty oraz minimalizującym ruchy separatystyczne, a obecnie są przesłanką i inspiratorem wielu konfliktów regionalnych. O ile, z jednej strony w przypadku Katalonii, można je rozpatrywać w aspekcie kulturowym i ekonomicznym, to z drugiej, bardziej złożony jest dualny motyw społeczny. Społeczność katalońska dzieli się na dwa przeciwstawne nurty: niepodległościowy (separatystyczny, o podłożu historycznym) i unionistyczny (wynikający z rozwoju cywilizacyjnego).

Wydarzeniem, w każdym demokratycznym państwie, są wybory samorządowe, parlamentarne (w tym do UE), prezydenckie, referenda czy plebiscyty. Przełomowym dla Katalonii w dążeniach niepodległościowych był 18 czerwca 2006 r., kiedy to społeczność regionu w referendum, przy frekwencji 60,5% i większością 88,1% przyjęła nowy Statut Autonomiczny Katalonii poszerzający

¹⁴ Konstytucja Hiszpanii z 29 grudnia 1978, tłum. T. Mołdavia, Biblioteka Sejmowa, 2021, N. Thomas, *After ETA? Catalonia, Euskadi and the Spanish Constitution*, Londyn 2012, s. 23 i 25.

¹⁵ K. Ważlak, *Prawne aspekty autonomii regionalnej w Hiszpanii*, „Przegląd Narodowościowy”, Zielona Góra 2016, nr 5, s. 7-16.

jej zakres kompetencji w części „finanse” i zmniejszający kontrybucję wkładu Katalonii do budżetu centralnego Hiszpanii. Mniej przychylnie zdanie miał Trybunał Konstytucyjny (TK), który zakwestionował część zawartych w Statucie przepisów dotyczących autonomii, podsycając tym samym zarzewie konfliktu¹⁶.

Statut określał wyłączne prawa do stanowienia we własnych wewnętrznych sprawach, m.in. podatki, przemysł, kulturę, infrastrukturę lokalną, rybołówstwo, usługi bankowe i turystyczne, policję autonomiczną oraz sądownictwo. Regiony autonomiczne otrzymały prawo wyboru własnego parlamentu, rządu i prezydenta, który był odpowiedzialny za legislację Statutów Wspólnoty. Pojawiła się możliwość organizacji terytorialnej (organizacja miast i metropolii). Statut określił obowiązki Wspólnot, między innymi kwotę odprowadzaną do budżetu centralnego z lokalnych podatków, a także ustalił sposób zmiany Statutów i warunki przeprowadzania referendum¹⁷.

Kolejne lata to dalszy intensywny ciąg wydarzeń i prób poszerzenia katalońskiej autonomii. 23 grudnia 2013 r. kataloński parlament uchwalił „deklarację suwerenności”, którą poparły ugrupowania nacjonalistyczne i regionalistyczne, a TK uznał ją za nielegalną i niezgodną z zapisami hiszpańskiej konstytucji. 19 września 2014 r., ówczesny parlament przegłosował nadanie prezydentowi Generalitat (podstawowy ośrodek władzy) możliwość przeprowadzenia „konsultacji ze społecznością katalońską dotyczącą niepodległości Katalonii”, co miało miejsce 9 listopada 2014 r., po podpisaniu stosownego dekretu (nieprzychylnie potraktowanego przez rząd hiszpański)¹⁸. Wzięło w nim wówczas udział 1,9 mln spośród 5,4 mln uprawnionych. Przy niskiej frekwencji (35-37 %, brak możliwości użycia

¹⁶ Zarzewiem niezgody było wykreślenie słowa „naród”, które było niezgodne z treścią Konstytucji Hiszpanii, a która zakłada że jest tylko „naród hiszpański” (A. Jackiewicz, *Kontrowersyjne konstytucyjnoprawne i polityczne wokół ustroju Królestwa Hiszpanii*, [w:] S. Bożyk, *Aktualne problemy reform konstytucyjnych*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2013, s. 408, N. Thomas, *After ETA? Catalonia* wyd. cyt., s. 23 i 25).

¹⁷ W 2004 r. walczący o poparcie José Luis Rodríguez Zapatero zapewnił Katalończyków, że zaakceptuje uchwalony przez Parlament Katalonii statut autonomiczny pod warunkiem wsparcia jego partii w wyborach. Statut ostatecznie zaakceptowany przez Kortezy nieznacznie różnił się od tego wypracowanego przez *Generalitat*, jednakże używa się w nim pojęcia „naród kataloński”, wprowadzono stosunki bilateralne między stolicami Hiszpanii i Katalonii, a Wspólnota otrzymała możliwość pobierania 50% dochodów z podatków: osobowego i VAT, a także 58% z podatków specjalnych. W grudniu 2009 r. zorganizowano referendum na temat niepodległości Katalonii. Ze względu na brak podstaw prawnych miało ono jednak charakter plebiscytu. Co prawda 94% osób głosujących opowiedziało się za niepodległością, jednakże niska frekwencja, 27,5% (spowodowana organizacją referendum na niewielkim obszarze Katalonii) nie pozwoliła na to, by wykorzystać wynik wyborów jako narzędzie nacisku na rząd hiszpański (Ł. Wojcieszak, D. Głuszek-Szafrańiec, *Ewolucja ustroju polityczno-terytorialnego Hiszpanii (1975-2010). Przykład Kraju Basków, Katalonii i Galicji*, Bielsko-Biała 2011, s. 154).

¹⁸ Zorganizowane 9 listopada 2014 r. referendum „na temat politycznej przyszłości Katalonii” wynikające z art. 122 Statutu Autonomii, zostało skutecznie podważone przez TK co do skutków prawnych, gdyż te pozostawały w gestii władz centralnych (Ł. Kalinowski, *Prawne aspekty secesji Katalonii*, „Internetowy Przegląd Prawniczy”, TBSP UJ 2016, nr 3, s. 188),

oficjalnych list wyborczych, spowodował trudność w określeniu wielkości frekwencji), 80,9 % uczestników głosowania opowiedziało się za niepodległością regionu. Wzrost tendencji separatystycznych, wywołał uzasadniony niepokój rządu centralnego, który wystosował wniosek do TK o zgodność przyjętego dekretu katalońskiego z konstytucją. Negatywny wyrok TK (zawieszenie ustawy referendalnej) i działania rządu centralnego, odnośnie referendum niepodległościowego, były reakcją społeczności katalońskiej, która 11 września 2015 r. na ulicach Barcelony wyraziła swój manifest popierający dążenia niepodległościowe. Było to także przesłanką do przyspieszonych wyborów do lokalnego parlamentu pod koniec września 2015 r. z frekwencją 77%¹⁹. Wybrany prezydent zapowiedział akces przeprowadzenia referendum konstytucyjnego 1 października 2017 r.

Głosowanie odbyło się w zaplanowanym terminie, mimo że było bojkotowane przez rząd hiszpański, frekwencja wyniosła 42,3% uprawnionych do głosowania (5,34 mln), z czego aż 90% (4,81 mln) opowiedziało się za niepodległością, a 8% było przeciw²⁰. Przeprowadzenie plebiscytu pociągnęło skutki karne.

14 października 2019 r. Sąd Najwyższy Hiszpanii skazał dziewięciu polityków i działaczy separatystycznych za „bunt i sprzeniewierzenie środków publicznych” na kary od 3 do 9 lat pozbawienia wolności, a prezydent Carles Puigdemont został objęty europejskim nakazem aresztowania, pomimo uzyskania mandatu do Parlamentu Europejskiego. (PE uwzględniając wniosek Sądu Najwyższego Hiszpanii, podjął decyzję o uchyleniu immunitetu Puigdemontowi).

Aktualnie sytuacja polityczna i społeczna dalece odbiega od stabilności i przejrzystości. Spada zainteresowanie Katalończyków separacją od Hiszpanii. Chaos, nieporozumienia polityczne, decyzje rządu oraz współczesna recesja gospodarcza, a także konflikt zbrojny w Ukrainie nie są paradygmatami sprzyjającymi dla dialogu z rządem centralnym i wymagają dalszych dookreśleń współprzynależności regionu i centrum. Nawet kryzys spowodowany pandemią w 2020 r., separatysty wykorzystali jako nowy argument za uniezależnieniem się od Hiszpanii.

¹⁹ A. Kochanecki, *Dążenia niepodległościowe Katalonii w XX i XXI w. w kontekście referendum niepodległościowego z 1 października 2017 r.*, „Przegląd Geopolityczny”, Kraków 2018, nr 23, s. 183-196.

²⁰ A. Kazimierczuk, A. Bartkiewicz, J. Mikulski *Referendum w Katalonii. 90 proc. głosujących opowiedziało się za niepodległością*, <https://www.rp.pl/Polityka/171009995-Referendum-w-Katalonii-90-proc-glosujacych-opowieddzialo-sie-za-niepodlegloscia.html> [05.11.2022]. Najnowszy sondaż z czerwca 2022 roku wskazał, że poparcie za niepodległością Katalonii deklarowało 41% respondentów, a przeciw wyraziło 52%, [file:///C:/Users/Admin/Dektop\(09.11.22\)%20art37127271-wladze-katalonii-chca-przekonac-madryt-do-referendum-ws-niepodleglosci.html](file:///C:/Users/Admin/Dektop(09.11.22)%20art37127271-wladze-katalonii-chca-przekonac-madryt-do-referendum-ws-niepodleglosci.html) [20.11.2022].

2.5. Niepodległość Katalonii a skutki polityczne, społeczno-gospodarcze i militarne

Zasadniczym źródłem prawa regulującym porządek instytucjonalny Wspólnoty Autonomicznej Katalonii (oprócz Konstytucji Hiszpanii) jest Statut Autonomii, który m.in., zapewnia realizację zadań własnych, jak: ochrona zdrowia i środowiska, opieki społecznej, zamówień publicznych w obrębie regionu, sieci śródlądowej, transportu, organizacji władz lokalnych, niezależnych mediów oraz kwestie organizacji przeprowadzania publicznych konsultacji i referendum²¹. Rządowi Katalonii podlega własna administracja skarbowa, lokalna policja oraz spółki realizujące zadania publiczne. Wspomniane uprawnienia zostały zakwestionowane przez TK w wyroku z 28 czerwca 2010 r., co przez wielu mieszkańców Katalonii zostało odczytane jako godzące w ich prawa i poczucie przynależności narodowej, a TK okrzyknięto jako upolityczniony i zależny od władzy centralnej w Madrycie.

Procesy decentralizacyjne w wielu krajach europejskich nie zbliżyły się nawet do transformacji politycznej, fiskalnej czy administracyjnej, które miały miejsce po 2010 r. w Hiszpanii. Mimo zaawansowanego stopnia samorządności, to proces decentralizacji mieści się w ramach konstytucyjnej zasady „jedności narodowej”. Zdecydowana większość Katalończyków opowiada się jednoznacznie za poszerzeniem zakresu samorządności regionu, szczególnie w obszarze dotyczącym autonomii fiskalnej, zwiększenia znaczenia języka i kultury katalońskiej czy poszanowania odmienności narodu katalońskiego. Coraz częściej podnoszone są postulaty, aby Królestwo Hiszpanii przekształcić w państwo o strukturze federalistycznej. Wydaje się że takie rozwiązanie spotkałoby się z satysfakcją pozostałych regionów²².

Każda secesja stoi w sprzeczności z interesami państwa macierzystego. Stąd prawo konstytucyjne Hiszpanii nie jest gwarantem unilateralności dla wspólnot autonomicznych. Także, suweren ustrojodawca wyraźnie odrzucił możliwość uznania prawa do samostanowienia. Dawałoby to możliwość alternatywnego wyboru pomiędzy pozostawianiem jako integralna część Hiszpanii, a utworzeniem niepodległego państwa²³. W obecnej sytuacji politycznej wydaje się mało prawdopodobne przeprowadzenie referendum, dającego możliwość udziału wszystkim obywatelom Hiszpanii, a wynikającym z treści art. 92 ust.1 Konstytucji, którego brzmienie stanowi, że „Decyzje polityczne o szczególnym znaczeniu mogą być poddane pod referendum konsultacyjne wszystkich obywateli”. W interpretacji strony katalońskiej takie referendum odbyłoby się na terytorium wspólnoty Katalonii. Dlatego też niekorzystny dla społeczności katalońskiej wyrok TK, był do

²¹ Co wynika także z art. 148 Konstytucji Hiszpanii. <http://web.gencat.cat/en/generalitat/estatut/estatut2006/> [06.11.2022].

²² Zob.: Ł. Kalinowski, *Prawne aspekty* wyd. cyt., s. 168.

²³ Taki postulat został wniesiony przez jednego z deputowanych (F. Letamendia) jako poprawka do Konstytucji Hiszpanii z 1978 r., a którą zdecydowaną większością głosów odrzucił Kongres Deputowanych, http://elparis.com/diario/1978/05/09/espana/263512831_850215.html [06.11.2022].

przewidzenia na. Przy obecnym stanie rzeczy, także zmiana konstytucji wydaje się jeszcze mniej prawdopodobna, jednak w przypadku jej zmiany, w perspektywie przyszłości, dawałaby ona Katalończykom silny mandat do decydowania o własnej sytuacji polityczno-gospodarczej. Potencjalne zarzuty władzy centralnej nie miałyby oparcia w ustawodawstwie państwowym, w efekcie zależnym od opcji politycznej stanowiącej władzę.

Tak przedstawiona sytuacja polityczna ma swoje implikacje społeczno-gospodarcze. Rozwoju społeczno-ekonomicznego dokonano poprzez prezentację i analizę wybranych czynników makroekonomicznych i ich opis statystyczny.

Tabela 1. Rozkład wybranych danych makroekonomicznych

Lata							
2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
PKB (wskaźnik międzyroczny w %)							
2,0	3,8	3,3	3,9	2,3	0,0	-8,9	6,3
PKB <i>per capita</i> (w euro)							
26 996	27 663	28 590	29 936	31 977	32 776	29 111	31 509
Bezpośrednie Inwestycje Zagraniczne (w mln euro)							
3 064,4	5 494,8	8 271,7	3 341,1	4 326,4	3 838,7	2 965,0	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Instytut Statystyczny Katalonii, <https://www.idestat.cat/indicadors/?id=ue&n=10130&col=2&lang=en> [10.11.2022], Narodowy Instytut Statystyczny Hiszpanii, https://www.ine.es/prodyser/espac_cifas/2017/files/assets/common/downloads/publication.pdf [10.11.2022], Narodowy Instytut Statystyczny Hiszpanii, https://www.ine.es/prodyser/espac_cifas/2017/files/assets/common/downloads/publication.pdf [10.11.2022].

Powyższe dane uprawniają do stwierdzenia, że trendy separatystyczne nie miały istotnego wpływu na koniunkturę rozwoju gospodarczego Katalonii. Spadek dynamiki PKB w 2018 r. związany był ze zmianą rządu centralnego i spadkiem zaufania inwestorów wynikających z niepokojów społecznych i ruchów separatystycznych. Od 2015 do 2020 r. Katalonia doświadcza powolnego spadku gospodarczego, na który przełożyły się m.in. wydarzenia zniechęcające do bezpiecznych inwestycji, a wynikające z narastających trendów niepodległościowych²⁴. Znaczący spadek PKB w latach 2019 i 2020 spowodowany był pandemią SARS-CoV-2. Katalonia będąca przykładem gospodarki otwartej, umiędzynarodowionej i otwartej na eksport, będący składową PKB, dysponuje przewagą gospodarczą w tym segmencie.

Przedmiotowe dane z lat 2016 i 2017 (referenda) wyraźnie sugerują i wskazują na współzależności pomiędzy wskaźnikami, wynikającymi z bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ), a procesami niepodległościowymi (spadek BIZ

²⁴ MFW. *Niepewność w Katalonii może podważyć zaufanie inwestorów*, <https://biznes.gazeta-prawna.p/artykuly/1076265.niepewnosc-w-katalonii-moze-podwazyt-zaufanie-inwestorow.html> [29.10.2022].

o 61%). W tym samym okresie Madryt odnotował 133% wzrostu BIZ²⁵. Sytuacja polityczna Katalonii na arenie międzynarodowej, wraz z próbami jej separacji od Hiszpanii, były postrzegane negatywnie nie tylko przez rząd centralny, ale także inwestorów zagranicznych. Ogłoszone 1 października 2017 r. wyniki referendum, zaowocowały ograniczeniem produkcji i usług, przez biznes zagraniczny, często z częściowym lub całkowitym wycofaniem kapitału. Także podmioty państwowe przenosiły swoje siedziby do innych regionów Hiszpanii. Powyższe miało swoje przełożenie w bessie na Giełdzie Papierów Wartościowych w Madrycie, gdzie w tym samym czasie odnotowano spadek aktywów katalońskich firm, na łączną sumę 2 mld euro²⁶.

Fundamentalnymi elementami bezpieczeństwa narodowego, w skład którego wchodzi wszystkie regiony autonomiczne Hiszpanii, w tym Katalonia, są: obrona narodowa, strategia bezpieczeństwa narodowego (SBN) zbieżna z dokumentami normatywnymi NATO, bezpieczeństwo publiczne oraz działania zewnętrzne, wspierane przez służby specjalne, dostarczające informacji, ocen, analiz studiów niezbędnych do identyfikacji i zapobiegania ryzykom i zagrożeniom. W obszarach o szczególnym znaczeniu, a przyjętych w SBN, w zakresie podmiotowym jak i przedmiotowym, polityka państwa służąca bezpieczeństwu, wymaga wsparcia ze strony administracji publicznej wspólnot autonomicznych, a także społeczeństwa. Ustawa o SBN wskazuje organy centralne, a w tym delegatów rządu we Wspólnotach Autonomicznych oraz władze samorządowe wraz z przypisanymi im kompetencjami²⁷. Autonomicznym podmiotem bezpieczeństwa publicznego w Katalonii jest funkcjonująca od 1980 r. policja Mosso d'Escuadra, która obecnie liczy około 15 tys. etatów, a jej rolą jest zapewnienie bezpieczeństwa na obszarze autonomii Katalonii²⁸.

Stan gospodarki katalońskiej jest ważnym czynnikiem w kształtowaniu się tożsamości narodowej, jednak symulatorem jego nacjonalizmu pozostaje kwestia językowa. Obecne rozwiązania dotyczące języka oficjalnego stanowią wyraz swobodnego rodzaju kompromisu między dążeniami separatystycznymi Katalończyków,

²⁵ *Cudzoziemcy zainwestowali 29 miliardów EURO w hiszpański sektor nieruchomości w ciągu ostatnich czterech lat*, <https://www.idealista.com.pl/news/nieruchomosci-na-sprzedaz-hiszpania/2020/02/12/7205-cudzoziemcy-zainwestowali-29-miliardow> [21.10.2022].

²⁶ *Kryzys w Katalonii i jego skutki dla gospodarki Hiszpanii*, <http://rynekinwestycji.pl/kryzys-w-katalonii-i-jego-skutki/> [23.10.2022].

²⁷ Zob.: „Strategia Bezpieczeństwa Narodowego 2017”, <https://infosecurity24.pl/bezpieczenstwo-wewnetrzne/hiszpania-recepta-na-zarzadzanie-bezpieczenstwem-narodowym-przyklad-dla-polski?mbstx=iswywypolski?> [19.11.2022].

²⁸ W 1983 r. Mosso d'Escuadra została zreformowana. W 1994 r. przejęła obowiązki hiszpańskiej policji na terytorium Katalonii. Mosso d'Escuadra podlegają jednostki specjalne: Brigada Mobil (BRIMO), Area Regional Recursos Operativos (ARRO), Canine Unit (UCAN) oraz Grupo Especial d'Intervenció (GEI), która specjalizuje się w interwencjach wysokiego ryzyka i współpracuje m.in. z polską Grupą Reagowania Operacyjno-Mobilnego GROM, [file:///C:/Users/Admin/Desktop/BEZPIECZENSTWO%20KATALONII\(09.11.22\)%2083172,dei-obroncy-katalonii.htm](file:///C:/Users/Admin/Desktop/BEZPIECZENSTWO%20KATALONII(09.11.22)%2083172,dei-obroncy-katalonii.htm) [20.11.2022].

a realiami społecznymi i politycznymi. Należy mieć na uwadze, że samo wprowadzenie języka własnego do Statutu Autonomii Katalonii stanowi ważny symbol etnoregionalnej emancypacji. Problemy związane z używaniem języka regionalnego mogą być przesłanką do większego sporu dotyczącego kształtu państwa hiszpańskiego i granicy autonomii Katalonii. Mogą poniekąd również sygnalizować swoisty wstęp do secesji. Stąd, o kluczowych czynnikach secesyjnych decydują wyznaczniki historyczne (etniczno-językowe, religijne), różnice społeczno-ekonomiczne oraz wpływy czynników egzogenicznych wyrażających się w dostępności do etnicznej „praojczyzny”²⁹. Referendum z 2017 r. wykazało, że rząd centralny powołał się na zasadę terytorialności, natomiast zwolennicy secesji przeciwstawili się konstytucyjnej zasadzie o samostanowieniu narodów.

O ile zagrożenie ekonomiczne może częściowo wynikać z dążeń niepodległościowych, to w aspekcie futurologicznym mogłoby to osłabić pozycję Hiszpanii w strukturach NATO i UE. Obecnie trudno doszukać się zbieżnych czynników egzo i endogenicznych w separatyzmie katalońskim w dążeniach niepodległościowych, z jednej strony, a antagonizmem rządu hiszpańskiego, z drugiej. Zmiękczeniem impasu mogłaby być jednoznaczna deklaracja rozwiązania obiektywnych wyzwań członkostwa w UE i NATO, wzajemnych rozliczeń i obowiązków stron. Analiza wnioskowa upoważnia do stwierdzenia, że w przypadku Katalonii sekwencja działań rewizjonistycznych podejmowanych legalnie jest nieskuteczna. Wynika z stąd, że próba samoforsowania prawa do samostanowienia we współczesnej rzeczywistości traci moc stając się kolejnym wyzwaniem dla prawa międzynarodowego.

Pozostałaby jeszcze do rozwiązania kwestia piłki nożnej, traktowanej w Katalonii, podobnie jak i w całej Hiszpanii, bardzo poważnie. Sama Katalonia jest za małym regionem, by utworzyć własną ligę, wobec czego klub FC Barcelona musiałby negocjować przyjęcie do którejś z lig krajów sąsiednich, co wiązałoby się z kosztami (opłaty za licencje) i możliwym spadkiem klubu do niższej ligi w zależności od wynegocjowanych warunków. Część sponsorów mogłaby wycofać się ze wspierania FC Barcelona, a także część zawodników mogłaby podjąć decyzję o opuszczeniu klubu. Należałoby także stworzyć od podstaw związek sportowe, stworzyć reprezentację i negocjować przystąpienie do międzynarodowych organizacji sportowych, takich jak UEFA, FIFA czy Międzynarodowy Komitet Olimpijski.

Powstanie samodzielnej republiki katalońskiej wraz deklaracją niepodległości, generowałoby konsekwencje natury międzynarodowej. Nie wynikałoby to z obawy przed wewnętrznym separatyzmem skutkującym określonym stopniem anarchii, lecz tym, że społeczność międzynarodowa znacząco ograniczyłaby sytuacje i okoliczności, w których możliwe jest uznanie Katalonii za pełnoprawny podmiot prawa międzynarodowego, będący wcześniej integralną częścią innego

²⁹ Zob.: P. Iskenderow, *Europa farbuję się w szkockie barwy*, http://polish.ruvr.ru/news/2014_10_02/Europe-obsypuja-szkockie-barwy-0802/ [16.10.2022].

państwa. Trudno przywidzieć efekt wyborów samorządowych w Hiszpanii zaplanowanych na 28 maja 2023 r. i ich wpływ na dążenia niepodległościowe Katalończyków.

2.6. Zakończenie

Problem niepodległości Katalonii z różnym dynamizmem przeplatał się przez XX wiek, wraz z postulatami niepodległościowymi i dominował w stanowisku Katalończyków wobec Hiszpanii. Natomiast w początkowych dekadach XXI w., przedmiotowa kwestia nacechowana była wzrastającą aktywnością władz Katalonii i żądaniami poszerzenia kompetencji katalońskiej wspólnoty regionalnej. „Dążenie do samodzielności” podlegało procesom ewolucji w „dążeniu do niepodległości”, głównie z powodów politycznych i gospodarczych. Wydarzenia z przeszłości stopniowo radykalizowały społeczeństwo katalońskie, przemieszczając je od nastrojów proautonomicznych do proniepodległościowych.

Dająca przewidzieć się przyszłość, będzie wyznacznikiem rozwoju tego konfliktu i prawdopodobnie wskaże jego finał. Jednak współczesne realia upoważniają do stwierdzenia, że mapa geopolityczna Europy nie przewiduje jakichkolwiek tendencji do zmian na Półwyspie Iberyjskim, którego granice od setek lat nie uległy istotnym i względnie trwałym zmianom.

Narastający separatyzm to wizja futurystyczna związana z powstawaniem mikropaństw, ale nie pod względem terytorialnym, a członkowskim. Współcześnie uwidaczniają się podziały na państwa rozwinięte i słabiej rozwinięte, także pod względem podziałów środków finansowych. Procesy integracyjne i globalizacyjne w założeniach miały niwelować różnice rozwojowe, a mimo wszystko balansują pomiędzy uniwersalizacją a regionalizacją. Tak generalizujący się problem może okazać się kluczowym wyzwaniem dla architektury środowiska bezpieczeństwa kontynentu i polityki państw. Separatyzm i fragmentaryzacja państw to istotne zagrożenia dla przyszłości UE, które mogą obciążać konstrukcję Europy. Małe państwa mogą okazać się nieefektywne, a nawet bliskie destrukcji. Od strategii państw-decydentów zależy czy separatyzm będzie zagrożeniem, czy tylko wyzwaniem do prowadzenia negocjacji.

Bibliografia

- [1] Birmingham B., *The Decolonization of Africa*, UCL Press, 2009.
- [2] Cameron R., Neal L., *Historia gospodarcza świata. Od paleolitu do czasów najnowszych*, Książka i Wiedza, Warszawa 2010.
- [3] *Cudzoziemcy zainwestowali 29 miliardów EURO w hiszpański sektor nieruchomości w ciągu ostatnich czterech lat*, <https://www.idealista.com.pl/news/nieruchomosci-na-sprzedaz-hiszpania/2020/02/12/7205-cudzoziemcy-zainwestowali-29-miliardow> [21.10.2022].
- [4] Cieślarczyk M., *Fenomen bezpieczeństwa i zjawisko kryzysów postrzegane w perspektywie kulturowej*, [w:] E. Reklajtis, R. Wiśniewski, J. Zdanowski, *Jedność i różnorodność. Kultura vs. kultury*, ASPRA-JR, Warszawa 2010.

- [5] Cieślarczyk M., *Kultura bezpieczeństwa i obronności*, Wyd. AP, Siedlce 2010.
- [6] Chojnicka K., Jaskólski M. (red.), *Słownik Historii Doktryn Politycznych*, t. 5, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2012.
- [7] Czimor E., *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, [w:] E. Czimor, L.W. Zyblikiewicz (red.), *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*, Warszawa-Kraków 2000.
- [8] *Encyklopedia popularna PWN*, t. 4, Świat Książki, Warszawa 1977.
- [9] Filed B.N., Gray C., *The Spanish parliament in context*, [w:] J.M. Fernandes, C. Leston-Bandeira (red.), *The Iberian Legislatures in Comparative Perspective*, Abingdon, Oxon-New York 2019, file:///C:/Users/Admin/Desktop/KATALONIA/Dane_Hiszpania.html [19.10.2022].
- [10] file:///C:/Users/Admin/Desktop/KATALONIA/2388927,Katalonia-na-czym-polega-ten-konflikt-Ekspert-PISM-masowy-separatyzm-w-Katalonii-to-nowosc%20(1).htm [12.11.2022].
- [11] file:///C:/Users/Admin/Dekstop/BEZPIECZENSTWO%20KATALONII (09.11.22)%2083172,dei-obroncy-katalonii.html [20.11.2022].
- [12] file:///C:/Users/Admin/Dekstop(09.11.22)%20art37127271-wladze-katalonii-chca-prze-konac-madryt-do-referendum-ws-niepodleglosci.html [20.11.2022].
- [13] <http://web.gencat.cat/en/generalitat/estatut/estatut2006/> [06.11.2022].
- [14] http://elparis.com/diario/1978/05/09/espana/263512831_850215.html [06.11.2022].
- [15] http://polish.ruvr.ru/news/2014_10_02/Europe-obsypuja-szkockie-barwy-0802/ [16.10.2022].
- [16] <https://infosecurity24.pl/bezpieczenstwo-wewnetrzne/hiszpania-recepta-na-zarzadzanie-bezpieczenstwem-narodowym-przyklad-dla-polski?mbstx=isywyPolski?> [19.11.2022].
- [17] *Narodowy Instytut Statystyczny Hiszpanii*, https://www.ine.es/prodyser/espaq_cifas/2017/files/assets/common/downloads/publication.pdf [10.11.2022].
- [18] *Institut d'Estadística de Catalunya*, <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=ue&n=10130&col=2&lang=en> [10.11.2022].
- [19] Iskenderow P., *Europa farbuję się w szkockie barwy*, http://polish.ruvr.ru/news/2014_10_02/Europe-obsypuja-szkockie-barwy-0802/ [16.10.2022].
- [20] Jackiewicz A., *Kontrowersyjne konstytucyjnoprawne i polityczne wokół ustroju Królestwa Hiszpanii*, [w:] S. Bożyk, *Aktualne problemy reform konstytucyjnych*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2013.
- [21] Konicz A., *Eurowojna secesyjna*, „Forum”, 2012, nr 19.
- [22] Koziej E.A., *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie: od globalizacji do regionalizacji*, [w:] D.B. Bobrow, E. Haliżak, R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, Warszawa 1997.
- [23] Kozłowska-Socha Z., *Krajobraz historyczno-polityczny separatystycznej Katalonii*, „Studia z Geografii Politycznej i Historycznej”, t. 3, 2014.
- [24] *Kryzys w Katalonii i jego skutki dla gospodarki Hiszpanii*, <http://rynekinwestycji.pl/kryzys-w-katalonii-i-jego-skutki/> [23.10.2022].
- [25] Konstytucja Hiszpanii z 29 grudnia 1978, tłum. T. Mołdawia, Biblioteka Sejmowa, 2021.
- [26] Kalinowski Ł., *Prawne aspekty secesji Katalonii*, Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ, 2016, nr 3.
- [27] Kochanek A., *Dążenia niepodległościowe Katalonii w XX i XXI w. w kontekście referendum niepodległościowego z 1 października 2017 r.*, „Przegląd Geopolityczny”, Kraków 2018, nr 23.

- [26] Kazimierczuk A., Bartkiewicz A., Mikulski J., *Referendum w Katalonii. 90 proc. głosujących opowiedziało się za niepodległością*, <https://www.rp.pl/Polityka/171009995-Referendum-w-Katalonii-90-proc-glosujacych-opowiedzialo-sie-za-niepodlegloscia.html> [05.11.2022].
- [27] Marice E., *The Impact of the Secondo World War on the Dekolonization of Africa*, [w:] *Africana Studies Student Research Conference*, 2015, nr 2.
- [28] Myśliwiec M., *Katalonia na drodze do niepodległości*, Bytom 2006.
- [29] Mołdawa T., *Wstęp*, [w:] *Konstytucja Hiszpanii*, tłum. T. Mołdawa, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2008.
- [30] *MFW. Niepewność w Katalonii może podważyć zaufanie inwestorów*, <https://biznes.gazeta-prawna.p./artykuly/1076265.niepewnosc-w-katalonii-moze-podwazyc-zaufanie-inwestorow.html> [29.10.2022].
- [31] Piwowarski J., *Nauki o bezpieczeństwie. Zagadnienia elementarne*, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego Aperiion w Krakowie, Kraków 2017.
- [32] Sun-Ki Chai, *Nationalism and Separatis*, 2008, Volume 4.
- [33] „Strategia Bezpieczeństwa Narodowego 2017”.
- [34] *Timeline: African independence*, <https://en.rfi.fr/africa/20100216-timeline-african-independence>, [14.12.2021].
- [35] Talton B., *The Challenge of Decolonization in Africa*, <https://exhibitions.nypl.org/africanage/essay-challenge-of-decolonization-africa.html> [02.09.2022].
- [36] Thomas N., *After ETA? Catalonia, Euskadi and the Spanish Constitution*, Londyn 2012.
- [37] Ważlak K., *Prawne aspekty autonomii regionalnej w Hiszpanii*, „Przegląd Narodowościowy”, Zielona Góra 2016, nr 5.
- [38] Wojcieszak Ł., Głuszek-Szafraniec D., *Ewolucja ustroju polityczno-terytorialnego Hiszpanii (1975-2010). Przykład Kraju Basków, Katalonii i Galicji*, Bielsko-Biała 2011.
- [39] Wiszniowski R., *Przełomy państwa współczesnego. Przypadek Szkocji i Katalonii*, Elipsa, Warszawa 2013.
- [40] www.imf.org/en/Publications/WEO/weodatabase/2022/April [19.10.2022].
- [41] Zendrowski R., *Stosunki międzynarodowe. Vademecum*, Wydawnictwo Alta 2, Wrocław 2005.

SEPARATIST MOVEMENTS IN THE EUROPEAN SECURITY CULTURE IN THE 20TH AND 21ST CENTURIES ON THE EXAMPLE OF CATALONIA

Since ancient times, communities and states have been part of some greater sovereign. The incompatibility of ethnic, cultural, linguistic, differences, political, economic and military dominances, agreements and pacts were, are and will be reasons for disagreement in attempts to create one's own state in the future. Some national are recognized by the word community as legitimate, others as militant, separatist. How to distinguish the right of a nation to self-determination from unauthorized secession? These are also challenges for the security environment. In the article, due to the wide area of the problem, an attempt was made to present the process in question after World War II on the example of Catalonia.

Keywords: culture, security, national liberation movements, separatism.

Joanna LESKA-ŚLĘZAK¹
Jarosław ŚLĘZAK²

Rozdział 3.

BEZPIECZEŃSTWO SPOŁECZNE MIGRANTÓW W POLSCE PO 2015 ROKU

Bezpieczeństwo społeczne migrantów w Polsce związane było ze zmianami polityki migracyjnej państwa od 2015 roku. Europejski kryzys migracyjny w latach 2015-2018 znacząco wpłynął na obecny kształt polityki migracyjnej Polski. Uregulowania prawne, które wprowadzono, ukierunkowano na imigrantów ze Wschodu, głównie z Ukrainy i Białorusi. Miało to uchronić Polskę od relokacji imigrantów przybyłych do Unii Europejskiej. Rozwiązania prawne dotyczyły: przyjmowania imigrantów, bezpieczeństwa społecznego w tym socjalnego, wspólnotowego i rozwojowego. W okresie tym brano pod uwagę potrzeby rynku pracy w Polsce. W latach 2019, 2020, 2021 imigranci ze wschodu przybywali do Polski głównie z przyczyn ekonomicznych, a w ramach zmian zachodzących w polityce migracyjnej proponowano im różne rozwiązania, aby mogli zostać na stałe (z zakresu pomocy społecznej, edukacji, nauki języka polskiego). W 2021 roku Międzysektorowy Zespół ds. Migracji podsumował działania państwa w zakresie imigrantów przybyłych do Polski, a także wskazał obszary w ramach polityki społecznej, w których należy podjąć działania z zakresu funkcjonowania imigrantów w Polsce. Wybuch wojny w Ukrainie spowodował wprowadzenie specustawy zapewniającej bezpieczeństwo społeczne Ukraińców w Polsce.

Słowa kluczowe: migracje, imigrant, uchodźca, polityka migracyjna, bezpieczeństwo społeczne.

3.1. Wprowadzenie

Migracje ludności są zjawiskiem, które istniało od zarania dziejów. Wpływ na jego skalę czy natężenie miały: rozwój ludzkości, miejsce zamieszkania poszczególnych społeczności, ich możliwości mobilne. Migracje międzynarodowe nasiliły się stosunkowo niedawno bo po 1945 roku, a szczególnie od połowy lat

¹ dr Joanna Leska-Ślęzak Zakład Kultury Politycznej, Instytut Politologii Uniwersytet Gdański, Instytut Politologii Zakład Kultury Politycznej, Uniwersytet Gdański, ul. Jana Barzyńskiego 4, 80-952 Gdańsk, e-mail: joanna.leska-slezak@ug.edu.pl, ORCID: 0000-0003-3543-571X.

² dr Jarosław Ślęzak, wykładowca w Pomorskiej Szkole Wyższej w Starogardzie Gdańskim, ul. Tadeusza Kościuszki 112/114, 83-200 Starogard Gdański, e-mail: jaroslaw.slezak@psw.stg.pl, ORCID: 0000-0002-3295-1631.

osiemdziesiątych XX wieku³. Wpływ na współczesne migracje międzynarodowe mają między innymi czynniki polityczne, ekologiczne, demograficzne, nierówności między bogatą Północą a biednym Południem, a przede wszystkim konflikty (wybuchające na świecie)⁴.

W literaturze występuje wiele klasyfikacji zjawiska migracji. Najczęściej migracje dzieli się ze względu na charakter geograficzny, przyczyny, czas trwania, charakter osadnictwa. Dodatkowo możemy jeszcze podzielić migracje na kategorie: religijne, kulturowe, ekologiczne, które zaliczane są do migracji politycznych bądź ekonomicznych. Wpływ na migracje mają czynniki wypychające (*push factors*) i przyciągające (*pull factors*). Do pierwszej grupy zaliczamy konflikty międzynarodowe i wewnętrzne, które staną się jedną z najważniejszych przyczyn przymusowej migracji międzynarodowej.

Ruch ludności wywołany konfliktem zbrojnym jest żywiołowy, a siła jego natężenia jest uzależniona od fazy, rodzaju konfliktu, a także od tego jak dalece naruszane są prawa człowieka. Osoby, które zmuszone zostały do migracji, z uwagi na zagrożenie ich życia, zdrowia, bezpieczeństwa osobistego, a także gdy naruszone zostają podstawowe prawa człowieka nazywane są uchodźcami, azylantami w rozumieniu migrantów przymusowych. Konflikt zbrojny (wojna) powoduje, że migranci mają niewiele czasu na zabranie podstawowych i najpotrzebniejszych rzeczy, a czasami z uwagi na zagrożenie życia uciekają bez dokumentów.

W skali międzynarodowej trudno jest oszacować ilu migrantów decyduje się na opuszczenie swojego państwa ze względu na toczący się na jego obszarze konflikt zbrojny. Zawsze bowiem istnieje grupa migrantów, która niejako „przy okazji” opuszcza dany obszar ponieważ ma problemy w codziennej egzystencji.

W grupie migrantów istotne miejsce zajmują uchodźcy. Problem uchodźców nie jest zjawiskiem nowym. Współcześnie jednak zobowiązania państw o charakterze prawnym, a także oczekiwania światowej opinii publicznej powodują, że społeczność międzynarodowa nie może pozostać zupełnie bierna względem wyzwań, z którymi muszą mierzyć się osoby uciekające przed walkami czy prześladowaniem⁵. Zgodnie z artykułem 1 oraz zapisami Konwencji Genewskiej z 28 lipca 1951 roku, Protokołem Nowojorskim z 31 stycznia 1967 roku dotyczącym statusu uchodźców oraz Traktatem o Unii Europejskiej i Traktatem o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej, uchodźcą jest osoba, która „na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniami z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przynależności do danej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych przebywa

³ S. Castles, M.J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, Palgrave Macmillan, 2003, s. 4.

⁴ *Ibidem*.

⁵ I. Wyciechowska, *Uchodźcy*, [w:] *Organizacja Narodów Zjednoczonych. Bilans i Perspektywy*, red. J. Symonides, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2006, s. 349-364.

poza granicami państwa, którego jest obywatelem i nie może lub nie chce z powodu tych obaw korzystać z ochrony tego państwa...”⁶.

Ze zjawiskiem migracji nierozdzielnie związane są problemy społeczne, dlatego też niezbędne jest wyjaśnienie pojęć: bezpieczeństwo socjalne i bezpieczeństwo społeczne.

Bezpieczeństwo socjalne jest zjawiskiem interdyscyplinarnym. W naukach prawnych dominuje koncepcja zabezpieczenia społecznego i socjalnej ochrony jednostki. Rola państwa w zakresie bezpieczeństwa socjalnego odnosi się do powszechnej dostępności, uregulowań normatywnych ochrony socjalnej, a w kwestiach społecznych odwołuje się do praw człowieka, zasad dobra wspólnego, a także bezpieczeństwa narodowego⁷. Należy odróżnić dwa pojęcia, bezpieczeństwo społeczne a bezpieczeństwo socjalne. Często w literaturze przedmiotu są one traktowane zamiennie. Bezpieczeństwo społeczne ma szerszy kontekst ponieważ odnosi się do szerszej działalności państwa w zakresie zdrowia, rozwoju człowieka, ubezpieczeń, edukacji, pomocy społecznej natomiast bezpieczeństwo socjalne dotyczy głównie spraw bytowych, pomocy, interwencji, rozdzielania świadczeń i utrzymania spokoju socjalnego. Rola państwa sprowadza się do działań na rzecz ograniczania ubóstwa, wykluczenia, bezrobocia, zapewnienia powszechnego dostępu do dóbr, pomocy grupom ekonomicznie słabszym, w tym imigrantom. Należy zauważyć, że bezpieczeństwo społeczne zawiera trzy podstawowe elementy: bezpieczeństwo socjalne, wspólnotowe i rozwojowe. Bezpieczeństwo rozwojowe daje możliwości rozwoju obywatela w danym państwie jak również wyraża możliwości rozwoju jednostki⁸.

3.2. Unia Europejska wobec kryzysu migracyjnego a zmiany w polskiej polityce migracyjnej

W art. 79 i 80 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej ujęto wspólne cele polityki migracyjnej, którymi są: skuteczne zarządzanie migracją, sprawiedliwe traktowanie obywateli państw trzecich o uregulowanym statusie pobytu, zapobieganie nielegalnej imigracji i handlowi ludźmi. Wykonywanie i realizacja tych założeń jest zgodna z art. 80 i opiera się na zasadzie ”solidarności i sprawiedliwego podziału odpowiedzialności między Państwami Członkowskimi, w tym również na płaszczyźnie finansowej”⁹.

Kryzys migracyjny w Europie wykazał, iż zasady traktatowe były podstawą do współpracy państw w ramach solidarności w sprawie podziału imigrantów

⁶ Konwencja dotycząca statusu uchodźców, sporządzona w Genewie dnia 28 lipca 1951 roku, Dz.U. z 1991, nr 119, poz. 515.

⁷ I. Sierpowska, *Bezpieczeństwo socjalne jako dobro publiczne*, Zeszyty Naukowe PWSZ im. Witolda w Legnicy, nr 16 (3) 2015, s. 45-46.

⁸ M. Leszczyński, *Bezpieczeństwo społeczne Polaków wobec wyzwań XXI wieku*, Warszawa 2011, s. 58.

⁹ Wersje skonsolidowane Traktatu o Unii Europejskiej i Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Dz. Urz. UE, seria C, poz. C 2012.326.1.

między Państwa Członkowskie Unii Europejskiej (relokacja). Unia Europejska podczas kryzysu migracyjnego w 2015 roku na skutek napływu uchodźców wypracowała 10-punktowy plan, będący odpowiedzią na pogłębiający się kryzys, a także opracowała Europejski Program Przesiedleń¹⁰ i Europejski Program w Zakresie Migracji¹¹.

W ramach Europejskiego Programu w Zakresie Migracji i na podstawie decyzji Komisji Europejskiej z dnia 27 maja 2015 roku, przedstawiono relokację 40 tys. przybyszów z Grecji i Włoch, a także 20 tys. osób z poza UE, których w ciągu 2 lat objęto przesiedleniami. W ramach relokacji do Polski miało przybyć 2659 uchodźców i 962 przesiedleńców (osób wcześniej przybyłych)¹².

Rozwiązanie kryzysu migracyjnego przez relokację spotkało się ze sprzeciwem Polski, Słowacji, Czech i Węgier. W 2015 roku odbyły się wybory parlamentarne w Polsce. Wcześniej rząd Ewy Kopacz zgodził się na przyjęcie uchodźców i przesiedleńców do Polski w ilości proponowanej przez Unię Europejską. Nowa premier Beata Szydło sprzeciwiła się relokacji uchodźców proponowanej przez Unię Europejską i w trakcie wystąpienia w Parlamencie Europejskim podważyła decyzję o obligatoryjnym podziale uchodźców. Narracja rządu Beaty Szydło, a także przedstawiciele niektórych partii politycznych polskiego parlamentu powodowała, że uchodźców i imigrantów łączono bezpośrednio z zagrożeniem terrorystycznym, co przekładało się na poczucie zagrożenia bezpieczeństwa wśród obywateli¹³.

Polityka imigracyjna Polski po objęciu władzy przez nowy rząd Beaty Szydło skupiła się na: tworzeniu koalicji przeciwko relokacji imigrantów, bezpieczeństwie, uprzywilejowaniu cudzoziemców posiadających Kartę Polaka lub polskie korzenie, ukierunkowanie polityki na Wschód (głównie dotyczącej Ukraińców, Białorusinów, Rosjan), otwartość na imigrantów w zależności od potrzeb rynku pracy i rozwoju gospodarczego¹⁴.

Kryzys migracyjny wpłynął na zmiany instytucjonalne. Powołano Międzysektorowy Zespół do Spraw Zapewnienia Bezpieczeństwa w Procesie Przesiedleń i Relokacji Cudzoziemców (organ pomocniczy Premiera)¹⁵.

Celem zmian było zapewnienie bezpieczeństwa obywateli, a nie realna pomoc uchodźcom. Ponadto zwiększono uprawnienia służb mundurowych, a Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji został powołany na przewodniczącego

¹⁰ Zalecenie Komisji Europejskiej 2015/914 z dnia 8 czerwca 2015 roku dotyczące europejskiego programu przesiedleń, Dz. Urz. UE, seria L, poz. 2015.148.2.

¹¹ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów, Europejski Program w zakresie Migracji Bruksela 2015.

¹² *Ibidem*.

¹³ A. Adamczyk, *Kryzys migracyjny w Europie a polska polityka imigracyjna*, www.czasopisma.pan.pl, s. 311-315.

¹⁴ *Ibidem*, s. 313.

¹⁵ Zarządzenie nr 21 Prezesa Rady Ministrów z dnia 25 lutego 2016 roku w sprawie Międzysektorowego Zespołu do Spraw Zapewnienia Bezpieczeństwa w Procesie Przesiedleń i Relokacji Cudzoziemców. Monitor Polski, z 2016 roku, poz. 192.

Zespołu do Spraw Zapewnienia Bezpieczeństwa w Procesie Przesiedleń i Relokacji Cudzoziemców. W skład Zespołu powołano Komendanta Głównego Policji, Szefów: Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego oraz zmieniono zastępcę przewodniczącego, którym został sekretarz lub podsekretarz stanu wyznaczany przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Do zadań Zespołu zaliczano: procedury dotyczące relokacji, przesiedleń, przyjmowania i pobytu cudzoziemców ze szczególnym uwzględnieniem:

- problemów dotyczących zagrożenia obronności, bezpieczeństwa i porządku publicznego RP,
- opracowania współpracy podmiotów odpowiedzialnych za rozpatrywanie wniosków cudzoziemców objętych programem przesiedleń i relokacji,
- monitorowania przesiedleń i relokacji,
- nakładania na cudzoziemców (przyjętych w ramach relokacji i przesiedleń) obowiązków związanych z przestrzeganiem prawa w Polsce i obowiązku realizacji programu integracji,
- opracowania stanowiska dotyczącego funkcjonowania procedur związanych ze skutecznym wydaleniem z terytorium RP cudzoziemców stanowiących zagrożenie dla obronności i bezpieczeństwa państwa¹⁶.

9 kwietnia 2016 roku w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji, decyzją Premiera (Zarządzenie Nr 45) wprowadzono następujące zmiany. W miejsce Departamentu Polityki Migracyjnej powstał Departament Analiz i Polityki Migracyjnej. W ramach Departamentu realizowano nowe zadania do których należy zaliczyć: koordynowanie spraw związanych z polityką migracyjną a także kwestii dotyczących integracji cudzoziemców, tworzenie nowych aktów prawnych, a także opiniowanie ich projektów, gromadzenie danych dotyczących zjawiska migracji, opracowanie i ich analizowanie, współpracowanie z instytucjami i organizacjami w zakresie polityki migracyjnej Polski, rozpowszechnianie wiedzy na temat polityki państwa wobec zjawiska migracji¹⁷.

W zakresie bezpieczeństwa na zewnętrznej granicy Unii Europejskiej i Polski stworzono w ramach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji Departament Polityki Granicznej i Funduszy Międzynarodowych. Jego celem jest polityka graniczna państwa, nadzór nad Strażą Graniczną i kontrola ruchu granicznego¹⁸.

Głównym celem w polityce migracyjnej Polski w 2016 roku było zabezpieczenie zewnętrznej granicy Unii Europejskiej i Polski. Zagadnieniami migracji zajmowały się nadal: Zespół do Spraw Migracji jako organ pomocniczy Premiera,

¹⁶ Zarządzenie nr 21 Prezesa Rady Ministrów...

¹⁷ Zarządzenie nr 45 Prezesa rady Ministrów z dnia 7 kwietnia 2016 roku zmieniające zarządzenie w sprawie nadania statutu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji. Monitor Polski, z 2016 roku, poz. 348.

¹⁸ Strona BIP Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, <https://bip.mswia.gov.pl/bip/organizacja/24002,Departament-Polityki-Granicznej-i-Funduszy-Międzynarodowych.html>, Zakres działalności Departamentu Polityki Granicznej i Funduszy Międzynarodowych [10.10.2016].

Urząd do Spraw Cudzoziemców (między innymi w ramach działań pracownicy przygotowali „Informator o uchodźcach”), Departament Pomocy i Integracji Społecznej w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, urzędy wojewódzkie, powiatowe centra pomocy rodzinie¹⁹.

Od 2015 roku polityka migracyjna realizowana była przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji. Polska polityka migracyjna obrała naturalny kierunek na Wschód, rozumiany jako repatriacja, czyli jeden z elementów procesu migracyjnego. Według ministerstwa, kierunek wschodni jest ważny ze względu na problemy demograficzne jak i ekonomiczne. Zaproponowano zmiany dotyczące ustawy o karcie Polaka i ustawy o repatriacji. Głównym założeniem polskiej polityki migracyjnej w okresie kryzysu migracyjnego było nastawienie na repatriantów, a nie uchodźców.

W tym okresie w związku z rosnącym kryzysem migracyjnym w Europie wprowadzono także zmiany w polskim prawie. Zmieniono m.in. ustawę z dnia 13 czerwca 2003 roku o udzieleniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (między innymi poszerzono zakres informacji o cudzoziemcach dodając w art. 8 zapisy dotyczące m.in. przynależności partyjnej, wyznaniowej, związkowej. Przedłużono również termin z 7 do 45 dni na przeprowadzenie konsultacji przez Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców z właściwymi organami (Komendant Główny Policji, Komendant Główny Straży Granicznej, Szef Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego) lub innym organem, do którego zwrócił się szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców. Wprowadzono również zmiany w ustawie z dnia 7 września 2007 roku o karcie Polaka²⁰, w której dodano rozdział 2a dotyczący osób osiedlających się w Polsce na stałe (art. 8a – możliwość uzyskania środków finansowych na zagospodarowanie i bieżące utrzymanie w Polsce).

Zespół ds. Migracji poparł projekt Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji „Polityka migracyjna Polski”, który zastąpił unieważniony dokument z 2012 roku „Polityka migracyjna Polski – stan obecny i postulowane działania”²¹.

14 lutego 2017 roku rząd przyjął „Strategię na rzecz odpowiedzialnego rozwoju do 2030 roku”. W ramach projektu „Polityka migracyjna Polski” zwrócono między innymi uwagę na: system zarządzania migracjami, migracje cyrkulacyjne i krótkoterminowe dostosowane do potrzeb rynku pracy, powroty Polaków z emigracji (głównie ze Wschodu), tworzenie systemu integracji i asymilacji dla cudzoziemców pozostających w Polsce, mechanizm selekcji dotyczący kwalifikacji cudzoziemców. Celem polskiej polityki migracyjnej jest utworzenie opartego na wiedzy systemu zarządzania migracjami, który będzie zapewniał bezpieczeństwo, sprzyjał rozwojowi gospodarczemu i spójności społecznej.

¹⁹ A. Adamczyk, *op. cit.*, s. 321-322.

²⁰ Ustawa z dnia 7 września 2007 roku o Karcie Polaka Dz.U. z 2007, nr 180, poz. 1280, t.j. z 2019 r. poz. 1598, z 2022 r. poz. 91.

²¹ J. Leska-Ślęzak, J. Ślęzak, *Nowe podejście do problemu migracji. Zmiany w polityce migracyjnej RP* [w:] „Cywilizacja i Polityka”, Nr 17/2019, Toruń 2019, s. 180.

Polska jako państwo przyjęła największy odsetek ludności ze Wschodu. Według danych Eurostatu z 2018 roku Rzeczpospolita Polska przyjęła 597 tys. imigrantów z Ukrainy, 42 756 z Białorusi i 7 803 z Mołdawii²².

W ramach strategii polskiej polityki migracyjnej szczególną uwagę poświęcono systemowi integracji i asymilacji cudzoziemców. Efektem tego powinno być stworzenie przez państwo klarownej polityki integracyjnej, która powinna określać założenia i potrzeby państwa przyjmującego, a także ułatwić pobyt cudzoziemca mieszkającego i pracującego w Polsce.

Istotnym aspektem w polskiej polityce integracyjnej jest uruchamianie programów integracyjnych, które adresowane są do cudzoziemców którzy chcą uzyskać zezwolenie na pobyt stały lub czasowy na terytorium Polski. Programy integracyjne powinny obejmować: odpłatność za udział w programie, intensywne zajęcia z nauki języka polskiego, zajęcia z historii Polski, bezwarunkową akceptację norm prawnych, akceptację norm kulturowych i obyczajowych²³.

Polityka imigracyjna Polski jest ukierunkowana na asymilację cudzoziemców. Cudzoziemcy ubiegający się o prawo stałego pobytu na terytorium RP muszą ukończyć kurs integracyjny zwieńczony egzaminem, natomiast ci z nich, którzy pragną otrzymać polskie obywatelstwo zobowiązani są do ukończenia kursu asymilacyjnego²⁴.

W dokumencie zwrócono uwagę na kwestie edukacji dzieci imigrantów, repatriantów czy powracających z zagranicy po długotrwałym pobycie. Zgodnie z podjętymi działaniami w subwencji oświatowej przewidziano środki na edukację dzieci cudzoziemców do 18 roku życia, przybyłych do Polski. W ramach tych środków specjalnych, przewidziano dodatkowe zajęcia z języka polskiego, wyrównawcze z innych przedmiotów w ramach obowiązku szkolnego, a także przewidziano nauczyciela, który będzie posługiwał się językiem ojczystym uczniów oraz będzie rozumiał problemy adaptacyjne dzieci obcokrajowców. Celem edukacji dzieci jest asymilacja ze społeczeństwem polskim, dlatego muszą one zrozumieć polskie wartości, tradycję i historię, a również funkcjonowanie instytucji społecznych. Istotną rolę w asymilacji cudzoziemców pełnią wartości religijne nowo przybyłych. Nie mogą one kolidować z zasadami i wartościami religijnymi społeczeństwa polskiego.

Kursy integracyjne dla studentów cudzoziemców powinna opłacać uczelnia, chyba że sama je prowadzi. Uzasadniono wprowadzenie obowiązkowej nauki języka polskiego, historii i podstawowych wartości, ponieważ cudzoziemiec będzie mógł samodzielnie funkcjonować i pracować.

²² Strona internetowa Prawy.pl, <https://prawy.pl/ilu-przyjelymy-imigrantow-w-2018-t/>, Ilu przyjęliśmy imigrantów w 2018 roku?, [11.02.2018].

²³ Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, <https://www.gov.pl/web/mswia/komunikaty>, Polityka migracyjna Polski, Zespół ds. Migracji, redakcja Departament Analiz i Polityki Migracyjnej MSWiA (pdf), s. 42, [20.07.2022].

²⁴ *Ibidem*, s. 42.

Programy asymilacyjne to przede wszystkim zwrócenie uwagi na zaakceptowanie i przyjęte wartości obowiązujących w Polsce, które dotyczą między innymi światopoglądu, kwestii politycznych, kulturowych, obyczajowych, religijnych i tym podobnych. Brak tych zdolności wpłynie na nieprzyznanie obywatelstwa polskiego²⁵.

Ważne miejsce w programach migracyjnych zajmuje polityka bezpieczeństwa, która skupia się na eliminowaniu zagrożeń związanych z migracjami międzynarodowymi. Tego typu działania w całości odnoszą się do państwa przyjmującego, jego gospodarki, polityki społecznej, porządku publicznego, a także relacji międzynarodowych.

Organem administracji publicznej właściwym do legalizacji pobytu cudzoziemca na terytorium RP jest wojewoda, na którego terytorium przebywa cudzoziemiec występujący z wnioskiem o pobyt.

Co 3 lata Zespół ds. Migracji przygotowuje analizy oraz strategie na kolejne lata dotyczące kwestii migracyjnych, z uwzględnieniem tempa przyrostu imigrantów, zmian gospodarczych i społecznych. W dokumentach zawraca się uwagę na problemy migracyjne, kierunki migracji, wykształcenie imigrantów i problemy instytucjonalne. Można stwierdzić, że polityka migracyjna Polski w 2019 i 2020 roku oparta była na rynku pracy i kapitale ludzkim.

3.3. Bezpieczeństwo społeczne imigrantów w Polsce

W 2021 roku Międzyresortowy Zespół do Spraw Migracji zaakceptował dokument-diagnozę (Diagnoza Międzyresortowego Zespołu do Spraw Migracji), która stała się podstawą ustaleń i zaleceń polityki migracyjnej Polski. Do sporządzenia dokumentu diagnostycznego powołani zostali przedstawiciele ministerstw, urzędów centralnych, które realizują zadania z zakresu migracji. Dodatkowo powołano ekspertów z Ośrodka Badań nad Migracjami UW, Narodowego Banku Polskiego, krajowego biura UNHCR, krajowego biura Międzynarodowej Organizacji ds. Migracji (IOM).

W diagnozie zwrócono uwagę na wiele aspektów które dotyczyły: legalnej migracji, nielegalnej migracji, polityki powrotowej, ochrony międzynarodowej, integracji cudzoziemców, przestępczości cudzoziemców, migracji Polaków (Repatriacja i Karta Polaka)²⁶.

Stwierdzono, iż imigranci przybywający do Polski uzupełniają rynek pracy, a także pełnią istotną rolę dla całego systemu gospodarczego. Wykazano, że w latach 2016-2017 wpływ imigrantów zarobkowych z Ukrainy odpowiadał za wzrost 0,7-0,8 pkt. procentowego PKB Polski rocznie. Stosowany system prefe-

²⁵ *Ibidem*, s. 45.

²⁶ Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, <https://www.gov.pl/web/mswia/komunikaty>, Polityka migracyjna Polski – diagnoza stanu wyjściowego, red. Departament Analiz i Polityki Migracyjnej MSWiA 2020.12.15 (pdf), s. 1-2, [20.07.2022].

rencji dla Ukrainy i 5 państw wschodniego sąsiedztwa stał się korzystny dla potrzeb rynku pracy. Cudzoziemcy z Ukrainy pracujący w Polsce bardzo dobrze czują się na polskim rynku pracy i w społeczeństwie, dzięki posiadaniu odpowiednich kwalifikacji czy bliskości językowej i kulturowej. Ważnym aspektem poruszanym w dokumencie jest wezwanie dla procedur legalizacji pobytu i pracy cudzoziemców. Liczba wniosków o wydanie zezwolenia na pracę cudzoziemca znacząco wzrosła. W 2019 roku wydano ponad 485 tys., a do końca sierpnia 2020 roku wydano ok. 1,65 miliona zezwoleń. Cudzoziemcy w Polsce wybierają głównie miasta lub tereny z dużą skalą działalności sadowniczej i ogrodniczej, a także powiaty, gdzie funkcjonują przedsiębiorstwa z branż szczególnie uzależnionych od pracy cudzoziemców np. przedsiębiorstwa spożywcze, logistyczne, przemysł drzewny²⁷.

Polska w kwestii wykorzystania imigrantów zarobkowych powinna zwrócić uwagę na osoby o wysokich kwalifikacjach zawodowych. Dotyczy to m.in. zawodów medycznych (problem z uznaniem kwalifikacji zawodowych wynikający z wymogów kształcenia w Unii Europejskiej). Problemy wynikające z implementacji w Polsce przyjętych przez Unię Europejską aktów legislacyjnych, są spowodowane tym, że rynek pracy i interesy państw członkowskich w UE w zakresie legalnej migracji zarobkowej z państw trzecich są różne. Przykładem są prace nad dyrektywą w sprawie niebieskiej karty dotyczącej pracowników o wysokich kwalifikacjach²⁸.

W diagnozie przedstawiono badanie dotyczące studentów zagranicznych studiujących w uczelniach w Polsce, gdzie największą grupę w roku akademickim 2018/2019 stanowili cudzoziemcy z Ukrainy – 39 203 i Białorusi – 7 314 osób. Zwiększa się również liczba studentów z Azji np. z Chin.

W ramach porozumień dotyczących małego ruchu granicznego Polska zawarła porozumienia z Ukrainą na mocy którego konsulowie wydają zezwolenia dla celów przekroczenia granicy państwowej. W 2015 roku wydano 51 tys. takich zezwoleń a w 2019 roku 15 tys.²⁹.

Legalizacja pobytu w Polsce jest regulowana ustawą z 12 grudnia 2013 roku o cudzoziemcach oraz ustawą z dnia 14 lipca 2006 roku o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich UE i członków ich rodzin. Ustawy te regulują kwestie dotyczące m.in. pracowników, studentów, naukowców, członków rodzin cudzoziemców, a także rezydentów długoterminowych Unii Europejskiej. W I półroczu 2020 roku ważne zezwolenie na pobyt lub prawo pobytu w Polsce posiadało 449 tys. cudzoziemców. Największą liczbę ważnych dokumentów posiadają obywatele: Ukrainy, Białorusi, a także Niemiec, Rosji i Wietnamu³⁰.

²⁷ *Ibidem*, s. 12.

²⁸ *Ibidem*, s. 15.

²⁹ *Ibidem*, s. 21.

³⁰ *Ibidem*, s. 22.

W ostatnich 6 latach z osiedlenia się w Polsce skorzystało 34 tys. posiadaczy Karty Polaka.

Zgoda na pobyt ze względów humanitarnych lub zgoda na pobyt tolerowany w I półroczu 2020 roku w związku z wyrażoną zgodą dotyczyła 2 tys. cudzoziemców. Brak ujednoczonej procedury w stosunku do cudzoziemców ubiegających się o pobyt ze względów humanitarnych i zgody na pobyt tolerowany stosowanej przez Straż Graniczną i Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców, wyraźnie widać w dużej liczbie udzielanych zgód przez organ II instancji³¹.

Straż Graniczna przeprowadza kontrole dotyczące legalności zatrudnienia i wykonywania pracy przez cudzoziemców. W grupie nielegalnych pracowników 4 937 było z Ukrainy, 403 z Białorusi, 228 z Gruzji i 131 z Filipin³².

Czynnościom kontrolno-weryfikacyjnym podlegają również uczelnie wyższe w zakresie przyjmowania cudzoziemców w celu kształcenia na różnych kierunkach studiów. Celem tych działań jest zapobieganie nielegalnej imigracji pod pozorem edukacji w szkole wyżej. Zatwierdzenie danej jednostki do przyjmowania cudzoziemców w celach edukacyjnych opiniowane jest przez Komendanta Głównego Policji, Szefa ABW oraz MSZ.

W ramach UE podejmowane są działania dotyczące wielkoskalowych systemów informacyjnych, które wspierają zarządzanie granicami zewnętrznymi UE oraz służą zapewnieniu bezpieczeństwa i porządku wewnątrz Unii. Efektem tych działań jest skuteczna weryfikacja obywateli państw trzecich. W wyniku przeprowadzonej weryfikacji kontrolnej w 2019 roku wydano 29 408 decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu, głównie z powodu tzw. przeterminowanego pobytu (overstayers), braku ważnej wizy czy też nielegalnego przekroczenia granicy. Problem dotyczył głównie obywateli Ukrainy, Gruzji, Białorusi, Rosji oraz Mołdawii³³.

W polityce migracyjnej Polski ważnym problemem stało się zjawisko powrotów osób nie posiadających prawa do pobytu ani ochrony na terytorium RP i Unii Europejskiej co poniekąd stało się kluczowym elementem zapobiegania nielegalnej emigracji. Większość powrotów od 2018 roku realizowanych jest z funduszy Agencji Frontex. W 2018 roku 88,53% decyzji o powrocie cudzoziemca zostało wykonanych. W większości decyzje te dotyczyły obywateli Ukrainy tj. 76,6%³⁴.

Zjawisko ochrony międzynarodowej na terytorium RP w 2020 roku (w I półroczu) dotyczyło 2,7 tysiąca osób. Najwięcej wniosków uchodźczych złożyli obywatele Rosji, Ukrainy, Tadżykistanu, Gruzji i Turcji³⁵.

Integracja cudzoziemców w Polsce to priorytet obecnej polityki migracyjnej w Polsce. Jednak należy pamiętać, że jest to proces dwustronny i złożony, w który zaangażowane są społeczeństwo przyjmujące jak i cudzoziemcy. Celem integracji

³¹ *Ibidem*, s. 24.

³² *Ibidem*, s. 27.

³³ *Ibidem*, s. 29.

³⁴ *Ibidem*, s. 33.

³⁵ *Ibidem*, s. 36.

w RP jest samodzielne funkcjonowanie imigranta, w tym na rynku pracy i uniezależnienie się od świadczeń pomocy społecznej. Należy zauważyć, że na proces integracji mają wpływ następujące czynniki: kulturowe, społeczne, gospodarcze, zasady przyznawania obywatelstwa, stopień zróżnicowania etnicznego, specyfika kraju pochodzenia imigranta (w tym odległość geograficzna, podobieństwo kultury kraju pochodzenia, tradycje migranckie) a także grupa imigrantów (w tym jej liczebność, poziom wykształcenia, płeć, wiek, przyczyny migracji).

Proces integracji cudzoziemców ze społeczeństwem przyjmującym znajduje się w polu zainteresowania polityk publicznych. Do nich zaliczany jest system edukacji podstawowej, szkolnictwo wyższe, działania w zakresie pomocy społecznej, opieki zdrowotnej, polityki mieszkaniowej i, aktywizacji zawodowej.

Odnosząc się do systemu edukacji szkolnej, należy podkreślić, że nauka cudzoziemców w Polsce do ukończenia 18 roku życia jest obowiązkowa i zgodnie z prawem oświatowym w szkołach publicznych mogą uczyć się tak samo jak obywatele polscy. Uczeń zagraniczny może być przyjęty do szkoły podstawowej i ponadpodstawowej na kolejny rok nauki (wyjątek stanowi tylko szkoła policealna). Do szkół policealnych uczniowie zagraniczni zostają przyjęci po złożeniu świadectwa zagranicznego – dokumentu potwierdzającego wykształcenie średnie.

Cudzoziemcy podlegający obowiązkowi szkolnemu, nie znający języka polskiego mają prawo do bezpłatnych lekcji języka polskiego oraz pomocy osoby posługującej się językiem kraju pochodzenia (zatrudnionej jako pomoc nauczyciela przez dyrektora szkoły na 12 miesięcy)³⁶. Przysługuje im prawo do 5 godzin tygodniowo tzw. zajęć wyrównawczych. Za zgodą Rady Pedagogicznej uczeń może przystąpić do egzaminu ósmoklasisty dostosowanego do ich potrzeb. Przewidziano w edukacji szkolnej w porozumieniu z placówkami dyplomatycznymi krajów pochodzenia imigrantów, iż mogą być organizowane zajęcia z nauki języka i kultury kraju pochodzenia. Szkoła ma obowiązek udostępnić nieodpłatnie pomieszczenie i pomoce dydaktyczne.

Zgodnie z art. 109 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 roku Prawo oświatowe³⁷, szkoły wspierają wszystkich uczniów, w tym cudzoziemców, w ramach działalności dydaktyczno-wychowawczej, obejmującej pomoc psychologiczno-pedagogiczną³⁸. Od roku szkolnego 2017/2018 wprowadzono obowiązek realizacji programu wychowawczo-profilaktycznego, który skierowany był do uczniów, nauczycieli i rodziców. Umożliwia on między innymi w sposób systemowy, poprawę integracji uczniów-cudzoziemców. Liczba uczniów cudzoziemskich w szkołach publicznych kształcących się w polskim systemie oświaty stale rośnie. W roku szkolnym 2009/2010 w Polsce kształcono obcokrajowców w 1 571

³⁶ *Ibidem*, s. 39.

³⁷ Dz.U. poz. 1148, z późn. zm., Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 roku Prawo oświatowe t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 910, 1378 z 2021 r. poz. 4, 619, 762.

³⁸ Paragraf 2 ust. 2 pkt 12 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 roku w sprawie zasad i organizacji udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach, Dz. U. z 2017, poz. 1280.

szkołach, a w roku 2019/2020 w 7 318 szkołach. Najliczniejszą grupę stanowiły dzieci z Ukrainy 30 777, Białorusi 2 360 osób i Rosji 1 732³⁹. Uczniowie szkół średnich legitymujący się świadectwem ukończenia mają prawo do rozpoczęcia nauki w uczelniach wyższych. W ramach pomocy stypendialnej cudzoziemcy mogą korzystać z kursów przygotowujących do podjęcia kształcenia w Polsce w ramach systemu stypendialnego NAWA. Celem ich jest nauka języka polskiego (miesięczny kurs językowo-adaptacyjny lub roczny kurs z języka polskiego, wiedzy o polskiej historii i kulturze), a także kursy przygotowawcze z przedmiotów kierunkowych związanych z tokiem przyszłych studiów.

Program NAWA – Wellcome to Poland, to program skierowany do instytucji w celu integracji cudzoziemców, w ramach którego organizowane są warsztaty, spotkania, ze studentami i kadrami przyjeżdżającą z zagranicy. Celem programu jest integracja międzykulturowa, która dotyczy studentów i kadry z zagranicy ze społecznością uczelni oraz miasta.

W diagnozie zwrócono uwagę na kwestie pomocy dla cudzoziemców w ramach świadczeń z pomocy społecznej w formie schronienia, zasiłku celowego, niezbędnego ubrania i posiłku na równi z obywatelami polskimi. Świadczenia te przyznawane są cudzoziemcom, których status został określony na terytorium Polski i którzy stale na nim przebywają.

W ramach pomocy cudzoziemcy, którzy posiadają status uchodźcy albo ochrony uzupełniającej lub ze względu na niskie dochody, mogą korzystać z opieki zdrowotnej. Również mają prawo do korzystania z bezpłatnego leczenia dla osób uzależnionych, opieki psychiatrycznej, świadczeń ukierunkowanych związanych ze zwalczaniem zakażeń i chorób zakaźnych. Ubezpieczenie zdrowotne opłacane jest przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, które realizuje indywidualny program integracji dla cudzoziemców.

W ramach polityki społecznej cudzoziemcy przebywający na terytorium RP mogą korzystać na równych prawach z wynajmu mieszkań, zakupu lokali mieszkalnych, domów, a także mają prawa do mieszkań socjalnych. Mogą również stawać się pełnoprawnymi członkami Towarzystw Budownictwa Społecznego. Problemem jest jednak brak odpowiedniej liczby lokali na terenie danej gminy. Należy zwrócić uwagę, czy grupa cudzoziemców ma zapewniony nocleg przez pracodawcę bądź korzysta z wynajmu pokoju czy też miejsca noclegowego, aby ograniczyć swoje wydatki.

Cudzoziemcy przebywający w Polsce mogą również skorzystać ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Dotyczy to głównie aktywizacji zawodowej cudzoziemców (m. in. szkoleń, staży, niwelowania barier, finansowania przewidzianego na działalność gospodarczą)⁴⁰.

³⁹ Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, <https://www.gov.pl/web/mswia/komunikaty>, Polityka migracyjna Polski..., s. 40.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 44-47.

Problemy, które się pojawiają w realizacji założeń to przede wszystkim brak zainteresowania podmiotów realizujących środki z Europejskiego Funduszu Społecznego przeznaczonego dla cudzoziemców.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami cudzoziemcom podlegającym ochronie międzynarodowej (posiadającym status uchodźcy lub korzystającym z ochrony uzupełniającej) przysługują programy integracyjne, które wynikają z ustawy o pomocy społecznej⁴¹. Pomoc integracyjna realizowana jest w ramach indywidualnego programu integracji. Obejmuje ona pomoc finansową, naukę języka polskiego, opłacanie składek na ubezpieczenie zdrowotne, pracę socjalną, poradnictwo specjalistyczne, wsparcie ze środowiskiem lokalnym, instytucjami rynku pracy oraz organizacjami pozarządowymi.

Wniosek dotyczący pomocy cudzoziemiec składa przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie do właściwego ze względu na pobyt czasowy starosty. W ramach indywidualnego programu działań wynikających z sytuacji życiowej cudzoziemca niezbędne jest przestrzeganie przez niego zobowiązań przyjętych w programie.

Natomiast cudzoziemcy, którzy nie podlegają ochronie międzynarodowej mogą skorzystać z programów otwartych skierowanych do organizacji pozarządowych i instytucji w Polsce. W latach 2019-2022 na realizację tego typu programów przeznaczono kwotę 40 mln złotych. Projekty obejmowały m.in. doradztwo i pomoc prawną w legalizacji pobytu, integrację, opiekę zdrowotną, psychologiczną, socjalną, opiekę nad dziećmi, naukę języka polskiego na różnych poziomach, kursy dotyczące wartości i praw obowiązujących w Polsce, aktywizację zawodową, a także pomoc w integracji ze społeczeństwem polskim m.in. w formie wydarzeń kulturalnych, edukacyjnych lub innych działań w danym regionie⁴².

Od 2018 roku projekty, które są skierowane do legalnie przebywających cudzoziemców, dotyczące aktywizacji zawodowej, doradztwa i kształcenia, wojewodowie realizują samodzielnie. W ramach projektów wojewodowie stworzyli sieć instytucji i organizacji pozarządowych, które wspierają cudzoziemców w realizacji programów integracyjnych.

Ważnym aspektem w programach integracyjnych imigrantów jest społeczeństwo przyjmujące. Polska uznawana była za państwo jednolite narodowościowo, oczywiście z mniejszościami narodowymi i etnicznymi.

Obecnie w wyniku zmian demograficznych, potrzeb na rynku pracy, nastąpiły zmiany w polityce imigracyjnej. Stała się ona otwarta na nowo przybyłych z ukierunkowaniem na Ukraińców i Białorusinów. Należy podkreślić, że polskie społeczeństwo nie należy do otwartych na obcych i wyedukowanych przybyszy. Występują tu różnice regionalne. Celem jest edukacja społeczeństwa przyjmującego już na etapie szkolnictwa podstawowego. Polacy już od 2015 roku zwrócili uwagę na potrzeby rynku pracy, zaakceptowali imigrantów na rynku pracy głównie

⁴¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 2068, 2270, z 2022 r. poz. 1, 66, 1079, 1692, 1700, 1812, 1967, 2127, 2140.

⁴² *Ibidem*, s. 45.

z Ukrainy (96%), Białorusi (23%) i Wietnamu (21%). Większość badanych akceptuje imigrantów, ale około 30% uważa, że ich czas na rynku pracy powinien być ograniczony⁴³.

Intensywne zmiany społeczne do których należą czynniki demograficzne, rozwój gospodarczy, pandemia COVID-19, imigracje cudzoziemców, czy też potrzeby rynku pracy mają znaczący wpływ na postawy Polaków wobec cudzoziemców przybywających do Polski.

Ministerstwo Edukacji Narodowej w latach 2015-2019 prowadziło zadanie publiczne „Wspieranie inicjatyw edukacyjnych w szkolnym środowisku wielokulturowym” w ramach projektu ofert, które skierowane były do uczniów z doświadczeniem imigranckim, nauczycieli, szkół – w rozumieniu kadry zarządzającej i administracyjnej oraz placówek oświatowo- wychowawczych. Dla uczniów organizowano w szkołach publicznych materiały dydaktyczne, intensywne kursy języka polskiego, pólkolonie i warsztaty. Natomiast dla nauczycieli przygotowywano warsztaty, scenariusze lekcji, konsultacje, kursy, wizyty studyjne, które miały ułatwić pracę z uczniem cudzoziemskim. Należy również zwrócić uwagę na Ośrodek Rozwoju Edukacji (ORE), który realizował szkolenia dla kadry pedagogicznej. Na stronach internetowych ORE umieszczano materiały dla nauczycieli pracujących z uczniami z doświadczeniem migracyjnym. Materiały zawierały m.in. programy nauczania i przewodniki dla nauczycieli opracowane przez Fundację im. Mikołaja Reja w ramach projektu „W polskiej szkole” (realizacja w ramach dotacji MEN)⁴⁴.

W ramach działalności Państwowej Inspekcji Pracy rozpoczęto działanie prewencyjne w kwestii informowania cudzoziemców na temat legalnego wykonywania pracy w Polsce, skierowane głównie do Ukraińców. Funkcjonująca Ogólnopolska Infolinia dla Cudzoziemców, strona internetowa www.prawopracy.pl oraz informacje radiowe w języku ukraińskim, rosyjskim i angielskim umożliwiają przekazywanie cudzoziemcom informacji o prawach pracowników w Polsce.⁴⁵

W działania współpracy ze społeczeństwem przyjmującym została włączona również Policja Jej celem jest prowadzenie działań profilaktycznych dotyczących przestępstw z nienawiści. Celem działań jest informowanie dzieci, młodzieży z zakresu konsekwencji prawnych dotyczących mowy nienawiści w przestrzeni publicznej, nawoływania do nienawiści na tle etnicznym, rasowym lub narodowym (w tym na stadionach). W ramach swoich działań Policja organizuje również spotkania w szkołach z rodzicami, nauczycielami, uczniami na których poruszane są zagadnienia dotyczące równości i tolerancji, prowadzone są działania kulturowe przy współpracy z ośrodków kultury, przedstawiciele mniejszości narodowych i etnicznych (na temat różnorodności, tolerancji)⁴⁶.

⁴³ *Ibidem*, s. 49.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 51.

⁴⁵ *Ibidem*, s. 52.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 52.

Obserwowanym problemem jest ciągle brak odpowiedniej edukacji społeczeństwa, w stosunku do nowo przybyłych. Prowadzi to do nasilenia aktywności środowisk wykorzystujących hasła anty-imigranckie, anty-muzułmańskie i tym podobne, których celem jest wywołanie zamieszek społecznych pod przykrywką dbania o bezpieczeństwo państwa a także obywateli.

Istotna w procesie migracyjnym jest ustawa o repatriacji z dnia 9 listopada 2000 roku, która określa szczegółowo ścieżki repatriacji głównie z państw byłego ZSRR. Co roku w budżecie państwa wyodrębniona jest rezerwa celowa „Pomoc dla repatriantów” z której finansowane są koszty dotyczące ośrodków adaptacyjnych dla repatriantów, zasiłków na zagospodarowanie i pomoc mieszkaniową, a także dotacje dla gmin zapraszających repatriantów oraz dotacje dla powiatów w ramach aktywizacji zawodowej⁴⁷.

Znowelizowana ustawa o karcie Polaka z 14 lipca 2019 roku, która skierowana jest do wszystkich Polaków mieszkających poza krajem na całym świecie, a nie tylko do Polaków przebywających w państwach powstałych po rozpadzie ZSRR, spowodowała, że w 2020 roku do końca września przyznano aż 16 067 Kart Polaka. Należy podkreślić, że zainteresowanie Kartą Polaka jest zdecydowanie większe na terenach państw powstałych po rozpadzie ZSRR⁴⁸.

W przedstawionej diagnozie zwrócono uwagę na kwestie związane z migrantami przybywającymi do Polski, ze szczególnym uwzględnieniem osób przebywających z krajów Europy Wschodniej, głównie z Ukrainy i Białorusi, które wpisują się w realizację polskiej polityki migracyjnej ukierunkowanej na te państwa, a także uwzględniającej potrzeby polskiego rynku pracy i rozwiązanie problemów demograficznych.

Polski rząd (łącznie z państwami UE i USA) po wybuchu wojny 24 lutego 2022 roku poparł pomoc dla Ukrainy. Przyjęto nowe rozwiązania prawne skierowane do obywateli Ukrainy, a mianowicie ustawę z dnia 12 marca 2022 roku o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa⁴⁹. W akcie tym szczegółowo określono zasady zalegalizowania pobytu obywateli Ukrainy, którzy przybyli na terytorium RP bezpośrednio z terytorium Ukrainy w związku z działaniami wojennymi prowadzonymi na terytorium tego państwa oraz dla obywateli Ukrainy posiadających Kartę Polaka (art.1 ust.1). Ponadto odniesiono się do kwestii zasad powierzenia im pracy i podejmowania działalności gospodarczej, udzielania pomocy, przedłużania okresów legalnego pobytu, kształcenia, a także wychowania i opieki dzieci oraz uczniów będących obywatelami Ukrainy. Omawiany akt nowelizowano wielokrotnie⁵⁰. Do ustawy

⁴⁷ *Ibidem*, s. 58.

⁴⁸ *Ibidem*, s. 60.

⁴⁹ Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. Dz.U. z 2022 r., poz. 583.

⁵⁰ Dz.U. z 2007, Nr 180, poz. 1280, t. j. z 2019 r. poz. 1598, z 2022 r. poz. 91.

wydano wiele przepisów wykonawczych i zmodyfikowano istniejące już akty prawne⁵¹.

Ukraińcy otrzymali ochronę czasową, co uprawnia ich do pobytu na okres 18 miesięcy. W tym okresie mają prawo do opieki medycznej, pomocy społecznej, świadczeń rodzinnych m.in. programów 500+ i 300+ (na okres 18 miesięcy), jednorazowego świadczenia finansowego w wysokości 300 zł na osobę, możliwość podjęcia zatrudnienia, otrzymania elektronicznego dokumentu pobytowego DIIA.PL (wydawanego tylko osobom dorosłym), zezwolenia na pobyt czasowy umożliwiający podróżowanie w ramach strefy Schengen w okresie 90 dni w przeciągu każdych 180 dni, a także powrót na Ukrainę jeśli będzie to możliwe⁵². Należy jednocześnie podkreślić, iż obywatele Ukrainy nie mają możliwości skorzystania z Indywidualnego Programu Integracyjnego⁵³.

3.4. Zakończenie

Bezpieczeństwo społeczne migrantów w Polsce ma swoje odzwierciedlenie w zmianach ustawowych i polityce migracyjnej po 2015 roku. Zmiany dotyczą głównie ukierunkowania się Polski na imigrantów ze Wschodu. W pierwszym okresie była to głównie repatriacja z terenów byłego ZSRR, jednak kryzys migracyjny w Europie (2015-2018) spowodował, że rząd w Polsce musiał podjąć działania w kwestii polityki migracyjnej, a także stworzenia odpowiednich warunków dotyczących bezpieczeństwa społecznego imigrantów w Polsce. Ukierunkowanie polityki migracyjnej od 2015 roku na przybyszy z Ukrainy i Białorusi, którzy są nam bliżsi kulturowo spowodowało, że należało dostosować rozwiązania prawne w stosunku do imigrantów w ramach bezpieczeństwa społecznego. W 2021 roku Międzyresortowy Zespół do Spraw Migracji przedstawił dokument – diagnozę, w którym ukazał rozwiązania państwa w kwestii zjawiska migracji, a także zwrócił uwagę na zmiany jakie należy wprowadzić w różnych sektorach życia społecznego, aby nowo przybyłym zapewnić bezpieczeństwo społeczne, które zawiera

⁵¹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 marca 2022 roku w sprawie maksymalnej wysokości świadczenia pieniężnego przysługującego z tytułu zakwaterowania i wyżywienia obywatelom Ukrainy oraz warunków przyznania tego świadczenia i przedłużenia jego wypłaty Dz.U. z 2022 r., poz. 605; Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 16 marca 2022 roku w sprawie wzoru wniosku o świadczenie pieniężne na zapewnienie zakwaterowania i wyżywienia obywatelom Ukrainy przebywającym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w związku z działaniami wojennymi Dz.U. z 2022 r., poz. 608; Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 21 marca 2022 roku w sprawie organizacji kształcenia, wychowania i opieki dzieci i młodzieży będących obywatelami Ukrainy Dz.U. z 2022 r., poz. 645. Zmieniono: Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 21 marca 2022 roku w sprawie organizacji kształcenia, wychowania i opieki dzieci i młodzieży będących obywatelami Ukrainy, Dz.U. z 2022 r., poz. 645 (par. 15); Dz.U. z 2022 r. poz. 1711, Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 11 sierpnia 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie organizacji kształcenia, wychowania i opieki dzieci i młodzieży będących obywatelami Ukrainy (par. 2a).

⁵² Portal Prawny dla osób uciekających z Ukrainy, <https://ukraina.interwencjaprawna.pl>, [14.09.2022].

⁵³ *Ibidem*.

bezpieczeństwo socjalne, wspólnotowe i rozwojowe. Jest to poniekąd swoisty przykład egzemplifikacji procesów adaptacji, integracji i asymilacji w społeczeństwie przyjmującym.

Bibliografia

- [1] Adamczyk A., Kryzys migracyjny w Europie a polska polityka imigracyjna, www.czasopisma.pan.pl
- [2] Castles S., Miller M.J., *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, Palgrave Macmillan, 2003.
- [3] Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady. Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów, Europejski Program w zakresie Migracji, Bruksela 2015.
- [4] Konwencja dotycząca statusu uchodźców, sporządzona w Genewie dnia 28 lipca 1951 roku, Dz.U. z 1991, nr 119, poz. 515.
- [5] Leszczyński M., *Bezpieczeństwo społeczne Polaków wobec wyzwań XXI wieku*, Warszawa 2011.
- [6] Leska-Ślęzak J., Ślęzak J., Nowe podejście do problemu migracji. Zmiany w polityce migracyjnej RP, [w:] „Cywilizacja i Polityka”, Nr 17/2019, Toruń 2019.
- [7] Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 21 marca 2022 roku w sprawie organizacji kształcenia, wychowania i opieki dzieci i młodzieży będących obywatelami Ukrainy Dz.U. z 2022 r., poz. 645.
- [8] Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 11 sierpnia 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie organizacji kształcenia, wychowania i opieki dzieci i młodzieży będących obywatelami Ukrainy Dz.U. z 2022 r., poz. 1711.
- [9] Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 16 marca 2022 roku w sprawie wzoru wniosku o świadczenie pieniężne na zapewnienie zakwaterowania i wyżywienia obywatelom Ukrainy przebywającym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w związku z działaniami wojennymi Dz.U. z 2022 r., poz. 608.
- [10] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 marca 2022 roku w sprawie maksymalnej wysokości świadczenia pieniężnego przysługującego z tytułu zakwaterowania i wyżywienia obywatelom Ukrainy oraz warunków przyznania tego świadczenia i przedłużenia jego wypłaty Dz.U. z 2022 r., poz. 605.
- [11] Sierpowska I., Bezpieczeństwo socjalne jako dobro publiczne, *Zeszyty Naukowe PWSZ im. Witelona w Legnicy*, nr 16 (3) 2015.
- [12] Strona internetowa Prawy.pl, <https://prawy.pl/ilu-przyjelimy-imigrantow-w-2018-r/>, Ilu przyjęliśmy imigrantów w 2018 roku?
- [13] Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, <https://www.gov.pl/web/mswia/komunikaty>, Polityka migracyjna Polski, Zespół ds. Migracji, redakcja Departament Analiz i Polityki Migracyjnej MSWiA (pdf).
- [14] Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, <https://www.gov.pl/web/mswia/komunikaty>, Polityka migracyjna Polski – diagnoza stanu wyjściowego, red. Departament Analiz i Polityki Migracyjnej MSWiA 2020.12.15 (pdf).
- [15] Strona BIP Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, <https://bip.mswia.gov.pl/bip/organizacja/24002>, Departament-Polityki-Granicznej-i-Funduszy-Międzynarodowych.html, Zakres działalności Departamentu Polityki Granicznej i Funduszy Międzynarodowych.

- [16] Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 2068, 2270, z 2022 r., poz. 1, 66, 1079, 1692, 1700, 1812, 1967, 2127, 2140.
- [17] Ustawa z dnia 7 września 2007 roku o Karcie Polaka, Dz.U. z 2007, nr 180, poz. 1280, t.j. z 2019 r., poz. 1598, z 2022 r., poz. 91.
- [18] Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 roku Prawo oświatowe t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 910, 1378 z 2021 r., poz. 4, 619, 762.
- [19] Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, Dz.U. z 2022 r., poz. 583.
- [20] Wersje skonsolidowane Traktatu o Unii Europejskiej i Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej Dz. Urz. UE, seria C, poz. C 2012.326.1.
- [21] Wyciechowska I., Uchodźcy, [w:] Organizacja Narodów Zjednoczonych. Bilans i Perspektywy, red. J. Symonides, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2006.
- [22] Zalecenie Komisji Europejskiej 2015/914 z dnia 8 czerwca 2015 roku dotyczące europejskiego programu przesiedleń. Dz. Urz. UE, seria L, poz. 2015.148.2.
- [23] Zalecenie Komisji Europejskiej 2015/914 z dnia 8 czerwca 2015 roku dotyczące europejskiego programu przesiedleń Dz. Urz. UE L 2015.148.2.
- [24] Zarządzenie nr 21 Prezesa Rady Ministrów z dnia 25 lutego 2016 roku w sprawie Międzysektorowego Zespołu do Spraw Zapewnienia Bezpieczeństwa w Procesie Przesiedleń i Relokacji Cudzoziemców MP z 2016 roku, poz. 192
- [25] Zarządzenie nr 21 Prezesa Rady Ministrów z dnia 25 lutego 2016 roku w sprawie Międzysektorowego Zespołu do Spraw Zapewnienia Bezpieczeństwa w Procesie Przesiedleń i Relokacji Cudzoziemców. Monitor Polski, z 2016 roku, poz. 192.
- [26] Zarządzenie nr 45 Prezesa rady Ministrów z dnia 7 kwietnia 2016 roku zmieniające zarządzenie w sprawie nadania statutu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji Monitor Polski, z 2016 roku, poz. 348.

SOCIAL SECURITY OF MIGRANTS IN POLAND AFTER 2015

The social security of migrants in Poland has been linked to changes in the state's migration policy since 2015. The European migration crisis of 2015-2018 significantly influenced the current shape of Poland's migration policy. The legal regulations that were introduced targeted immigrants from the East, mainly from Ukraine and Belarus, this was to protect Poland from the relocation of immigrants coming to the European Union. The legal solutions concerned: admission of immigrants, social security including social, community and development security. The needs of the labour market in Poland were taken into account during this period. In 2019, 2020, 2021, immigrants from the East came to Poland mainly for economic reasons and, as part of the changes taking place in the migration policy, various solutions were proposed for them to stay permanently (in the field of social assistance, education, learning the Polish language). In 2021, the Intersectoral Team on Migration summarised the state's actions with regard to immigrants coming to Poland and also identified areas within social policy where action should be taken with regard to the functioning of immigrants in Poland. The outbreak of the war in Ukraine resulted in the introduction of a speculative law ensuring the social security of Ukrainians in Poland.

Keywords: migration, immigrant, refugee, migration policy, social security.

CZĘŚĆ DRUGA
BEZPIECZEŃSTWO SPOŁECZNE I PORZĄDEK
PUBLICZNY PAŃSTWA

Rozdział 4.

ADMINISTRACJA PUBLICZNA W POLSCE A KULTURA BEZPIECZEŃSTWA

Zagrożenia współczesnej cywilizacji agregują sytuacje wcześniej nie spotykane, co zmusza do intensyfikacji opracowań w zakresie ich profilaktyki, działania powstrzymującego i przywracania stanu żądanego i oczekiwanego. Ujęcie strategii działań z perspektywy wad prawnych w konfrontacji ze stanem faktycznym mogą stanowić płaszczyznę zaburzeń. Aby tego uniknąć, dla zachowania jak najszerzej rozumianych praw człowieka w sytuacjach zagrożenia, dopatrywać się zaczęto ujemnych akcji i interakcji powiązanych z kwestiami wadliwości prawa. Administracja publiczna z pominięciem partycypacji społecznej wdrażając z pomocą legislatury reguły niezgodne z normami ustrojowymi, wpisanymi do Konstytucji może wpływać na kształtowanie pokoleń. Uzyskując zwykle ujemne efekty w materii społecznej, w znaczeniu ogólnym i szczególnym. Wymienione zagadnienia budzą zainteresowania badawcze wielu dziedzin i dyscyplin naukowych. Niniejszy artykuł poświęca się administracji publicznej w Polsce z perspektywy kultury bezpieczeństwa rozumianej jako materialna i umysłowa działalność oraz jej wytwory.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, administracja publiczna i zagrożenia, prawo, kultura bezpieczeństwa.

4.1. Wprowadzenie

Polskie prawo tworzy system zgodnie z teorią systemów według, której istota sprowadza się do traktowania badanych obiektów jako otwartych, rozumianych w odniesieniu do prawa jako gałęzi prawa, a więc, cywilne, karne itd. Oznacza to, że gałęzie prawa to zbiór norm powiązanych w taki sposób, że stanowią one nową całość wyróżniającą się. Celem takiego układu jest realizacja konkretnego zestawu zachowań, w Polsce będących konsekwencją reguł ustrojowych zawartych w Konstytucji.

¹ dr Sławomir Stanisław Dębski, Wydział Nauk Humanistycznych i Społecznych, Pomorska Szkoła Wyższa w Starogardzie Gdańskim, Tadeusza Kościuszki 112, 83-250 Starogard Gdański, e-mail: slawodebs23@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0287-695X.

² Złe prawa ranią pokolenia (autor).

Zespół norm prawnych można uznać za system wtedy i tylko wtedy, gdy spełnia swoją rolę główną, a więc porządkuje relacje międzyludzkie oraz między państwowe normatywnie, w sposób zadowalający społeczeństwa i jednostkę. Polski system prawa kształtuje się bezwzględnie poprzez ustrojowe reguły ujęte w Konstytucji RP i wskazane w niej źródła prawa. Niezgodność norm prawa z zapisami Konstytucji RP stanowi o ich nieważności z mocy samego prawa, natomiast źródła prawa wymienia także bezpośrednio norma Konstytucji RP.

Administracja publiczna w Polsce wyraża kulturę bezpieczeństwa rozumianą jako materialną i umysłową działalność oraz jej wytwory.

W pierwszej kolejności sięgamy do zapisu treści Konstytucji RP w art. 4.1. Władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do Narodu. Pojęcie władza oznacza „prawo rządzenia państwem, jak też rządy członkami rodziny, instytucji czy stowarzyszeń” tu bezpośrednio prawo rządzenia państwem. Zwierzchność czyli „władza nad czymś”, a używając synonimów zwierzchnik to równoznaczność przełożonego. Naród natomiast to „ogół mieszkańców pewnego terytorium mówiących jednym językiem, związanych wspólną przeszłością oraz kulturą, mających wspólne interesy polityczne i gospodarcze”. Upraszczając Naród to każdy mieszkaniec państwa, urodzony w nim. Natomiast administracja publiczna to wszystkie instytucje publiczne i urzędnicy w państwie. Aby spełnić kryterium systemowe wymieniamy także pojęcie polityk. Według obowiązującej definicji to członek partii politycznej, którego źródłem utrzymania zarówno osobistym jak i rodzinnym jest kwota wypłacana z funduszy tejże partii. Kryterium to powoduje, że wszyscy funkcjonariusze publiczni, niezależnie od szereblu w zajmowanej hierarchii z chwilą uzyskiwania dochodów osobistych i rodzinnych z innych źródeł niż fundusze partii, a głównie z budżetu państwa stają się urzędnikami administracji publicznej z odrzuceniem kwestii polityka. Reasumując każdy członek Narodu czyli w Polsce każdy Polak jest z mocy prawa przełożonym wszystkich urzędników, wszystkich szerebli administracji publicznej w Polsce począwszy od Prezydenta RP po Radnego w Gminie tj. najmniejszej formie administracji samorządowej. Dotyczy to także bezpośrednio hierarchii strukturalnej Sędziów i Parlamentarzystów, którzy de facto nie mogą być traktowani inaczej. Jednak mimo to wypracowane przez pokolenia dobro państwowe i lokalne zostało przypisane do partycypacji obywatelom, którzy nie stanowią władzy jak i nie są przełożonymi urzędników administracji publicznej. Pojęcie władza umieszczone w zapisach instytucji publicznych nie ma żadnego odniesienia do stanu faktycznego jak i prawnego.

Administracja jest szczególną formą zarządzania. Jako pojęcie wywodzi się z połączenia łacińskiego czasownika ministrare – służyć, z umacniającym elementem służebności czy charakter wykonawczy przedrostkiem ad; administrare, które oznaczało obsługiwać, z biegiem czasu także zarządzać, a nawet kierować, lecz

nigdy nie rządzić – gubernare, tj. Podejmować rozstrzygnięcia w istotnych sprawach³.

Z perspektywy rozwoju cywilizacyjnego, analizując zjawisko władzy, jako poprzedzające je i decydujące o jego charakterze, dostrzega się pojęcie posiadania. Zanim jeszcze doszło do prawnego wyeksponowania posiadania, dowiadujemy się z wykopalisk, że pierwsi ludzie, najstarsi w znaczeniu archeologicznie ujawnionych, pozostawili po sobie przedmioty oraz rysunki i opisy dotyczące posługiwania się nimi. Stanowiły one ich własność i formę wymiany handlowej. W późniejszym okresie, od epoki imperium rzymskiego posiadanie staje się instytucją prawa rzeczowego oznaczającą stan faktyczny, polegający na decydowaniu i postępowaniu zgodnie z wolą posiadacza. Posiadacz ma wobec rzeczy władztwo, polegające na możliwości robienia z nią, co zechce. W Polsce działem prawa cywilnego regulującym powstanie, treść, zmianę i ustanie prawa własności i innych praw do rzeczy jest prawo rzeczowe, które w znaczeniu podmiotowym odpowiada łącznie cechom:

- jest prawem bezwzględnym, czyli skutecznym erga omnes – wobec wszystkich;
- dotyczy rzeczy.

Kwestie związane nim reguluje księga druga kodeksu cywilnego pt. „Własność i inne prawa rzeczowe” oraz wiele ustaw szczególnych, np. ustawa o księgach wieczystych i hipotece. Dla polskiego prawa charakterystyczny jest zamknięty katalog praw rzeczowych – tzw. zasada numerus clausus praw rzeczowych: własność, użytkowanie wieczyste, użytkowanie, służebność, zastaw, hipoteka, spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu. Posiadanie pozaprawne, jest pojęciem oznaczającym faktyczną władzę osoby nad rzeczą w „naturalnym” tego słowa znaczeniu. Zgodnie z powszechnie panującym poglądem, przesłankami do stwierdzenia stanu posiadania są:

- fizyczne władanie rzeczą przez posiadacza (łac. corpus possessionis);
- manifestowany przez posiadacza zamiar władania rzeczą jak właściciel (łac. animus rem sibi habendi).

Brak drugiej z wymienionych przesłanek oznacza, iż mamy do czynienia z innym istotnym prawnie stanem, a mianowicie dzierżeniem, czyli faktycznym władaniem rzeczą za kogoś innego. Podobnie w prawie administracyjnym wyodrębnia się pojęcie władztwa, czyli posiadania kompetencji, tj. normatywnie wyodrębnionego, społecznego zezwolenia do wykonywania wyznaczonych zadań, zarządu mieniem. W polskim Kodeksie karnym⁴ pojęciem kradzieży określa się zabór cudzej rzeczy ruchomej w celu jej przywłaszczenia (art. 278 § 1 k.k.). Zabór oznacza wyjęcie rzeczy spod czyjegoś władztwa i objęcie jej we własne władanie. Władztwo nad rzeczą jest stosunkiem faktycznym, a nie prawnym, wobec czego możliwa

³ S.S. Dębski, *Samorząd terytorialny w Polsce: tradycja a współczesne przemiany polityczne*, PSW, Starogard Gdański 2016, s. 45.

⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks karny* (Dz.U.2022.1138).

jest kradzież rzeczy, którą włada osoba niebędąca jej właścicielem, np. posiadacz lub dzierżyciel.

Analiza i refleksja wskazują, iż wymienione zniekształcenia w zakresie używania pojęcia „władza publiczna” w treści Konstytucji powstały celowo w trakcie jej tworzenia w latach pomiędzy 1995 a 1997r. gdy w mediach toczono spory o treść preambuły manipulując opinią społeczną, aby odwrócić uwagę od tychże zapisów. To ich treść nie ma żadnego pokrycia w treści Konstytucji jak i ustaw oraz rozporządzeń, gdzie przyporządkowuje się wszystkie podmioty z tym zapisem władzy Narodu ujmując ich treść wewnątrznie jako władztwo administracyjne, ograniczone wyłącznie do kompetencji konstytucyjnych i ustawowych oraz praw niższej rangi. Właśnie dlatego do powszechnego użytku weszła utrwalana patologia w formule uznania władzy publicznej – za władzę w znaczeniu właścicielskim tj. posiadacza i odrzucenie legalnej czyli prawidłowej opcji władzy publicznej tzw. władztwa administracyjnego tj. kompetencji ustawowych do realizowania działań o charakterze publicznym. Dopatruje się związku pomiędzy twórcami Konstytucji RP, z których gro nie posiadało narodowości polskiej. Te anomalie prawne stały się podstawą wyjściową do rozważań w temacie niniejszego opracowania.

4.2. Implikacje prawne polskiej administracji publicznej

W nauce prawa administracyjnego przyjmuje się, że zasady prawa wiążą administrację. Za najbardziej uniwersalną zasadę uznaje się wyrażoną w formule „prawa do dobrej administracji”, przewidzianego postanowieniem art. 41 Karty Podstawowych Praw Unii Europejskiej, będącej polityczną deklaracją Unii ogłoszoną podczas szczytu w Nicei w dniu 8 grudnia 2000 r.⁵

Zasadę demokratycznego państwa prawnego statuuje przepis art. 2 Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. głoszący, że „Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej”. Istota i rola zasady demokratycznego państwa prawnego nie ogranicza się oczywiście do działań administracji publicznej i relacji organów stanowiących prawo i wykonujących władztwo administracyjne. Określeniu temu przypisywane są zatem różne znaczenia. Jest to zasada ustrojowa Państwa, z której wywodzi się wiele podstawowych standardów dotyczących m.in. demokratycznego przedstawicielstwa (zwierzchnictwa narodu), trójpodziału kompetencji, roli Konstytucji i ustaw jako podstawy działania administracji publicznej, niezawisłości sądów, sądownictwa konstytucyjnego i administracyjnego, gwarancji wolności i praw jednostki.

⁵ J. Borkowski, *Przepisy ogólne prawa administracyjnego a porządkowanie legislacji administracyjnej*, [w:] *Legislacja administracyjna*, Gdańsk 1993, s. 31; Z. Cieślak, [w:] Z. Cieślak, I. Lipowicz, Z. Niewiadomski, *Prawo administracyjne. Część ogólna*, Warszawa 2000, s. 75; *Prawo Administracyjne pojęcia, instytucje, zasady w teorii i orzecznictwie*, red. Stahl M., PWN, Warszawa 2019, s. 157-163.

Rzeczypospolita Polska jako demokratyczne państwo prawne opiera się na dwóch podstawowych założeniach: prymatu prawa oraz poszanowania praw i wolności obywateli. Dla administracji publicznej rodzi to obowiązek działania na podstawie i w granicach prawa wykazującego określone wartości, obowiązek respektowania praw i wolności jednostek oraz poddania swoich działań kontroli sądów. Z zasady zaufania obywateli do państwa i stanowionego przez nie prawa wyprowadza się zasadę ochrony praw słusznie nabytych (najczęściej jednak wywodzoną z zasady zaufania), zasadę prawa do sądu, zasadę sprawiedliwości społecznej. Z zasady demokratycznego państwa prawa wyprowadzane jest też prawo każdego do dobrej administracji, czyli do administracji zapewniającej pewność i stabilność sytuacji prawnej jednostki.

Zasada legalności jest elementem koncepcji demokratycznego państwa prawnego. Łączy się z nią zasada równości. Jednocześnie zasada legalności (praworządności) działania administracji publicznej jest jedną z podstawowych zasad prawa administracyjnego. Zasadę legalności wyraża *expressis verbis* art. 7 Konstytucji RP, zgodnie z którym organy administracji publicznej działają na podstawie i w granicach prawa. Oznacza to, że każde działanie organu administracji publicznej (organu *sensu largo*, a więc w znaczeniu funkcjonalnym) powinno mieć oparcie w normie prawnej rangi ustawowej. Wymóg legalności w procesie stanowienia prawa oznacza uznanie Konstytucyjnego prymatu w systemie źródeł prawa. Wszelkie akty prawotwórcze pochodzące od organów administracji powinny być zgodne z Konstytucją i ustawami, powinny być wydawane na podstawie norm ustawowych i wyraźnie określać podstawę prawną, na której są oparte. Akty prawotwórcze mają być wydawane w granicach przyznanych organom administracji kompetencji. Koncepcja zamkniętego systemu źródeł prawa na gruncie Konstytucji RP potwierdza taką konstrukcję zasady legalności⁶.

Zasada ochrony godności człowieka nazywana jest też zasadą godności człowieka bądź (przy akcentowaniu jej nienaruszalności czy poszanowania) zasadą nienaruszalności lub zasadą poszanowania godności człowieka. Z uznania godności człowieka wyprowadzany jest zakaz jego przedmiotowego, instrumentalnego traktowania (sprzecznego z fundamentalnymi ideami humanizmu) i nakaz pojmowania go jako celu samego w sobie. Wyraz „godność” etymologicznie pochodzi on od słowa „god” utożsamianego, z tym, co właściwe, odpowiednie, stosowne. Wśród rozmaitych normatywnych ujęć godności centralne miejsce zajmuje bezsprzecznie godność przypisana człowiekowi, wolności; przyrodzonego i niezbywalnego dobra człowieka, pierwszej nienaruszalnej i najwyższej wartości; fundamentu ładu społeczno-politycznego, najwyższego celu prawa i najwyższej wartości ustroju RP, centralnej kategorii współczesnych systemów prawnych czy wreszcie wyznacznika przewodniej, konstytucyjnej zasady nienaruszalności, poszanowania i ochrony godności ludzkiej. Zasada ochrony godności jest tu zaliczana do

⁶ B. Banaszak, *Prawo konstytucyjne*, CH. Beck, Warszawa 1999, s. 95; A. Błaś, *Jednostka wobec administracji publicznej w przeobrażającym się państwie prawa*, [w:] *Jednostka w demokratycznym państwie prawa*, J. Filipek (red.), Bielsko-Biała 2003, s. 121-125.

unijnych zasad ogólnych (na szczególną doniosłość tej zasady zwrócono uwagę np. w wyroku TS z 14 października 2004 r., C 36/02 w sprawie Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungen GmbH v. Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn)⁷.

Zasada proporcjonalności (bliska, a niekiedy identyfikowana z zasadą miarowania, współmierności czy adekwatności) wiąże się ściśle z fundamentalną dla prawa kwestią właściwego, słusznego i racjonalnego wyważenia ochrony dobra ogółu i dobra jednostki. Jest ona nie bez przyczyny określana mianem „zasady najmniejszego bólu”. Pośrednio nawiązuje do niej już Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, stanowiąc w art. 29, że „Każda jednostka ma obowiązki wobec wspólnoty, bo tylko w niej możliwy jest swobodny i pełny rozwój jej osobowości” (ust. 1). „W korzystaniu ze swych praw i wolności, każdy podlega jedynie takim ograniczeniom, które są określone przez prawo, wyłącznie w celu zapewnienia należytego uznania i poszanowania praw i wolności innych, oraz zaspokajania słusznym wymogów moralności, porządku publicznego i powszechnego dobrobytu w społeczeństwie demokratycznym” (ust. 2). Zasada ta w odniesieniu do praw wolnościowych znajduje też swoje odzwierciedlenie w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych, a także z tzw. klauzul ograniczających, zawartych w szczególności w art. 8–11 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Nakaz zachowania proporcji wyrażony jest też w art. 8 ust. 3 Europejskiej Karty Samorządu Terytorialnego. Zawarty tam zapis stanowi, że w toku podejmowania decyzji urzędnik ma zapewnić, by przyjęte działania pozostały współmierne do obranego celu. W swoich orzeczeniach Trybunał Konstytucyjny uznawał, że prawa i wolności mogą być ograniczone tylko wyjątkowo i tylko wówczas, gdy jest to dopuszczone w przepisach konstytucyjnych. Badanie, czy nie został naruszony zakaz nadmiernej ingerencji w prawa i wolności obywatelskie, powinno obejmować odpowiedzi na trzy pytania, stanowiące o istocie sformułowanej w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego zasady proporcjonalności:

1. Czy wprowadzona regulacja ustawodawcza jest w stanie doprowadzić do osiągnięcia zamierzonych przez nią skutków?
2. Czy regulacja ta jest niezbędna dla ochrony interesu publicznego, z którym jest powiązana?
3. Czy efekty wprowadzonej regulacji pozostają w proporcji do ciężarów nakładanych przez nią na obywatela?”

(wyrok TK z dnia 5 listopada 1997 r., sygn. K 22/97, OTK 1997/3–4/41), podobnie np. w wyroku TK z 4 maja 1998 r., sygn. K 38/97, OTK 1998/3/31)⁸.

⁷ L. Bosek, *Ochrona godności człowieka w prawie Unii Europejskiej a konstytucyjne granice przekazywania kompetencji państwa*, „Przegląd Sejmowy” 2008/2; K. Complak, *O prawidłowe pojmowanie godności osoby ludzkiej w porządku RP*, [w:] *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, B. Banaszak, A. Preisner (red.), Warszawa 2002, s. 221-223.

⁸ D. Lasok, *Zarys prawa Unii Europejskiej*, Toruń 1995, s. 98-99; M.A. Nowicki, *Europejska Konwencja Praw Człowieka. Wybór orzecznictwa*, Warszawa 1998; *Principles of Administrative Law*

Zasadę prawa do sądu wyprowadza się w orzecznictwie z zasady demokratycznego państwa prawnego. Obecnie jej prawnym wyrazem jest także przepis art. 45 ust. 1 Konstytucji RP stanowiący, że „każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd”. Przepis ten stanowi realizację postanowień art. 6 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności oraz art. 14 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych. Prawo do sądu jest prawem powszechnym („każdy” oznacza każdego człowieka, nie tylko obywatela) i generalnym. Służy ono do uruchomienia postępowania przed każdym sądem powszechnym i administracyjnym, lub uczestniczenia w takim postępowaniu. Istotnym uzupełnieniem art. 45 Konstytucji jest przepis art. 77 ust. 2 stanowiący, że ustawa nie może nikomu zamykać drogi sądowej dochodzenia naruszonych praw i wolności.

Zasada centralizacji i zasada decentralizacji jako zasady ustroju administracji publicznej mają charakter relatywny, współistnieją i są realizowane w stopniu różnym, tzn. jeśli jedna z nich w stopniu większym, to druga niejako „automatycznie” w stopniu mniejszym, w zależności od ustroju i charakteru państwa⁹. Zgodnie z art. 15 ust. 1 Konstytucji RP „ustrój terytorialny RP zapewnia decentralizację władzy publicznej”. Formą tej decentralizacji jest samorząd terytorialny, który w myśl art. 16 ust. 2 uczestniczy w sprawowaniu władzy, wykonując istotną część zadań publicznych w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność.

Kompetencje to prawnie określony zakres uprawnień i obowiązków przypisanych danemu podmiotowi administrującemu, przy czym zakres ten wyznaczają przepisy określające zadania, właściwość oraz prawne formy działania podmiotu administrującego¹⁰. Definiuje się kompetencję jako zdolność organu do powodowania prawnie wiążących następstw wskazując, że w płaszczyźnie ujęcia dynamicznego można zdefiniować kompetencję jako zdolność organu administrującego do skonkretyzowanego aktualizowania w drodze odpowiedniego postępowania, potencjalnego obowiązku działania sformułowanego przez prawo. Każdy organ administracji publicznej uzyskuje kompetencję na drodze prawnej, a uprawnienie do stosowania środków władczych powinno każdorazowo i jednoznacznie wynikać z ustawy lub z wydanych na jej podstawie przepisów powszechnie obowiązujących. Organ administracji publicznej związany jest tylko tymi obowiązkami i dysponuje tylko tymi uprawnieniami, jakie łączą się z jego prawnie ustaloną kompetencją, „nie może zaś wkraczać w sferę należącą do kompetencji innej jed-

Concerning the Relations Between Administrative Authorities and Private Persons, Strasbourg 1996.

⁹ S. Fundowicz, *Decentralizacja administracji publicznej w Polsce*, Lublin 2005, s. 76; J. Jeżewski, *Dekoncentracja terytorialna administracji jako zasada prawa administracyjnego we Francji*, Kolonia Limited 2004, s. 88.

¹⁰ I. Niczyporuk, *Sytuacja przekazania kompetencji administracyjnej*. [w:] *Jednostka, państwo, administracja – nowy wymiar*, E. Ura (red.), Rzeszów 2004, s. 134.

nostki, bądź też działać tam, gdzie nie przewidziano w ogóle kompetencji administracji. (...). Na gruncie k.p.a. „organ administracji publicznej stwierdza nieważność decyzji, która wydana została z naruszeniem przepisów o właściwości” (art. 156 par. 1), a więc obowiązek przestrzegania przez organ swojej właściwości jest tu poparty sankcją nieważności. Naruszenie wyłączności kompetencyjnej narusza i legalność, i celowość działań administracyjnych¹¹.

Administracja publiczna w znaczeniu podmiotowym, rozumiana jako aparat powołany do prowadzenia działalności organizatorskiej i wykonawczej, nie jest konstrukcją ukształtowaną raz na zawsze, niezmienną w czasie i w przestrzeni. Jej model zależy od szeregu uwarunkowań, głównie społeczno-politycznych. Monizm i dualizm to konstrukcje ustrojowe administracji lokalnej, określające model tej administracji. Dualistyczna administracja jest też kategorią konstytucyjną. Konstytucja z 1997 r. zawiera postanowienia dotyczące administracji rządowej i samorządu terytorialnego, przyjmując domniemanie kompetencji na rzecz samorządu terytorialnego.

W świetle art. 163 Konstytucji samorząd terytorialny wykonuje zadania publiczne niezastrzeżone przez Konstytucję lub ustawy dla organów innych. W dualistycznej administracji istnieje system decentralistycznych powiązań między jej poszczególnymi elementami. Powiązania te (chodzi tu o nadzór prawny) mają zapewnić działanie samorządu terytorialnego z poszanowaniem prawa. Powiązania w dualistycznej administracji nie tylko nie stoją na przeszkodzie, ale stwarzają możliwość wprowadzenia w poszczególnych jednostkach samorządu terytorialnego zróżnicowanych rozwiązań ustrojowo-organizacyjnych, dostosowanych do lokalnych potrzeb. Zasady ogólne postępowania administracyjnego są podstawowymi, przewodnimi regułami postępowania, które są uznane przez ustawodawcę i wyodrębnione w art. 6–16 rozdziału 2, działu I Kodeksu postępowania administracyjnego¹².

4.3. Instytucjonalizacja administracji publicznej w Polsce

Administracja publiczna w Polsce powoływana jest przez parlament, a także przez organy administracji rządowej i w odpowiednim trybie prawnym uruchamiana¹³. W jej ramach możemy wyodrębnić: administrację rządową i samorządową. Obie są działalnością zarządczą, różniącą się strukturami. Inaczej zbudowana jest administracja rządowa, wykonywana przez organy, zbudowane na zasadach centralizacji, podporządkowania, a inaczej administracja samorządowa, czyli zarządzanie wykonywane przez związki, korporacje prawa publicznego na zasadach demokracji lokalnej.

¹¹ Z. Cieślak, J. Jagielski, J. Lang, M. Szubiakowski, M. Wierzbowski, A. Wiktorowska, *Prawo administracyjne*, Warszawa 1999, s. 35-39.

¹² A. Dębicka, *Sprawne państwo*, PWN, Warszawa 2008, s. 45-47.

¹³ *Prawo samorządu terytorialnego*, pod red. M. Chmaja, Poznań 2012, s. 32-45; *Encyklopedia samorządu terytorialnego. Cz. 2, Zadania i kompetencje*, pod red. M. Stahl, B. Jaworskiej-Dębskiej, Poznań 2012, s. 278-282.

Współcześnie dostrzega się liczne próby unifikacji w zakresie działania administracji publicznej, w tym głównie samorządowej, zwłaszcza w państwach o ustroju demokratycznym.

W Polsce kształt i struktura instytucji administracyjnych zostały przejęte po poprzedniej formie ustrojowej i aktualizowane zostały częściowo do nowego ustroju na podstawie tłumaczenia reguł administracyjnych obowiązujących w UE. Tłumaczenia te nie były jednak idealne powodując wdrożenie reguł po części niezgodnych z ustrojem demokratycznym, dlatego m.in., że w Polsce w tamtym czasie funkcjonowała Konstytucja totalitarna PRL. W nowym ustroju, zgodnie z Konstytucją, mieszkańcy mają decydować o kształcie i zakresie działania swojej administracji. Elementem decydującym jest władztwo administracyjne. Działalność władcza polega na tym, że organy administracji publicznej mogą, a czasem mają obowiązek, w sposób prawnie wiążący, jednostronnie określać sytuację prawną podmiotów zewnętrznych, na zasadach określonych prawnie przyznanych im kompetencjach.

Administracja działając na podstawie i w granicach ustaw jest związana prawem. Wszystko, co dotyczy administracji, wszelkie zagadnienia związane z jej organizacją, z określonymi zadaniami, kompetencjami powinno wynikać z uformowania w przepisach prawa. Organ administracyjny może wydać decyzję tylko wtedy, kiedy wynika to z przepisu prawa. Przy wydawaniu jej musi stosować sformalizowaną procedurę, mającą chronić jednostkę przed samowolą administracji.

Administracja ma charakter wykonawczy. Zadaniem jej jest wykonywanie przepisów, które są przepisami prawa na nią nałożonymi. Administracja stanowi także prawo miejscowe, np. rozporządzenia, mające również charakter wykonawczy. Takie stanowienie prawa wynika z upoważnień ustawowych, czyli jest podporządkowane ustawie. Umożliwia to także poszerzanie sfery działania poprzez wydawanie nowych, umożliwiających to aktów prawa. Cechą administracji jest działanie w sposób ciągły i stabilny. Wszędzie tam, gdzie administracja ma za zadanie zaspokojenie potrzeby ogółu, jej działalność musi mieć charakter ciągły, np. dostawa wody, energii elektrycznej. Niekoniecznie musi zajmować się tym osobiście, ale jest zobowiązana do podjęcia działań organizatorskich, zabezpieczających świadczenie tych usług. Wywóz śmieci, zapewnienie ruchu drogowego, komunikacji środkami komunikacji publicznej, są to typowe usługi, które muszą być obowiązkowo wykonywane na zasadzie ciągłości, stabilności, powszechnej dostępności.

Prawo administracyjne jest skodyfikowane¹⁴:

1. Przepisy ustrojowe, ustrojowo organizacyjne, regulujące funkcjonowanie administracji i adresowane do administracji, np. ustawy samorządowe, ustawa o samorządzie gminy;
2. Przepisy o charakterze materialno-prawnym, odpowiadające na pytanie

¹⁴ *Administracja publiczna. Wyzwania w dobie integracji europejskiej*, pod red. J. Czapotowicza, Warszawa 2011, s. 299-372.

„Co jest przedmiotem działania danej formy administracji?” Obecnie obowiązuje około 200 ustaw. Przepisy te określają treść uprawnień lub obowiązków podmiotów stojących poza administracją w stosunku do tej administracji, a więc naszych, obywatelskich uprawnień i obowiązków. Prezydują również jak zachowanie administracji ma się w stosunku do tych uprawnień i obowiązków. Reguły te są ustalane według pewnych zagadnień rzeczowych, np. prawo ochrony środowiska, prawo wodne, ustawa o działalności gospodarczej;

3. Przepisy o charakterze proceduralno-formalnym, odpowiadające na pytanie „Jak administracja działa, jakie procedury stosuje?”, np. ustawa Kodeks postępowania administracyjnego.

Występuje także inny podział wynikający ze źródeł prawa, który można podzielić na dwie grupy. Pierwsza z nich to przepisy prawa zewnętrznego. Rozporządzenie wydane przez ministra, będzie aktem zewnętrznym o charakterze ogólnie obowiązującym, adresowanym na zewnątrz do obywateli, jako akt wykonawczy do ustawy. Druga grupa z kolei to przepisy prawa wewnętrznego, adresowane wyłącznie do struktur administracji publicznej, a więc w układach zależności, gdzie obowiązuje podporządkowanie. Jeżeli ten sam minister wydaje zarządzenie, jest ono aktem wewnętrznym, adresowanym do jego resortu i podległych mu podmiotów.

Największą pod względem liczebności w Polsce jak i w krajach UE jest administracja publiczna – samorządowa. W charakterze gwarancji istnieją zapisy umiejscawiające jednostkę, członka wspólnoty w roli strony w postępowaniu, w którym pozycję służebną wypełnia urzędnik.

4.4. Kultura bezpieczeństwa administracji publicznej a prawo lekarzy do sądu w Polsce

Polska administracja publiczna wdrożyła wiele reguł sprzecznych z normami i gwarancjami obowiązującej Konstytucji RP, jak też licznych praw międzynarodowych, w tym traktatów UE, zagrażając bezpieczeństwu społecznemu. Ze względu na daty i zakres pojęciowo-przedmiotowy dostrzega się celowy charakter tworzenia i kształtowania w czasie norm regulujących obligatoryjność izb samorządu lekarzy. Silny związek dotyczy w szczególności układu sił wynikającego z porozumień pomiędzy decydentami rządu totalitarnego ukształtowanego przez związek radziecki na terytorium Polski w latach 1945-1990, a niewiadomo do chwili obecnej w jaki sposób bezpośrednio uzyskujących możliwość uczestniczenia siedzących po drugiej stronie w charakterze reprezentantów Narodu pod pozorem Solidarności czyli związku zawodowego. Jeśli chodzi o uczestników wielu spotkań poprzedzających i przygotowujących tzw. okrągły stół, nie ma nadal pełnych i rzetelnych informacji. Pewnym jest natomiast, że ład wprowadzony po 1989 r. w Polsce kształtował się dokładnie tak jak wzorcowy, sprawdzony i zrealizowany przez amerykańską agencję CIA w Chile gdy zamordowano Prezydenta

Salvadora Allende, aby uniemożliwić nacjonalizację banków i przemysłu oraz wprowadzono do władzy dyktatora gen. Pinocheta. Ład krajowy to sprywatyzowanie i likwidacja częściowa gospodarki na rzecz uzależnienia konsumpcji od produktów pozakrajowych, sztucznie sformułowana bez legitymizacji społecznej elita, powoli likwidująca gospodarkę na rzecz jej zmniejszenia i przejęcia części dla własnego, osobistego pożytku, do tego powiązanie finansowe z bankiem tzw. światowym i kwestie wyborcze w konsekwencji prowadzące do utrzymania możliwości zarządzania przez członków tego układu i tych porozumień jak w Chile tak i w Polsce.

W pierwszej kolejności wymieniamy ustawę z dnia 28 października 1950 r. o zawodzie lekarza (Dz. U. Nr 50, poz. 458 i Nr 53, poz. 489 oraz z 1956 r. Nr 12, poz. 61) na której wzorowała się ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o izbach lekarskich, w treści której czytamy w art. 1. „Tworzy się samorząd lekarzy i lekarzy dentyistów, zwany dalej „samorzodem lekarzy”. Z kolei w art. 14. 1. „Do uchwał samorządu lekarzy w sprawach stwierdzania prawa wykonywania zawodu bądź jego pozbawiania z powodu niezdolności do wykonywania zawodu stosuje się przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego odnoszące się do decyzji administracyjnych”. W wymienionym czasie w Polsce nie było ustroju demokratycznego, a bazę do tworzenia prawa stanowiła Konstytucja wprowadzona w Polsce przez okupanta radzieckiego.

Ustrój demokratyczny w Polsce ukonstytuowany został z chwilą uprawomocnienia się Konstytucji RP z 1997 r., które nastąpiło 17 października 1997 r. W Konstytucji zawarto gwarancje ustrojowe, a w tym:

- art. 2. Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej;
- art. 8 ust. 1. Konstytucja jest najwyższym prawem Rzeczypospolitej Polskiej;
- art. 8 ust. 2. Przepisy Konstytucji stosuje się bezpośrednio, chyba że Konstytucja stanowi inaczej;
- art. 9. Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego;
- art. 12. Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania związków zawodowych, organizacji społeczno-zawodowych rolników, stowarzyszeń, ruchów obywatelskich, innych dobrowolnych zrzeszeń oraz fundacji;
- art. 17 ust. 1. W drodze ustawy można tworzyć samorzady zawodowe, reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawujące pieczę nad należytym wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony;
- art. 17 ust. 2. W drodze ustawy można tworzyć również inne rodzaje samorządu. Samorzady te nie mogą naruszać wolności wykonywania zawodu ani ograniczać wolności podejmowania działalności gospodarczej;

- art. 30. Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych;
- art. 32 ust. 1. Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne;
- art. 32 ust. 2. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny;
- art. 45. ust. 1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd;
- art. 59 ust. 1. Zapewnia się wolność zrzeszania się w związkach zawodowych, organizacjach społeczno- zawodowych rolników oraz w organizacjach pracodawców;
- art. 87 ust. 1. Źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są: Konstytucja, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe oraz rozporządzenia;
- art. 173. Sądy i Trybunały są władzą odrębną i niezależną od innych władz.;
- art. 174. Sądy i Trybunały wydają wyroki w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej;
- art. 175 ust. 1. Wymiar sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe;
- art. 177. Sądy powszechne sprawują wymiar sprawiedliwości we wszystkich sprawach, z wyjątkiem spraw ustawowo zastrzeżonych dla właściwości innych sądów;
- art. 178 ust. 1. Sędziowie w sprawowaniu swojego urzędu są niezawisli i podlegają tylko Konstytucji oraz ustawom;
- art. 178 ust. 2. Sędziom zapewnia się warunki pracy i wynagrodzenie odpowiadające godności urzędu oraz zakresowi ich obowiązków.

Według ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U.2022.1138) w rozdziale V wskazano obowiązujący katalog środków karnych, do których m.in. zalicza się:

- pozbawienie praw publicznych;
- zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej;
- zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem (...);
- zakaz zajmowania stanowiska, wykonywania zawodu lub działalności;
- orzeczenie przez sąd zakazu zajmowania określonego stanowiska albo wykonywania określonego zawodu, jeżeli sprawca nadużył przy popełnieniu przestępstwa stanowiska lub wykonywanego zawodu albo okazał, że dalsze zajmowanie stanowiska lub wykonywanie zawodu zagraża istotnym dobrom chronionym prawem.

Zmiana ustawy dotyczącej lekarzy nastąpiła poprzez ustawę z dnia z dnia 2 grudnia 2009 r. o izbach lekarskich (Dz.U.2021.1342). W ramach działania izb lekarskich wdrożono zapis odnośnie pozakonstytucyjnego, działającego bez udziału uprawnionych sędziów tzw. Naczelnego Sądu Lekarskiego, który dokonuje, spośród członków tego Sądu, wyboru Przewodniczącego i jego zastępców. Co najmniej jeden z zastępców jest lekarzem dentystą. Naczelny Sąd Lekarski rozpatruje sprawy z zakresu odpowiedzialności zawodowej lekarzy. W przypadku gdy zebrane dowody wskazują z dużym prawdopodobieństwem (czyli nie udowodniono a więc pozbawiono prawa do obrony), że lekarz, którego dotyczy postępowanie, lub obwiniony popełnił ciężkie przewinienie zawodowe, a rodzaj tego przewinienia wskazuje, że wykonywanie przez obwinionego zawodu lekarza zagraża bezpieczeństwu pacjentów lub grozi popełnieniem kolejnego przewinienia zawodowego, tenże sąd lekarski, na wniosek rzecznika odpowiedzialności zawodowej, wydaje postanowienie o tymczasowym zawieszeniu prawa wykonywania zawodu albo o ograniczeniu zakresu czynności w wykonywaniu zawodu lekarza.

Analiza prawna wskazuje jednoznacznie kompetencje sądów, kto jest sędzią i kto może w Polsce wyrokować oraz jakie gwarancje ustrojowe umacniają rolę sądów w stosowaniu prawa w Polsce z perspektywy ustroju demokratycznego. Paradoks powołania podmiotów wyrokujących, nie będących sędziami zaskakuje w XXI wieku, tym bardziej, że Polska jest krajem stowarzyszonym w Unii Europejskiej i aby zostać przyjętym do grona państw demokratycznych zrzeszonych na mocy traktatów, miała obowiązek likwidacji podmiotów orzekających nie będących sądami z udziałem osób orzekających nie będących sędziami, a umiejscowionymi np. w Kolegiach do spraw wykroczeń. Uprawnienia kolegiów przejęły zgodnie z Konstytucją sądy powszechne i sędziowie. Praktyka wdrożenia podmiotów poza-sądowych wbrew gwarancjom Konstytucji i ustroju demokratycznego, to faktycznie rażące naruszenie praw o charakterze przestępczym.

Zgodnie z art. 45 ust. 1 Konstytucji każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd¹⁵. Z przywołanego artykułu wynika prawo do sądu właściwego, tj. takiego, który jest nie tylko – w myśl przepisów ustaw – właściwy do rozpatrzenia sprawy ze względu na uregulowania dotyczące jego właściwości rzeczowej, miejscowej i funkcjonalnej, ale także orzeka we właściwym składzie i w zgodzie ze swoją kompetencją. Orzecznictwo TSUE także jednoznacznie wskazuje, że prawo do niezależnego sądu odnosi się także do składu rozpoznającego sprawę. Stąd mowa jest o prawie do rozpoznania sprawy przez sędziego neutralnego. W prawie UE niesporne jest, że wymóg niezawisłości sędziów wchodzi w zakres istotnej treści prawa podstawowego do rzetelnego procesu sądowego, które samo w sobie ma podstawowe znaczenie jako gwarancja ochrony wszystkich praw, jakie jednostki wywodzą z prawa Unii (zob. pkt 40 wyroku Trybunału Sprawiedliwości UE z dnia 25 lipca 2018 r., C-216/18). Przepis art. 6

¹⁵ <https://monitorkonstytucyjny.eu/archiwa/18919>

Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności zobowiązuje państwa – strony Konwencji do takiego zorganizowania własnego wymiaru sprawiedliwości, aby sądy i procedury sądowe spełniały wszystkie wymagania wynikające z tego przepisu. Prawa gwarantowane Konwencją muszą mieć wymiar realny, rzeczywisty, co odnosi się bezpośrednio do kwestii ich realizowania w praktyce przez zobligowane do tego organy wymiaru sprawiedliwości Państw Sygnatariuszy (wyrok ETPC z dnia 13 maja 1980 r., Artico p. Włochom, LEX 80808; wyrok ETPC z dnia 09 października 1979 r., Airey przeciwko Irlandii, LEX 80807).

Nie ma wątpliwości, że prawo do sądu, oznacza także prawo do składu sądu ukształtowanego zgodnie z prawem zapewniającym jego kompetencyjną niezależność, a także gwarantowane prawo do obrony. Niezależność oznacza przede wszystkim „od” egzekutywy tj. administracji publicznej pozasądowej i podmiotów nieuprawnionych Konstytucyjnie. Jak i nie ma wątpliwości, że umieszczone w ustawach lecarskich pojęcia „Sądy” nie odnoszą się do podmiotów Konstytucyjnie gwarantowanych w Polsce czyli, że według prawa nie istnieją z mocy samego prawa, a to znaczy, że przyporządkowywanie się im jest tak samo bezprawne jak ich działania. Wspomnieć tu należy, że już naruszenie choćby jednej z zasad prawa obowiązujących w ustroju demokratycznym czyni wszelkie działania nieważnymi bezwzględnie.

4.5. Zakończenie

Polska administracja publiczna staje przed nowymi wyzwaniami. W pierwszej kolejności zdecydowanie należy wymienić internalizację reguł ustrojowych. W następnej kolejności dostosowanie reguł administracyjno-prawnych, a także cywilnych i karnych oraz innych do treści Konstytucji RP. Oprócz pozbawiania prawa do sądu lekarzy i pozbawiania ich tym sposobem praw człowieka gwarantowanych ustrojowo, wdraża się także pozbawianie prawa do sądu wszystkich uczestników postępowań sądowych z użyciem pretekstu jakim stał się powszechnie stosowany przekaz informatyczny. Administracja publiczna szczebla rządowego nie zaopatrzyła Polaków w telefony komórkowe z aplikacjami, nie zagwarantowała bezpłatnego abonamentu informatycznego oraz sprawnej, systemowo zintegrowanej poczty elektronicznej. Pomimo to wdrożyła przy użyciu spolegliwego sobie działającego na mocy uchwał przed-konstytucyjnych czyli niedemokratycznych reguł bez ich dostosowania do demokratycznych gwarancji parlamentu, opcje kierowania informacji, postanowień i orzeczeń sądowych drogą elektroniczną. Większość Polaków posiada pocztę elektroniczną, jednak jest ona bezpłatna i z tego tytułu zawodna. Operatorzy bezpłatnych poczty nie dają gwarancji ich używalności. Pojawiają się liczne przypadki spamu czyli usunięcia automatycznego informacji elektronicznej jak też kasowania się i nie docierania do odbiorcy. Pomimo to sądy uruchamiają procedury elektroniczne, arbitralnie uznając, że wysłanie informacji na adres poczty elektronicznej jest równoznaczne z wysła-

niem na stały adres zamieszkania wskazywany do korespondencji i odmawiają masowo przywrócenia terminu lub uznania terminu z chwilą reakcji adresata gdy ten stwierdził wpływ poczty i po przeczytaniu okazało się, że poczta wpłynęła po terminie. Przywrócenie terminu staje się niemożliwe. To jednoznaczne obejście Konstytucyjnego prawa do obiektywnego rozpatrzenia sprawy przez sądy.

Istotnym elementem prawa staje się konieczność wprowadzenia do ustawy Kodeks karny artykułu dotyczącego naruszenia Konstytucji i uwzględnienie kar co najmniej na poziomie karania działań o charakterze terroru z uwagi na szkody i skalę w sytuacji Polaków narażonych na bezkarność, zwłaszcza ze strony administracji publicznej w tym zakresie.

Niniejsze opracowanie udało się zrealizować dzięki autorskiej metodologii pod nazwą „Multidynamiczna interdyscyplinarna analityka sensoryczno-poznawcza” której podstawę stanowi wyjaśniając wprost:

1. **multidynamiczna** tj.:
 - a) multi – wielość, wielokrotność lub duża ilość czegoś (uznają tu wielość zróżnicowanych czynników, wstępnie najczęściej niemożliwych do ustalenia);
 - b) dynamiczna – ruchliwy, prężny, żywiołowy, powstający, poruszany lub występujący wskutek działania sił, związany z natężeniem siły dźwięków (uznają tu różnorodność ruchu kształtującą się w procesie z udziałem zróżnicowanych czynników, wstępnie najczęściej niemożliwych do ustalenia);
2. **inetrdiscyplinarna** tj. dotycząca dwu lub więcej dyscyplin naukowych, korzystająca z dorobku kilku nauk;
3. **analitka** – nauka o rozbiórze pojęć i myśli;
4. **sensoryczna** tj. doznawana za pomocą zmysłów;
5. **poznawcza** tj. zdobywanie wiedzy o czymś, lub postrzeganie jako wiedzy zdobytej.

Reasumując, ta metodologia to zróżnicowany, będący w ruchu wielokierunkowy i wieloczynnikowy proces, korzystania z dorobku wielu nauk pozwalających na rozbiór pojęć i definicji na rzecz zdobycia wiedzy, z użyciem wszelkich dostępnych instrumentów i narzędzi, celem której jest umożliwienie rozwiązywania problemów o podobnym charakterze w podobnych warunkach.

Bibliografia

- [1] Banaszak B., *Prawo konstytucyjne*, CH. Beck, Warszawa 1999; A. Błaś, *Jednostka wobec administracji publicznej w przeobrażającym się państwie prawa*, [w:] *Jednostka w demokratycznym państwie prawa*, J. Filipek (red.), Bielsko-Biała 2003.
- [2] Borkowski J., *Przepisy ogólne prawa administracyjnego a porządkowanie legislacji administracyjnej*, [w:] *Legislacja administracyjna*, Gdańsk 1993; Z. Cieślak, [w:] Z. Cieślak, I. Lipowicz, Z. Niewiadomski, *Prawo administracyjne. Część ogólna*, Warszawa 2000, *Prawo administracyjne pojęcia, instytucje, zasady w teorii i orzecznictwie*, red. Stahl M., PWN, Warszawa 2019.

- [3] Bosek L., *Ochrona godności człowieka w prawie Unii Europejskiej a konstytucyjne granice przekazywania kompetencji państwa*, „Przeгляд Sejmowy” 2008/2.
- [4] Chmaj M., *Prawo samorządu terytorialnego*, Poznań 2012.
- [5] Cieślak Z., Jagielski J., Lang J., Szubiakowski M., Wierzbowski M., Wiktorowska A., *Prawo administracyjne*, Warszawa 1999.
- [6] Complak K., *O prawidłowe pojmowanie godności osoby ludzkiej w porządku RP* [w:] *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, B. Banaszak, A. Preisner (red.), Warszawa 2002.
- [7] Czaputowicz J., *Administracja publiczna. Wyzwania w dobie integracji europejskiej*, Warszawa 2011.
- [8] Dębicka A., *Sprawne państwo*, PWN, Warszawa 2008.
- [9] Dębski S.S., *Samorząd terytorialny w Polsce: tradycja a współczesne przemiany polityczne*, PSW, Starogard Gdański 2016.
- [10] Fundowicz S., *Decentralizacja administracji publicznej w Polsce*, Lublin 2005.
- [11] <https://monitorkonstytucyjny.eu/archiwa/18919>
- [12] Jeżewski J., *Dekoncentracja terytorialna administracji jako zasada prawa administracyjnego we Francji*, Kolonia Limited 2004.
- [13] Lasok D., *Zarys prawa Unii Europejskiej*, Toruń 1995; M.A. Nowicki, *Europejska Konwencja Praw Człowieka. Wybór orzecznictwa*, Warszawa 1998; *Principles of Administrative Law Concerning the Relations Between Administrative Authorities and Private Persons*, Strasbourg 1996.
- [14] Niczyporuk I., *Sytuacja przekazania kompetencji administracyjnej*, [w:] *Jednostka, państwo, administracja - nowy wymiar*, E. Ura (red.), Rzeszów 2004.
- [15] Stahl M., Jaworska-Dębska B., *Encyklopedia samorządu terytorialnego. cz. 2, Zadania kompetencje*, Poznań 2012.
- [16] Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks karny* (Dz.U.2022.1138).

PUBLIC ADMINISTRATION IN POLAND AND THE CULTURE OF SECURITY

Threats to modern civilization aggregate previously unseen situations, which forces the intensification of studies in the field of their prevention, restraining action and restoring the desired and expected state. Approaching the strategy of action from the perspective of legal defects in confrontation with the actual state may constitute a plane of disturbances. In order to avoid this, negative actions and interactions related to the issues of defectiveness of the law began to be seen in order to preserve the broadest possible human rights in situations of threat. Public administration without social participation by implementing with the help of the legislature, rules that are inconsistent with the systemic norms inscribed in the Constitution may influence the shaping of generations. Getting usually negative effects in the social matter, in a general and specific sense. The above-mentioned issues arouse research interest in many fields and scientific disciplines. This article is devoted to public administration in Poland from the perspective of security culture understood as material and mental activity and its products.

Keywords: security, public administration and threats, law, safety culture.

Hanna SOMMER¹
Grzegorz ZAKRZEWSKI²

*"Szlachetne zdrowie,
Nikt się nie dowie,
Jako smakujesz,
Aż się zepsujesz."*

Jan Kochanowski – *Fraszki* – księgi trzecie
–Na zdrowie

Rozdział 5.

BEZPIECZEŃSTWO ZDROWOTNE – CZYNNIKI KSZTAŁTUJĄCE JAKOŚĆ ŻYCIA

Na tematy związane z bezpieczeństwem zdrowotnym dzisiaj wypowiadają się przedstawiciele różnych dziedzin nauki, większość nadal stanowią medycy. Artykuł zawiera krótki rys historyczny i umocowanie w dokumentach państwowych, zagadnień związanych z bezpieczeństwem zdrowotnym. Człowiek zmieniając w wyniku rozwoju cywilizacyjnego swoje siedlisko, jako najwyższy w drabinie troficznej, ograniczył jedynie w wybranych zagadnieniach niepożądany wpływ niektórych elementów biocenozy, biotopu, w dalszej kolejności środowiska stechnicyzowanego.

Obok pojęcia ekosystemu, dla zrozumienia procesów i zależności ekologicznych, istotne jest pojęcie „niszy ekologicznej”. Na bazie doświadczeń autekologii wyłonił się nowy kierunek zainteresowań ekologii – ekologia człowieka, gdzie, obok czynników abiotycznych i biotycznych siedliska uwzględniać zaczęto również społeczne i kulturowe uwarunkowania egzystencji populacji ludzkiej.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo zdrowotne, siedlisko, biocenoza, bezpieczeństwo kulturowe, edukacja.

5.1. Wprowadzenie

We współczesnym polskim społeczeństwie panuje niepokojący trend, że nie mamy w zwyczaju słuchać informacji, które potwierdzają nasze wstępne doświad-

¹ dr Hanna Sommer, Katedra Nauk Humanistycznych, Wydział Zarządzania, Politechnika Rzeszowska, Al. Powstańców Warszawy 8, 35-959 Rzeszów, e-mail: hansom@prz.edu.pl, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7208-7641>.

² kmdr w st. spocz., dr inż. Grzegorz Zakrzewski, prof. PSW, Pomorska Szkoła Wyższa w Starogardzie Gdańskim, ul. Kościuszki 112/114, 83-200 Starogard Gdański, e-mail: grzegorz.zakrzewski@psw.stg.pl, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0945-5322>.

czenia. *Jest to jedna z przyczyn, dla której tak trudno jest prowadzić inteligentną rozmowę na „wysokim” poziomie, na temat ekologii. Po części wyjaśnia to, dlaczego niektórzy czytają wątpliwej jakości źródła tylko po to, aby treść zgadzała się z ich pojmowaniem świata*³. Żyjemy w kolejnym roku trwania pandemii⁴. Państwa walczą z kolejnymi mutacjami wirusa, wprowadzając czasowe (krótkotrwałe i długotrwałe) obostrzenia. Te z kolei spotykają się z buntem społecznym. Podstawa tych zachowań ma silne podłoże umocowane w ruchach antyszczepionkowców. *Ważną kwestią jest poznanie błędów, które popełniamy w wyciąganiu wniosków o świecie, aby nie podejmować decyzji automatycznie. Niestety, bardzo często nasze decyzje podyktowane są heurystykami. Heurystyki funkcjonują w naszym umyśle jak zautomatyzowane procesy przy pomocy, których szybko wydajemy sądy. Jak każdy automatyzm, również i ten ma swoje wady, które mogą wpływać na powstawanie nieporozumień, a nawet poważnych problemów. Są to schematy, którymi posługują się ludzie, aby jak uważają, efektywnie wypowiadać się o sytuacjach społecznych*⁵. Na bezpieczeństwo zdrowotne trzeba spojrzeć interdyscyplinarnie. Tu jak w soczewce spotyka się wiedza nie tylko tych co skończyli wydziały lekarskie i farmaceutyczne, ale również fizjoterapeutów, laborantów i techników, często też inżynierów obsługujących wysoce specjalistyczny sprzęt, umożliwiający lekarzom specjalistyczną diagnostykę.

5.2. Miejsce bezpieczeństwa zdrowotnego w ekologii

*Termin „ekologia” do nauk przyrodniczych wprowadzony został w 1869 r. przez niemieckiego zoologa Ernesta Haeckla, jako jedna z wielu propozycji określenia wiedzy o związkach organizmów (zwierząt) z zasiedlanym przez nie środowiskiem oraz o wzajemnych relacjach między organizmami*⁶.

Stanu zdrowia człowieka od stanu środowiska w żaden sposób nie da się rozdzielić, są to dwa niezależne komponenty będące w ścisłym związku. Właściwa relacja między nimi jest podstawą istnienia i rozwoju cywilizacji na Ziemi. Zakłócenie delikatnych relacji tak zdefiniowanych ekosystemów może sprzyjać ich

³ H. Sommer, G. Zakrzewski, 2017, *Rozumienie słownictwa z ochrony i kształtowania środowiska w dokumentach państwowych*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Humanities and Social Sciences HSS, vol. XXII, 24 (4/2017), s. 209, <http://doi.prz.edu.pl/pl/publ/einh/365> [2021.12.27].

⁴ J. Kroplewski, *Światowy ład postpandemiczny a bezpieczeństwo międzynarodowe - przyczynek do dyskusji*, [w:] *W poszukiwaniu tożsamości bezpieczeństwa*, (red.) H. Sommer, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2021, s. 52-56, <https://oficyna.prz.edu.pl/fcp/gGBU-KOQfTKIQhbx08SlkTUgxQX2o8DAoHNiwFE1xVT31bFVZpCFghUHcKVigEQUw/18/public/otwarty-dostep/2021/h-sommer-monogr-el.pdf> [2021.12.27].

⁵ H. Sommer, G. Zakrzewski, 2017, *Rozumienie słownictwa z ochrony i kształtowania środowiska w dokumentach państwowych*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Humanities and Social Sciences HSS, vol. XXII, 24 (4/2017), s. 208, <http://doi.prz.edu.pl/pl/publ/einh/365> [2021.12.27].

⁶ H. Sommer, G. Zakrzewski, 2017, *Założenia dla edukacji ekologicznej czy bezpieczeństwa ekologicznego*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Humanities and Social Sciences HSS, vol. XXII, 24 (3/2017), s. 274, <http://doi.prz.edu.pl/pl/publ/einh/344> [2021.12.27].

trwałości, w dalszej kolejności przy nie zachowaniu osiągnięć sozologii może przynieść skutki odwrotne. *Bezpieczeństwo ekologiczne razem z bezpieczeństwem zdrowotnym – to jedna z podstawowych potrzeb człowieka i grup społecznych (społeczeństw), a zarazem wartość związana ze stanem szeroko rozumianego środowiska i stanem zdrowia człowieka oraz z procesem zmian w relacjach między człowiekiem a środowiskiem. W sytuacjach szczególnych wartości te mogą jednak zmieniać swoje miejsce wśród innych, w zależności od warunków czasoprzestrzennych i sytuacyjnych*⁷.

Siedlisko

W 1935 r. Artur George Tansley wprowadza pojęcie „ekosystemu” jako podstawowej, ekologicznej jednostki funkcjonalno-przestrzennej. *Ekosystem stanowi obszar o względnie jednorodnych warunkach abiotycznych (biotop), zajęty przez odpowiadający tym warunkom zbiór gatunków powiązanych zależnościami troficznymi i paratrophicznymi, przez który płynie strumień energii i materii. Za ekosystem uznać też można obszar zagospodarowany technicznie, jeżeli spełnia przytoczone wyżej warunki. Z klasycznej definicji siedliska można w sposób prosty wyprowadzić definicję siedliska utecniczzonego, to jest takiego, które jest wytworem myśli ludzkiej i osiągnięć inżynierii, które zasiedla człowiek*⁸. Zgodnie z tą definicją ekosystem tworzą dwa pozostające ze sobą w ścisłym związku komponenty:

- **nieożywiony (biotop, zw. też siedliskiem)**, na który składają się gleba, woda i powietrze z ich właściwościami fizykochemicznymi oraz klimat, który istnieje niezależnie od biocenozy;
- **ożywiony (biocenoza)**, złożony z kombinacji gatunków właściwych danemu biotopowi w danych warunkach geograficznych.

Na rysunku 1 przedstawiono pierwotny naturalny podział środowiska.

Rys. 1. Podział środowiska naturalnego człowieka

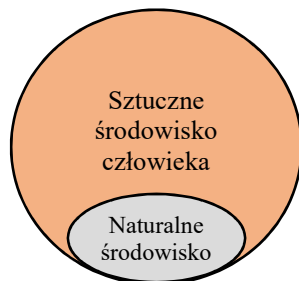
Źródło: Opracowanie własne.

⁷ M. Cieślarczyk, A. Filipek, A.W. Świdorski, J. Ważniewska, 2014, *Istota kultury bezpieczeństwa i jej znaczenie dla człowieka i grup społecznych*, Kultura Bezpieczeństwa, no. 1–2, s. 50.

⁸ H. Sommer, G. Zakrzewski, 2017, *Założenia dla edukacji ekologicznej czy bezpieczeństwa ekologicznego*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Humanities and Social Sciences HSS, vol. XXII, 24 (3/2017), s. 274, <http://doi.prz.edu.pl/publ/einh/344> [2021.12.27].

Od nieomal pół wieku sytuacja jest zgoła odwrotna. Środowisko naturalne zostało „zastąpione” sztucznym środowiskiem, w którym następują coraz większe zmiany, których wpływ na siedlisko trudno jest przewidzieć nawet uczonym. Dzisiaj zagadnieniom ekologii, ochrony środowiska, kształtowania środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego nadaje się wciąż niewystarczający priorytet⁹.

Obecnie sytuacja jest odmienna i została zobrazowana na Rysunku 2.

Rys. 2. Aktualny podział środowiska

Źródło: Opracowanie własne.

W neolicie człowiek żył w zgodzie ze środowiskiem naturalnym. Współczesny człowiek żyje w antropocenie, którego początek naukowcy ustalili na lata 50 ubiegłego wieku¹⁰. Ta nowa epoka geologiczna (termin zaproponowany przez Paula Crutzena¹¹, chemika atmosfery w 2000 r.) została wyodrębniona z halocenu, której początek datowany jest 12 tysięcy lat temu i przyniosła ludzkości w pierwszej kolejności osadnictwo nad brzegami rzek, a dalej rolnictwo¹². Można przyjąć ten czas za powstanie pierwszej choroby zawodowej związanej z uciążliwością

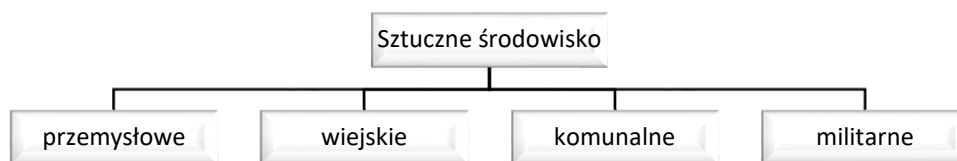
⁹ H. Sommer, G. Zakrzewski, 2017, *Określenie poziomu świadomości korzystania z wybranych składowych sztucznego środowiska militarnego*, *Modern Management Review*, t. XXII, z. 24 (4/2017), s. 121-134, <http://doi.prz.edu.pl/pl/pdf/zim/314> [2021.12.27].

¹⁰ H. Sommer, G. Zakrzewski, 2017, *Rozumienie słownictwa z ochrony i kształtowania środowiska w dokumentach państwowych*, *Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Humanities and Social Sciences HSS*, vol. XXII, 24 (4/2017), s. 195-196, <http://doi.prz.edu.pl/pl/publ/einh/365> [2021.12.27].

¹¹ Paul Crutzen (3.12.1933 – 28.01.2021) był długoletnim pracownikiem amerykańskiego National Center for Atmospheric Research. Kierował też wydziałem chemii atmosfery w mogunckim Instytucie Maxa Plancka. W 1995 roku Crutzen otrzymał Nagrodę Nobla w dziedzinie chemii za pracę nad zawartością ozonu w atmosferze. Pięć lat później zaproponował termin „antropocen”, mający służyć jako określenie epoki geologicznej charakteryzującej się istotnym wpływem człowieka na ekosystem Ziemi. <https://energetyka24.com/klimat/zmarl-noblista-paul-crutzen-to-on-wymyslil-termin-antropocen> [27.12.2021].

¹² G. Zakrzewski, *Bezpieczeństwo i kultura rekreacji na akwenach i drogach wodnych w Gdańsku*, [w:] *Zwierciadła bezpieczeństwa*, (red.) H. Sommer, G. Zakrzewski, H. Karwan, *Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej*, Rzeszów 2022, s. 40, <https://oficyna.prz.edu.pl/fcp/iGBU-KOQtTKIqhbX08SlkTUgxQX2o8DAoHNiwFE1xVT35XFVZpCFghUHcKVigEQUw/18/public/otwarty-dostep/2022/zwierciadla-bezpieczenstwa-sommer-zakrzewski-22-internet.pdf> [2022.09.22].

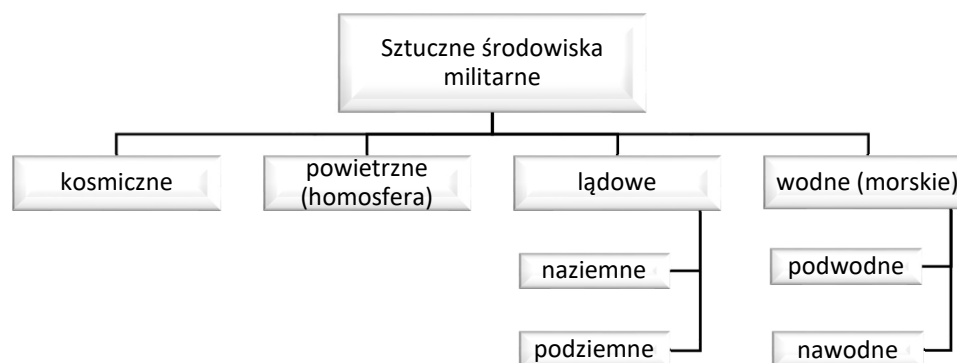
rolnictwa. Każdorazowe wprowadzenie nowych form użytkowania środowiska naturalnego człowieka narusza i zmienia pierwotny kształt przyrodniczy. W wyniku celowej działalności człowieka powstały zmiany w środowisku przedstawione na rysunku 3.

Rys. 3. Cztery typy „sztucznego środowiska”

Źródło: H. Sommer, G. Zakrzewski, *Określenie poziomu świadomości korzystania z wybranych składowych sztucznego środowiska militarnego*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, *Modern Management Review* 24 (4/2017), s. 123, <http://doi.prz.edu.pl/publ/zim/314> [2021.12.27].

Środowisko militarne zostało podzielone na 4 części, co zilustrowano na rysunku 4.

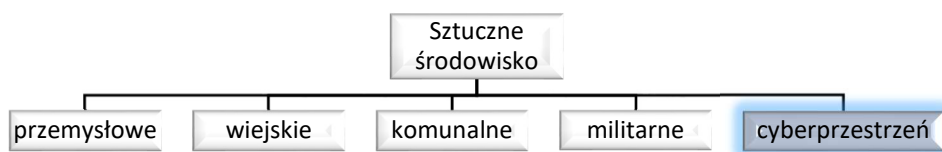
Rys. 4. Podział sztucznego środowiska militarnego

Źródło: H. Sommer, G. Zakrzewski, *Określenie poziomu świadomości korzystania z wybranych składowych sztucznego środowiska militarnego*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, *Modern Management Review* 24 (4/2017), s. 123, <http://doi.prz.edu.pl/publ/zim/314> [2021.12.27].

Jego pierwowzoru należy upatrywać w siedlisku człowieka wokół, którego człowiek wbił pierwszą palisadę w ziemię, broniąc się nie tylko przed zagrożeniami zewnętrznymi od sił przyrody, ale przede wszystkim od drugiego człowieka¹³.

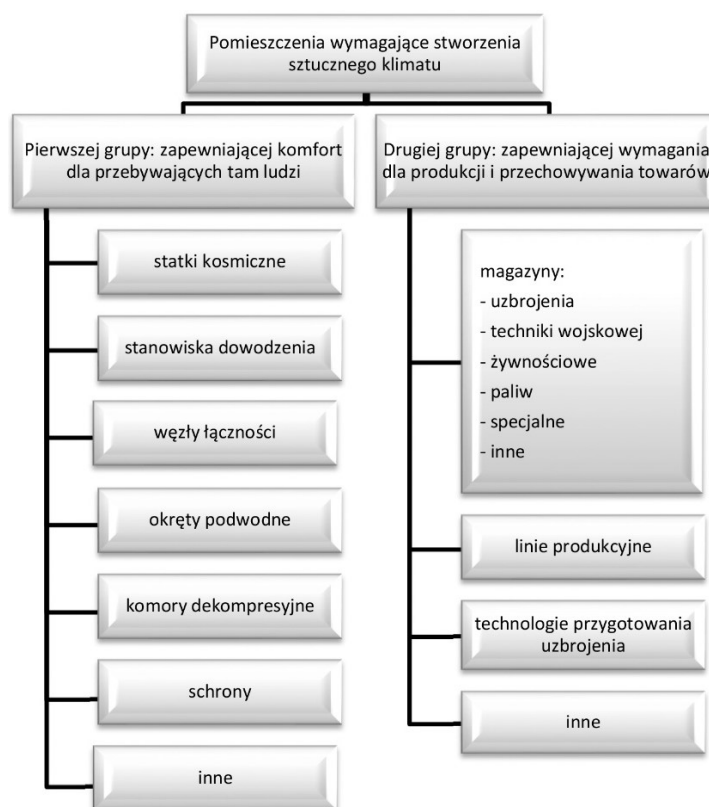
¹³ G. Zakrzewski, *Nowoczesne kształtowanie edukacji o bezpieczeństwie*, [w:] *Zagadnienia bezpieczeństwa – wieloaspektowość*, (red.) H. Sommer, G. Zakrzewski, Oficyna Wydawnicza Politech-

Podział sztucznego środowiska człowieka przedstawiony na rysunku 3 należy uaktualnić o cyberprzestrzeń (rys. 5).

Rys. 5. Proponowany podział sztucznego środowiska

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 6. Ogólny podział przestrzeni wymagających stworzenia sztucznego klimatu

Źródło: H. Sommer, G. Zakrzewski, *Określenie poziomu świadomości korzystania z wybranych składowych sztucznego środowiska militarnego*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, *Modern Management Review* 24 (4/2017), s. 126, <http://doi.prz.edu.pl/public/zim/314> [2021.12.27].

niki Rzeszowskiej, Rzeszów 2021, s. 113-114, <https://oficyna.prz.edu.pl/fcp/VGBUKOQt-KIQhbx08SlkTUgxQX2o8DAoHNiwFE1xVT3xUFVZpCFghUHcKVigEQUw/18/public/otwarty-dostep/2021/00-mono-h-s-internet.pdf> [2021.12.27].

W środowisku „sztucznym” – technicyzowanym wytwarza się w pomieszczeniach warunki fizyko-chemiczne dla przebywania ludzi lub wykonywania produkcji w sterylnych warunkach lub magazynowania długookresowego, co przedstawiono na rysunku 6.

Biocenoza

Zdefiniowana biocenoza jako część ożywiona ekosystemu wraz z siedliskiem w podpunkcie 2.1. może być poddana oddziaływaniu czynników rażenia zestawionym na rysunku 7.

Rys. 7. Podział zdarzeń destrukcyjnych i rodzaje czynników wywołujących te zdarzenia

Źródło: opracowanie własne (uaktualniono/e) H. Sommer, *Bezpieczeństwo kulturowe Polski – wybrane aspekty*, [w:] *W poszukiwaniu tożsamości bezpieczeństwa*, (red.) H. Sommer, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2021, s. 90, <https://oficyna.prz.edu.pl/fcp/gGBUKOQtTKlQhbx08SlkTUgxQX2o8DAoHNiwFE1xVT31bFVZpCFghUHcKVigEQUw/18/public/otwarty-dostep/2021/h-sommer-monogr-el.pdf> [2021.12.27].

Rozważania dotyczące kultury bezpieczeństwa zdrowotnego w aspekcie systemu ochrony zdrowia w pierwszej kolejności sprowadzają się do zdefiniowania zarówno bezpieczeństwa zdrowotnego jak i celu bezpieczeństwa zdrowotnego.

Bezpieczeństwo zdrowotne dotychczas zostało stosunkowo „skromnie” opisane w literaturze. Niemniej jednak, opierając się chociażby na przebiegu dyskusji podczas konferencji naukowych poświęconych bezpieczeństwu zdrowotnemu, można przyjąć, że bezpieczeństwo zdrowotne to:

- *jedna z głównych potrzeb człowieka i grup społecznych (społeczeństw), a zarazem jedna z ich podstawowych wartości (obiektywnie biorąc), zmieniająca jednak swoje miejsce w hierarchii wartości w zależności od sytuacji (warunków czasoprzestrzennych), takich jak: wiek, zawód, sytuacja, itp.,*
- *stan szeroko rozumianego zdrowia jakiegoś podmiotu (człowieka, rodziny, społeczeństwa, itd.), ale i proces jego zmian,*
- *skutek, spowodowany warunkami obiektywnymi (środowiskowo-sytuacyjnymi, w tym funkcjonowaniem służby zdrowia, uwarunkowaniami genetycznymi, itp.) oraz warunkami subiektywnymi (subiektywno-obiektywnymi), a więc stanem świadomości, postaw, nastawień, przyzwyczajień, zachowań i działań w relacjach z różnymi rodzajami środowisk, jednak przede wszystkim zależny od stylu życia, jako podstawowego elementu kultury bezpieczeństwa zdrowotnego podmiotów fizycznych i prawnych.*

Bezpieczeństwo zdrowotne służy:

- *prolongacie życia, czyli zapewnieniu trwania danego podmiotu w warunkach normalnych) i jego przetrwaniu (w sytuacjach trudnych, kryzysowych),*
- *harmonijnemu rozwojowi jego zdrowia psychofizycznego, moralnego i społecznego, co sprzyja jakości życia i funkcjonowania podmiotów fizycznych i prawnych, ale także służy zapewnieniu bezpieczeństwa w innych przedmiotowych obszarach bezpieczeństwa (np. ekologicznego, gospodarczego, politycznego, społecznego, publicznego, a nawet militarne) nie tylko „tu i teraz” (w danej chwili), ale także „gdzieś i kiedyś”, czyli za ileś lat i w innych warunkach, np. trudniejszych dla przetrwania i rozwoju danego podmiotu fizycznego lub prawnego. W tym miejscu wyraźniej uświadomiamy sobie, jakie znaczenie ma myślenie i działania strategiczne w odniesieniu do zdrowia jako wartości¹⁴.*

Kończąc rozważania na temat miejsca bezpieczeństwa zdrowotnego w ekologii nie sposób nie odwołać się do piramidy bezpieczeństwa zdrowotnego, którą przedstawiono na rysunku 8.

¹⁴ M. Cieślarczyk, A. Filipek, A.W. Świdorski, J. Ważniewska, 2014, *Istota kultury bezpieczeństwa i jej znaczenie dla człowieka i grup społecznych*, Kultura Bezpieczeństwa, no. 1–2, s. 51.

Rys. 8. Piramida bezpieczeństwa zdrowotnego

Źródło: Opracowanie własne.

5.3. Bezpieczeństwo zdrowotne w Strategiach Bezpieczeństwa Narodowego

Jak pokazano w poprzednim rozdziale bezpieczeństwo zdrowotne nie może zostać wyalienowane z nauk przyrodniczych. Na łamach HSS, vol. XXII, 24 (4/2017), pp. 195-210 autorzy zajęli się zagadnieniem rozumienia słownictwa z ochrony i kształtowania środowiska w Strategiach Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2003, 2007 i 2014 roku¹⁵. Po analizowanym okresie została wydana w maju 2020 roku obowiązująca obecnie Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej¹⁶, w której podano zagadnienia ochrony środowiska naturalnego¹⁷. Zagadnienia z szeroko rozumianą ekologią pojawiają

¹⁵ H. Sommer, G. Zakrzewski, 2017, *Rozumienie słownictwa z ochrony i kształtowania środowiska w dokumentach państwowych*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Humanities and Social Sciences HSS, vol. XXII, 24 (4/2017), s. 195-210, <http://doi.prz.edu.pl/pl/publ/einh/365> [2021.12.27].

¹⁶ https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/Strategia_Bezpieczenstwa_Narodowego_RP_2020.pdf [2021.12.27].

¹⁷ Tamże, s. 36.

Ochrona środowiska naturalnego.

5. Zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego państwa:

5.1. Stworzyć warunki do skutecznego egzekwowania przepisów w zakresie ochrony środowiska.

5.2. Stworzyć spójną politykę ochrony, odbudowy i zagospodarowania zasobów wodnych z uwzględnieniem bezpieczeństwa żywnościowego kraju.

5.3. Zintensyfikować działania na rzecz walki ze smogiem, rozwijać elektromobilność i wykorzystanie paliw alternatywnych, wspierać rozwój energetyki opartej na wykorzystaniu bezemisyjnych źródeł energii oraz usprawnić gospodarkę odpadami.

Tabela 1. Zagadnienia bezpieczeństwa zdrowotnego w Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2014 i 2020 roku

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej	
z dnia 5 listopada 2014 r. ^[18]	z dnia 12 maja 2020 r. ^[19]
53. Bezpieczeństwo zdrowotne obywateli współkształtuje bezpieczeństwo narodowe. Wpływają na nie nasilające się zmiany demograficzne, zmiany warunków środowiskowych oraz rozwój nowych technologii.	<p>ZDROWIE I OCHRONA RODZINY</p> <p>1. Poprawa warunków do ochrony i rozwoju rodziny; zwiększanie poziomu bezpieczeństwa zdrowotnego obywateli:</p> <p>1.1. Wzmacniać działania na rzecz poprawy sytuacji demograficznej, w tym przyrostu naturalnego zapewniającego zastępowalność pokoleniową, m.in. poprzez poprawę sytuacji materialnej rodzin oraz wspieranie wypełniania przez nie funkcji opiekuńczej i socjalizacyjnej. Realizować politykę senioralną zapewniającą osobom starszym bezpieczeństwo socjalne i zdrowotne oraz aktywizować tę grupę do pozostawania jak najdłużej aktywnymi i czynnymi zawodowo.</p> <p>1.2. Poprawić koordynację, ciągłość i kompleksowość opieki nad pacjentem w systemie ochrony zdrowia oraz podnieść jakość i dostępność świadczeń zdrowotnych, m.in. poprzez zwiększenie dostępu do infrastruktury ochrony zdrowia, produktów leczniczych o udowodnionej skuteczności, jakości i bezpieczeństwie, a także szersze zastosowanie telemedycyny.</p> <p>1.3. Podejmować działania z zakresu profilaktyki i edukacji zdrowotnej, wczesnej diagnozy i rehabilitacji. Rozszerzyć wsparcie dla osób niepełnosprawnych i niesamodzielnych. Rozwijać zdolności przeciwdziałania zagrożeniom epidemiologicznym.</p> <p>1.4. Zwiększyć liczbę i poszerzyć kompetencje personelu medycznego oraz przeciwdziałać migracji pracowników ochrony zdrowia poza granice kraju, m.in. poprzez poprawę warunków zatrudnienia oraz jakości i dostępności kształcenia.</p> <p>1.5. Kontynuować działania na rzecz rozwoju kultury fizycznej, a w szczególności: kształtować potrzebę utrzymywania sprawności fizycznej w celu ogólnej poprawy stanu zdrowia społeczeństwa, na wszystkich szczeblach edukacji stosować nowatorskie metody i sposoby szkolenia sportowego, zapewnić ofertę wsparcia dla wszystkich podmiotów realizujących zadania z obszaru kultury fizycznej oraz zapewnić powszechny dostęp do uprawiania sportu poprzez finansowanie modernizacji istniejącej oraz budowę nowej infrastruktury sportowej i sportowo-rekreacyjnej.</p>

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://www.bbn.gov.pl/ftp/SBN%20RP.pdf>,
i www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/Strategia_Bezpieczenstwa_Narodowego_RP_2020.pdf.

5.4. Dostosować politykę i działania państwa do celów klimatycznych, uzgodnionych na forum organizacji międzynarodowych, związanych z transformacją energetyczną i osiągnięciem neutralności klimatycznej, w sposób uwzględniający specyfikę kraju oraz maksymalizujący ich pozytywny wpływ na poziom życia obywateli, rozwój gospodarczy kraju i konkurencyjność gospodarki, z wykorzystywaniem szans wynikających z wdrażania nowych technologii produkcji energii.

5.5. Dążyć do zachowania wszystkich funkcji środowiska naturalnego, w tym lasów jako jednego z kluczowych elementów bezpieczeństwa ekologicznego kraju.

¹⁸ <https://www.bbn.gov.pl/ftp/SBN%20RP.pdf> [2021.12.27].

¹⁹ https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/Strategia_Bezpieczenstwa_Narodowego_RP_2020.pdf [2021.12.27].

się we wszystkich dotychczas opublikowanych dokumentach. Dziwić może natomiast fakt, że zagrożenia bezpieczeństwa zdrowotnego pojawiły się po raz pierwszy w „Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP” z 2014 roku. P.M. Nowicka, J. Kocik w artykule: „Zewnętrzne zagrożenia bezpieczeństwa zdrowotnego Polski²⁰” piszą: *Dwa zdania poświęcone bezpieczeństwu zdrowotnemu w dokumencie liczącym 57 stron pozostawiają pewien niedosyt. Zwłaszcza biorąc pod uwagę szerzącą się już od roku przed przyjęciem najnowszej strategii epidemię wywołaną wirusem Ebola, uznaną przez WHO za zdarzenie nadzwyczajne, stanowiące zagrożenie dla innych państw.* Konstytucja RP w art. 68. Ochrona zdrowia nie definiuje tego pojęcia²¹. W tabeli 1 zestawiono zagrożenia bezpieczeństwa zdrowotnego w strategiach obronnych z 2014 i 2020 roku.

5.4. Badania własne

Bezpieczeństwo zdrowotne jest głównym celem, jaki społeczeństwo stawia przed systemem ochrony zdrowia. Zagadnienie to dotyczyło badań ankietowych, które zostały przeprowadzone wśród studentów stacjonarnych 5 roku wydziału zarządzania na Politechnice Rzeszowskiej. Do badania przystąpiły osoby, które wyraziły chęć i były mieszkańcami Podkarpacia. Badania przeprowadzono w ostatnim tygodniu października 2022 roku. Ankieta zawierała 10 pytań zamkniętych.

Problem główny oscylował wokół kondycji zdrowotnej Polaków i został zredagowany następująco: *Jak młodzi mieszkańcy Podkarpacia postrzegają wybrane czynniki bezpieczeństwa zdrowotnego?*

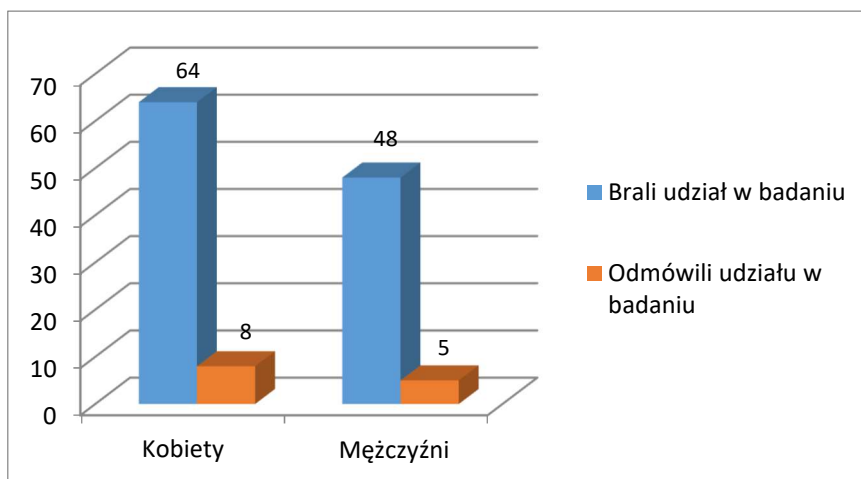
Na tak postawiony problem można wysunąć hipotezę, że bezpieczeństwo zdrowotne na przykładzie wybranych czynników, w ocenie ankietowanych znajduje się na niskim poziomie.

Badania ankietowe to jedna z najczęściej wykorzystywanych metod pozyskiwania danych empirycznych.

²⁰ [http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/98311DFE7B93F661C12583990038B6F7/\\$file/4.Paulina%20Maria%20Nowicka_Janusz%20Kocik.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/98311DFE7B93F661C12583990038B6F7/$file/4.Paulina%20Maria%20Nowicka_Janusz%20Kocik.pdf), s. 113 [2021.12.27].

²¹ Art. 68. – [Ochrona zdrowia] – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej:

1. Każdy ma prawo do ochrony zdrowia.
2. Obywatelom, niezależnie od ich sytuacji materialnej, władze publiczne zapewniają równy dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych. Warunki i zakres udzielania świadczeń określa ustawa.
3. Władze publiczne są obowiązane do zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej dzieciom, kobietom ciężarnym, osobom niepełnosprawnym i osobom w podeszłym wieku.
4. Władze publiczne są obowiązane do zwalczania chorób epidemicznych i zapobiegania negatywnym dla zdrowia skutkom degradacji środowiska.
5. Władze publiczne popierają rozwój kultury fizycznej, zwłaszcza wśród dzieci i młodzieży.

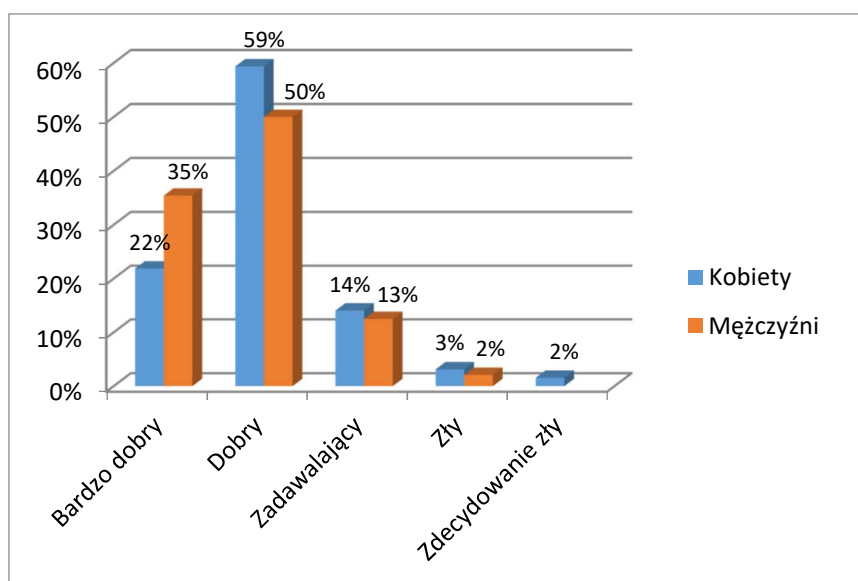

Wykres 1. Udział w badaniu

Źródło: badania własne.

W przeprowadzonym badaniu udział wzięło 64 kobiety i 48 mężczyzn. Wystąpiły też próby odmówienia poddania się badaniu w liczbie 8 kobiet i 5 mężczyzn.

Odpowiedzi na pierwsze pytanie ankiety dotyczące samooceny zdrowia obrazuje wykres 2.

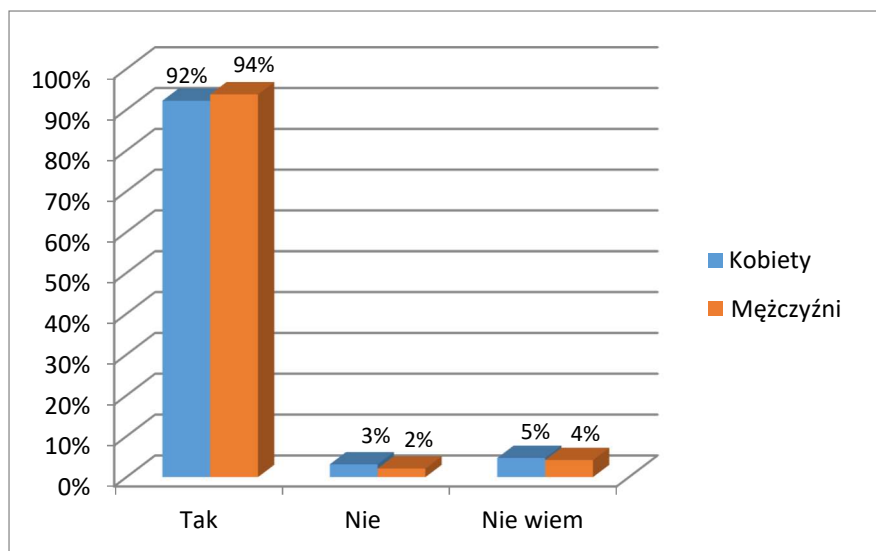

Wykres 2. Samoocena zdrowia badanych

Źródło: badania własne.

Młodzi mieszkańcy Podkarpacia bez względu na płeć, w zdecydowanej większości oceniają swój stan zdrowia jako dobry (59% kobiet, 50% mężczyzn) lub bardzo dobry (22% kobiet, 35% mężczyzn). Jedynie 14% kobiet i 13% mężczyzn uznało, że ma zadawalający stan zdrowia. Zły stan zdrowia zakresliło 3% kobiet i 2% mężczyzn, a jedynie 2% mężczyzn uważa swój stan zdrowia jako zdecydowanie zły.

Kolejne pytanie odnosiło się do prawa ochrony zdrowia w Konstytucji RP. Wyniki pokazuje wykres 3.

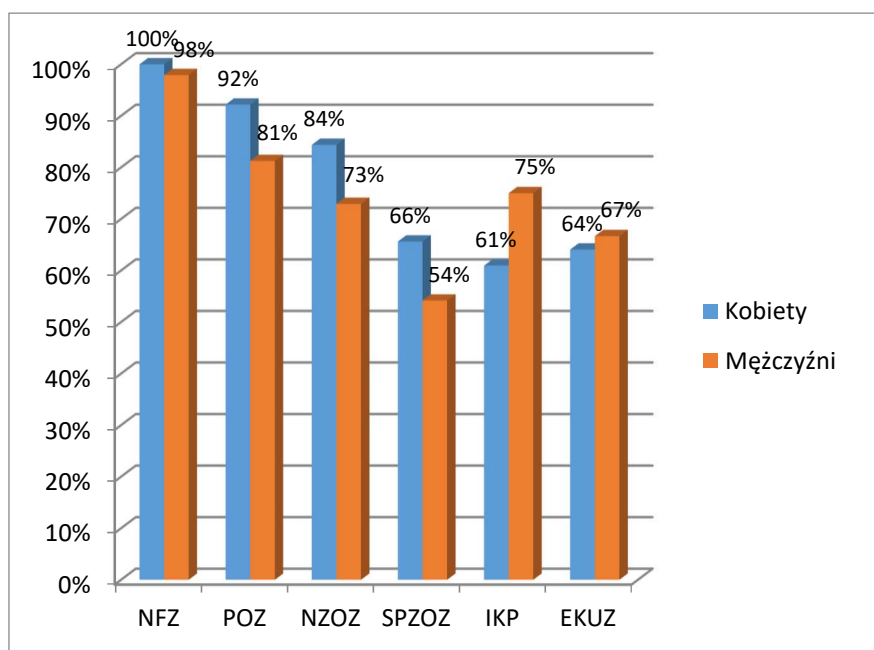
Wykres 3. Prawo ochrony zdrowia w Konstytucji RP

Źródło: badania własne.

Na pytanie czy Konstytucja RP ma w swojej treści artykuł: „Ochrona zdrowia”, prawie wszyscy badani odpowiedzieli, że tak (92% kobiet i 94% mężczyzn). Pozostałe wyniki świadczą o niewiedzy ankietowanych w tym zakresie. Znikomy procent nie potrafił odpowiedzieć na to pytanie (5% kobiet i 4% mężczyzn) oraz 3% kobiet i 2% mężczyzn przekonanych jest, że w Konstytucji RP nie ma takiego zapisu.

W następnym pytaniu poproszono respondentów o odczytanie pełnych nazw podanych skrótów (wykres 4).

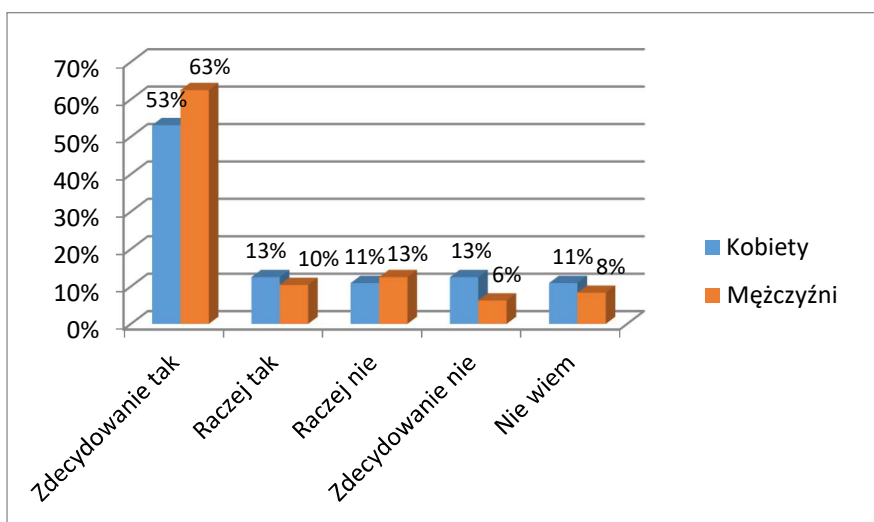
Ankietowani w miarę dobrze radzą sobie z odczytywaniem skrótów związanych z ochroną zdrowia. Można powiedzieć, że prawie 100% badanych nie ma problemu z rozszyfrowaniem skrótu NFZ. Nieco mniej (92% kobiet i 81% mężczyzn) zna skrót POZ, a 84% kobiet i 73% mężczyzn NZOZ. Respondenci nieco gorzej radzą sobie z takimi skrótami jak SPZOZ (66% kobiet i 54% mężczyzn), IKP (75% mężczyzn i 61% kobiet) czy EKUZ (67% mężczyzn i 64% kobiet).

Wykres 4. Nazwy skrótów

Źródło: badania własne.

Kolejne pytanie ankiety dotyczyło badań profilaktycznych (wykres 5).

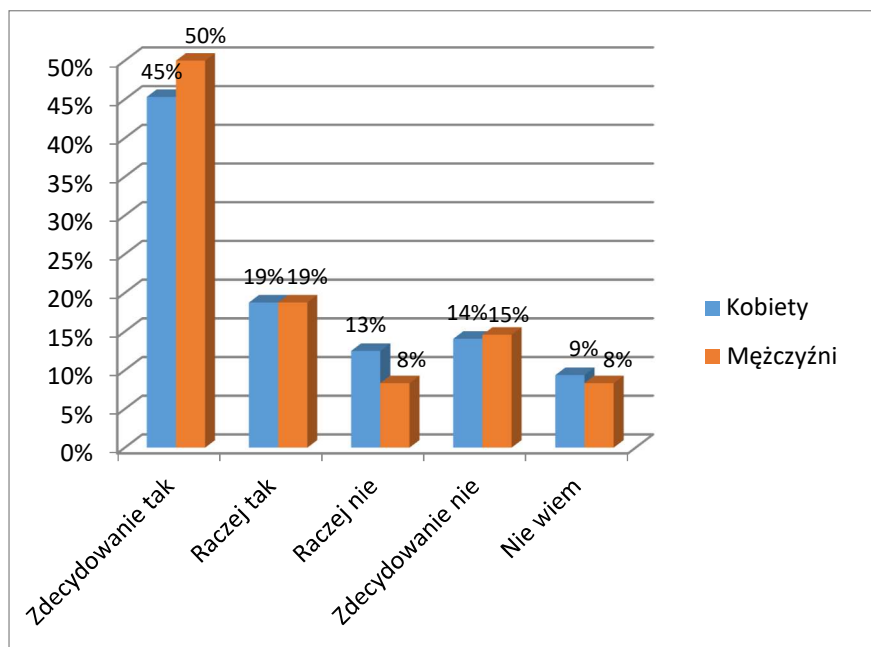

Wykres 5. Korzystanie z badań profilaktycznych

Źródło: badania własne.

Większość ankietowanych korzysta z badań profilaktycznych, zdecydowanie tak 63% mężczyzn i 53% kobiet oraz raczej tak 13% kobiet i 10% mężczyzn. Nie potrafi określić się w tej kwestii 11% kobiet i 8% mężczyzn. Natomiast raczej nie poddaje się badaniom profilaktycznym 13% mężczyzn i 11% kobiet, a zdecydowanie nie 13% kobiet i 6% mężczyzn.

Zapytano też respondentów o szczepienia ochronne (wykres 6).

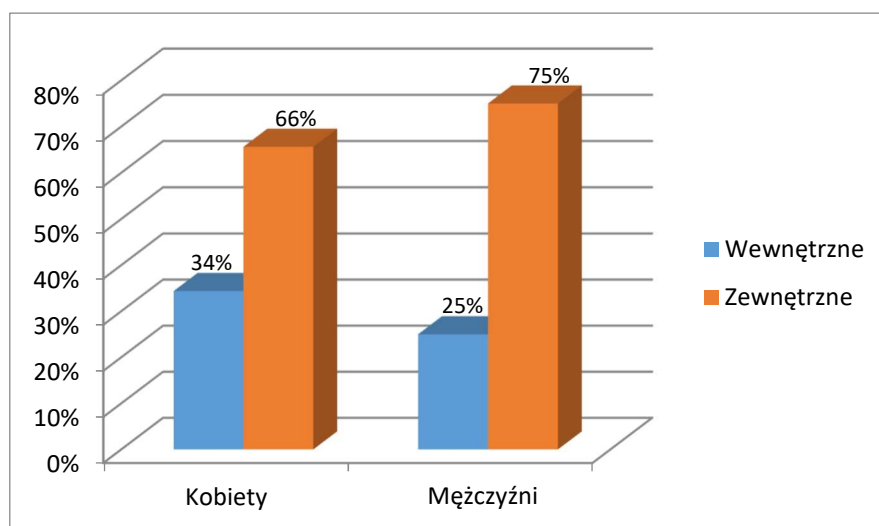

Wykres 6. Korzystanie ze szczepień ochronnych

Źródło: badania własne.

Młodzi mieszkańcy Podkarpacia poddają się szczepieniom ochronnym w dużym procencie. Zdecydowanie za szczepieniem opowiada się 50% mężczyzn i 45% kobiet, raczej tak 19% zarówno kobiet jak i mężczyzn. Zdecydowanie przeciwko szczepieniom jest 15% mężczyzn i 14% kobiet, a 13% kobiet i 8% mężczyzn raczej nie decyduje się na szczepienie. Natomiast 9% kobiet i 8% mężczyzn nie ma zdania na tak zredagowane pytanie.

Na wykresie 7 przedstawiono odpowiedzi ankietowanych na pytanie: Czy zagrożenia dla bezpieczeństwa zdrowotnego Polaków będą pochodzenia wewnętrznego czy zewnętrznego?

Wykres 7. Czy zagrożenia dla bezpieczeństwa zdrowotnego Polaków będą pochodzenia wewnętrznego czy zewnętrznego?

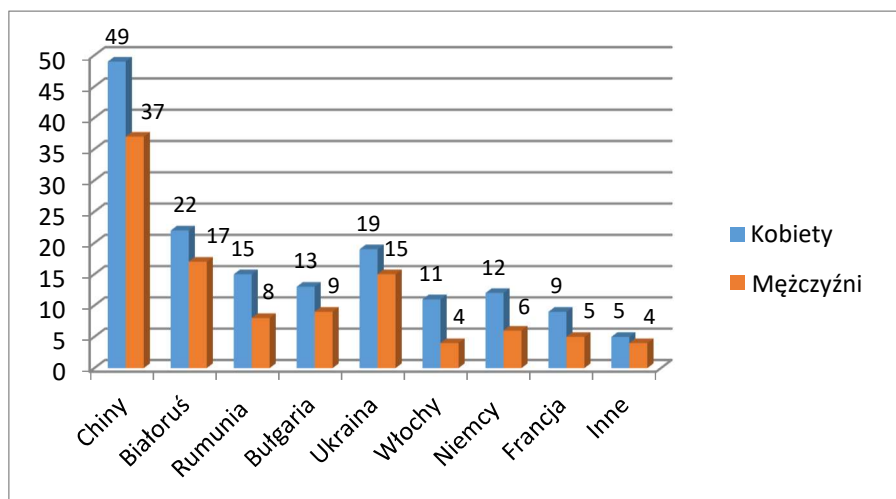
Źródło: badania własne.

Zarówno kobiety jak i mężczyźni uważają, że zdecydowanie większy wpływ na nasze zdrowie mają czynniki zewnętrzne, odpowiednio 66% i 75%. Badani mają świadomość, że oprócz wpływów genetycznych i adaptacyjnych, na nasze zdrowie duże znaczenie ma środowisko, które otacza człowieka i wywiera na niego wpływ poprzez dostarczanie niezbędnych substancji energetycznych oraz budulcowych dla organizmu.

Kolejny wykres (8) obrazuje kierunek zagrożenia epidemiologicznego w ocenie respondentów.

Ankietowani na pierwszym miejscu wymieniają Chiny jako potencjalny kierunek zagrożenia epidemiologicznego (49% kobiet i 37% mężczyzn). To przede wszystkim na tym obszarze widzą źródło rozprzestrzeniania się epidemii²². Kolejny kierunek to Białoruś (22% kobiet i 17% mężczyzn) i Ukraina (19% kobiet i 15% mężczyzn). W następnej kolejności badani wskazują Rumunię (15% kobiet i 8% mężczyzn), Bułgarię (13% kobiet i 9% mężczyzn), Niemcy (12% kobiet i 6% mężczyzn), Włochy (11% kobiet i 4% mężczyzn) oraz Francję (9% kobiet i 5% mężczyzn). Suma odpowiedzi nie równa się 100% ze względu na to, że respondenci mogli wskazać nawet 3 obszary zagrożenia.

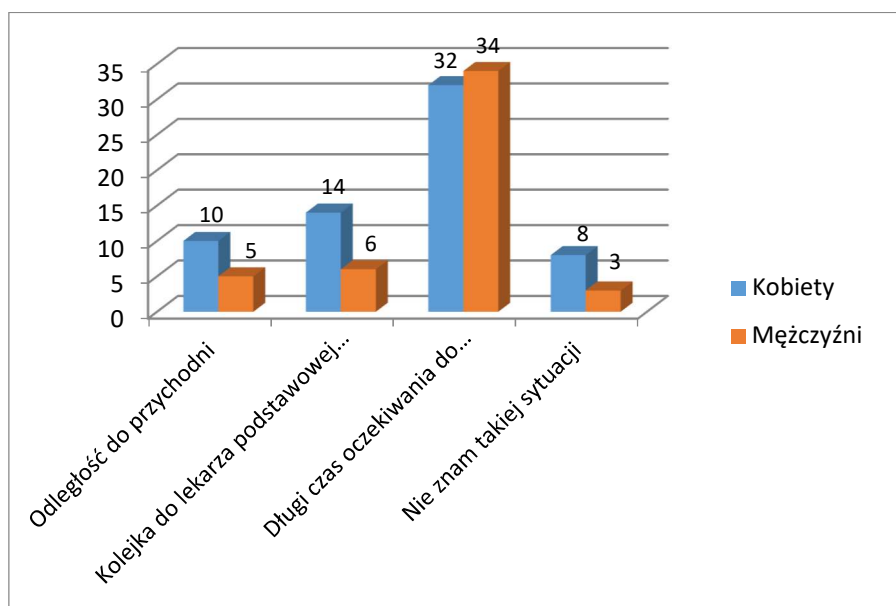
²² Zobacz więcej: J. Kropiewski, *Światowy ład postpandemiczny a bezpieczeństwo międzynarodowe – przyczynek do dyskusji*, [w:] *W poszukiwaniu tożsamości bezpieczeństwa*, (red.) H. Sommer, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2021, s. 47-60.

Wykres 8. Kierunek zagrożenia epidemiologicznego

Źródło: badania własne.

Na kolejnym, (9) wykresie znajdują się powody, dla których ankietowani byli zmuszeni zrezygnować z leczenia.

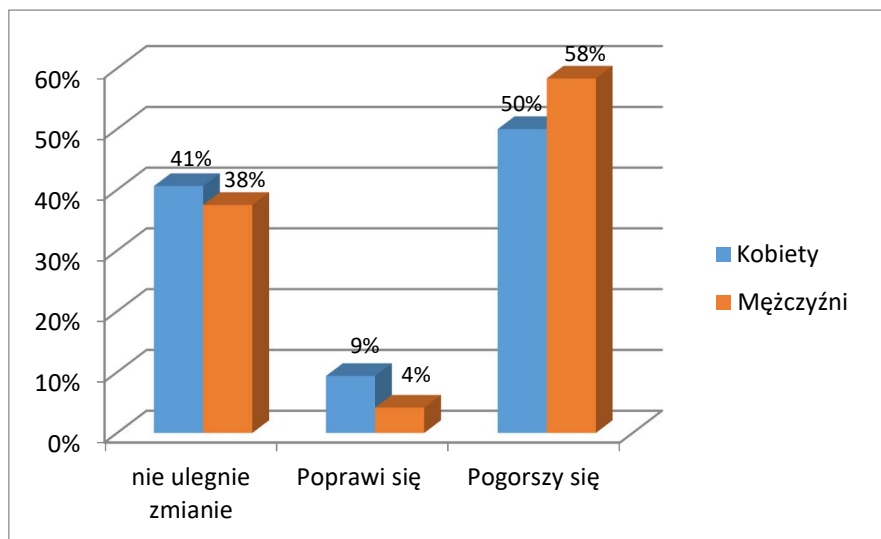

Wykres 9. Jakie powody miały wpływ na rezygnację z leczenia?

Źródło: badania własne.

Jeśli młodzi ludzie musieli zrezygnować z leczenia, to głównym powodem dla 34% mężczyzn i 32% kobiet był długi czas oczekiwania do lekarza specjalisty. Innym powodem była kolejka do lekarza podstawowej opieki zdrowotnej dla 14% kobiet i 6% mężczyzn. Niewiele mniej ankietowanych wskazało odległość od przychodni (10% kobiet i 5% mężczyzn). Znikomy procent badanych (8% kobiet i 3% mężczyzn) nie miał powodu aby zrezygnować z leczenia.

Następne pytanie dotyczyło poziomu kształtowania się stanu opieki zdrowotnej w najbliższych latach (wykres 10).

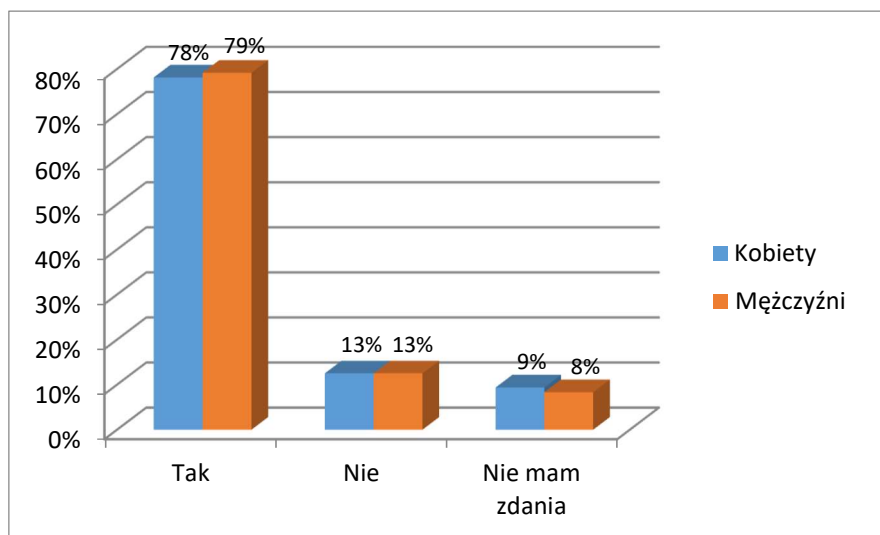
Wykres 10. Poziom kształtowania się stanu opieki zdrowotnej w najbliższych latach

Źródło: badania własne.

Niepokoić może fakt, że zdecydowana większość badanych uważa, iż stan naszej opieki zdrowotnej jeszcze się pogorszy (58% mężczyzn i 50% kobiet). Duży procent (41% kobiet i 38% mężczyzn) uważa, że nic w tej kwestii nie ulegnie zmianie. Wśród ankietowanych byli też optymiści (9% kobiet i 4% mężczyzn), którzy wierzą w to, że stan opieki zdrowotnej w naszym kraju poprawi się.

Ostatnie pytanie, które zadano ankietowanym dotyczyło wzrostu chorób cywilizacyjnych (wykres 11).

Odpowiedzi badanych w bardzo dużym procencie wskazują na wzrost chorób cywilizacyjnych (79% mężczyzn i 78% kobiet). Tylko 13% kobiet i mężczyzn uważa, że do takiego wzrostu nie dojdzie, a 9% kobiet i 8% mężczyzn nie potrafi ocenić tej sytuacji. Szacuje się, że to nasze codzienne wybory mogą zmniejszyć lub zwiększyć ryzyko wystąpienia tych chorób.

Wykres 11. Czy nastąpi wzrost chorób cywilizacyjnych?

Źródło: badania własne.

Wnioski z badań

Młodzi mieszkańcy Podkarpacia bez względu na płeć, w zdecydowanej większości oceniają swój stan zdrowia jako dobry lub bardzo dobry. Prawie wszyscy badani są świadomi, że Konstytucja RP ma w swojej treści artykuł: „Ochrona zdrowia”, na który można się powoływać. Ankietowani dobrze radzą sobie z odczytywaniem skrótów związanych z ochroną zdrowia. Większość respondentów korzysta z badań profilaktycznych i w dużym procencie poddaje się szczepieniom ochronnym. Zarówno kobiety jak i mężczyźni uważają, że zdecydowanie większy wpływ na nasze zdrowie mają czynniki zewnętrzne. Środowisko może mieć negatywny wpływ na organizm człowieka ponieważ stanowi źródło czynników bakteryjnych, wirusowych czy toksycznych. Ankietowani na pierwszym miejscu wymieniają Chiny, Białoruś i Ukrainę jako potencjalny kierunek zagrożenia epidemiologicznego. Najczęstszym powodem rezygnacji z leczenia, zarówno dla kobiet jak i mężczyzn był długi czas oczekiwania do lekarza specjalisty. Zdecydowana większość badanych uważa, iż stan naszej opieki zdrowotnej jeszcze się pogorszy. Badani w bardzo dużym procencie wskazują, że będziemy mieli do czynienia ze wzrostem chorób cywilizacyjnych. Postawiona hipoteza mówiąca, że bezpieczeństwo zdrowotne na przykładzie wybranych czynników, w ocenie ankietowanych znajduje się na niskim poziomie w wielu aspektach sprawdziła się.

5.5. Zakończenie

Pojęcie bezpieczeństwa zdrowotnego cały czas ewoluuje. Bezpieczeństwo zdrowotne obejmuje między innymi zagadnienia związane z zapobieganiem powstawania zagrożeń zdrowia oraz z odpowiedzią na pojawiające się ogniska chorób czy epidemii, ze zdrowiem jako instrumentem polityki oraz z różnymi formami przeciwdziałania zagrożeniom. Zdrowie jest jednym z kluczowych wymiarów dobrej jakości życia i włączenia społecznego. W naszym kraju od lat podejmowane są działania mające na celu poprawę dostępności do świadczeń zdrowotnych. Poziom odczuwania bezpieczeństwa zdrowotnego w Polsce ma tendencję wzrostową. Wydłuża się średnia długość życia, spada zachorowalność na choroby cywilizacyjne i ogólna śmiertelność z powodu chorób.

Stan zdrowia mieszkańców naszego kraju pozostaje w zależności od stopnia jego rozwoju ekonomicznego oraz oddziaływania środowiska naturalnego. Zaburzenie stabilności zjawisk naturalnych, jak też celowe destrukcyjne działanie człowieka może prowadzić do zagrożenia bezpieczeństwa zdrowotnego całego społeczeństwa. Dobre zdrowie oraz kwalifikacje i umiejętności warunkują możliwość rozwoju każdego człowieka i w konsekwencji zapewniają warunki bezpieczeństwa ekonomicznego.

Poczucie bezpieczeństwa zdrowotnego determinowane jest przez czynniki środowiskowe, świadomościowe czy materialne. Na czynniki środowiskowe składa się szeroko pojęta kultura bezpieczeństwa zdrowotnego społeczeństwa, standardy bezpieczeństwa i higieny pracy. Pośród czynników świadomościowych kluczowe znaczenie ma styl życia mieszkańców oraz stopień edukacji zdrowotnej. Czynniki materialne warunkuje możliwość zaspokajania podstawowych potrzeb człowieka, co ma wpływ na utrzymywanie go we właściwej kondycji zdrowotnej.

Według Światowej Organizacji Zdrowia, zdrowie powinno być rozpatrywane nie tylko w ujęciu negatywnym jako brak choroby, ale też jako ważny aspekt pozytywny, upatrujący zdrowie w stanie pełnego, fizycznego, umysłowego i społecznego dobrostanu. Mówiąc o bezpieczeństwie zdrowotnym, należy nie tylko analizować poszczególne choroby i sposoby ich zwalczania, ale w takim samym stopniu należy skupić się na problemie: jak wzmacniać nasze zdrowie?

Bibliografia

- [1] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej.
- [2] Cieślarczyk M., Filipek A., Świdorski A. W., Ważniewska J., *Istota kultury bezpieczeństwa i jej znaczenie dla człowieka i grup społecznych*, Kultura Bezpieczeństwa, no. 1–2, 2014.
- [3] <https://energetyka24.com/klimat/zmarl-noblisa-paul-crutzen-to-on-wymyslil-termin-antropocen>
- [4] [http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/98311DFE7B93F661C12583990038B6F7/\\$file/4.Paulina%20Maria%20Nowicka_Janusz%20Kocik.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/98311DFE7B93F661C12583990038B6F7/$file/4.Paulina%20Maria%20Nowicka_Janusz%20Kocik.pdf)
- [5] https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/Strategia_Bezpieczenstwa_Narodowego_RP_2020.pdf

- [6] <https://www.bbn.gov.pl/ftp/SBN%20RP.pdf>
- [7] Kropiewski J., *Światowy ład postpandemiczny a bezpieczeństwo międzynarodowe – przyczynek do dyskusji*, [w:] *W poszukiwaniu tożsamości bezpieczeństwa*, (red.) H. Sommer, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2021, <https://oficyna.prz.edu.pl/fcp/gGBUKOQtTKlQhbx08SlkTUgxQX2o8DAoHNiWFE1xVT31bFVZpCFghUHcKVigEQUw/18/public/otwarty-dostep/2021/h-sommer-monogr-el.pdf>
- [8] Sommer H., *Bezpieczeństwo kulturowe Polski – wybrane aspekty*, [w:] *W poszukiwaniu tożsamości bezpieczeństwa*, (red.) H. Sommer, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2021, <https://oficyna.prz.edu.pl/fcp/gGBUKOQtTKlQhbx08SlkTUgxQX2o8DAoHNiWFE1xVT31bFVZpCFghUHcKVigEQUw/18/public/otwarty-dostep/2021/h-sommer-monogr-el.pdf>
- [9] Sommer H., Zakrzewski G., 2017, *Określenie poziomu świadomości korzystania z wybranych składowych sztucznego środowiska militarnego*, *Modern Management Review*, t. XXII, z. 24 (4/2017), <http://doi.prz.edu.pl/pl/pdf/zim/314>
- [10] Sommer H., Zakrzewski G., 2017, *Rozumienie słownictwa z ochrony i kształtowania środowiska w dokumentach państwowych*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, *Humanities and Social Sciences HSS*, vol. XXII, 24 (4/2017), <http://doi.prz.edu.pl/pl/publ/einh/365>
- [11] Sommer H., Zakrzewski G., 2017, *Założenia dla edukacji ekologicznej czy bezpieczeństwa ekologicznego*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, *Humanities and Social Sciences HSS*, vol. XXII, 24 (3/2017), <http://doi.prz.edu.pl/pl/publ/einh/344>
- [12] Zakrzewski G., *Bezpieczeństwo i kultura rekreacji na akwenach i drogach wodnych w Gdańsku*, [w:] *Zwierciadła bezpieczeństwa*, (red.) H. Sommer, G. Zakrzewski, H. Karwan, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2022, <https://oficyna.prz.edu.pl/fcp/iGBUKOQtTKlQhbx08SlkTUgxQX2o8DAoHNiWFE1xVT35XFVZpCFghUHcKVigEQUw/18/public/otwarty-dostep/2022/zwierciadla-bezpieczenstwa-sommer-zakrzewski-22-internet.pdf>
- [13] Zakrzewski G., *Nowoczesne kształtowanie edukacji o bezpieczeństwie*, [w:] *Zagadnienia bezpieczeństwa – wieloaspektowość*, (red.) H. Sommer, G. Zakrzewski, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2021, <https://oficyna.prz.edu.pl/fcp/VGBUKOQtTKlQhbx08SlkTUgxQX2o8DAoHNiWFE1xVT3xUFVZpCFghUHcKVigEQUw/18/public/otwarty-dostep/2021/00-mono-h-s-internet.pdf>

HEALTH SECURITY – FACTORS SHAPING THE QUALITY OF LIFE

Topics related with health safety are discussed by representatives of various sciences, mostly physicians. The article contains short history and connections with domestic documents, issues related with health safety. Human has been changing its environment as a result of civilization development, as most important creature has limited negative impact on particular elements of biocenosis, biotope and technical environment.

Ecological niche issue is crucial to understand processes and ecological correlations. Based on that, new kind of ecology has developed – human ecology where near biotic and abiotic factors social and cultural conditions started to be included.

Keywords: health safety, habitat, biocenosis, cultural safety, education.

Robert MATYSIK¹
Ewelina RECZEK²

Rozdział 6.

CHARAKTERYSTYKA PRZESTĘPCZOŚCI WŚRÓD UKRAIŃSKICH UCHODźCZYŃ W POLSCE W ŚWIETLE STATYSTYKI POLICYJNEJ

Konflikt rosyjsko-ukraiński spowodował napływ dużej ilości uchodźców do Polski z czego większość stanowiły kobiety i dzieci. Sytuacja ta wywołała różne postawy wśród społeczeństwa polskiego i wywołała dyskusje na temat bezpieczeństwa wewnętrznego. W artykule zaprezentowano statystykę policyjną dotyczącą przestępczości wśród kobiet uciekających z Ukrainy oraz kwestie ich wiktymizacji. Dla zobrazowania problemu, przeprowadzono badania, którymi objęto okres od 1 lutego do 31 maja 2022 roku, porównując go z analogicznym okresem roku 2021. Poruszono kwestię związaną z czynnikami mogącymi wpływać na poziom przestępczości i zwrócono uwagę na problem oddziaływania sytuacji kryzysowej na społeczeństwo polskie. Poprzez analizę wykazano tendencje występujące wśród kobiet poszkodowanych przestępstwem i podejrzanych o ich popełnienie.

Słowa kluczowe: uchodźcy, przestępczość, bezpieczeństwo, statystyka policyjna.

6.1. Wprowadzenie

Rosyjska agresja w dniu 24 lutego 2022 roku wywołała w Ukrainie kryzys humanitarny. Do Polski napłynęła duża ilość uchodźców, która tylko w pierwszym tygodniu konfliktu osiągnęła ilość około pół miliona osób. Do 30 maja 2022 roku, na przejściach z Ukrainą, Straż Graniczna odprawiła około 3,7 mln osób³.

Od początku wojny Polska stała się państwem kluczowym jeżeli chodzi o przyjmowanie uchodźców, wśród których dominowały kobiety i dzieci. Procedury administracyjne po stronie polskiej zostały maksymalnie uproszczone co

¹ dr Robert Matysik, dydaktyk, Wydział Prawa i Bezpieczeństwa Akademii Nauk Stosowanych im. prof. E. Lipińskiego, ul. Jagiellońska 109a, 25-734 Kielce, e-mail: bezpwew123@gmail.com.

² dr Ewelina Reczek, adiunkt, Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi Filia w Jasle, ul. Szkolna 38, 38-200 Jasło, e-mail: ewelinareczek@gmail.com.

³ E. Siedlecka, *Z sercem, ale i z głową*, „Polityka”, nr 11, 9.03-15.03.2022, s. 25, <https://forsal.pl/swiat/aktualnosc/artykuly/8366607,ukraina-liczba-uchodzcow-w-polsce-najnowsze-dane.html> [16.11.2022].

sprawiło, że opuszczenie kraju ogarniętego wojną nie stanowiło większego problemu⁴.

Kryzys na Ukrainie przełożył się na kryzys uchodźczy w Polsce. Zarządzanie nim przejęły organy administracji rządowej i samorządowej, które zostały ustawowo do tego powołane. Współdziałając, musiały się zmierzyć z wyzwaniem polegającym na zapobieganiu zagrożeniu życia, zdrowia lub mienia, utrzymaniu porządku publicznego i dbaniu o bezpieczeństwo państwa⁵.

Brak pełnej weryfikacji osób przekraczających granicę z Polską sprawił, że już od pierwszych dni wojny w dyskursie publicznym pojawiały się kwestie przestępczości wśród uchodźców. Świadczyło to o pewnych obawach i rodziło dystans wobec tego co obce i nieznanne. Przewidywano konflikty, niechęć i obniżenie poziomu bezpieczeństwa. Te prognozy korelowały z niektórymi wcześniejszymi badaniami, z których wynikało, że co druga ankietowana osoba utożsamiała cudzoziemców z przestępczością⁶.

W niniejszym opracowaniu skupiono się właśnie na przedstawieniu statystyki przestępczości wśród uchodźczyń z Ukrainy z okresu od 24 lutego do 31 maja 2022 roku, przybliżeniu niektórych czynników, które mogły wpływać na przestępczość, a także zwróceniu uwagi na problem wpływu sytuacji kryzysowej na społeczność polską. Głównym materiałem źródłowym, który posłużył do napisania pracy były dane statystyczne uzyskane z Komendy Głównej Policji, dotyczące podejrzanych i pokrzywdzonych obywateli Ukrainy z lat 2021 i 2022. Oprócz tego korzystano z wybranych opracowań, artykułów i netografii odnoszącej się do wydarzeń w Ukrainie.

Badając wpływ sytuacji kryzysowej na społeczność posłużono się metodą analityczną. Metodę porównawczą wykorzystano z kolei w zestawieniach statystycznych z lat 2021 i 2022. Należy zaznaczyć, że uzyskane dane policyjne obejmowały okres od 1 lutego 2022 roku, a nie od chwili wybuchu wojny. W pewnym

⁴ C. Żołędowski, *Nowi uchodźcy w Europie. Przemieszczenia zewnętrzne z Ukrainy między 24.02. i 24.03.2022 r. Inwazja Rosji na Ukrainę. Społeczeństwo i polityka wobec kryzysu uchodźczego w pierwszym miesiącu wojny*, [w:] Raport roboczy – Working Paper Katedry Polityki Społecznej Wydziału Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych. Uniwersytet Warszawski, oprac. G. Firlik-Fesnak, E. Jaroszevska, Ł. Łotocki, J. Łukaszewska-Bezulska, M. Ołdak, P. Zawadzki, C. Żołędowski, T. Żukowski, Warszawa, marzec 2022, s. 23-34, <https://wnpism.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2022/04/Kryzys-uchodzczy-2022-raport-KPS.pdf> [15.11.2022].

⁵ Art. 22 p.2 i 4, ustawy z dnia 23 stycznia 2009 r., o wojewodzie i administracji rządowej w województwie – Dz.U. 2009 Nr 31, poz. 206.

⁶ W. Kalus, *Integracja – marginalizacja – kryminalizacja, czyli o przestępczości cudzoziemców w Polsce*, „Analizy. Raporty. Ekspertyzy”, nr 1/2011, s. 14-15, 25, 53-54, <https://interwencja-prawna.pl/wp-content/uploads/2020/04/ARE-111-przestepczosc-cudzoziemcy.pdf> [16.11.2022], s. 4, https://czasopisma.inp.pan.pl/index.php/ak/article/view/135/klaus_integracja_marginalizacja_7420AK2010D.pdf [16.11.2022]; J. Włodarczyk-Madejska, M. Kopeć, G. Goździk, *O przestępczości cudzoziemców i wobec cudzoziemców w Polsce na podstawie statystyki policyjnej*, „Archiwum Kryminologii”, nr 43(2), s. 269, <https://czasopisma.inp.pan.pl/index.php/ak/article/view/2282/2377> [15.11.2022].

zakresie zniekształca to obraz badanego problemu, ale precyzyjne wyłączenie danych z materiałów udostępnionych przez Policję jest niemożliwe. Mając jednak na uwadze, że informacje statystyczne mają za zadanie pokazać różnice i trendy, można sformułować tezę, że ich analiza pozwoli wyjaśnić problem w sposób adekwatny do potrzeb niniejszego opracowania.

6.2. Społeczeństwo polskie wobec uchodźców z Ukrainy

Według danych Urzędu do Spraw Cudzoziemców opublikowanych pod koniec maja 2022 roku, 48% uchodźców z Ukrainy stanowiły pełnoletnie kobiety, a 47% niepełnoletni. Pełnoletnich mężczyzn było zaledwie 5%⁷. Znaczna część społeczeństwa polskiego uznała za słuszne udzielenie uchodźcom schronienia, zwłaszcza, że w większości były to kobiety i dzieci. Takie podejście prezentowało 56% osób przebadanych w sondażu przeprowadzonym przez Instytut Spraw Publicznych, tuż przed rosyjskim atakiem na Ukrainę⁸. Wyniki badań znalazły potwierdzenie w praktyce. Społeczność wykazała się solidarnością z sąsiednim narodem. Według badania Santander Consumer Bank Polska, w pomoc Ukraińcom⁹ zaangażowało się 66% ankietowanych Polaków. Pomoc jaka została im udzielona była wszechstronna, a jej przykładów trudno szukać w przeszłości¹⁰. W oparciu o sondaże można wnioskować, że sytuacja wojenna tylko wzmagała w społeczeństwie polskim jedynomyślność w kwestii udzielenia pomocy osobom uciekającym przed wojną, a co więcej większość ankietowanych uważała, że uchodźcy powinni pozostać w Polsce tak długo jak to konieczne¹¹.

Kontynuując rozważania warto zwrócić uwagę na powody niesienia pomocy uchodźczyniom. W okresie od 24 lutego do 31 maja 2022 roku media w Polsce analizowały tę interesującą kwestię pod różnym kątem. Niektóre z nich rozpatrywały je w kategoriach cechy narodowej Polaków zdolnych do szlachetnego odruchu moralnego w obliczu tragicznych obrazów i cierpienia, a inne pisały o strachu przed imperializmem Rosji¹². Podkreślano więź kulturową Polski i Ukrainy, jako

⁷ *Tylu uchodźców z Ukrainy znalazło pracę w Polsce. Większość to kobiety*, 23.05.2022, <https://businessinsider.com.pl/gospodarka/tylu-uchodzcow-znalazlo-prace-w-polsce-wiekszosc-to-kobiety/9xmh9pq> [16.11.2022].

⁸ *Sondaż: Polacy popierają przyjęcie ukraińskich uchodźców*, 25.02.2022, <https://www.rp.pl/spoleczenstwo/art35763761-sondaz-polacy-popieraja-przyjecie-ukrainskich-uchodzcow>, [16.11.2022].

⁹ *Ukraińiec* – określenie to oznacza obywatela Ukrainy i tylko w takim znaczeniu jest używane w niniejszej pracy, zob. *Słownik języka polskiego*, <https://sjp.pl/Ukrajniec>. [16.11.2022].

¹⁰ *Prawie 70 proc. z nas zaangażowało się w pomoc Ukrainie*, <https://www.blog.santanderconsumer.pl/blisko-ciebie/prawie-70-proc-z-nas-zaangazowalo-sie-w-pomoc-ukrainie,1,160.html>. [16.11.2022].

¹¹ Centrum Badania Opinii Społecznej. Komunikat z badań, *Polacy wobec uchodźców z Ukrainy*, nr 62, kwiecień 2022, s. 1, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2022/K_062_22.PDF. [16.11.2022]; M. Janicki, *Sondaż: Polacy a wojna*, „Polityka”, nr 14, 30.03-5.04.2022, s. 18.

¹² E. Wilk, *My. Tacy fajni?*, „Polityka”, nr 25, 14.06-21.06.2022, s. 45; A. Mazurczyk, *Polacy pomagają Ukraińcom. Ale co robić, żeby nie zgasił zapal?*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/spoleczenstwo/2159959,1,polacy-pomagaja-ukraincom-ale-co-robic-zeby-nie-zgasl-zapal>.

krajów połączonych historią i podnoszono, że zrozumienie dla Ukraińców ma związek z tolerancją z jaką wielu Polaków spotyka się w innych krajach¹³. Niebagatelny wpływ na część społeczeństwa polskiego miała również postawa Kościoła Katolickiego, dla którego bieżące wydarzenia były postrzegane jako dobry czas na pojednanie i braterstwo dwóch narodów¹⁴.

Chęć niesienia pomocy szła w parze z poczuciem braku bezpieczeństwa wśród społeczeństwa polskiego, na co wskazują wyniki kolejnej ankiety, przeprowadzonej w dniu 27 lutego 2022 roku przez Instytut Badań Rynkowych i Społecznych. Pokazały one, że wydarzenia na Ukrainie wpłynęły negatywnie na społeczeństwo polskie. Obrazy wojny rozgrywającej się za wschodnią granicą jak np. płonące miasta, ludzie koczujący na stacjach i zniszczony sprzęt wojskowy, budziły strach przed zbrojnym konfliktem u 78% badanych. Powodowały obawy związane z groźbą głodu, wzrostem dominacji Rosji w Europie, z naruszeniem granic i ewentualnymi problemami wewnętrznymi¹⁵.

6.3. Uchodźczynie z Ukrainy jako ofiary przestępstw

Wzrost liczby uchodźców spowodował zwiększenie się liczby zachowań o charakterze kryminalnym. Według danych Komendy Głównej Policji, niemal każdego dnia rejestrowano przestępstwa, w których poszkodowanymi były osoby uciekające z Ukrainy. Trudna sytuacja życiowa kobiet z dziećmi, nie stanowiła przeszkody do działania dla złodziei i oszustów, którzy zarabiali na fałszywych ofertach wynajmu domów, mieszkań albo na przewozach osób¹⁶.

Na uwagę w tym względzie zasługuje artykuł zamieszczony w 12 numerze tygodnika *Polityka* z marca 2022 roku. Zebrane w nim zostały przypadki zachowań przestępczych wobec uchodźców, które w większości skierowane były przeciwko kobietom. Można tam przeczytać o sutenerach, którzy na dworcu wrocław-

read. [16.11.2022]; S. Ludke, K. Jeznach, *Autor, Cud nad Wisłą. Polacy dla Ukraińców*, „Forum”, nr 9(2720), rok LVIII, 22.04-5.05.2022, s. 15.

¹³ J. Biniewicz, *Konstrukt uchodźcy w dyskursie medialnym*, „Colloquia Anthropologica et Communicativa”, t. 10, 2017, s. 78; A. Pawelec-Górny, *Postawy Polaków wobec cudzoziemców*, „Prace Migracyjne”, nr 8, 1997, s. 29. <https://www.migracje.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2016/12/008.pdf> [16.11.2022].

¹⁴ M. Przeworski, *Wybiła godzina pojednania i braterstwa. Rozmowa z abp Stanisławem Budzikiem*, 31.05.2022, <https://wiesz.pl/2022/05/31/stanislaw-budzik-wybiła-godzina-pojednania/> [16.11.2022].

¹⁵ R. Stawicki, *Współczesne bezpieczeństwo człowieka. Dystans społeczny, uchodźcy, percepcja zagrożenia*, Warszawa 2019, s. 31; Sondaż: *Strach ma twarz Putina. Polacy mają obawy przed wojną*, 27.02.2022, <https://www.rp.pl/spoleczenstwo/art35768421-sondaz-strach-ma-twarz-putina-polacy-maja-obawy-przed-wojna> [16.11.2022]; M. Gretkowska, *Trująca trójca*, „Newsweek”, nr 19, 9-15.05.2022, s. 25.

¹⁶ A. Chyliński, *Mamy gości*, „Gazeta Policyjna”, nr 4 z kwietnia 2022, s. 18; B. Figaj, *KGP: nie ma praktycznie dnia, aby uchodźcy z Ukrainy nie zostali okradzeni czy oszukani*, 6.04.2022, <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1147946%2Ckpg-nie-ma-praktycznie-dnia-aby-uchodzcy-z-ukrainy-nie-zostali-okradzeni> [16.11.2022].

skim proponowali transport do Berlina, o oszustwie i zgwałceniu jednej z uchodźczyń, o ofertach noclegu za seks, ukazujących się na portalu randkowym *Tinder*, a także o bardzo wysokich opłatach za przewóz pobieranych przez taksówkarzy warszawskich od uchodźców¹⁷.

W kontekście tych wydarzeń warto więc dokonać analizy danych statystycznych przedstawiających skalę przestępstw popełnionych na szkodę uchodźczyń z Ukrainy w okresie od lutego do maja 2022 roku.

Tabela 1. Porównanie liczby pokrzywdzonych obywaterek Ukrainy z lat 2021 i 2022 z podziałem na miesiące (liczby bezwzględne).

Pokrzywdzone obywatelki Ukrainy – dane za lata 2021 i 2022										
Kodeks Karny	Pokrzywdzone				N - 2021	Pokrzywdzone				N - 2022
	2021					2022				
	II	III	IV	V		II	III	IV	V	
Art. 119 § 1 k.k. (dyskryminacja)	0	1	0	2	3	0	2	0	1	3
Art. 157 § 1 k.k. (średni uszczerbek na zdrowiu)	0	2	1	1	4	1	0	0	0	1
Art. 157 § 2 k.k. (lekki uszczerbek na zdrowiu)	1	2	2	3	8	2	1	1	6	10
Art. 158 § 1 k.k. (bójka i pobicie)	1	0	0	0	1	2	1	0	1	4
Art. 190 § 1 k.k. (groźba karalna)	3	5	4	5	17	7	10	3	17	37
Art. 191 § 1 k.k. (zmuszanie do określonego zachowania)	0	1	1	1	3	0	1	0	0	1
Art. 203 k.k. (zmuszanie do prostytucji)	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0
Art. 257 k.k. (rasizm)	0	1	2	1	4	4	2	4	10	20
Art. 270 § 1 k.k. (podrabianie dokumentów)	0	1	0	0	1	0	2	0	0	2
Art. 275 § 1 k.k. (posługiwanie się cudzym dokumentem)	1	3	5	3	12	2	1	8	15	26
Art. 276 k.k. (zniszczenie lub ukrycie dokumentu)	0	1	1	2	4	1	5	5	4	15

¹⁷ K. Kaczorowska, *Z państwem obok*, „Polityka”, nr 12, 16.03-22.03.2022, s. 18.

Tabela 1 (cd.). Porównanie liczby pokrzywdzonych obywaterek Ukrainy z lat 2021 i 2022 z podziałem na miesiące (liczby bezwzględne).

Pokrzywdzone obywatelki Ukrainy – dane za lata 2021 i 2022										
Kodeks Karny	Pokrzywdzone				N - 2021	Pokrzywdzone				N - 2022
	2021					2022				
	II	III	IV	V		II	III	IV	V	
Art. 278 § 1 k.k. (kradzież)	14	11	14	26	65	25	31	26	62	144
Art. 279 § 1 k.k. (kradzież z włamaniem)	5	36	10	6	57	18	39	18	17 7	252
Art. 280 § 1 k.k. (rozbój)	2	-	1	1	4	1	3	1	1	6
Art. 284 § 1 k.k. (przywłaszczenie)	4	2	3	2	11	0	1	4	9	14
Art. 284 § 3 k.k. (przywłaszczenie, wypadek mniejszej wagi)	1	2	1	2	6	4	5	17	23	49
Art. 286 § 1 k.k. (oszustwo)	10	19	15	13	57	34	65	50	59	208
Art. 287 § 1 k.k. (oszustwo komputerowe)	10	4	5	7	26	13	17	23	33	86
Art. 288 § 1 k.k. (zniszczenie mienia ruchomego)	2	4	1	4	11	1	6	4	12	23

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Komendy Głównej Policji.

Porównanie danych statystycznych z lat 2021 i 2022 pokazało, że w przypadku niemal wszystkich rodzajów przestępstw zwiększyła się liczba poszkodowanych obywaterek Ukrainy. Spadek odnotowano tylko w przypadku przestępstwa zmuszania do określonego działania, zgwałcenia, zmuszania do uprawiania prostytucji, średniego uszczerbku na zdrowiu i przywłaszczenia powierzonych rzeczy.

W przypadku przestępstwa dyskryminacji dynamika utrzymała się na tym samym poziomie. Jak wskazuje raport Stowarzyszenia Nigdy Więcej, większość zarejestrowanych zachowań noszących znamiona dyskryminacji, była wynikiem działań grup o poglądach skrajnie prawicowych, wrogo nastawionych do Ukraińców¹⁸.

Inaczej przedstawiała się sytuacja w przypadku przestępstwa spenalizowanego w art. 257 k.k. W 2022 roku zarejestrowano bowiem 20 kobiet pokrzywdzonych tym czynem, podczas gdy w 2021 roku było ich 4. Wyrazistym przykładem pu-

¹⁸ <https://www.nigdywiecej.org/komunikaty/rok-2022/4822-zachowajmy-solidarno%C5%9B%C4%87-z-uchod%C5%BAcami-raport-o-dyskryminacji> [16.11.2022].

blicznego znieważania lub naruszania nietykalności cielesnej innych osób z powodu ich przynależności narodowych, etnicznych, rasowych lub wyznaniowych były wydarzenia w Przemyślu w dniu 1 marca 2022 roku, gdzie grupy pseudokibiców polowały na czarnoskórych uciekinierów z Ukrainy¹⁹.

Zanotowano wzrost liczby niektórych przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu: lekki uszczerbek na zdrowiu – 25%, bójka i pobicie – 300%.

Wśród przestępstw przeciwko wolności, uwagę zwraca przestępstwo groźby karalnej, przy którym nastąpił wzrost o 117%. W 2022 roku, o 40% więcej kobiet ukraińskich zostało też poszkodowanych uporczywym nękaniami niż w roku 2021. W przypadku przestępstw przeciwko rodzinie i opiece należy zauważyć, że w 2021 roku nie odnotowano kobiet pokrzywdzonych przestępstwem znęcania się fizycznego lub psychicznego podczas gdy w roku 2022 było ich 5.

W odniesieniu do przestępstw przeciwko wiarygodności dokumentów wiele z kobiet stało się ofiarami czynów zakwalifikowanych jako posłużenie się cudzym dokumentem, zniszczenie lub ukrycie dokumentu. Przykładem takiego czynu było dostarczenie obywatelce Ukrainy fałszywego dokumentu stwierdzającego uzyskanie obywatelstwa polskiego przez radnego ze Słupska²⁰.

Charakterystyczna jest wyższa liczba kobiet poszkodowanych w 2022 roku przestępstwami przeciwko mieniu, co widać na przykładzie kradzieży – wzrost o ponad 121% w porównaniu z rokiem 2021, kradzieży z włamaniem – 342%, przywłaszczenia mienia (wypadek mniejszej wagi) – ponad 716%, oszustwa – prawie 265% i oszustwa komputerowego – ponad 230%.

Interesującym uzupełnieniem danych dotyczących poszkodowanych uciekinierów z Ukrainy jest ich porównanie z ogólną liczbą poszkodowanych uchodźców. Jak wykazano w Tabeli 2, w przypadku większości przestępstw, liczba pokrzywdzonych kobiet zbliżała się do połowy ogólnej liczby poszkodowanych. Przykładem mogą być przestępstwa spenalizowane w art. 190 § 1 k.k., art. 275 § 1 k.k. art. 284 § 1 k.k. i art. 279 § 1 k.k.

Jeżeli chodzi o rasizm, kradzież energii lub karty, zniszczenie lub ukrycie dokumentu, przywłaszczenie (wypadek mniejszej wagi), oszustwo i oszustwo komputerowe, to w stosunku do łącznej liczby poszkodowanych kobiety stanowiły ponad połowę.

Niektóre przestępstwa charakteryzowały się niewielką liczbą pokrzywdzonych kobiet. Na tle statystyki ujętej w Tabeli 2, wyróżniają się w tym wypadku przestępstwa dyskryminacji, zmuszania do określonego zachowania, bójki i pobicia, średniego uszczerbku na zdrowiu, zniszczenia mienia ruchomego i podrabiania dokumentu.

¹⁹ P. Żytnicki, *Rasistowski atak w Przemyślu. Kibole polują na czarnoskórych uciekinierów z Ukrainy*, 1.03.2022, <https://rzeszow.wyborcza.pl/rzeszow/7,34962,28173002,rasistowski-atak-w-przemyslu-kibole-poluja-na-czarnoskorych.html> [16.11.2022].

²⁰ *Interwencja – Radny z zarzutem podrabiania dokumentów. Ukrainka czuje się pokrzywdzona*, 27.04.2022, https://www.polsatnews.pl/wideo-program/interwencja-radny-z-zarzutem-podrabiania-dokumentow-ukrainka-czuje-sie-pokrzywdzona_6801772/ [16.11.2022].

Tabela 2. Porównanie liczby pokrzywdzonych obywaterek Ukrainy z ogólną liczbą pokrzywdzonych obywateli Ukrainy w okresie od 1 lutego do 31 maja 2022 (liczby bezwzględne)

Kodeks karny	Pokrzywdzone kobiety	Pokrzywdzeni ogółem
	N-2022	N-2022
Art. 119 § 1 k.k. (dyskryminacja)	3	14
Art. 157 § 1 k.k. (średni uszczerbek na zdrowiu)	1	38
Art. 157 § 2 k.k. (lekki uszczerbek na zdrowiu)	10	28
Art. 158 § 1 k.k. (bójka i pobicie)	4	42
Art. 190 § 1 k.k. (groźba karalna)	37	83
Art. 190a § 1 k.k. (uporczywe nękanie)	7	7
Art. 191 § 1 k.k. (zmuszanie do określonego zachowania)	1	5
Art. 197 § 1 k.k. (zgwalcenie)	4	4
Art. 203 k.k. (zmuszanie do prostytucji)	0	0
Art. 207 § 1a k.k. (znęcanie)	5	12
Art. 217 § 1 k.k. (naruszenie nietykalności cielesnej)	4	10
Art. 257 k.k. (rasizm)	20	31
Art. 270 § 1 k.k. (podrabianie dokumentów)	2	8
Art. 275 § 1 k.k. (posługiwanie się cudzym dokumentem)	26	57
Art. 276 k.k. (zniszczenie lub ukrycie dokumentu)	15	27
Art. 278 § 1 k.k. (kradzież)	144	400
Art. 278 § 1 k.k. w zw. z art. 278 § 5. (kradzież energii lub karty)	24	45
Art. 278a § 1 k.k. (kradzież szczególnie zuchwała)	6	7
Art. 279 § 1 k.k. (kradzież z włamaniem)	252	529
Art. 280 § 1 k.k. (rozbój)	6	29

Tabela 2 (cd.). Porównanie liczby pokrzywdzonych obywaterek Ukrainy z ogólną liczbą pokrzywdzonych obywateli Ukrainy w okresie od 1 lutego do 31 maja 2022 (liczby bezwzględne)

Kodeks karny	Pokrzywdzone kobiety	Pokrzywdzeni ogółem
	N-2022	N-2022
Art. 284 § 1 k.k. (przywłaszczenie)	14	30
Art. 284 § 2 k.k. (przywłaszczenie powierzonej rzeczy ruchomej)	6	13
Art. 284 § 3 k.k. (przywłaszczenie, wypadek mniejszej wagi)	48	81
Art. 286 § 1 k.k. (oszustwo)	208	392
Art. 287 § 1 k.k. (oszustwo komputerowe)	86	134
Art. 288 § 1 k.k. (zniszczenie mienia ruchomego)	23	84

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Komendy Głównej Policji.

Na wiktyimizację wśród cudzoziemców mogły mieć wpływ różne czynniki. W przypadku kobiet z Ukrainy należy brać pod uwagę konieczność natychmiastowego opuszczenia domu i przeniesienia się w nieznanne środowisko. Wiąże się z tym przymus egzystowania bez środków do życia, bez znajomości języka, potrzeba przestrzegania zasad współżycia w obcym społeczeństwie i nieuregulowany status prawny oraz socjalny. Z psychologicznego punktu widzenia, kobiety szybciej wchodziły w rolę ofiary ponieważ były naznaczone wojną²¹

6.4. Skala przestępczości wśród uchodźczyń z Ukrainy

Badania przeprowadzone przez Martę Penczek i Marię Baran pokazały, że poczucie bezpieczeństwa jest dla Polaków bardzo ważne i przez pryzmat bezpieczeństwa patrzą na problemy związane z napływem uchodźców. Źródło zagro-

²¹ J. Włodarczyk-Madejska, M. Kopeć, G. Goździk, *O przestępczości cudzoziemców...*s. 295-298; W. Klaus, D. Woźniakowska-Fajst, *Związki między wiktyimizacją oraz ubóstwem i wykluczeniem społecznym*, „Archiwum Kryminologii”, t. XXXIV/2012, s. 49, https://czasopisma.inp.pan.pl/index.php/ak/article/view/108/wozniakowska-fajst_klaus_zwiaz_7420AK2012B.pdf [16.11.2022]. A. Pieczywok, *Idee bezpieczeństwa człowieka w teoriach i badaniach naukowych. Wybrane problemy*, Bydgoszcz 2021, s. 74-77; *Nie dopuścić do wiktyimizacji uchodźców i ofiar wojny*, 21.03.2022, <https://opoka.org.pl/News/Swiat/2022/nie-dopuszcic-do-wiktyimizacji-uchodzcow-i-ofiar-wojny> [16.11.2022]; A. Pawlicka, J. Rusinek, *Rzeczpospolita niejednego narodu*, „Newsweek”, nr 20, 16-22.05.2022, s. 22.

żenia stanowią dla nich bardziej mężczyźni niż kobiety i dzieci²². Tymczasem z badań Magdaleny Grzyb i Ewy Habzdy-Siwiek wynikało, że aktywność kryminalna jest również specjalnością kobiet, różniąc się od mężczyzn między innymi dynamiką, motywacją i okolicznościami w jakich je popełniały²³. Ciekawe wyniki badań inspirowały do przeprowadzenia analizy danych statystycznych dotyczących przestępczości wśród uchodźczyń, które przybyły z Ukrainy do Polski w pierwszych czterech miesiącach 2022 roku.

Tabela 3. Porównanie liczby podejrzanych obywaterek Ukrainy z lat 2021 i 2022 z podziałem na miesiące (liczby bezwzględne).

Podejrzane obywatelki Ukrainy – dane za lata 2021 i 2022										
Kodeks Karny	Podejrzane				N - 2021	Podejrzane				N - 2022
	2021					2022				
	II	III	IV	V		II	III	IV	V	
Art. 157 § 1 k.k. (średni uszczerbek na zdrowiu)	0	0	0	0	0	1	2	1	0	4
Art. 157 § 2 k.k. (lekki uszczerbek na zdrowiu)	0	0	0	0	0	0	2	0	1	3
Art. 177 § 1 k.k. (spowodowanie wypadku w komunikacji)	1	1	0	0	2	2	1	1	2	6
Art. 178a § 1 k.k. (prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego)	7	7	10	6	30	2	9	7	8	26
Art. 190 § 1 k.k. (groźba karalna)	0	1	0	1	2	0	0	0	4	4
Art. 207 § 1 k.k. (znęcanie się)	0	0	0	0	0	0	1	1	0	2
Art. 209 § 1 k.k. (niealimentacja)	0	0	0	0	0	1	2	0	0	3
Art. 222 § 1 k.k. (naruszenie nietykalności funkcjonariusza)	0	1	0	0	1	0	0	2	1	3
Art. 278 § 1 k.k. (kradzież)	8	10	10	9	37	10	12	16	6	44

²² M. Penczek, M. Baran, M. Boski, A. Landowska, *Wymiar psychologiczny uchodźstwa. Psychologiczne wyjaśnienia niechęci wobec uchodźców*, [w:] *Uchodźcy w Europie. Uwarunkowania, istota, następstwa*, red. K.A. Wojtaszczyk, J. Szymańska, Warszawa 2017, s. 81.

²³ M. Grzyb, E. Habzda-Siwiek, *Płeć a przestępczość. O problemie dysproporcji płci wśród sprawców przestępstw z użyciem przemocy*, „Archiwum Kryminologii”, t. XXXV/2013, s. 132-133; http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_7420_AK2013D [16.11.2022].

Tabela 3 (cd.). Porównanie liczby podejrzanych obywaterek Ukrainy z lat 2021 i 2022 z podziałem na miesiące (liczby bezwzględne).

Podejrzane obywatelki Ukrainy – dane za lata 2021 i 2022										
Kodeks Karny	Podejrzane				N - 2021	Podejrzane				N - 2022
	2021					2022				
	II	III	IV	V		II	III	IV	V	
Art. 278 § 1 k.k. w zw. z art. 278 § 5 k.k. (kradzież energii lub karty)	0	0	0	0	0	0	0	1	1	2
Art. 284 § 3 k.k. (przywłaszczenie, wypadek mniejszej wagi)	0	0	0	0	0	0	1	2	0	3
Art. 286 § 1 k.k. (oszustwo)	1	9	2	7	19	0	6	5	4	15
Art. 286 § 3 k.k. (oszustwo, przypadek mniejszej wagi)	0	1	0	1	2	0	1	1	0	2
Art. 287 § 1 k.k. (oszustwo komputerowe)	0	0	0	0	0	0	1	1	0	2
Art. 288 § 1 k.k. (zniszczenie mienia ruchomego)	2	0	1	2	5	1	1	1	2	5
Art. 291 § 1 k.k. (paserstwo umyślne)	1	0	1	0	2	1	1	0	0	2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Komendy Głównej Policji.

W statystykach policyjnych przestępstwa przeciw mieniu stanowią kategorię przestępstw o najwyższym stopniu częstotliwości ich realizacji przez kobiety a dane z Tabeli 3 potwierdzają te ustalenia²⁴. Wśród 16 rodzajów przestępstw wymienionych w tabeli 7 z nich jest spenalizowanych właśnie w rozdziale XXXV Kodeksu karnego. Do tego należy dodać, że czyny przeciw mieniu mieszczą się w kategoriach przestępstw najbardziej dokuczliwych dla społeczeństwa²⁵.

W pierwszej kolejności uwagę zwraca wzrost liczby przestępstw kradzieży o prawie 19% w 2022 roku w stosunku do roku 2021. Tendencja wzrostowa utrzymywała się także w przypadku przestępstw kradzieży energii lub karty, przywłaszczenia i oszustw.

²⁴ J. Brzezińska, E. Habzda-Siwiek, *Kobiety – sprawczynie przestępstw. Wybrane aspekty*, Wrocław 2021, s. 116, http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/132928/PDF/Kobiety_sprawczynie_przestepstw.pdf [16.11.2022].

²⁵ Komenda Główna Policji stosuje podział przestępstw na 7 kategorii: bójka i pobicie – uszczerbek na zdrowiu – kradzież cudzej rzeczy – kradzież samochodu – kradzież z włamaniem – rozboje, wymuszenia i kradzieże rozbójnicze – uszkodzenie mienia, zob. statystyka KGP.

W okresie napływu uchodźczyń z Ukrainy od lutego do maja 2022 roku pojawiły się nowe rodzaje przestępstw, które nie występowały w analogicznym okresie 2021 roku. Chodzi tutaj o przestępstwa średniego i lekkiego uszczerbku na zdrowiu. Zwiększyły się również przypadki spowodowania wypadków w komunikacji. W roku 2022 ich liczba zwiększyła się do 6 podczas gdy w roku 2021 wynosiła 2.

Przestępstwa przeciw bezpieczeństwu w komunikacji mogły być z kolei powiązane z przestępstwami przeciwko życiu i zdrowiu, które nie występowały w okresie od 1 lutego do 31 maja 2021 roku natomiast pojawiły się w 2022 roku. Do takich wniosków skłania analiza przeprowadzona przez Komendę Główną Policji, z której wynikało, że kobiety najczęściej powodowały wypadki w ruchu lądowym, których następstwem był średni lub lekki uszczerbek na zdrowiu²⁶.

Należy brać pod uwagę również inne badania mówiące o tym, że pojawienie się czynów przeciwko życiu, zdrowiu i wolności mogło być wynikiem różnych form przemocy fizycznej jak i psychicznej stosowanej przez kobiety wobec członków rodziny²⁷.

W okresie napływu dużej liczby uchodźców do Polski, zarejestrowano także kobiety podejrzane o przestępstwo niealimentacji. Przypadki tego występku nie należy raczej wiązać z uchodźczyniami, lecz z kobietami przebywającymi na terenie Polski przez co najmniej 3 miesiące. Świadczy o tym data rejestracji podejrzanych w lutym i marcu 2022 oraz warunki, które muszą być spełnione, aby postępowanie zostało wszczęte²⁸.

W analizowanym okresie 2022 roku, w kategorii przestępstw przeciwko działalności instytucji publicznych oraz samorządu terytorialnego, zauważalne było przekroczenie norm prawnych poprzez naruszenie nietykalności funkcjonariusza o 200%. O 100% wzrosła również liczba obywaterek Ukrainy podejrzanych o groźby karalne.

Przestępstwo prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego lub substancji psychotropowych charakteryzowało się w 2022 roku tendencją spadkową w porównaniu z rokiem 2021. Nie zmienia to jednak faktu, że stanowi duże zagrożenie ze społecznego punktu widzenia.

Jak wskazuje Tabela 4, liczba podejrzanych kobiet w większości przypadków nie zbliżyła się nawet do 50% ogólnej liczby podejrzanych Ukraińców. Wśród prezentowanych danych wyróżniają się wskaźniki dwucyfrowe. Jeden z nich dotyczy przestępstwa prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego. Wynika z niego, że zarejestrowano 26 kobiet na ogólną liczbę 943 osób podejrzanych o ten czyn.

²⁶ <https://statystyka.policja.pl/st/informacje/65759,Kobieta-za-kierownica-czy-jest-wtedy-bezpieczniej.html> [16.11.2022].

²⁷ Patrz za: J. Brzezińska, E. Habzda-Siwek, *Kobiety – sprawczynie...*, s. 144-145.

²⁸ Rosiak Ł., *Analiza przestępstwa nie alimentacji w prawie polskim*, Rozprawa doktorska, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie Wydział Prawa i Administracji, Warszawa 2021, s. 54 i n., https://bip.uksw.edu.pl/sites/default/files/Rozp%20doktorska_%C5%81ukasz%20Rosiak.pdf [16.11.2022].

Tabela 4. Porównanie liczby podejrzanych obywaterek Ukrainy z ogólną liczbą podejrzanych obywateli Ukrainy w okresie od 1 lutego do 31 maja 2022 (liczby bezwzględne)

Kodeks Karny	Podejrzane kobiety	Podejrzani ogółem
	N - 2022	N - 2022
Art. 157 § 1 k.k. (średni uszczerbek na zdrowiu)	4	20
Art. 157 § 2 k.k. (lekki uszczerbek na zdrowiu)	3	12
Art. 177 § 1 k.k. (spowodowanie wypadku w komunikacji)	2	36
Art. 178a § 1 k.k. (prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego)	26	943
Art. 190 § 1 k.k. (groźba karalna)	4	32
Art. 207 § 1 k.k. (znęcanie się)	2	24
Art. 209 § 1 k.k. (niealimentacja)	3	6
Art. 222 § 1 k.k. (naruszenie nietykalności funkcjonariusza)	3	20
Art. 278 § 1 k.k. (kradzież)	44	277
Art. 278 § 1 k.k. w zw. z art. 278 § 5 k.k. (kradzież energii lub karty)	2	6
Art. 284 § 3 k.k. (przywłaszczenie, wypadek mniejszej wagi)	3	15
Art. 286 § 1 k.k. (oszustwo)	15	73
Art. 287 § 1 k.k. (oszustwo komputerowe)	2	17
Art. 288 § 1 k.k. (zniszczenie mienia ruchomego)	5	64
Art. 291 § 1 k.k. (paserstwo umyślne)	2	10

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Komendy Głównej Policji.

Kolejny wskaźnik dotyczy kradzieży. W okresie od początku lutego do końca maja 2022 roku liczba obywateli Ukrainy podejrzanych o ten czyn wyniosła 277. Wśród nich znalazły się 44 kobiety, co stanowiło 16 % wszystkich podejrzanych.

Jak pokazują dane statystyczne, w analizowanym okresie odnotowano 15 obywaterek Ukrainy podejrzanych o oszustwo, co stanowi około 21% ogólnej liczby 73 podejrzanych.

Aby rozpoznać rzeczywiste powody aktywności przestępczej wśród Ukrainek za okres od lutego do końca maja 2022 roku, należy przeprowadzić odrębne badania. Z uwagi na ich brak warto odwołać się do wyników badań Witolda Klauza, według którego zjawisko przestępczości wśród przymusowych imigrantów może mieć podłoże psychologiczne i wiązać się z poczuciem bezradności i braku wpływu na swój los. Do tego należy dodać traumę wojenną, stres, nagłe pogorszenie sytuacji materialnej, pozostawanie na marginesie społeczeństwa i wreszcie problemy z integracją co, obok typowych źródeł, jest kluczowym czynnikiem przestępczości wśród cudzoziemców²⁹.

6.5. Zakończenie

Przeprowadzona analiza porównawcza pozwala sformułować wniosek, że Ukrainki występowały częściej w charakterze pokrzywdzonych niż sprawczyń przestępstw. W przypadku większości czynów karalnych liczba pokrzywdzonych kobiet stanowiła prawie połowę ogólnej liczby poszkodowanych uchodźców. Kobiety stanowiły przeważającą grupę osób pokrzywdzonych takimi czynami jak: rasizm, kradzież energii lub karty, zniszczenie lub ukrycie dokumentu, przywłaszczenie (wypadek mniejszej wagi), oszustwo i oszustwo komputerowe.

Przestępstwa, których najczęściej dopuszczały się uchodźczynie z Ukrainy były skierowane przeciwko mieniu, bezpieczeństwu w komunikacji i przeciwko życiu i zdrowiu. Należą one do grupy przestępstw pospolitych, które, według Ewy Glińskiej i Anny Kowalewskiej mają największy, negatywny wpływ na poczucie bezpieczeństwa osobistego wśród Polaków i które należą do najbardziej dokuczliwych³⁰.

W kontekście naszych rozważań nasuwa się również wniosek, że z jednej strony aktywny udział uchodźczyń z Ukrainy był procentowo niewielki, lecz z drugiej strony stanowiły część wszystkich podejrzanych cudzoziemców, co w ogólnym rozrachunku mogło mieć wpływ na poziom zagrożenia bezpieczeństwa wśród społeczeństwa polskiego. Obrazy medialne i badania społecznościowe pokazały jednak, że obawy o własne bezpieczeństwo nie przeszkodziły Polakom w okazaniu uchodźcom bezprecedensowej pomocy.

Podsumowując nasze rozważania należy zaznaczyć, że nie wszystkie podejrzane kobiety były tymi, które uciekły przed wojną. Część z nich zapewne uzyskała status pokrzywdzonych lub podejrzanych w ramach śledztw lub dochodzeń wszczętych przed dniem 24 lutego 2022 roku. Przedstawione w niniejszym opracowaniu problemy rodzą kolejne pytania i stanowią wstęp do dalszych badań,

²⁹ W. Kalus, *Integracja – marginalizacja...*, s. 14-15, 25, 53-54; B. Hołyst, *Bezpieczeństwo. Programy promocji*, Warszawa 2017, s. 782.

³⁰ E. Glińska, A. Kowalewska, *Poczucie osobistego zagrożenia Polaków przestępczością*, [w:] *Poczucie bezpieczeństwa obywateli w Polsce. Identyfikacja i przeciwdziałanie współczesnym zagrożeniom*, red. E.M. Guzik-Makaruk, Warszawa 2011, s. 196.

które powinny objąć szersze ramy czasowe, dynamikę przestępczości i przestępstwa wykryte gwarantujące reprezentatywność wyników³¹.

Dane statystyczne, które zostały wykorzystane w przedmiotowym opracowaniu, nie były dotychczas publikowane i mogą stanowić przedmiot zainteresowania dla osób zajmujących się tym zagadnieniem.

Bibliografia

- [1] Ustawa z dnia 23 stycznia 2009 r., *o wojewodzie i administracji rządowej w województwie* – Dz.U. 2009 Nr 31, poz. 206.
- [2] Biniewicz J., *Konstrukt uchodźcy w dyskursie medialnym*, „Colloquia Anthropologica et Communicativa”, t. 10, 2017.
- [3] Brzezińska J., Habzda-Siwek E., *Kobiety – sprawczynie przestępstw. Wybrane aspekty*, Wrocław 2021, http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/132928/PDF/Kobiety_sprawczynie_przestepstw.pdf
- [4] Centrum Badania Opinii Społecznej. Komunikat z badań. *Polacy wobec uchodźców z Ukrainy*, nr 62, kwiecień 2022, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2022/K_062_22.PDF [16.11.2022].
- [5] Chyliński A., *Mamy gości*, „Gazeta Policyjna”, nr 4 z kwietnia 2022.
- [6] Figaj B., *KGP: nie ma praktycznie dnia, aby uchodźcy z Ukrainy nie zostali okradzeni czy oszukani*, 6.04.2022, [w:] <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1147946%2Ckgp-nie-ma-praktycznie-dnia-aby-uchodzczy-z-ukrainy-nie-zostali-okradzeni>
- [7] Glińska E., Kowalewska A., *Poczucie osobistego zagrożenia Polaków przestępczością*, [w:] *Poczucie bezpieczeństwa obywateli w Polsce. Identyfikacja i przeciwdziałanie współczesnym zagrożeniom*, red. E.M. Guzik-Makaruk, Warszawa 2011.
- [8] Gretkowska M., *Trująca trójca*, „Newsweek”, nr 19, 9-15.05.2022.
- [9] Grzyb M., Habzda-Siwek E., *Płeć a przestępczość. O problemie dysproporcji płci wśród sprawców przestępstw z użyciem przemocy*, *Archiwum Kryminologii*, t. XXXV/2013, http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_7420_AK2013D
- [10] Hołyst B., *Bezpieczeństwo. Programy promocji*, Warszawa 2017.
- [11] <https://forsal.pl/swiat/aktualnosci/artykuly/8366607,ukraina-liczba-uchodzcow-w-polsce-najnowsze-dane.html>
- [12] <https://statystyka.policja.pl/st/informacje/65759,Kobieta-za-kierownica-czy-jest-wtedy-bezpieczniej.html>
- [13] <https://www.nigdywiecej.org/komunikaty/rok-2022/4822-zachowajmy-solidarno%C5%9B%C4%87-z-uchod%C5%BAcami-raport-o-dyskryminacji>
- [14] http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/132928/PDF/Kobiety_sprawczynie_przestepstw.pdf
- [15] *Interwencja – Radny z zarzutem podrabiania dokumentów. Ukrainka czuje się pokrzywdzona*, 27.04.2022, https://www.polsatnews.pl/wideo-program/interwencja-radny-z-zarzutem-podrabiania-dokumentow-ukrainka-czuje-sie-pokrzywdzona_6801772/ [16.11.2022].

³¹ Wiarygodne wyniki badań nad poczuciem bezpieczeństwa można otrzymać poprzez bezpośredni wywiad kwestionariuszowy wspierany komputerowo, zob. R. Płocki, *Badanie poczucia bezpieczeństwa – wybrane problemy*, [w:] *Praktyczny wymiar bezpieczeństwa*, red. D. Krzewniak, Siedlce 2021, s. 179.

- [16] Janicki M., Sondaż: *Polacy a wojna*, „Polityka”, nr 14, 30.03-5.04.2022.
- [17] Kaczorowska K., *Z państwem obok*, „Polityka”, nr 12, 16.03-22.03.2022.
- [18] W. Kalus, *Integracja – marginalizacja – kryminalizacja, czyli o przestępczości cudzoziemców w Polsce*, „Analizy. Raporty. Ekspertyzy”, nr 1/2011, <https://interwencja.prawna.pl/wp-content/uploads/2020/04/ARE-111-przestepczosc-cudzoziemcy.pdf>
- [19] Klaus W., Woźniakowska-Fajst D., Związki między wiktymizacją oraz ubóstwem i wykluczeniem społecznym, „Archiwum Kryminologii”, t. XXXIV/2012, https://czasopisma.inp.pan.pl/index.php/ak/article/view/108/wozniakowska-fajst_klaus_zwiaz_7420AK2012B.pdf
- [20] Ludke S., Jeznach K., *Cud nad Wisłą. Polacy dla Ukraińców*, „Forum”, nr 9(2720), rok LVIII, 22.04-5.05.2022.
- [21] Mazurczyk A., *Polacy pomagają Ukraińcom. Ale co robić, żeby nie zgasł zapal?*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/spoleczenstwo/2159959,1,polacy-pomagaja-ukraincom-ale-co-robic-zeby-nie-zgasl-zapal.read>.
- [22] *Nie dopuścić do wiktymizacji uchodźców i ofiar wojny*, 21.03.2022, <https://opoka.org.pl/News/Swiat/2022/nie-dopuszcic-do-wiktymizacji-uchodzcow-i-ofiar-wojny>.
- [23] Pawelec-Górny A., Postawy Polaków wobec cudzoziemców, „Prace Migracyjne”, nr 8, 1997, <https://www.migracje.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2016/12/008.pdf>.
- [24] Pawlicka A., Rusinek J., *Rzeczpospolita niejednego narodu*, „Newsweek”, Nr 20, 16-22.05.2022.
- [25] Penczek M., Baran M., Boski M., Landowska A., *Wymiar psychologiczny uchodźstwa. Psychologiczne wyjaśnienia niechęci wobec uchodźców*, [w:] *Uchodźcy w Europie. Uwarunkowania, istota, następstwa*, red. K.A. Wojtaszczyk, J. Szymańska, Warszawa 2017.
- [26] Pieczywok A., *Idee bezpieczeństwa człowieka w teoriach i badaniach naukowych. Wybrane problemy*, Bydgoszcz 2021.
- [27] Płocki R., *Badanie poczucia bezpieczeństwa – wybrane problemy*, [w:] *Praktyczny wymiar bezpieczeństwa*, red. D. Krzewniak, Siedlce 2021.
- [28] *Prawie 70 proc. z nas zaangażowało się w pomoc Ukrainie*, <https://www.blog.santanderconsumer.pl/blisko-ciebie/prawie-70-proc-z-nas-zaangazowalo-sie-w-pomoc-ukrainie,1,160.html>.
- [29] Przciszewski M., *Wybiła godzina pojednania i braterstwa. Rozmowa z abp Stanisławem Budzikiem*, 31.05.2022, <https://wiesz.pl/2022/05/31/stanislaw-budzik-wybiła-godzina-pojednania/>
- [30] Rosiak Ł., *Analiza przestępstwa nie alimentacji w prawie polskim*, Rozprawa doktorska, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie Wydział Prawa i Administracji, Warszawa 2021, https://bip.uksw.edu.pl/sites/default/files/Rozp%20doktorska_%C5%81lukasz%20Rosiak.pdf.
- [31] Siedlecka E., *Z sercem, ale i z głową*, „Polityka”, nr 11, 9.03-15.03.2022.
- [32] *Słownik języka polskiego*, <https://sjp.pl/Ukrainiec>.
- [33] Sondaż: *Polacy popierają przyjęcie ukraińskich uchodźców*, 25.02.2022, <https://www.rp.pl/spoleczenstwo/art35763761-sondaz-polacy-popieraja-przyjecie-ukrainskich-uchodzcow>.
- [34] Sondaż: *Strach ma twarz Putina. Polacy mają obawy przed wojną*, 27.02.2022, <https://www.rp.pl/spoleczenstwo/art35768421-sondaz-strach-ma-twarz-putina-polacy-maja-obawy-przed-wojna>.

- [35] Statystyka obejmująca liczbę pokrzywdzonych i podejrzanych Uchodźców – w posiadaniu autorów.
- [36] Stawicki R., *Współczesne bezpieczeństwo człowieka. Dystans społeczny, uchodźcy, percepcja zagrożeń*, Warszawa 2019.
- [37] *Tylu uchodźców z Ukrainy znalazło pracę w Polsce. Większość to kobiety*, 23.05.2022, <https://businessinsider.com.pl/gospodarka/tylu-uchodzcow-znalazlo-prace-w-polsce-wiekszosc-to-kobiety/9xmh9pq>.
- [38] Wilk E., *My. Tacy fajni?*, „Polityka”, nr 25, 14.06-21.06.2022.
- [39] Włodarczyk-Madejska J., Kopeć M., Goździk G., *O przestępczości cudzoziemców i wobec cudzoziemców w Polsce na podstawie statystyki policyjnej*, „Archiwum Kryminologii”, nr 43(2), 2021, <https://czasopisma.inp.pan.pl/index.php/ak/article/view/2282> [15.11.2022].
- [40] Żołędowski C., Nowi uchodźcy w Europie. Przemieszczenia zewnętrzne z Ukrainy między 24.02. i 24.03.2022 r., [w:] *Inwazja Rosji na Ukrainę. Społeczeństwo i polityka wobec kryzysu uchodźczego w pierwszym miesiącu wojny*, Raport roboczy – Working Paper Katedry Polityki Społecznej Wydziału Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych. Uniwersytet Warszawski, oprac. G. Firlik-Fesnak, E. Jaroszevska, Ł. Łotocki, J. Łukaszevska-Bezulska, M. Ołdak, P. Zawadzki, C. Żołędowski, T. Żukowski, Warszawa, marzec 2022
- [41] Żytnicki P., *Rasistowski atak w Przemysłu. Kibole polują na czarnoskórych uciekinierów z Ukrainy*, 1.03.2022, <https://rzeszow.wyborcza.pl/rzeszow/7,34962,28173002,rasistowski-atak-w-przemyslu-kibole-poluja-na-czarnoskorych.html>.

CRIME CHARACTERISTICS AMONG UKRAINIAN REFUGEE WOMEN IN POLAND IN THE LIGHT OF POLICE STATISTICS

The Russian-Ukrainian conflict caused the influx of huge number of refugees to Poland, most of whom were women and children. This situation triggered various attitudes among Polish society and sparked discussions on internal security. The article presents police statistics on crime among women fleeing Ukraine and the issue of their victimization. To illustrate the problem, the research covered the period from February 1 to May 31, 2022, comparing it with the same period of 2021. The issue related to factors that may affect the crime rate was raised and attention was drawn to the problem of the impact of the crisis situation on Polish society. The analysis showed tendencies among women victims of crime and those suspected of committing them.

Keywords: refugees, crime, security, police statistics.

ZAKOŃCZENIE

Monografia: „Funkcje bezpieczeństwa część trzecia”, wydana przez Oficynę Wydawniczą Politechniki Rzeszowskiej, podobnie jak wszystkie poprzednie części z tej serii jest recenzowaną monografią naukową. Z uwagi na rosnące zainteresowanie wśród czytelników utrzymano formułę otwartego dostępu, zapewniając tym samym możliwość dalszej propagacji tego wydawnictwa naukowego.

Redaktorzy naukowcy, zobligowani formułą tytułu, z należytą starannością dobrali tematy prezentowanych artykułów, które wpisują się w przyjętą przy pierwszej części, strukturę publikacji. W treści prezentowanych artykułów przejawia się nie tylko wnikliwość badawcza, autorów, ale też ogromny profesjonalizm w zakresie oryginalnego spojrzenia na funkcje bezpieczeństwa w ich obszarach zainteresowań. W każdym rozdziale można dostrzec wysublimowane poglądy, których podłoże stanowi obszerna znajomość literatury przedmiotu, poparta wynikami przeprowadzonych badań.

Składająca się z dwóch paneli monografia ukazuje indywidualne spectrum pojęciowe, poprzez które autorzy tekstów opisują funkcje bezpieczeństwa świata, w którym funkcjonujemy.

Tym samym po wciągającej lekturze oraz wkomponowanych w nią inspiracjach, można pokusić się o stwierdzenie, że pomimo zróżnicowanej tematyki artykułów, ich autorzy prezentują w pełni holistyczny model postrzegania bezpieczeństwa w podejmowanych obszarach.

Swoista reminiscencja i koloryt postrzegania bezpieczeństwa przez pryzmat poszczególnych rozdziałów skłania do poniższych wniosków i refleksji.

Spółeczne poczucie bezpieczeństwa bezsprzecznie zależy od stopnia uporządkowania i kultury organizacyjnej danego systemu działania. Każdy przypadek anarchii organizacyjnej systemu, chaosu, a nawet improwizacji zwiększa jego podatność na destrukcję. Ścisła relatywizacja stopnia bezpieczeństwa systemu jest równie trudna jak precyzyjne zobrazowanie chaosu. Systemy prakseologiczne mogą okazać się swoistym antidotum w modelowaniu poszczególnych kategorii bezpieczeństwa.

Futurystyczna wizja separatyzmu na przykładzie Katalonii ukazuje tendencje do tworzenia mikropaństw, które opierają swoją egzystencję na członkostwie, pomijając kwestie terytorialne. Nie mniej jednak perspektywa funkcjonowania małych państw może okazać się utopią. Natomiast kierunki kreowanej przez światowych decydentów polityki wykażą czy w najbliższej przyszłości separatyzm stanie się wyzwaniem, czy też zagrożeniem.

Podniesiona kwestia bezpieczeństwa migrantów w Polsce po 2015 r. wykazała, że w ramach zapewnienia bezpieczeństwa społecznego, Polska dostosowała regulacje prawne oraz ich charakter, ukierunkowując politykę migracyjną głównie

na przybyszy z Ukrainy i Białorusi. Priorytetem objęto zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego, wspólnotowego i rozwojowego imigrantów. Przedstawiono tym samym swoisty przykład egzemplifikacji procesów adaptacji, integracji i asymilacji w społeczeństwie przyjmującym.

Z kolei w obszarze administracji publicznej w Polsce, wykazano, że obecnie staje ona przed zupełnie nowymi wyzwaniami. Internalizacja reguł ustrojowych, a także dostosowanie funkcjonujących już regulacji prawnych do zapisów Konstytucji RP to priorytety, które powinny być niezwłocznie zrealizowane. Społegliwość nowoczesnych rozwiązań technologicznych wykorzystywanych przez organy administracji publicznej, w wielu obszarach nie została zaimplementowana w obowiązujących przepisach prawa, stąd też skuteczność działań zarówno ze strony administracji, jak również obywatela, niejednokrotnie poddawana jest dyskusji, budząc dylematy i kontrowersje.

Niewątpliwie niezwykle zajmujący temat, podnoszący problematykę bezpieczeństwa zdrowotnego Polaków, wyartykułował w niniejszej monografii, w obszerny sposób wyzwania, szanse jak i zagrożenia jakie w ostatnich latach pojawiły się w obszarze zwalczania zagrożeń epidemiologicznych. Współczesne spectrum zagrożeń wywoływanych ewolucją rozprzestrzeniających się i nieustannie mutujących wirusów, determinują politykę państwa, dla zapewnienia optymalnej ochrony zdrowia obywateli z wykorzystaniem dostępnych sił i środków. Dobre zdrowie, w korelacji z wiedzą i umiejętnościami, warunkują możliwość rozwoju każdego człowieka co w konsekwencji zapewnia warunki bezpieczeństwa ekonomicznego całego społeczeństwa, a co za tym idzie – państwa.

Agresja Rosji na Ukrainę w lutym 2022 roku naruszyła nie tylko porządek europejski, ale również i światowy. Fala uchodźców wojennych, jaka „przemieściła się przez terytorium Rzeczypospolitej Polskiej niosła za sobą szereg wyzwań, jak również zagrożeń. Poddając analizie wpływ fali uchodźców (a dokładnie uchodźczyń) wojennych z Ukrainy na bezpieczeństwo wewnętrzne Polski wykazano, że obywatelki Ukrainy w okresie po rozpoczęciu wojny w Ukrainie, występowały częściej w charakterze pokrzywdzonych niż sprawczyń przestępstw. Nie mniej jednak odnotowano również przypadki, kiedy to Ukrainki popełniały czyny z grupy przestępstw tzw. pospolitych, które de facto w największym stopniu naruszają poczucie bezpieczeństwa osobistego wśród Polaków.

Przedstawione przez autorów punkty widzenia na problemy szeroko rozumianego bezpieczeństwa w wymiarze krajowym jak i międzynarodowym pozwoliły na wpisanie prezentowanych treści w katalog Funkcji Bezpieczeństwa. Postępujący rozwój technologiczny, zmiany w teatrze stosunków społecznych, w wymiarze krajowym. Wnikliwość i skrupulatność naukowców, pozwala nie tylko na diagnozę pojawiających się czy też ewoluujących zagrożeń, ale przede wszystkim na skuteczne i efektywne podejmowanie działań prewencyjnych, a także naprawczych. Osiągając zamierzony cel, poprzez opracowanie i przedłożenie niniejszej

monografii, redaktorzy naukowcy żywią ogromną nadzieję na kontynuację podjętych w tej części rozważań naukowych, jak również odkrywanie nowych perspektyw postrzegania funkcji bezpieczeństwa.

Jacek Fabisiak
Hanna Sommer
Tomasz Kostecki
Grzegorz Zakrzewski

CONCLUSION

The monograph: "The Security Functions – part three", published by the Publishing House of the Rzeszów University of Technology, like all previous parts of this series, is a peer-reviewed scientific monograph. Due to the growing interest among readers, the open access formula was maintained, thus ensuring the possibility of further propagation of this scientific publication.

The scientific editors, obliged by the formula of the title, carefully selected the topics of the presented articles, which fit into the structure of the publication adopted in the first part. The content of the presented articles shows not only the research insight of the authors, but also great professionalism in terms of the original view of security functions in their areas of interest. In each chapter, you can see sublime views, the basis of which is an extensive knowledge of the literature on the subject, supported by the results of the conducted research.

The monograph, consisting of two panels, shows the individual conceptual spectrum through which the authors of the texts describe the security functions of the world in which we operate.

Therefore, after absorbing reading and the inspirations incorporated into it, one can be tempted to say that despite the diverse topics of the articles, their authors present a fully holistic model of perceiving security in the areas they undertake. A specific reminiscence and the color of perceiving security through the prism of individual chapters leads to the following conclusions and reflections.

The social sense of security undoubtedly depends on the degree of order and organizational culture of a given operating system. Each case of the system's organizational anarchy, chaos, and even improvisation increases its susceptibility to destruction. Strict relativization of the level of system security is as difficult as precise depiction of chaos. Praxeological systems may turn out to be a kind of antidote in modeling individual security categories.

The futuristic vision of separatism on the example of Catalonia shows the tendency to create microstates that base their existence on membership, disregarding territorial issues.

Nevertheless, the prospect of functioning of small companies may turn out to be a utopia. On the other hand, the directions of the policy created by global decision-makers will show whether separatism will become a challenge or a threat in the near future.

The raised issue of the security of migrants in Poland after 2015 showed that, as part of ensuring social security, Poland adapted legal regulations and their nature, directing migration policy mainly to newcomers from Ukraine and Belarus. The priority was to ensure the social, community and developmental security of immigrants. Thus, it was presented a specific example of the exemplification of the processes of adaptation, integration and assimilation in the host society.

In turn, in the area of public administration in Poland, it has been shown that it is currently facing completely new challenges. The internalization of systemic rules, as well as the adjustment of the existing legal regulations to the provisions of the Constitution of the Republic of Poland, are priorities that should be implemented immediately. The dependability of modern technological solutions used by public administration bodies has not been implemented in many areas of applicable law, hence the effectiveness of actions by both the administration and the citizen is often discussed, raising dilemmas and controversies.

Undoubtedly, an interesting topic, raising the issue of health security of Poles, in this monograph has extensively articulated the challenges, opportunities and threats that have appeared in the area of combating epidemiological threats in recent years. The contemporary spectrum of threats caused by the evolution of spreading and constantly mutating viruses determine the state policy to ensure optimal protection of citizens' health with the use of available forces and means. Good health, in correlation with knowledge and skills, determine the possibility of development of every human being, which in turn ensures conditions for economic security of the entire society, and thus – the state.

Russia's aggression against Ukraine in February 2022 violated not only the European but also the global order. The wave of war refugees that "moved through the territory of the Republic of Poland brought with it a number of challenges as well as threats. Analyzing the impact of the wave of war refugees (precisely female refugees) from Ukraine on the internal security of Poland, it was shown that Ukrainian citizens in the period after the start of the war in Ukraine, acted more often as victims than perpetrators of crimes. Nevertheless, there were also cases when Ukrainian women committed acts from the group of crimes called common ones, which in fact have the greatest impact on the sense of personal security among Polish people.

The points of view presented by the authors on the problems of broadly understood security in the national dimension, such as and international allowed the presented content to be included in the catalog of The Security Functions. Progressive technological development, changes in the theater of social relations in the national dimension. The insight and meticulousness of scientists allows not only for the diagnosis of emerging or evolving threats, but above all for effective and effective preventive and corrective actions. Achieving the intended goal, by developing and submitting this monograph, the scientific editors have great hope for the continuation of the scientific considerations undertaken in this part, as well as the discovery of new perspectives on the perception of safety functions.

*Jacek Fabisiak
Hanna Sommer
Tomasz Kostecki
Grzegorz Zakrzewski*

NOTY O AUTORACH

Sławomir Stanisław Dębski – doktor nauk o polityce i administracji. Wykładowca w Pomorskiej Szkole Wyższej w Starogardzie Gdańskim. Absolwent: Uniwersytetu Warszawskiego – doktorat Nauki o polityce i administracji; Uniwersytetu Gdańskiego – studia magisterskie w zakresie polityki publicznej i Wyższej Szkoły Społeczno-Ekonomicznej w Gdańsku – studia magisterskie z pedagogiki, absolwent Licencjat Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie. Absolwent kilku studiów podyplomowych, w tym zarządzanie. Autor lub współautor 75 opracowań naukowych, w tym m.in.: 73 wydań książkowych, monografii naukowych, wydań skryptowych oraz opracowań cyfrowych i ponad 60 artykułów naukowych, rozdziałów w monografiach polskich i międzynarodowych. Badacz w zakresie nauk społecznych, humanistycznych, ścisłych oraz przyrodniczych, medycznych i o zdrowiu. Inicjator i współorganizator ponad 100 seminariów, konferencji krajowych oraz międzynarodowych. Promotor 300 prac dyplomowych. Członek i założyciel kilku Rad Naukowych i Towarzystw Naukowych w Polsce oraz za granicą, inicjator, członek i założyciel kilku redakcji czasopism naukowych, a także aktywny działacz społeczny. Posiadacz wielu certyfikatów i uprawnień.

Jacek Fabisiak – dr hab. inż. profesor Akademii Marynarki Wojennej. Absolwent Wydziału Chemii i Fizyki Technicznej Wojskowej Akademii Technicznej w Warszawie. W roku 2007 uzyskał stopień naukowy doktora nauk chemicznych, a w 2019 roku stopień doktora habilitowanego nauk społecznych w zakresie nauki o bezpieczeństwie. Specjalizuje się w obszarze bezpieczeństwa ekologicznego, w szczególności środowiska morskiego. Główne jego zainteresowania badawcze ukierunkowane są na substancje toksyczne i niebezpieczne w środowisku morskim, w szczególności zatopioną broń chemiczną i konwencjonalną, skażenie promieniotwórcze i ochronę radiologiczną, ochronę przed skażeniami bojowymi środkami trującymi oraz broń masowego rażenia. W ramach działalności naukowej dotychczas uczestniczył w ponad 20 projektach badawczych i badawczo-rozwojowych, zarówno krajowych jak i międzynarodowych, pełniąc w kilku funkcje kierownika. Jest autorem lub współautorem ponad 50 artykułów naukowych, z których kilkanaście opublikowano w renomowanych czasopismach zagranicznych. Jest także autorem lub współautorem kilku monografii naukowych, a także szeregu ekspertyz naukowych. Jest członkiem wielu grup roboczych i eksperckich krajowych i międzynarodowych, głównie rozwiązujących problemy zagrożeń środowiska morskiego.

Krzysztof Ficoń – profesor nauk wojskowych. Absolwent Wydziału Cybernetyki Wojskowej Akademii Technicznej. Autor 22 monografii i podręczników

akademickich oraz ponad 200 artykułów i referatów z obszaru badań operacyjnych, zarządzania, logistyki i bezpieczeństwa. Uczestnik i prelegent podczas licznych konferencji ogólnopolskich oraz międzynarodowych kongresów i sympozjów naukowych. Obecnie profesor na Wydziale Dowodzenia i Operacji Morskich Akademii Marynarki Wojennej. Obszar naukowych zainteresowań to problemy aplikacyjne związane z teorią badań operacji, optymalizacją wielokryterialną, analizą systemową i modelowaniem systemów prakseologicznych.

Tomasz Kostecki – kmdr por. dr – adiunkt na Wydziale Dowodzenia i Operacji Morskich, Akademii Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni. Absolwent Wojskowej Akademii Technicznej. Ukończył również studia podyplomowe na Politechnice Gdańskiej na kierunku prawno-menadżerskim oraz na Akademii Obrony Narodowej z zakresu bezpieczeństwa państwa. Stopień naukowy doktora uzyskał na Wydziale Dowodzenia i Operacji Morskich, Akademii Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni. Główny obszar zainteresowań to nauki o bezpieczeństwie, zarządzanie kryzysowe oraz gromadzenie i szkolenie rezerw osobowych na potrzeby Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej.

Andrzej Makowski – prof. dr hab., absolwent Wyższej Szkoły Marynarki Wojennej w Gdyni. Jeden z czołowych współczesnych polskich specjalistów z zakresu teorii wojny morskiej. Zajmuje się szczególnie strategią sił morskich oraz użyciem tych sił w świetle prawa międzynarodowego publicznego. Służbę rozpoczął na trałowcach w 9 Flotylli Obrony Wybrzeża, od stanowiska dowódcy działu okrętowego do dowódcy okrętu ORP „Jastrząb”. W 1980 roku ukończył studia drugiego stopnia w Akademii Marynarki Wojennej w Leningradzie i na tej uczelni w 1985 roku się doktoryzował. W 1986 roku rozpoczął pracę naukowo-dydaktyczną w Wyższej Szkole Marynarki Wojennej w Gdyni. W 1992 roku przeprowadził kolokwium habilitacyjne w Akademii Obrony Narodowej w Warszawie. W 2001 roku uzyskał tytuł profesora. Kierował Instytutem Dowódczo-Sztabowym oraz Instytutem Nauk Społecznych Akademii Marynarki Wojennej. Obecnie jest profesorem zwyczajnym na Wydziale Dowodzenia i Operacji Morskich Akademii Marynarki Wojennej.

Członek Komisji Prawa Morskiego Polskiej Akademii Nauk, Komisji Prawnej IMO przy Polskim Rejestrze Statków w Gdańsku, Komisji Upowszechniania Międzynarodowego Prawa Humanitarnego przy Zarządzie Głównym Polskiego Czerwonego Krzyża, rad naukowych „Kwartalnika Bellona” oraz „Rocznika Bezpieczeństwa Morskiego”. W latach 2010–2012 był członkiem Centralnej Komisji do spraw Stopni i Tytułów Naukowych.

Robert Matysik – doktor nauk humanistycznych z zakresu historii. Stopień naukowy uzyskany na Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach. Ukoń-

czne studia podyplomowe o specjalności *Zarządzanie Administracją i Samorządem Lokalnym*. Pracownik dydaktyczny na Wydziale Prawa i Bezpieczeństwa Akademii Nauk Stosowanych w Kielcach. Uczestnik i prelegent konferencji ogólnopolskich i międzynarodowych. W kręgu zainteresowań naukowo-badawczych znajduje się problematyka związana z różnymi obszarami bezpieczeństwa, kryminalistyki oraz historii.

Jarosław Michalak – dr hab. w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie. Jest pracownikiem naukowym Katedry Bezpieczeństwa Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni zatrudnionym na stanowisku profesora uczelni. W 1992 ukończył studia wojskowe w Akademii Marynarki Wojennej. Po dwuletniej służbie na okrętach rozpoczął pracę naukową w Akademii Marynarki Wojennej. W 2006 uzyskał stopień naukowy doktora, a w roku 2019 stopień doktora habilitowanego. Od ponad 25 lat zajmuje się problematyką powojennej amunicji chemicznej zatopionej w Morzu Bałtyckim, instytucjami odpowiedzialnymi za reagowanie w sytuacjach kryzysowych, wsparciem ich procesów decyzyjnych, modelowaniem samego procesu podejmowania decyzji, a także problematyką obrony cywilnej i ochrony ludności. Jest konsultantem PSP w Gdyni ds. broni chemicznej zatopionej w Morzu Bałtyckim. Jest autorem i współautorem monografii, artykułów i książek popularno-naukowych, których problematyka ukierunkowana jest głównie na wyzwania jakie dla bezpieczeństwa morskiego państwa niesie zatopienie amunicji chemicznej oraz na ochronę ludności cywilnej w sytuacjach kryzysowych i zagrożeniach militarnych. Ponadto jest uczestnikiem międzynarodowych projektów badawczych poświęconych zatopionej amunicji chemicznej oraz krajowych projektów z zakresu bezpieczeństwa ludności.

Ewelina Reczek – doktor nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika. Stopień naukowy uzyskany na Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach. Adiunkt na Akademii Humanistyczno – Ekonomicznej w Łodzi. Ukończone studia magisterskie o specjalności *Resocjalizacja i profilaktyka społeczna* na Uniwersytecie Humanistyczno-Przyrodniczym im. Jana Kochanowskiego w Kielcach. Wykształcenie dodatkowo zastało uzupełnione o ukończone studia licencjackie o specjalności: *Praca socjalna* oraz studia podyplomowe o specjalności: *Administracja*. Sądowy kurator społeczny przy Sądzie Rejonowym w Jaśle, Wydział II Karny. Specjalista pracy socjalnej. Przewodnicząca Zespołu Interdyscyplinarnego do spraw przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Uczestnik i prelegent konferencji ogólnopolskich i międzynarodowych. W swoich publikacjach naukowych oraz wystąpieniach konferencyjnych zajmuje się przede wszystkim zagadnieniami z zakresu pedagogiki rodziny, pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej, pomocy społecznej, wsparcia społecznego, przemocy w rodzinie, bezpieczeństwa i resocjalizacji. Zainteresowania naukowo-badawcze mieszczą się w szeroko pojętym obszarze pracy socjalnej, pedagogiki społecznej, patologii społecznych oraz resocjalizacji.

Krzysztof Rokiciński – komandor w stanie spoczynku, profesor doktor habilitowany nauk społecznych, pracownik dydaktyczny Wydziału Dowodzenia i Operacji Morskich Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni. Służył na różnych stanowiskach służbowych w jednostkach liniowych oraz szkolnictwie Marynarki Wojennej. Po promocji oficerskiej pełnił służbę na okrętach rakietowych ORP „Gdynia”, ORP „Rolnik”, wieńcząc ją stanowiskiem dowódcy okrętu ORP „Metalowiec”. W latach 2000-2002 ukończył studia na Akademii Dowodzenia Bundeswehry w Hamburgu. Po przejściu do szkolnictwa wojskowego był prodziekanem i dziekanem WDiOM. Autor i współautor kilkunastu pozycji zwartych i blisko 200 artykułów z zakresu szeroko rozumianego bezpieczeństwa morskiego państwa i wykorzystania sił morskich.

Wojciech Sokolowski – doktor nauk społecznych z zakresu nauk o bezpieczeństwie. Absolwent Wydziału Mechanicznego Wojskowej Akademii Technicznej i Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Marynarki Wojennej. Autor kilkudziesięciu artykułów naukowych, rozdziałów w monografiach wieloautorских oraz opracowań w ramach projektów i grantów badawczych. Współorganizator, uczestnik i prelegent podczas licznych konferencji ogólnopolskich oraz międzynarodowych kongresów i sympozjów naukowych. Obecnie prodziekan ds. kształcenia, studenckich i doktorantów Wydziału Dowodzenia i Operacji Morskich Akademii Marynarki Wojennej. W kręgu zainteresowań naukowo-badawczych znajduje się problematyka z obszaru nauk o bezpieczeństwie, szczególnie cyberbezpieczeństwo i zarządzanie kryzysowe oraz nauk o zarządzaniu i jakości, tj. szeroko rozumiana logistyka rynkowa i wojskowa.

Hanna Sommer – doktor nauk humanistycznych w zakresie socjologii (socjologia organizacji i zarządzania). Stopień naukowy doktora uzyskany na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. Ukończone studia podyplomowe w zakresie *Public relations w badaniach naukowych*. Pracownik naukowo-dydaktyczny na Wydziale Zarządzania Politechniki Rzeszowskiej. Autorka około 80 artykułów naukowych, rozdziałów w monografiach oraz monografii opublikowanych w kraju i za granicą. Uczestniczka i prelegentka licznych konferencji ogólnopolskich, międzynarodowych, zagranicznych oraz kongresów i sympozjów naukowych. W kręgu zainteresowań naukowo-badawczych znajduje się socjologia organizacji i zarządzania, komunikacja społeczna, techniki negocjacyjne, Public Relations. Od kilku lat specjalizuje się w szeroko rozumianym bezpieczeństwie. Kierunek badań naukowych to kultura bezpieczeństwa.

Joanna Leska-Słęczak – dr, politolog, adiunkt w Instytucie Politologii Uniwersytetu Gdańskiego. Autorka wielu publikacji dotyczących: przemian cywilizacyjnych, ruchów migracyjnych, Polonii holenderskiej, stosunków polsko-holenderskich w tym monografii *Polacy w Holandii. Przeszłość i terażniejszość*, Toruń 2003.

Jarosław Ślęzak – dr, prawnik (absolwent Wydziału Prawa i Administracji UG), politolog, wykładowca w PSW w Starogardzie Gdańskim, radca prawny. W polu jego zainteresowań badawczych znajdują się m.in. ruchy migracyjne, mniejszości narodowe i etniczne, polityka migracyjna, bezpieczeństwo socjalne imigrantów, prawa człowieka i ich ochrona, administracja i samorząd terytorialny. Jest autorem m.in. monografii: *Instytucjonalizacja życia migracyjnego w przestrzeni lokalnej Gdańska*, Toruń 2010 oraz wielu artykułów dotyczących osadnictwa i ruchów ludności.

Zbigniew Witaszek – doktor nauk ekonomicznych, wieloletni pracownik dydaktyczno-naukowy Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni, Instytutu Bezpieczeństwa Narodowego Akademii Pomorskiej w Słupsku, Katedry Bezpieczeństwa Wewnętrznego Szczecińskiej Szkoły Wyższej Collegium Balticum a obecnie wykładowca Wydziału Nauk Społecznych Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa z siedzibą w Poznaniu. W pracy naukowej koncentruje się na problemach różnych dziedzin bezpieczeństwa m.in. bezpieczeństwa ekonomicznego, społecznego, demograficznego, ekologicznego, zarządzania kryzysowego. Autor licznych artykułów naukowych i rozdziałów monografii oraz uczestnik licznych konferencji krajowych i międzynarodowych.

Grzegorz Zakrzewski – kmdr w st. spocz., dr inż. profesor Pomorskiej Szkoły Wyższej. Stopień naukowy doktora nauk rolniczych w dyscyplinie kształtowanie środowiska uzyskał na Wydziale Melioracji i Inżynierii Środowiska Akademii Rolniczej we Wrocławiu w 1998r. Jest absolwentem Wyższej Szkoły Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte, gdzie uzyskał tytuł magistra inżyniera nawigacji w 1980 roku. Wykształcenie wzbogacił, kończąc 1991 r. Akademię Rolniczo-Techniczną w Olsztynie na Wydziale Geodezji i Urządzeń Rolnych uzyskując tytuł magistra inżyniera geodezji i urządzeń rolnych. Studia podyplomowe ukończył w 1993 r. w Akademii Techniczno-Rolniczej im. J.J. Śniadeckich w Bydgoszczy na Wydziale Budownictwa. Jest autorem i współautorem ponad 40 artykułów naukowych, rozdziałów w monografiach oraz monografii z zakresu szeroko rozumianego bezpieczeństwa, członek komitetów naukowych i organizacyjnych kongresów, międzynarodowych i ogólnopolskich konferencji naukowych. W kręgu jego zainteresowań naukowo-badawczych znajdują się; nadzorowanie i koordynowanie wykonawstwa, badań i prac związanych z oddziaływaniem czynnika ludzkiego na środowisko pracy człowieka, monitorowanie i analizowanie potrzeb możliwości i rozwoju zaplecza techniczno-logistycznego, w aspekcie planowej działalności gospodarczej i nieplanowanych działań destrukcyjnych, jakie mogą wywołać siły natury i człowiek.

Marcin Zięcina – doktor nauk społecznych z zakresu nauk o bezpieczeństwie. Absolwent Wydziału Mechanicznego Wojskowej Akademii Technicznej

i Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Marynarki Wojennej. Autor kilkudziesięciu artykułów naukowych i rozdziałów w monografiach wieloautorских. Współorganizator, uczestnik i prelegent podczas licznych konferencji ogólnopolskich oraz międzynarodowych kongresów i sympozjów naukowych. Obecnie starszy wykładowca na Wydziale Dowodzenia i Operacji Morskich Akademii Marynarki Wojennej. Od wielu lat związany z logistyką i bezpieczeństwem, zarówno w pracy zawodowej, jak też poprzez prowadzone zajęcia dydaktyczne oraz zainteresowania naukowe.

NOTY O KONSULTANTACH

Edyta Łońska – dr, absolwentka oceanografii na Wydziale Oceanografii i Geografii Uniwersytetu Gdańskiego. W roku 2008 uzyskała stopień doktora nauk o Ziemi w zakresie oceanologii. Dysertacja doktorska była zwieńczeniem pracy nad „Specyfiką funkcjonowania *Copepoda* w nerytycznych rejonach Antarktyki (Zatoce Admiralicji), ze szczególnym uwzględnieniem rodziny *Clausocalanidae*”. Od 20 lat zatrudniona jest w Akademii Marynarki Wojennej. W latach 2016-2019 kierownik Zakładu Ochrony Środowiska i Obrony przed Bronią Masowego Rażenia na Wydziale Dowodzenia i Operacji Morskich Akademii Marynarki Wojennej. Od 2019 roku kierownik Zakładu Bezpieczeństwa Państwa na WDiOM AMW. Główne jej zainteresowania badawcze ukierunkowane są na zagrożenia ekologiczne Morza Bałtyckiego oraz bezpieczeństwo ekologiczne państwa, ponadto zajmuje się również zagrożeniami wynikającymi z obecności substancji toksycznych i trucizn w amunicji chemicznej zatopionej w środowisku morskim. W ramach działalności naukowej dotychczas uczestniczyła w ponad 10 projektach badawczych i badawczo-rozwojowych, zarówno krajowych jak i międzynarodowych. Dr Edyta Łońska jest autorem kilkunastu artykułów naukowych których kilka zostało opublikowanych w wysoko punktowanych czasopismach międzynarodowych. Jest też autorem lub współautorem rozdziałów w monografiach wieloautorских oraz opracowań w ramach projektów i grantów badawczych. Jest też promotorem licznych prac magisterskich i licencjackich oraz promotorem pomocniczym prac doktorskich. Współorganizatorka i uczestniczka konferencji ogólnopolskich oraz międzynarodowych. Brała udział w pracach grupy roboczej HELCOM Sumerged, była też członkiem zespołów badawczych oceniających zagrożenia wynikające z obecności zatopionej w morzu amunicji chemicznej i konwencjonalnej oraz badających procesy korozyjne zatopionej amunicji w ramach projektów DAIMON (Decision Aid for Marine Munitions) oraz DAIMON 2 (Decision Aid for Marine Munitions: Practical Application), finansowanych w ramach programów INTERREG Baltic Sea Region. Członek Rady Dyscypliny Naukowej nauki o bezpieczeństwie Akademii Marynarki Wojennej. Członek Polskiego Towarzystwa Hydrobiologicznego. W 2020 roku została wyróżniona zespołową nagrodą rektora I stopnia za osiągnięcia w działalności naukowej w dziedzinie nauk społecznych.

Bartłomiej Pączek – kmdr dr hab., Dziekan Wydziału Dowodzenia i Operacji Morskich Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni. Jego działalność naukowa koncentruje się wokół roli sił morskich w systemie bezpieczeństwa państwa oraz teorii i praktyki dowodzenia tymi siłami. W roku 2011 obronił rozprawę doktor-

ską, a w roku 2019 uzyskał stopień naukowy doktora habilitowanego nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie. Dorobek naukowy to szereg artykułów naukowych, rozdziałów w monografiach, redakcji naukowych monografii wieloautorskich, artykułów popularnonaukowych, referatów konferencyjnych, i prac naukowo-badawczych. Jest organizatorem konferencji naukowych o zasięgu krajowym i międzynarodowym, poświęconych problematyce bezpieczeństwa i obronności na kontynencie europejskim oraz w rejonie Bliskiego Wschodu. Jest także uczestnikiem projektów badawczych o zasięgu międzynarodowym. Kierował m.in. międzynarodowym zespołem naukowców w ramach realizacji projektu CHEMSEA – Chemical Munitions Search and Assessment (projekt realizowany w ramach Baltic Sea Region Strategy, współfinansowany z programu Baltic Sea Region Programme 2007-2013), gdzie pełnił funkcję lidera pakietu zadaniowego (Workpackage Leader), oraz członka Komitetu Sterującego. Kierował także pracami zespołu międzynarodowego w projekcie DAIMON – Decision Aid for Munitions Management (projekt realizowany w ramach programu Interreg Baltic Sea Region 2014-2020). Jest popularyzatorem tematyki bezpieczeństwa morskiego i bezpieczeństwa morskiego państwa, pełniąc funkcję redaktora naukowych zeszytów naukowych Wydziału Dowodzenia i Operacji Morskich – „Rocznika Bezpieczeństwa Morskiego”, a także działając na forum organizacji społecznych: Ligi Morskiej i Rzecznej oraz Polskiego Towarzystwa Nautologicznego.

Wojciech Sokółowski – dr inż., jest absolwentem Wojskowej Akademii Technicznej i Akademii Marynarki Wojennej. Ukończył także studia podyplomowe z zakresu Zarządzania logistyką w Akademii Marynarki Wojennej oraz Technologii systemów bezpieczeństwa przemysłowego w Akademii Morskiej w Gdyni. Stopień doktora nauk o bezpieczeństwie uzyskał w AMW, w której aktualnie kontynuuje swoją karierę zawodową pełniąc funkcję prodziekana ds. kształcenia, studenckich i doktorantów. Przez wiele lat był także zatrudniony jako wykładowca w Katedrze Logistyki Wyższej Szkoły Administracji i Biznesu w Gdyni. Autor kilkudziesięciu artykułów naukowych, rozdziałów w monografiach wieloautorskich oraz opracowań w ramach projektów i grantów badawczych. Współorganizator, uczestnik i prelegent podczas licznych konferencji ogólnopolskich oraz międzynarodowych kongresów i sympozjów naukowych. W kręgu zainteresowań naukowo-badawczych znajduje się problematyka z obszaru nauk o bezpieczeństwie, szczególnie zarządzanie kryzysowe, cyberbezpieczeństwo oraz bezpieczeństwo energetyczne. Przedmiotem naukowych pasji są także systemy komputerowego modelowania i symulacji procesów oraz nowoczesne technologie.

Jarosław Teska – dr hab. prof. AMW, (ur. 22.12.1967 r. w Iławie). Absolwent Wyższej Szkoły Oficerskiej Służb Kwatermistrzowskich oraz Akademii Ekonomicznej w Poznaniu. Ukończył studia podyplomowe Zamówienia publiczne w Gdańskiej Wyższej Szkole Humanistycznej, Zarządzanie projektem badawczym

w Wyższej Szkole Bankowej oraz Zamówienia publiczne na Uniwersytecie Gdańskim. W 1999 roku uzyskał tytuł doktora, w Akademii Obrony Narodowej, w dyscyplinie nauk wojskowych. W 2014 roku obronił rozprawę habilitacyjną, na Wydziale Dowodzenia i Operacji Morskich Akademii Marynarki Wojennej, uzyskując tytuł doktora habilitowanego nauk o bezpieczeństwie. W latach 1992-1996 był szefem zaopatrzenia żywnościowego w 41 pułku lotnictwa myśliwskiego w Malborku. Następnie pełnił służbę na różnych stanowiskach począwszy od adiunkta w Akademii Marynarki Wojennej, poprzez dyrektora Instytutu Bezpieczeństwa Narodowego i Dziekana Wydziału Dowodzenia i Operacji Morskich aż do Prorektora ds. Kształcenia i Studenckich. Jest członkiem Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego. Naukowo zajmuje się ekonomią sektora publicznego, w szczególności bezpieczeństwem ekonomicznym państwa oraz wydatkami publicznymi. Jest autorem około 100 publikacji naukowych, popularno-naukowych i opinii. Wielokrotnie wyróżniany i odznaczony, m.in. Medalem Komisji Edukacji Narodowej (2011). Krzyżem Morskim (2019), oraz wieloma medalami resortowymi, okolicznościowymi oraz nagrodami Rektora II stopnia za osiągnięcia naukowe.

Z wydawniczej półki polecam:

Szanowni Państwo,

Jakie tajemnice mogą jeszcze skrywać przed nami wody Morza Bałtyckiego i czy możemy czuć się bezpiecznie korzystając z uroków jego wybrzeża, uprawiając żeglarstwo czy eksplorując jego toń wodną? Jak zachować się i jakie podjąć środki bezpieczeństwa gdy natrafimy na pozostałości zatopionej amunicji chemicznej? By poszukać odpowiedzi na powyższe pytania pragnę zachęcić Państwa do lektury monografii naukowej pt.: „Bezpieczeństwo morskie państwa wobec zagrożeń generowanych przez zatopioną amunicję chemiczną”, której autorem jest dr hab. Jarosław Michalak, prof. Akademii Marynarki Wojennej, legitymujący się ponad 30. letnią służbą w jednostkach Marynarki Wojennej RP, podczas której zajmował się problematyką obrony przed bronią masowego rażenia. Wydana nakładem Wydawnictwa BP publikacja, jest rezultatem ponad dwudziestoletnich badań autora, których głównym celem było poszukiwanie, identyfikacja i ocena obecnego stanu zatopionej w Morzu Bałtyckim amunicji chemicznej, a także analiza przygotowania państwa (instytucji, służb, samorządów) do przeciwdziałania zagrożeniom, jakie mogą powstać po wyłowieniu lub wyrzuceniu na brzeg amunicji chemicznej. Zebrane wyniki badań pozwoliły autorowi na opracowanie wieloaspektowej koncepcji reagowania na zagrożenia spowodowane amunicją chemiczną. Przyjęcie takiej formuły tworzenia publikacji pozwoliło na prowadzenie merytorycznej dyskusji z zakresu bezpieczeństwa, bezpieczeństwa morskiego, bezpieczeństwa morskiego państwa, zarządzania kryzysowego oraz edukacji i ochrony środowiska. Zamieszczone w monografii treści korespondują z aktualnymi zagrożeniami i wyzwaniem dla bezpieczeństwa morskiego i bezpieczeństwa morskiego państwa co powoduje, że publikacja stanowi wyjątkowe kompendium wiedzy dla specjalistów z zakresu bezpieczeństwa w części dotyczącej reagowania na incydenty, wywołane amunicją chemiczną oraz ciekawą lekturę również dla laików. Omawiana publikacja składa się z czterech rozdziałów merytorycznych poprzedzonych wstępem oraz siedmiu załączników, które znakomicie uzupełniają treści poszczególnych rozdziałów ułatwiają percepcję całości pracy.

W rozdziale pierwszym dokonano analizy teorii bezpieczeństwa, zwracając szczególną uwagę na różnorodność definicji oraz ewolucję postrzegania i pojmowania bezpieczeństwa. Dodatkowo w rozdziale dokonano typologii i klasyfikacji bezpieczeństwa, a także omówiono podstawowe zagrożenia. Analizie poddano też istotę bezpieczeństwa morskiego państwa wraz z identyfikacją zagrożeń, na jakie jest narażone.

W drugim rozdziale autor przedstawia wyniki badań nad zatopioną w Morzu Bałtyckim amunicją chemiczną i bojowymi środkami trującymi oraz wyzwaniami

dla bezpieczeństwa morskiego państwa tym faktem spowodowanymi. W rozdziale przedstawiono historyczne uwarunkowania utylizacji amunicji chemicznej, ze szczególnym uwzględnieniem likwidacji amunicji chemicznej znalezionej przez wojska koalicji antyhitlerowskiej po zakończeniu II wojny światowej na terenie Niemiec. Określono również rodzaje i ilości amunicji chemicznej zatopionej w Morzu Bałtyckim oraz scharakteryzowano ich negatywny wpływ na człowieka. W dalszej części rozdziału autor zidentyfikował zagrożenia jakie dla bezpieczeństwa morskiego państwa niesie zatopienie amunicji chemicznej, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń powstałych po wyłowieniu lub wyrzuceniu na brzeg amunicji chemicznej lub bojowych środków trujących.

Trzeci rozdział prezentuje miejsce działań ratowniczych w systemie zarządzania kryzysowego. Rozważania rozpoczęto od przedstawienia istoty, celów i zadań zarządzania kryzysowego. Kolejną kwestią poddaną analizie były prawne uwarunkowania zarządzania kryzysowego w przypadku incydentów z amunicją chemiczną. Dodatkowo rozdział zawiera analizę zadań, jakie spoczywają na instytucjach i służbach odpowiedzialnych za prowadzenie akcji ratowniczych, w przypadku wystąpienia zagrożeń oraz analizę i ocenę obowiązujących zasad postępowania.

W ostatnim, czwartym rozdziale przedstawiono autorską koncepcję reagowania na wyzwania spowodowane zatopioną amunicją chemiczną. Określono w nim kierunki zmian formalno-prawnych i organizacyjnych w obszarze zdolności sił odpowiedzialnych za bezpieczeństwo, w zakresie reagowania na zagrożenia powodowane amunicją chemiczną. Podstawowe założenia stworzonej koncepcji dotyczą zmian pozwalających na ograniczenie ilości zaangażowanych ogniw, ujednoczenie procedur działania, określenie zasad finansowania oraz zasad postępowania ze skażonymi obiektami. Dodatkowo w rozdziale przedstawiono koncepcję zasad postępowania, w przypadku wyłowienia lub wyrzucenia na brzeg amunicji chemicznej oraz katalog sprzętu i środków niezbędnych do przeprowadzenia akcji ratowniczych.

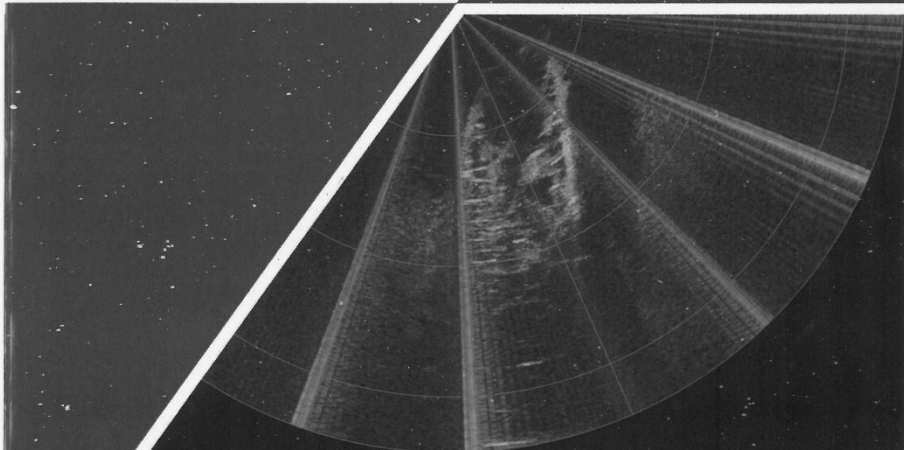
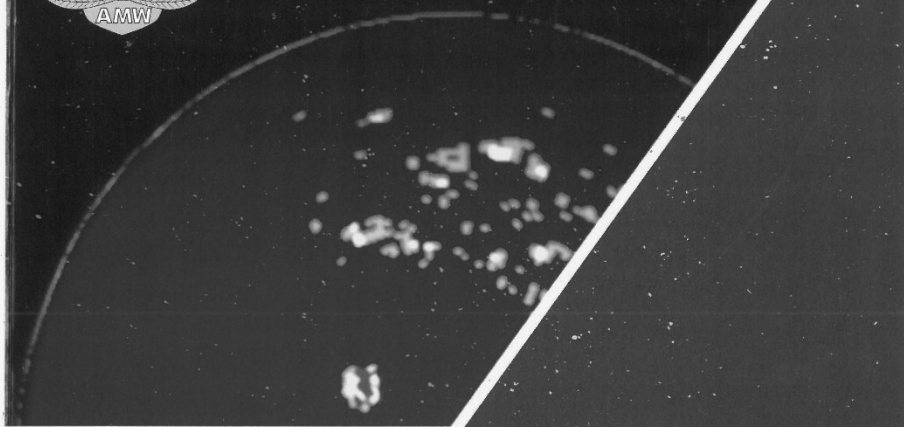
Wartością dodaną omawianej monografii są zamieszczone w końcowej jej części załączniki. Prezentowane w nich treści świadczą o bardzo rozbudowanych, przez autora narzędziach badawczych, dogłębnej znajomości przedmiotu badań, a także wskazują, jak powinny wyglądać działania ratownicze prowadzone przez różne służby i instytucje w przypadku „kontaktu” z zatopioną amunicją chemiczną.

Podsumowując stwierdzam, że publikacja zawiera duży zasób wiedzy przydatnej dla badaczy oraz praktyków zajmujących się reagowaniem na sytuacje kryzysowe, a także z powodzeniem może być wykorzystywana przez studentów pogłębiających swoją wiedzę w obszarze dyscypliny nauki o bezpieczeństwie. Życzę zatem zatem przyjemnej lektury.

prof. dr hab. Andrzej Makowski

JAROSŁAW MICHALAK

**BEZPIECZEŃSTWO MORSKIE PAŃSTWA
WOBEC ZAGROZEŃ GENEROWANYCH
PRZEZ ZATOPIONĄ AMUNICJĘ CHEMICZNĄ**

Z wydawniczej półki polecam:

Audentes Fortuna Iuvat
100 lat na pokładzie Akademii Marynarki Wojennej
pod redakcją naukową Bartłomieja Pączka

Szanowni Państwo,

pragnę serdecznie zachęcić do lektury, wydanej dla uczczenia setnej rocznicy utworzenia Akademii Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte monografii pt. „*Audentes Fortuna Iuvat – 100 lat na pokładzie Akademii Marynarki Wojennej*” pod redakcją naukową Bartłomieja Pączka. Polecana publikacja, która została wydana nakładem Zespołu Wydawniczego Akademii Marynarki Wojennej jest subtelną kompilacją dzieł naukowców, związanych z gdyńską uczelnią kształcąca kadry oficerów morskich. 100. rocznica funkcjonowania morskiego szkolnictwa wojskowego w Polsce to wyjątkowy, a także skłaniający do refleksji moment dla wszystkich, którzy byli lub są związani w jakikolwiek sposób z Marynarką Wojenną. Wspomnienia, refleksje i zaduma to tylko nieliczne z uczuć, które autorzy artykułów, zamieszczonych w tej jubileuszowej publikacji zmaterializowali do słowa pisanego.

Polecając powyższą publikację, nie sposób nie wspomnieć, że forma w jakiej powstała jest efektem pracy oraz zaangażowania grona naukowców związanych również z „*Funkcjami bezpieczeństwa*”. Wśród grona autorów oraz zespołu opracowującego to jubileuszowe dzieło, znaleźli się m.in.: Bartłomiej Pączek, Mariusz Zieliński, Krzysztof Ficoń, Jacek Fabisiak, Hanna Sommer, Tomasz Kostecki, Wojciech Sokołowski, Grzegorz Zakrzewski, którzy współtworzyli „*Funkcje bezpieczeństwa*”.

Bogata historia, którą kultywuje Akademia Marynarki Wojennej była przedmiotem wielu wartościowych publikacji i opracowań. Obchodzona w 2022 roku doniosła rocznica jej utworzenia skłoniła grupę naukowców do podjęcia próby pokazania Akademii z nieco innej perspektywy. Stąd też polecana, rocznicowa monografia, stała się dziełem nietypowym i nietuzinkowym.

Zawarty w monografii kolaż artykułów oddaje nie tylko klimat, który istnieje w szczytającej się stuletnią tradycją uczelni, ale również atmosferę jaką tworzy cała społeczność akademicka. Podkreślając sentymentalny charakter publikacji, należy wskazać, że w jej formułę zostały literacko wkomponowane, wspomnienia o ludziach morza, którzy przez lata czynnie tworzyli również historię kolebki oficerów morskich.

Na monografię składa się 12 artykułów, poprzedzonych wprowadzeniem i ułożonych w 4 działy tematyczne. Osobista perspektywa autorów powoduje, że

całość publikacji jest zbiorem indywidualnych dzieł odzwierciedlających relacje ich twórców z Akademią.

Polecaną jubileuszową publikację inicjuje dział zatytułowany „Akademia Marynarki Wojennej jako ośrodek naukowy”, który rozpoczyna artykuł Antoniego Komorowskiego, przedstawiający funkcjonowanie uczelni oraz zmiany jakie w niej nastąpiły na początku XXI wieku. Zapoczątkowanie cywilno-wojskowego kształcenia w uczelni, które umożliwiło efektywniejsze wykorzystanie potencjału naukowo-dydaktycznego poszczególnych wydziałów, a także moment włączenia Akademii do zespołu morskich uczelni NATO, w efekcie którego nastąpił dynamiczny rozwój kontaktów międzynarodowych to jedne z kluczowych wątków poruszanych przez autora. Przedstawione w artykule wydarzenia i fakty z tamtego okresu są o tyle cenne, że pochodzą bezpośrednio od ówczesnego Rektora-Komendanta jedynej uczelni wojskowej w Gdyni.

Kontynuując podjęte w pierwszym dziale rozważania, Monika Chojnacka wprowadza czytelnika w kuluury utworzenia w Akademii Marynarki Wojennej Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych. Syntetyczny opis historii Wydziału przybliży sylwetki oraz losy naukowców związanych z jego strukturami. Opisuując w niezwykle zajmujący sposób rolę i zadania realizowane w przeszłości oraz wyzwania z jakimi obecnie mierzy się Wydział, autorka ukazuje rolę WNHIS w strukturze Akademii Marynarki Wojennej.

Kolejną stronę jubileuszowego wydania otwiera Mariusz Mięsikowski, który opisuje rolę Akademii w procesie reformowania szkolnictwa wojskowego w Ukrainie. Przybliży istotę programu NATO DEEP oraz efekty jego wykorzystania w rozwijaniu i reformowaniu instytucji edukacji wojskowej i obronnej. W świetle współczesnych wydarzeń na arenie międzynarodowej, opisane przez autora relacje ze stroną ukraińską pokazują, jak istotny wpływ na kształtowanie i rozwój szkolnictwa wojskowego Ukrainy miało wsparcie ze strony gdyńskiej uczelni.

Pierwszy dział tematyczny kończy opracowanie Dariusza Bogusza, który podjął się przedstawienia szeroko pojętej współpracy, pomiędzy Akademią Marynarki Wojennej a Lotniczą Akademią Wojskową, a dokładnie pomiędzy reprezentującymi je wydziałami: Wydziałem Dowodzenia i Operacji Morskich i Wydziałem Bezpieczeństwa Lotniczego. Autor przedstawia obszar kooperacji pomiędzy dwiema uczelniami i możliwe sposoby jej doskonalenia. Uwzględnia przy tym aspekty rozwoju naukowego, realizowanego w ramach jedynej w Polsce Federacji Uczelni Wojskowych (FAW). Tym samym wskazuje na znaczenie i konieczność podejmowania wspólnych działań, które w efekcie mogą przełożyć się na rozwój naukowy obu akademii.

Drugi dział dedykowany „Aktywności dydaktycznej Akademii Marynarki Wojennej” otwiera artykuł Mariusza Zielińskiego, który prezentuje swoistą retrospekcję kształcenia wyższego słuchaczy zagranicznych w Wyższej Szkole Marynarki Wojennej oraz Akademii Marynarki Wojennej. Ta krótka, ale jakże fascynująca podróż w czasie, przenosi nas pod koniec lat 70-tych ubiegłego wieku, kiedy

w ówczesnej WSMW rozpoczęto kształcenie przedstawicieli wietnamskiej Marynarki Wojennej. Opisując paletę kierunków studiów oraz specjalności dedykowanych zagranicznym kandydatom na oficerów, a także specyfikę prowadzenia zajęć oraz koloryt stosunków międzykulturowych, autor na fali wspomnień dociera do czasów współczesnych. Dopelniając swoje dzieło, wprowadza nas w arkana realizowanych obecnie w Akademii studiów w języku angielskim dla słuchaczy z Kataru, Kuwejtu czy też Arabii Saudyjskiej oraz kształcenia młodych oficerów w ramach programu „Erasmus”.

W kolejnym rozdziale Krzysztof Ficoń przedstawia opracowany w Akademii Marynarki Wojennej na początku lat 90. ubiegłego wieku Komputerowy Symulator Taktyczny Lekkich Nawodnych Sił Uderzeniowych Marynarki Wojennej RP. Ten oryginalny i nowatorski jak na tamte czasy projekt był zrealizowany od podstaw w gdyńskiej uczelni wojskowej. Autor syntetycznie opisuje genezę projektu oraz budowę i zasadę działania symulatora. Skonstruowane przez oficerów AMW urządzenie uwzględniało wymagania narzucone ówczesnie obowiązującymi w Marynarce Wojennej regulaminami walki, a także umożliwiała zobrazowanie graficzne rejonu Bałtyku Południowego, co było nowatorskim rozwiązaniem jak na koniec ubiegłego stulecia. Ponadto symulator posiadał możliwość wprowadzania autorskiej podgrywki do scenariusza wcześniej zaprogramowanego ćwiczenia.

Rozważania na temat aktywności dydaktycznej morskiej uczelni kończy opracowanie Marty Szuniewicz-Stępień, która przybliży czytelnikowi współczesne wyzwania w obszarze ochrony dóbr kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych z jakimi przyszyło się mierzyć Akademii Marynarki Wojennej. Tym samym, w obliczu współczesnych konfliktów na arenie międzynarodowej, dobitnie wskazuje zagrożenia, jakimi są działania zbrojne w kontekście ochrony obiektów dziedzictwa kultury. Autorka opisuje realizowany w AMW projekt finansowany ze środków Europejskiego Obszaru Gospodarczego, który obejmuje wielosektorowe wyzwania w zakresie ochrony dóbr kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych. Jednocześnie wskazuje działania uczelni w zakresie edukacji oraz pozyskiwania środków na działalność naukowo-badawczą, przedstawiając ją jako centrum tworzonego zaplecza merytoryczno-instytucjonalnego działającego na rzecz udoskonalenia krajowego systemu ochrony dóbr kultury.

Artykuł Martyny Bartkowskiej-Dąbrowskiej i Tomasza Kosteckiego otwiera kolejny dział niniejszej monografii, dedykowany „Regionalnej pozycji Akademii Marynarki Wojennej”. W swoim opracowaniu autorzy przenoszą czytelnika do Torunia, by spojrzeć na Akademię z perspektywy miejsca, w którym się wszystko zaczęło. Krótki rys historyczny oraz dzieje pierwszej w międzywojennej Polsce morskiej uczelni wojskowej, której spadkobierczynią jest Akademia Marynarki Wojennej, stanowią prolog do rozdziału. Autorzy wskazują, że dziedzictwo tradycji oraz dorobku jakie podtrzymuje wojskowa uczelnia w Gdyni, jest nierozwalnie związane z Toruniem. Podobnie jak historia związana z grodem Kopernika

nieustannie tętni w murach AMW, tak i w samym Toruniu systematycznie, pielęgnowane są wydarzenia, zapoczątkowane w 1922 roku. Liczne symbole w postaci pomników, tablic pamiątkowych, czy też miejsc związanych z morskim szkolnictwem wojskowym wkomponowały się na stałe w krajobraz miasta, słynącego z piernikowych wypieków. Autorzy wskazują na bardzo mocne relacje, jakie funkcjonują pomiędzy władzami uczelni a włodarzami leżącego w dorzeczu Wisły miasta.

Z nieco innej perspektywy przedstawia Akademię Radosław Maślak. W swoim artykule opisuje obraz uczelni z pozycji miasta, w którym dokonała się jej najistotniejsza ewolucja, i w którym funkcjonuje po dziś dzień. Kontynuując rys historyczny, zapoczątkowany w poprzednim rozdziale, eksponuje przed czytelnikiem dzieje uczelni od momentu reaktywowania Oficerskiej Szkoły Marynarki Wojennej na gdyńskim Oksywiu. Poprzez wkomponowanie Akademii w pejzaż Gdyni, ukazuje ją nie tylko jako wizytówkę miasta, ale również ambasadorkę morskiego szkolnictwa wojskowego. Autor przeprowadza nas przez kolejne karty historii, które łączą „Miasto z morza i marzeń” z Akademią, wskazując przy tym na kluczowe elementy współpracy uczelni z miastem w obszarach naukowym, kulturalnym i sportowym.

Zwieńczeniem części poświęconej pozycji jedynej w Polsce morskiej uczelni wojskowej jest opracowanie Hanny Sommer i Grzegorza Zakrzewskiego, wskazujące na istotę kreowania wizerunku Akademii Marynarki Wojennej. Autorzy bardzo dobitnie artykułują potrzebę budowania pozytywnego wizerunku Akademii, jako konsekwencję niematerialnego i specyficznego charakteru usługi edukacyjnej oraz narastających trudności z pozyskaniem jej odbiorców. Wskazują przy tym na współczesne uwarunkowania w zakresie funkcjonowania uczelni, a także silnego uzależnienia jej pozycji od podmiotów egzystujących w jej otoczeniu. W artykule wskazano metody oraz środki wykorzystywane w budowaniu wizerunku Akademii w społeczeństwie, a szczególnie wśród jej interesariuszy. To, jak Akademia Marynarki Wojennej jest postrzegana przez potencjalnych – przyszłych studentów jak również osoby obserwujące ją z perspektywy innych uczelni, stało się przedmiotem badań, które autorzy, opracowali i przedstawili w profesjonalnej, a przy tym w wyjątkowo przystępnej formie, w końcowej części publikacji.

Całość monografii wieńczy dział dedykowany „Ważnym postaciom dla rozwoju Akademii Marynarki Wojennej”, w którym w sferę wspomnień i refleksji zabiera nas Henryk Sołkiewicz. W ostatnich pozycjach monografii, prezentuje koleżeńskie wspomnienia o dwóch oficerach, którzy całe swoje życie poświęcili Marynarce Wojennej. Bohaterowie wspomnień uczestniczyli czynnie w życiu akademickim, edukując kolejne pokolenia oficerów morskiego Rodzaju Sił Zbrojnych. „Koleżeńskie wspomnienia”, bo tak autor zatytułował swoje dzieła, są nie tylko wyjątkowe, ale wręcz unikatowe, ponieważ przelał je na papier człowiek, który był nie tylko oficerem Marynarki Wojennej, ale przede wszystkim przyjacielem bohaterów spisanych komemoracji. Przedstawione relacje zarówno te służbowe jak i koleżeńskie przybliżają nam s.p. kontradmirała Zbigniewa Badeńskiego

i ś.p. admirała floty Ryszarda Łukasika. Forma i styl, w jakich autor opisuje swoich przyjaciół sprawiają, że lektura publikacji jest niezwykle wciągająca, a ponadto pozwala nam poznać epizody z życia ikon Marynarki Wojennej, o których, jak wskazuje autor, niewiele osób mogło wiedzieć. Podkreślone dodatkowo wątki bohaterów wiążące ich z uczelnią na gdyńskim Oksywiu idealnie wpisują się w charakter niniejszej monografii.

Zebrany w monografii zbiór publikacji stanowi nie tylko próbę uwiecznienia pewnego rozdziału w historii Akademii Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte, ale może być powodem ku temu, by spojrzeć na nią w nowy, unikatowy sposób.

Zebrane dzieła stanowią przekrój pomiędzy kartami historii a teraźniejszością. Indywidualne podejście autorów, a także redaktora naukowego przedłożonej monografii do miejsca, w którym kultywowana jest 100-letnia tradycja kształcenia wojskowych kadr morskich, miało na celu przedstawienie z jak najszerszej perspektywy, jedynej i niepowtarzalnej uczelni jaką jest Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni.

Jeszcze raz serdecznie zachęcam do sięgnięcia po „Audentes Fortuna Iuvat – 100 lat na pokładzie Akademii Marynarki Wojennej”.

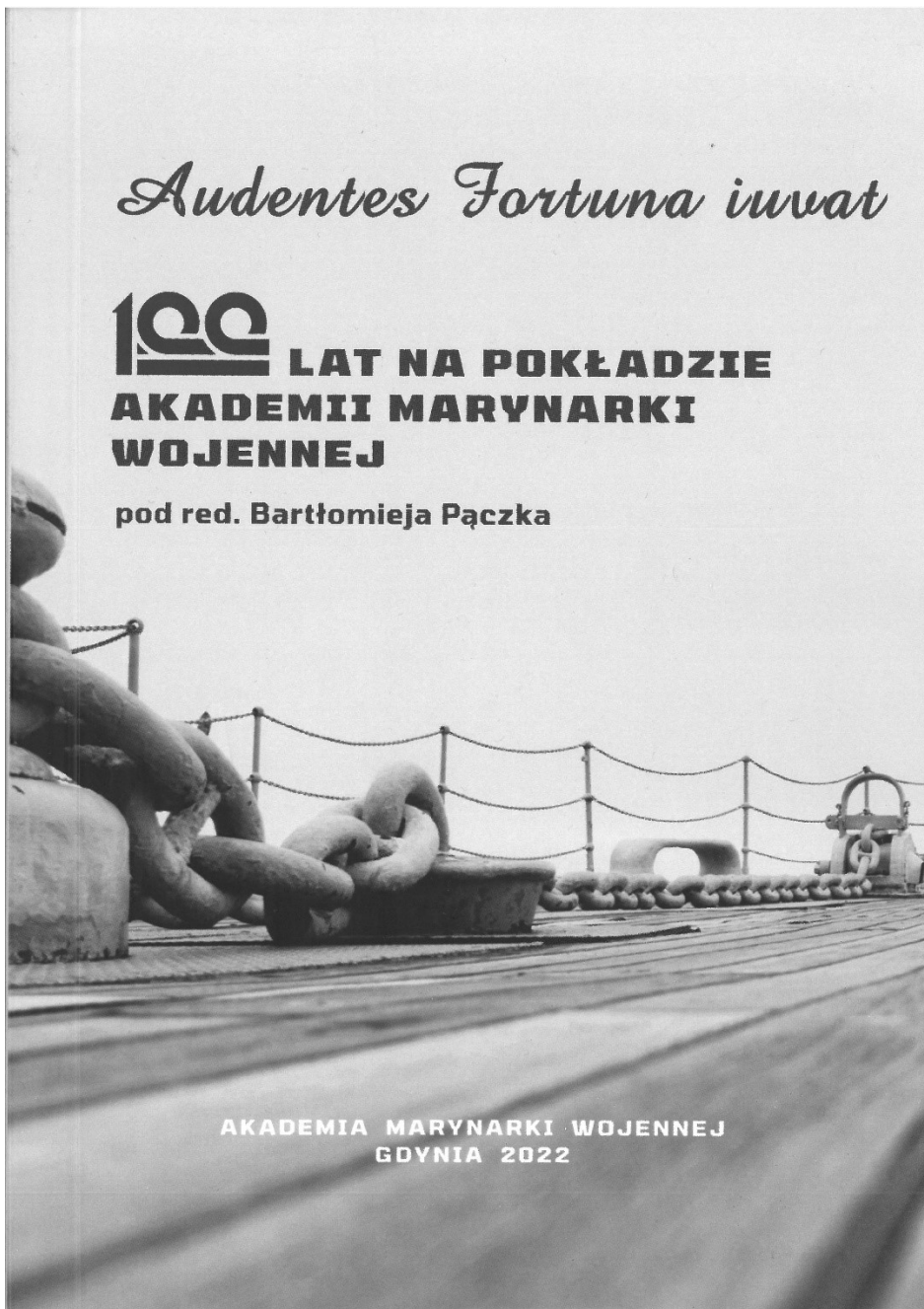
prof. dr hab. Krzysztof Rokiciński

Audentes Fortuna iuvat

100 LAT NA POKŁADZIE
**AKADEMII MARYNARKI
WOJENNEJ**

pod red. Bartłomieja Pączka

AKADEMIA MARYNARKI WOJENNEJ
GDYNIA 2022

DOCUMENT
CREATED
WITH

PDF
COMBINER

PDF Combiner is a free application that you can use to combine multiple PDF documents into one.

Three simple steps are needed to merge several PDF documents. First, we must add files to the program. This can be done using the Add files button or by dragging files to the list via the Drag and Drop mechanism. Then you need to adjust the order of files if list order is not suitable. The last step is joining files. To do this, click button Combine PDFs.

Main features:

secure PDF merging - everything is done on your computer and documents are not sent anywhere

simplicity - you need to follow three steps to merge documents

possibility to rearrange document - change the order of merged documents and page selection

reliability - application is not modifying a content of merged documents.

Visit the homepage to download the application:

www.jankowskimichal.pl/pdf-combiner

To remove this page from your document, please donate a project.